

**SOĞANLI BOTANİK PARKI' NIN SERT PEYZAJ
TASARIMINİNİŞLEVSEL VE ESTETİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Peyzaj Mimarı Bahar BAŞER

Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama

Program: Peyzaj Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDIZCI

HAZİRAN 2002

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın ortaya çıkma sürecinde benden desteğini esirgemeyen tüm dostlarıma ve arkadaşlarıma, hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Öncelikle her koşulda yanımda olan ve maddi manevi her türlü konuda arkamda duran sevgili dostum ve meslektaşım Şenay KAPLAN'a bana sunduğu sonsuz sevgisi için teşekkürler. Teknik anlamdaki yardımlarından dolayı Koray ALTAYLAR'a, her türlü desteği ve olumlu eleştirileri için İrfan BAYCAN'a, tezi yazıya aktarmamda emeği geçen kardeşi m Ferhat Cem BAŞER'e, bilgi ve eleştiri anlamındaki katkılarından dolayı meslektaşım Ayçi m TÜRER'e sonsuz teşekkürler. Bana her zaman tüm olanaklarıyla verdiği desteklerinden dolayı değerli anneme en içten sevgileri mi ve teşekkürleri mi sunuyorum. Bana bu çalışmada sundukları akademik desteklerinden ötürü hocaları m Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU na, Prof. Dr. Adnan UZUN'a, Prof. Dr. Yalçın ÖZGEN'e, Doç. Dr. Gül den ERKUT'a en içten teşekkürleri mi sunuyorum. Ve lisans eğitiminden bugüne kadar bildiği m çoğu şeyi kendisinden öğrendiği m değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILDI ZI'ya, gerek tez çalışmamda yaptığı olumlu eleştirileri ve yönlendirmeleri için gerekse eğitim hayatımda bana yansıttığı sonsuz ışı ğı için en içten teşekkürleri mi sunmayı bir borç bilirim.

Haziran, 2002

Bahar BAŞER

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	xvi
SUMMARY	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı	1
2. ESTETİK DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
2.1. Estetik Ögüsü ve Kapsam	3
2.2. Güzellik Kavramı ve Güzel Estetik İlişkisi	4
2.2.1. Sanat Yapıtının Estetik Güzelliği İnsanı Nasıl Etkiler	8
3. ALGI AÇISINDAN ESTETİK KAVRAM	10
3.1. Estetik ve Çevresel Algı	10
3.1.1. Algı	10
3.1.2. Çevresel Algıya İlgili Kuramlar	13
3.1.2.1. Gestalt Kuramı	14
3.1.2.2. Çevresel Algının İşlenişsel Kuramı	16
3.1.2.3. Çevresel Algının Ekolojik Kuramı	17
3.1.2.4. Çevresel Algının Kültürel Kuramı	18
3.1.3. Estetik Algı	20
3.1.3.1. Duyumsal Estetik	21
3.1.3.2. Bilişsel Estetik	23
3.1.3.3. Sembolik Estetik	23
3.1.4. Çevresel Algıda Estetik Değerler	24
4. PEYZAJ MİMARLIĞINDA TASARIM AÇISINDAN ESTETİK KAVRAM	28
4.2. Açık Peyzaj Mekanı	30
4.3. Mekan Kalitesi ve Mekanın Duyum	31
4.3.1. Mekanın Oluşumu ve Mekan Kalitesi	31
4.3.1.1. Mekanın Hacmi	38
4.3.1.2. Mekanın Öçeği	39
4.3.2. Mekanın Duyumu ve Mekanın Birey Üzerindeki Etkileri	41
4.3.3. Farklı Mekan Tipleri ve Bunların Algılanması	43
4.4. Peyzaj Mimarlığında Kullanılan Tasarım Elemanları	50
4.4.1. Sert Peyzaj Elemanları	51
4.4.1.1. Döşeme Elemanları	51
4.4.1.2. Donatı Elemanları	73
4.4.1.3. Su Elemanları	81

4 4 1 4 Kayalar	92
4 4 2 Yumuşak Peyzaj Hemanları	94
4 4 2 1. Arazi Plastiği	94
4 4 2 2 Btkisel Hemanlar	95
4 5. Peyzaj Mimarlığında Başlıca Tasarım Kriterleri	96
4 5. 1. Biçim	96
4 5. 1. 1. Geometrik Form	97
4 5. 1. 2. Naturalist Form	102
4 5. 1. 3. Biçimsel İlişki	106
4 5 2 Renk	110
4 5 3 Doku	114
4 6 Peyzaj Tasarımında Estetik Değerlendirme İçin Kullanılan Organizasyon Prensipleri	118
4 6 1. Birlik	118
4 6 2. Uyum (Harmoni)	120
4 6 3. İlgiçlik	121
4 6 4. Basitlik ve Karşıklık	123
4 6 5. Vurgulama	124
4 6 6. Denge	126
4 6 7. Ritim	128
4 6 8. Ardeşlik	129

5. BURSA SOĞANLI BOTANİK PARKI NIN SERT PEYZAJ

TASARIM NİN İŞLEVSEL VE ESTETİK AÇIDAN İNCELENMESİ 131

5 1. Parkın Konumu ve Genel Özellikleri	131
5 2. Parkta Yer Alan Fonksiyon Alanlarının İşlevsel Analizi	132
5 2 1. Giriş Mekanları	132
5 2 2. Park İçeri Ulaşım Aksları (Yaya Yolları)	133
5 2 3. Su Yüzeyleri ve Çevrelerindeki Dinlenme Alanları	136
5 2 4. Tema Bahçeleri	142
5 2 5. Çocuk oyun alanları	144
5 2 6. Spor Amaçlı Alanlar	145
5 2 7. Büfe, Cafe ve WC'ler	145
5 3 Parkta Yer Alan Fonksiyon Alanlarının Estetik Analizi	147
5 3 1. Mekanal Özellikler Açısından Değerlendirme	147
5 3 1. 1. Parkta Yer Alan Özgür Mekanlar	147
5 3 1. 2. Parkta Yer Alan Statik Mekanlar	148
5 3 1. 3. Parktaki Lineer Mekanlar	150
5 3 2. Biçimsel Özellikler Açısından Değerlendirme	151
5 3 2 1. Geometrik Biçimli Mekan ve Yapılar	151
5 3 2 2. Organik (Natural) Biçimli Mekan ve Yapılar	152
5 3 2 1. Parktaki Biçimlerin Birbirleriyle İlişkileri	153
5 5. Parkta Kullanılan Sert Peyzaj Hemanlarının Analizi	155
5 5. 1. Parkta Kullanılan Döşeme Tipleri	155
5 5. 1. 1. Döşemelerin İşlevsel Kullanımları	157
Açısından Değerlendirilmesi	157
5 5. 1. 2. Döşemelerin Tasarım Açısından Değerlendirilmesi	163
5 5. 2. Parkta Kullanılan Donatı Hemanları ve Bunların	

Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi	164
5.5.2.1. Aydınlatma Elemanları	164
5.5.2.2. Oturma Birimleri	165
5.5.2.3. İşaret Panoları ve Çöp Kutuları	165
5.5.2.4. Üst Örtü Öğeleri	168
5.5.2.5. Çocuk Oyun Elemanları	170
5.5.3. Parktaki Su Elemanlarının Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi	171
5.5.4. Parktaki Kaya Elemanlarının Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi	172
5.6. Bölüm Sonucu	174

6. BURSA SOĞANLI BOTANİK PARKI ÖRNEKLEME ALANINDA

YAPILAN ARAŞTIRMA	175
6.1. Araştırmanın Yöntemi	175
6.1.2. Anket Formlarının Hazırlanması	175
6.1.3. Örneklem Modeli	176
6.1.4. Araştırmanın Hipotezi	176
6.2. Verilerin Analizi	177
6.2.1. Kullanıcıların Sosyoekonomik Yapısıyla İlgili Bilgiler	177
6.2.2. Kullanıcıların Alan Kullanma Şekli İle İlgili Bilgiler	186
6.2.3. Mekanın Estetik Kalitesiyle İlgili Kullanıcıların Görüşlerine İlişkin Bilgiler	190
6.3. Genel Değerlendirme ve Sonuç	225

KAYNAKLAR	233
------------------	------------

EKLER	237
--------------	------------

ÖZGEÇMİŞ	242
-----------------	------------

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 4 1 : İnsan akti viteleri ve donatı ele manları ilişkisi	74
Tablo 4 2 : Brlik uyum,il gınçlık arasındaki farklar ve ilişkiler	122
Tablo 5 1 : Grişlerin al ansal büyüklükleri	133
Tablo 5 2 : Alan içi ulaşımaksamlarının al ansal büyüklükleri	136
Tablo 5 3 : Su ele manlarının al ansal büyüklükleri	139
Tablo 5 4 : Tema bahçelerinin al ansal ölçüleri	142
Tablo 6 1 : Kullanıcıların yaşları	177
Tablo 6 2 : Kullanıcıların cinsi yeti	178
Tablo 6 3 : Kullanıcıların Medeni Durumu	179
Tablo 6 4 : Kullanıcıların alana ulaşımışekli	179
Tablo 6 5 : Kullanıcıların Qurduğu İl	180
Tablo 6 6 : Kullanıcıların çalışma durumu	180
Tablo 6 7 : Kullanıcıların çalışma ma nedeni	181
Tablo 6 8 : Meslek sahibi olanların dağılımı	182
Tablo 6 9 : Genel meslek dağılımı	182
Tablo 6 10 : Kullanıcıların gelir düzeyi	183
Tablo 6 11 : Kullanıcıların alana geliş sıklığı	184
Tablo 6 12 : Kullanıcıların alana geliş saati	185
Tablo 6 13 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı	186
Tablo 6 14 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı nda I. Tercihleri	187
Tablo 6 15 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı nda II. Tercihleri	188
Tablo 6 16 : Parkın estetik açıdan değerlendirilmesi	189
Tablo 6 17 : Grişlerden İşlevsel Açıdan Memnuluk Düzeyi	189
Tablo 6 18 : Akslardan işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	190
Tablo 6 19 : Dnlenme Alanlarından işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	191
Tablo 6 20 : Çocuk oyun alanlarından işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	192
Tablo 6 21 : Spor alanlarından işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	193
Tablo 6 22 : Doğa ve kültür alanlarından işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	194
Tablo 6 23 : Satış birimlerinden işlevsel açıdan memnuluk düzeyi	194
Tablo 6 24 : Grişlerden estetik açıdan memnuluk düzeyi	195
Tablo 6 25 : Akslardan estetik açıdan memnuluk düzeyi	196
Tablo 6 26 : Dnlenme alanlarından estetik açıdan memnuluk düzeyi	197
Tablo 6 27 : Çocuk oyun alanlarından Estetik Açıdan Memnuluk Düzeyi	198
Tablo 6 28 : Spor alanlarından estetik açıdan memnuluk düzeyi	198
Tablo 6 29 : Doğa ve Kültür alanlarından estetik açıdan memnuluk düzeyi	199
Tablo 6 30 : Parkta en çok beğenilen mekan	200
Tablo 6 31 : Parkta en çok beğenilen mekanın beğenilme nedenleri	201
Tablo 6 32 : Döşeme ele manlarından memnuniyet düzeyi	202

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 6.33 : O r n a H e n a n l a r ı n d a n M e m n u n i y e t D i z e y i	203
Tablo 6.34 : A y d ı n l a t m a H e n a n l a r ı n d a n M e m n u n i y e t D i z e y i	204
Tablo 6.35 : S u H e n a n l a r ı n d a n M e m n u n i y e t D i z e y i	204
Tablo 6.36 : G ö l g e l e n e H e n a n l a r ı n d a n M e m n u n i y e t D i z e y i	205
Tablo 6.37 : İ ş a r e t v e B i l g i L e v h a l a r ı n d a n M e m n u n i y e t D i z e y i	206
Tablo 6.38 : K a f e , P a s t a n e , W C l e r d e n M e m n u n i y e t D i z e y i	207
Tablo 6.39 : K u l l a n ı c ı l a r a g ö r e p a r k ı n e k s i k y ö n l e r i ‘I. S e ç e n e k	208
Tablo 6.40 : P a r k ı n e k s i k y ö n l e r i II.S e ç e n e k	210

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Resimler Çernişevski'nin "Güzel yaşamdır" sözlerini anlatıyor.....	6
Şekil 2.2 : Güzel ve işlevsel onları oluşturan diğer kavramlarla birlikte düşünülmelidir.....	7
Şekil 3.1 : Çevresel algılamamın süreci.....	12
Şekil 3.2 : Algılamada Kişisel ve Kültürel Filtreler	12
Şekil 3.3 : Sol üstte Edgar Rubi'nin Vazosunda şekil zemin ilişkisi görülüyor. Sağ alt ve üstte bu ilişki peyzaja uygulandığında göl ve gökyüzünün yansıması ile oluşan estetik algılamaya görülüyor. Sol altta Gestalt teorisini doğrulayan, Finlandiya'dan bir göl manzarası	15
Şekil 3.4 : Kültürel Yönelimde Algının Çoklu Duyusal Yönelimi.....	19
Şekil 3.5 : İnsan gereksinimleri ve onları karşılamak için gerekli sosyofiziksel mekanizmalar	22
Şekil 3.6 : Çevresel Etkinin Boyutları.....	25
Şekil 4.1 : Negatif ve Pozitif Mekan Gösterimleri.....	29
Şekil 4.2 : Lao Tzu'nun vazolara göre pozitif negatif mekan hipotezi.....	29
Şekil 4.3 : Çevrelemeninin dereceleri	33
Şekil 4.4 : Mekanın kapalı ve çevreleme için açık peyzaj mekanında kullanılabilecek pek çok alternatif vardır.....	34
Şekil 4.5 : İnsan ölçeğine göre makro ve mikro ölçekteki mekan tipleri.....	40
Şekil 4.6 : Mekana biçilen değeri etkileyen bireysel izlenimler.....	42
Şekil 4.7 : Gerili m.....	44
Şekil 4.8 : Gevşeme.....	45
Şekil 4.9 : Korku.....	46
Şekil 4.10 : Neşe.....	46
Şekil 4.11 : Küçümseme.....	46
Şekil 4.12 : Dinamik Hareket.....	46
Şekil 4.13 : Aşka ait hisler.....	46
Şekil 4.14 : Saygıyla karışık korku, Gizli saygısal korku.....	47
Şekil 4.15 : Statik (durağan) mekan.....	48
Şekil 4.16 : Lineer mekan.....	49
Şekil 4.17 : Açık (özgür) mekan.....	49
Şekil 4.18 : Döşemenin şekli hareketin niteliğini belirler.....	53
Şekil 4.19 : Döşemenin şekli hareketi yönlendirir.....	54
Şekil 4.20 : Farklı tipte döşenmiş taş bloklar hareketin ritmini etkiler.....	55

Şekil 4 21 : Döşenme alanı için durağan formlu yön belirtmeyen döşemeler ve eşit oranlar kullanılır.....	55
Şekil 4 22 : Döşeme şekli hareketi yönlenmesi etkiler.....	55
Şekil 4 23 : Döşemede değişiklik yayalara tehlikeli durumları haber vermede kullanılabilir.....	56
Şekil 4 24 : Solda döşeme etkisiyle ölçeği küçülmüş sağda ise büyümüş bir mekan.....	57
Şekil 4 25 : Soldaki beton mekan sağda tuğla ile parçalanarak okunur hale gelmiş.....	58
Şekil 4 26 : Döşeme, peyzajdaki kopuk elemanları birleştirir ve birlik etkisi sağlar.....	58
Şekil 4 27 : Döşeme materyali yerleşim alanı elemanları ve bina ile koordine edilmiştir.....	61
Şekil 4 28 : Döşeme elemanı ile perspektifte de değişik manzaralar yakalamak mümkündür.....	62
Şekil 4 29 : Farklı döşemelerin ilişkisi.....	63
Şekil 4 30 : Birbirine zıt döşemelerin ilişkisi.....	63
Şekil 4 31 : Taş malzemeyle oluşturulabilecek döşeme şekilleri.....	65
Şekil 4 32 : Tuğla dairesel formlarda kullanılabilir.....	66
Şekil 4 33 : Üç farklı tuğla kullanış şekli.....	67
Şekil 4 34 : Farklı kilit taşı döşeme şekilleri.....	67
Şekil 4 35 : Kilit taşının renk ve doku özellikleri.....	68
Şekil 4 36 : Taş ve tuğla malzemeyle beton döşemeye hareketlilik verilmiş.....	70
Şekil 4 37 : Hazır dökme çimento taşının ebatları ve görünüşü.....	71
Şekil 4 38 : Çakıl ve kesme taş malzemeyle oluşturulmuş farklı bir tasarım örneği.....	72
Şekil 4 39 : Çimüzeri ne serbest döşemiş beton bloklarının ahşap ve tuğlayla ilişkisi.....	72
Şekil 4 40 : Ağaçların aydınlatılması.....	75
Şekil 4 41 : Brsu elemanının aydınlatılması.....	76
Şekil 4 42 : Klasik ve modern yüksek aydınlatma elemanları.....	76
Şekil 4 43 : Klasik ve modern alçak aydınlatma tipleri.....	77
Şekil 4 44 : Kombineli bir oturma elemanı.....	78
Şekil 4 45 : İstanbul'un tasarladığı İstanbul'da kullanılan beton çöp kutusu.....	80
Şekil 4 46 : Üstü ve yanları kapalı bir pergola.....	82
Şekil 4 47 : Alman Eibe firmasının ürettiği değişik oyun elemanları.....	83
Şekil 4 48 : Farklı formlar önünde plastik objenin yaratacağı etki farklıdır.....	84
Şekil 4 49 : Hollanda'dan iki plastik obje örneği.....	84
Şekil 4 50 : Barcelona'dan bir plastik obje örneği.....	85
Şekil 4 51 : Geometrik bir havuz perspektifi.....	87
Şekil 4 52 : Geometrik bir havuzun kesit ve görünüşü.....	88

	Sayfa No
Şekil 4 53 : İnfor mael bir havuzun kesit ve gör ünü şü.....	88
Şekil 4 54 : Japonya’ dan bir gö let ö rne ği.....	90
Şekil 4 55 : Ç e ş itli kaskat ve ş elale tasar ı mları ndan kesitler.....	90
Şekil 4 56 : Farklı tipte fıskiye ç e ş itleri.....	90
Şekil 4 57 : Ç e ş meler iç in farklı tasar ı molanaları m ü nkündür.....	91
Şekil 4 58 : Br su bahçesi ni n dört me v si ne göre farklı gör ü nt ü leri.....	91
Şekil 4 59 : Kayalar la ol u ş turul abilecek tasar ı malte rnatifleri.....	92
Şekil 4 60 : Japon bahçe sanat ı nda kayalar ı n kull an ı m.....	93
Şekil 4 61 : Kayalar la d ü ş ey hareket kazandır ı l m ş bir su aynası.....	93
Şekil 4 62 : Tem el geo metrik ş ekiller.....	97
Şekil 4 63 : Geo metrik bi ç i mlerle tasar lanan bir bahçeni n bi ç i nsel tasar ı ma ş a maları.....	98
Şekil 4 64 : 45° /90° açısal çiz gilerle bir tasar ı m ı n geli ş tiril mesi.....	99
Şekil 4 65 : Hekzagonal for mlarla ortaya ç ı kan bir me kan.....	100
Şekil 4 66 : Hekzagonal for mları n üç ü ncü boyutta kull an ı lması.....	100
Şekil 4 67 : Hekzagonal for mları n d ö ş e nede yaratt ı ğ ill ü zy onlar.....	101
Şekil 4 68 : Dairesel for mları n kull an ı ş ı.....	102
Şekil 4 69 : A ğ a ç kabu ğ unun ü zeri ndeki desenler.....	103
Şekil 4 70 : A ğ a ç kabu ğ u desenleri uyar lanarak d ü ş ü n ü l m ü ş bir tasar ı m ö r ne ğ i.....	103
Şekil 4 71 : Hipsle ol u ş turul m ş bitkisel ve mekansal d ü zenlemeler.....	104
Şekil 4 72 : Br liken yapra ğ ı n ı n elips for mundaki kıvr ı mları.....	105
Şekil 4 73 : Düzensiz poli gonları n peyzaj da gör ünü mü.....	105
Şekil 4 74 : Sert ve yumuşak organik for mlar.....	106
Şekil 4 75 : Farklı bi ç i mleri n bir birleri yle olan ili ş kileri.....	109
Şekil 4 76 : San D ego Çocuk Hastanesi ni n bahçesi ndeki renk ve bi ç i ili ş kileri.....	113
Şekil 4 77 : Btkilerde rengi n yaratt ı ğ ı monot onluk ve il ğ i nç le karış ı k ç e ş itlilik.....	114
Şekil 4 78 : Ç e ş itli malze meleri n dokuları na göre alg ı lanış lar ı da farklıdır.....	116
Şekil 4 79 : Btkileri n tekst ü el özelli kleri.....	117
Şekil 4 80 : Btkileri n tekst ü el özelli kleri ne göre malze meler le olan ili ş kileri.....	119
Şekil 4 81 : D ö ş e me, su ve kaya eleman lar ı nda birlik kompozisyonu....	120
Şekil 4 82 : Objeleri n bir birleri yle uyumu veya uyums uzlu ğ u k ü tle, renk ve tekst ü leri yle ili ş kilidir.....	120
Şekil 4 83 : Do mi nant olan bir obje ve aynı bask ı nlı kta birden fazla objeni n yarataca ğ ı çatış ma et kisi.....	124
	125

	Sayfa No
Şekil 4 84 : Tekstür ve renge bağlı vurgulama teknikleri.....	126
Şekil 4 85 : Bitkiler ve diğer peyzaj elemanlarıyla yapılmış vurgu örnekleri.....	126
Şekil 4 86 : Formal denge	128
Şekil 4 87 : İnformal denge.....	128
Şekil 4 88 : Belli aralıklarla tekrar edilen öğelerin yarattığı görsel ritim.	128
Şekil 4 89 : Mekanlar arası ardışıklık.....	130
Şekil 4 90 : Yeni Zelanda’da bir kent parkı nda tasarımı prensiplerine rastlanabiliyor.....	130
Şekil 5 1 : Parkın Güney Kapısı’nın dışardan görünüşü.....	132
Şekil 5 2 : İhlamurlu yolun, parkın girişinden içine doğru görünüşü....	134
Şekil 5 3 : Çınarlı Yol.....	134
Şekil 5 4 : Bisiklet Yolu.....	134
Şekil 5 5 : Yürüyüş yolları.....	135
Şekil 5 6 : Koşu yolu üzerindeki bir tabela.....	135
Şekil 5 7 : Parkın odak noktasındaki suni göletin görünüşü ve planı.....	137
Şekil 5 8 : Göletin karşısındaki oturma terası.....	137
Şekil 5 9 : Göletin kışın ve yazın sunduğu manzaralardan kesitler.....	138
Şekil 5 10 : Tema bahçelerinde bulunan diğer iki göletin plandaki görünüşü.....	138
Şekil 5 11 : Japon Bahçesi’ne ait olan gölet ve üzerindeki ahşap köprü..	140
Şekil 5 12 : Tema Bahçelerini n ortasında yer alan iki parçalı suni gölet..	140
Şekil 5 13 : Su oyunları havuzu ve yanındaki oturma terası ile sağda alanın plandaki görünüşü.....	140
Şekil 5 14 : Üst kotta doğal zeminle düzenlenmiş olan oturma mekanı...	141
Şekil 5 15 : Fransız Bahçesini n yaz ve kış halleri.....	143
Şekil 5 16 : Şekilli bitkiler bahçesini n görünüşü.....	143
Şekil 5 17 : Japon Bahçesi’ni n genel görünüşü.....	143
Şekil 5 18 : Kaya Bahçesi’ni n hareketli topoğrafyası ve bitkileriyle genel görünüşü.....	144
Şekil 5 19 : İngiliz Bahçesi.....	144
Şekil 5 20 : Gül Bahçesi.....	144
Şekil 5 21 : Batık Çe mi çocuk oyun alanı nın planı ve fotoğrafı.....	145
Şekil 5 22 : Grişteki çocuk oyun alanı nın planı ve görünüşleri.....	145

	Sayfa No
Şekil 5.23 : Bir wc binasının görünüşü	146
Şekil 5.24 : Bisiklet kiralama yeri ve yoğun kullanımı kafeterya binasının gölet tarafından görünüşü	146
Şekil 5.25 : Gölet çevresinin açık mekan niteliğinde oluşu hacimsel genişliğinden kaynaklanmaktadır	148
Şekil 5.26 : İngiliz bahçesi ve giriş mekanının özgür mekan olmasının nedeni görüşe açık mekanlar olmasıdır	148
Şekil 5.27 : Şekilli Bitkiler Bahçesi ve Fransız Bahçesi'nde maksimum kapalılık ve hareketi yönlendirilmesi fazlasıyla etkilidir	148
Şekil 5.28 : Gölet çevresindeki statik mekanlar ve bitkisel elemanlarla oluşturulmuş kuşatma etkisi resmiinde görülmektedir	149
Şekil 5.29 : Gül bahçesinin lineer mekan özellikli pergolası	150
Şekil 5.30 : Bisiklet yolundan kokulu bitkiler bahçesine yönelik noktası	150
Şekil 5.31 : Fransız bahçesinin geometrik tasarımı ve diğer mekanlarla olan biçimsel ilişkisi	151
Şekil 5.32 : Parktaki yolların organik formu ve mekanlarla olan ilişkilerindeki uyumluluk şekilinde görülmektedir	152
Şekil 5.33 : Gölet çevresindeki sert zeminin çizgisi göletin formuna uyacak şekilde kırılarak ilerlemektedir	152
Şekil 5.34 : Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın sert peyzaj tasarımının biçimsel ilişkileri yukarıda açıkça görülmektedir	152
Şekil 5.35 : Ana akslarda kullanılan taraklanmış bej renk beton bantlı granit döşeme ve detayı	153
Şekil 5.36 : Şekilli bitkiler bahçesi ve oturma alanlarında kullanılan çakıl derzli doğal taş döşeme ve detaydaki görünümü	155
Şekil 5.37 : Bisiklet yolunda kullanılan granit bantlı kırmızı asfalt döşeme ve yol döşeme detayında görülen işaretlendirme sistemi	155
Şekil 5.38 : Yürüyüş yolu olarak kullanılan ince çakıl ve sıkıştırılmış toprak zeminli yolların görünüşü, bordür sınırlaması olmasının doğallığı vurguluyor	156
Şekil 5.39 : Akışkan hatlarla ilerleyen ana aks döşemesinin görünüş ve detayı	157
Şekil 5.40 : Yukarıda döşeme farklılıklarıyla oluşturulan oturma dinlenme ve duraklama mekanları gösterilmiştir	159

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 5 41 : Yukarı da görülen tuğla derzli beton döşeme göletinin.....	160
yanındaki anfi tiyatronun önünde kullanılmış ve bu	
mekanı statik hale getirerek vurgulamıştır.	
Şekil 5 42 : Yukarıdaki fotoğrafta ortadaki granit malzemenin genişliği	
kenardaki beton döşemelerden daha fazla olduğu halde tüm	
döşemeler hemen hemen eşitmiş gibi algılanıyor. Bu da	
döşemenin ölçek etkisini doğruluyor.....	160
Şekil 5 43 : Granit döşemenin bitki ve suyla uyumu ve diğer	
elemanlarla bunları birleştirici özelliği parkta kullanılmıştır	161
Şekil 5 44 : Burada döşemenin hem ritmik hareketiyle bir akış	
içerdiğini hem de su oyunları havuzu, pergola, oturma	
elemanları gibi donatıları birleştiriyor.....	161
Şekil 5 45 : Gül ve Fransız bahçelerinde kullanılan serbest dökme çakıl	161
Şekil 5 46 : Yukarıda görüldüğü gibi serme kum döşeme, plastik	
obje niteliğindeki çocuk oyun elemanının sergilenmesine	
olanak sağlamıştır.....	162
Şekil 5 47 : Akslardaki bağlantı noktalarında beton ve granit arasındaki	
malzeme değişimindeki geçişler görüldüğü gibidir.....	163
Şekil 5 48 : Alanda kullanılan biri modern biri klasik tipi	
aydınlatma vardır.....	164
Şekil 5 49 : Arkalıklı ve arkalıksız banklar.....	165
Şekil 5 50 : Anfi basamaklarında kullanılan malzeme detayı.....	166
Şekil 5 51 : Su oyunları havuzundaki anfinin tabela, çöp kutusu	
ve aydınlatmalarla olan ilişkisi ile ahşap ve granit oturma	
kısımdetayı resiminde görülmektedir.....	166
Şekil 5 52 : Ziyaretçilere mesaj veren bir tabela örneği yönlendirme	
amaçlı tabelaların çevrelerindeki elemanlarla olan ilişkileri ..	167
Şekil 5 53 : Parktaki diğer panolardan farklı oluşu.....	168
Şekil 5 54 : Solda metal çöp kutusu sağda renkli çöp konteynerleri.....	168
Şekil 5 55 : Solda İngiliz bahçesi'nin ahşap pergolası.....	168
Şekil 5 56 : Gül bahçesinde kullanılan üst örtü elemanı.....	169
Şekil 5 57 : Üstte gül bahçesinin yanındaki dairesel metal pergola.....	169
Şekil 5 58 : Batık Gemi şeklindeki çocuk oyun aleti.....	170
Şekil 5 59 : Orijinal tasarımıyla ahşap ve plastikten oluşan bir çocuk	
oyun elemanı.....	170
Şekil 5 60 : Sallanma ve tırnanma amaçlı, ahşap konstrüksiyonlu oyun	
elemanı.....	171
Şekil 5 61 : Gölet çevresinde grup halinde kullanılan kayaların görünüşü	172
Şekil 5 62 : Japon Bahçesi'ndeki gölet ve köprü çevresinde kullanılan	
kaya grupları.....	173
Şekil 5 63 : Küçük gölet etrafında kullanılan mavi-gri kayalar.....	173
Şekil 5 64 : Görüşü aşağıya çeken pendul bitkilerle sebest çim üzerinde	
kullanılan kaya.....	173
Şekil 6 1 : Kullanıcıların yaşları.....	177
Şekil 6 2 : Kullanıcıların cinsiyeti.....	178
Şekil 6 3 : Kullanıcıların Medeni Durumu.....	179

	Sayfa No
Şekil 6 4 : Kullanıcıların alana ulaşım şekli.....	180
Şekil 6 5 : Kullanıcıların Ourlduğu İl.....	181
Şekil 6 6 : Kullanıcıların eğitimidurumu.....	181
Şekil 6 7 : Kullanıcıların çalışma durumu.....	182
Şekil 6 8 : Kullanıcıların çalışmama nedeni.....	182
Şekil 6 9 : Meslek sahibi olanların dağılımı.....	183
Şekil 6 10 : Genel meslek dağılımı.....	184
Şekil 6 11 : Kullanıcıların gelir düzeyi.....	185
Şekil 6 12 : Kullanıcıların alana geliş sıklığı.....	186
Şekil 6 13 : Kullanıcıların alana geliş saati.....	187
Şekil 6 14 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı nda I. Tercihleri.....	188
Şekil 6 15 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı nda II. Tercihleri.....	189
Şekil 6 16 : Kullanıcıların Alana Geliş Amacı nda III. Tercihleri.....	190
Şekil 6 17 : Parkın estetik açıdan değerlendirilmesi.....	191
Şekil 6 18 : Grişlerden İşlevsel Açıdan Memnuniyet Düzeyi.....	192
Şekil 6 19 : Akslardan işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi.....	193
Şekil 6 20 : Dinlenme Alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi.....	194
Şekil 6 21 : Çocuk oyun alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düze.....	195
Şekil 6 22 : Spor alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi.....	195
Şekil 6 23 : Doğa ve kültür alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi.....	196
Şekil 6 24 : Satış birimlerinden işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi....	197
Şekil 6 25 : Grişlerden estetik açıdan memnuniyet düzeyi.....	198
Şekil 6 26 : Akslardan estetik açıdan memnuniyet düzeyi.....	199
Şekil 6 27 : Dinlenme alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi..	200
Şekil 6 28 : Çocuk oyun alanlarından Estetik Açıdan Memnuniyet.....	201
Şekil 6 29 : Spor alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi.....	201
Şekil 6 30 : Doğa ve Kültür alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi.....	202
Şekil 6 31 : Satış alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi.....	203
Şekil 6 32 : Parkta en çok beğenilen mekan.....	204
Şekil 6 33 : Parkta en çok beğenilen mekanın beğenilme nedenleri.....	205
Şekil 6 34 : Döşeme elemanlarından memnuniyet düzeyi.....	206
Şekil 6 35 : Ourlama Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi.....	207
Şekil 6 36 : Aydınlatma Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi.....	208
Şekil 6 37 : Su Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi.....	208
Şekil 6 38 : Gölgeleme Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi.....	209
Şekil 6 39 : İşaret ve Bilgi Levhalarından Memnuniyet Düzeyi.....	210
Şekil 6 40 : Kafe, Pastane, WC'lerden Memnuniyet Düzeyi.....	211
Şekil 6 41 : Kullanıcılara göre parkın eksi k yönleri "I. Seçenek.....	213
Şekil 6 42 : Parkın eksi k yönleri II. Seçenek.....	215
Şekil 6 43 : Yaşa bağlı olarak alana geliş amacı.....	216
Şekil 6 44 : Yaşa bağlı olarak beğenilen mekan.....	217
Şekil 6 45 : Eğitime bağlı olarak mekanın estetik kalitesi.....	218
Şekil 6 46 : Profesyoneller ve profesyonel olmayanlara göre estetik.....	219

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 6 47 : G nsi yet e ba ğlı olarak d inlen me alan lar ı n dan işlevsel açı dan me muni yet.....	220
Şekil 6 48 : G nsi yet e ba ğlı olarak d inlen me alan lar ı n dan estetik açı dan me muni yet.....	220
Şekil 6 49 : M kansal nitelik ler i n mimarlar tarafından algı la ma açı sı n dan de ğerlendiril mesi.....	221
Şekil 6 50 : Tasarı me le ma nı öncelik sı ra sı n da 1. Terci h.....	222
Şekil 6 51 : Tasarı me le ma nı öncelik sı ra sı n da 2. Terci h.....	222
Şekil 6 52 : Tasarı me le ma nı öncelik sı ra sı n da 3. Terci h.....	223
Şekil 6 53 : Park tasarı m n da estetik ve işlevsel açı dan daha etkili olan bi çi n ler i n terci hi.....	224
Şekil 6 54 : B r park tasarı m n da, tasarı m n estetik ve işlevsel potansi yeli açı sı n dan daha ö ne m li olan organi zasyon prensipler i ni n de ğerlendiril mesi 1. Terci h.....	224
Şekil 6 55 : B r park tasarı m n da, tasarı m n estetik ve işlevsel potansi yeli açı sı n dan daha ö ne m li olan organi zasyon prensipler i ni n de ğerlendiril mesi 2. Terci h.....	224
Şekil 6 56 : B r park tasarı m n da, tasarı m n estetik ve işlevsel potansi yeli açı sı n dan daha ö ne m li olan organi zasyon prensipler i ni n de ğerlendiril mesi 3. Terci h.....	225

ÖZET

İnsanların, günümüz kentsel çevre koşullarında en çok ihtiyacı olan şey, doğal ve izole edilmiş yeşil mekanlardır. Son günlerde bu konuya olan eğilimin artmasıyla bu mekanların daha kaliteli estetik ve görsel niteliklere sahip olması gerekliliği de önem kazanmıştır.

İşlevsel anlamda kullanıcıların taleplerine karşılık verebilen, uygun, ekonomik ve fonksiyonel açıdan önceden düşünülmüş bir tasarım başarılı bir tasarım olabilir. Estetik açıdan ise, tasarım prensiplerine uygun, kolay algılanabilen, tekdüze olmayan, ilgi ve merak uyandıran, uyumlu ve bütün tasarımlar başarılıdır. Fakat bir tasarımın yalnızca estetik veya işlevsel anlamda başarılı olması o tasarım yeterli kalmaz. Tasarlanan alanda estetik ve işlev bir bütünün birbirini tamamlayan iki parçası gibi düşünülmeli ve buna göre hareket edilmelidir.

Peyzaj mimarlığının genel uğraşı alanlarından birisi olan park tasarımı kapsamında, sert peyzaj uygulamalarının da işlevsel ve estetik olması gerekir. İnsanların hareket edeceği, yürüyeceği, oturacağı veya herhangi bir rekreasyonel aktiviteyi gerçekleştireceği sert peyzaj mekanları fonksiyonel ve görsel anlamda doyurucu olduğu oranda başarılı olabilir.

Bu çalışma, park tasarımı nda kullanılan sert peyzaj elemanlarının estetik ve işlevsel niteliklerini ortaya koyarak, bunlara ilişkin tasarım ilke ve prensiplerini dünya genelindeki bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak estetik ve güzellik kavramları tanımlanarak estetik ve işlev arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Ardından algı açısından estetik kavramına değinilmiş, bu konuyla ilgili kuram ve teoriler açıklandıktan sonra peyzaj mimarlığı açısından estetiklik ve işlevsellik konusu açıklığa kavuşturulmuştur. Peyzaj mimarlığı kapsamında mekan kalitesi, mekan organizasyonu, tasarım prensipleri, organizasyon prensipleri ve sert peyzaj elemanları üzerinde durulmuştur.

Tezin çalışması alanı olan Bursa Soğanlı Botanik Parkı ile ilgili araştırma kapsamında ise yukarıda açıklanan tüm bu kriterler değerlendirilerek parkın tasarım prensipleri açısından estetik ve işlevsel özelliği ortaya konmuş son olarak da parka gelen ziyaretçilerle yapılan anket görüşmeleri değerlendirilerek parkın estetik ve işlevsel yeterlilik derecesi tespit edilmiştir.

Genel olarak Bursa kentini n genel yapısına bakıldığında klasik aktivitelere hizmet eden pek çok parkın varlığı dikkati çekmektedir. Fakat bu parklar yüksek potansiyellerine rağmen genellikle çay içme, manzara seyretme, piknik gibi aktivitelerle kısıtlı kalmaktadır. Bu bakımdan Soğanlı Botanik Parkı işlevsel anlamda farklılık estetiklik ve toplumu bilinçlendirme anlamında oldukça dünü ve başarılı bir noktada durmaktadır.

Beşinci bölümde parkta yer alan fonksiyon alanlarının ve sert peyzaj elemanlarının alandaki konumları ve teknik özellikleri irdelenerek önceki bölümlerde anlatılan kriterlere uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Bunun yanında parktaki mekansal

ilişkiler ve bunların biçim özellikleri de ortaya konarak sınıflandırılmıştır. Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın tasarımı organik formlar üzerine kurulmuş olduğu ve bu geniş parkın bu şekilde bir tasarıma sahip olması yüklenildiği tema itibarıyla uygun olduğu açıktır. Doğal tasarımı bütüne yansıtılması anlamında kullanılan donatı elemanları da oldukça başarılı olup işlevsel açıdan da kullanıcıların memnuniyetindedir. Bursa Soğanlı Botanik Parkı yalnızca Bursa'ya değil Türkiye'ye park tasarımına yeni bir bakış açısı sağlayacak nitelikte, son derece estetik ve yeni tasarımlara örnek olacak bir pozisyonda bulunmaktadır.

Soğanlı Botanik Parkı'nın kullanıcılarının bu alandan memnuniyetini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada yöntem olarak alan gelen kullanıcılara daha önceden hazırlanmış anket soruları sorulmuş ve bu sorular ile kullanıcıların sosyo-ekonomik yapısı, alan kullanma şekilleri ve mekanın estetik ve işlevsel kalitesiyle ilgili görüşleri tespit edilme çalışılmıştır.

Soğanlı Botanik Parkı'nın kullanıcılarının bu alandan memnuniyetini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonucunda kullanıcıların alandaki kullanım alanlarından işlevsel açıdan iyi derecede; estetik açıdan iyi derecede memnun oldukları ve donatı elemanlarını işlevsel ve estetik açıdan yeterli buldukları belirlenmiştir. Kullanıcılar parka doğayla başbaşa olmak, oturmak ve dinlenmek amacıyla gelmekte olup genellikle su elemanları ve çevresini tercih etmektedirler, buraları beğenmelerinin en önemli nedeni parkın doğal, sakin ve dinlendirici olmasıdır. Kullanıcılara göre parkın en önemli eksiği yeni ve farklı aktivitelerin getirilmesi ve banklar ile çocuk oyun elemanlarının adetlerinin az olmasıdır.

Sonuç olarak araştırmanın sonunda elde edilen bulgulara ve sahada yapılan analizlere dayanarak görülmektedir ki Soğanlı Botanik Parkı'nın sert peyzaj tasarımı kullanıcılar açısından işlevsel ve estetik anlamda iyi derecede memnuniyet vericidir.

THE EVALUATION OF BURSA SOĞANLI BOTANICAL PARK'S HARD LANDSCAPE DESIGN IN THE FUNCTIONAL AND AESTHETICAL ASPECTS

SUMMARY

What people need so much in daily condition is natural and isolated green areas. By the increasing of attention about this issue recently, for green spaces having more qualified aesthetic and functional features has gained importance.

In the meaning of function, a design which can response user's demands, suitable, economic, considered before about functional approach is a successful design. In the sense of aesthetic, all designs which are appropriate to design principles, easily perceived, not being ordinary, exciting interest and curiosity, harmonized are successful also. But, having only aesthetic or only functional success do not make sufficient a design. On the designed area, aesthetic and function must be considered as ingredients that complete each others and designers must act suitable for that idea.

In the concept of park designing which is the study field of landscape architecture, hard landscape applications should be aesthetic and functional. The walkable, movable, sittable or recreational hard landscape spaces may successful, if they are satisfying by the sense of visual and functional.

This thesis, by put forward the principles of aesthetic and functional qualities of hard landscape elements which has been used in park design evaluate the design principles and basis relating to them with aspects of the world. In this connection, firstly by describing aesthetic and beauty, the relation between aesthetic and function has brought into. Secondly, in the sense of perception, concept of aesthetic has been mentioned, after explained basics and theories about this topic, aesthetic quality and functionality has been made clear in landscape architecture aspects. In the comprehension of landscape architecture, spatial quality, space organization, design principles, organization principles and hard landscape elements has been insisted.

In the investigation about Bursa Soğanlı Botanical Park which is the study area of the thesis, all topics which described above has been evaluated and the aesthetic and functional features of park has been brought into in the design principles aspects. And lastly, The aesthetic and functional efficiency of Bursa Soğanlı Botanical Park has been determined by the questionnaires that made with users evaluated.

In general, when we look at the city of Bursa's structure, the existing of so many different parks which serve the classical outdoor activities call attention. Although their high potential, these parks has measured common activities such as drinking, sightseeing, picnic. From this aspect, Bursa Soğanlı Botanical Park has kept on quite

positive and successful point because of the functional difference, aesthetic quality and rendering conscious people.

The fifth part consists of the discussion about technical features and location of the functional areas and hard landscape elements in the park, and evaluation of these elements according to design principles which described in the fourth part. Moreover, spatial connections and form features of the spaces in the park has been described and classified. What the clear thing is Bursa Soğanlı Botanical Park's design has settled on the organic forms and having this type of design for the park is quite suitable because of its theme. By the meaning of its natural design reflected to all, used urban furnitures also quite successful and they satisfy users in functional aspect. Bursa Soğanlı Botanical Park will bring the new aspect about park design quality not only for Bursa but also for Turkey, moreover it has good performance to be a successful example for the new designs.

In the sixth part, an investigation about satisfaction of Bursa Soğanlı Botanical Park's users has been done. In this research questionnaire method has been used by asking questions users on the study area or people around there who came to the study area before. By the questionnaire, their socioeconomic structures, using types of the area and opinions about the aesthetic and functional quality of the study area has been tried to determine. At the end of this research, determined results are as follows; users satisfy the functional areas in good degree for their aesthetic and functional demands and they think that the urban furnitures are enough in aesthetic and functional way. Users usually come to the park to be in private with nature, for sitting and resting, also they prefer around the ponds and water elements to do these activities. The reasons of pleasure around water elements are to be natural, restful and calm. The most important lacks of the park are different activities deficiency and number of the seats and play equipments inefficiency.

As a result of this research study, according to the analysis and results which taken hand by working on the study area, obviously it is seen that the hard landscape design of Bursa Soğanlı Botanical Park gives satisfaction in good degree by the meaning of aesthetic and functional for its users.

1. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı

İnsanlar çevrelerinden etkilenmekte, çevresel nitelikler insanların yaşamlarını hatta mutluluklarını etkilemektedir. Bazı araştırmacılara göre çevresel nitelikler insan yaşamını etkileyen en önemli etmenlerdir. Günümüz şehirselleşme koşullarında ise doğa ile bütünleşme neredeyse kaybolmuş, toplumsal yaşam biçiminden birlikteliği hemen hemen tamamen kopmuştur. Bu durum bireylerin ve toplumun sanatla ve estetik arayışlarla iç içeliğinin ve bütünlüğünün kaybolmasına neden olmuştur. Bugün insanlar, ancak yapabileceği şansları varsa, uzman ya da uzman dahi olmayan kişi ve gruplar tarafından tasarlanmış araç, gereç ve inşa edilmiş çevreler arasından bir seçimi yapmak durumundadırlar.

Fiziksel çevre toplumsal davranışlar üzerinde tek etkileyici kaynak olmamakla beraber, insanların davranışları üzerinde önemli etkiler taşıdığı öne sürülmektedir. Bugün içinde bulunulan, memnuniyet duyulmayan çevre şartları, diğer konularda da olduğu gibi, soru sorulmayan, durumları olduğu gibi kabullenentavırlardan kaynaklanıyor gibidir. Neden bu duruma gelmiştir? Neler yapılabilir? Nasıl çözülebilir? gibi sorular yeterince sorulmamakta, durumlar herkes tarafından sahiplenilmektedir.

Günümüz çevre koşullarında özellikle ülkemiz açısından bakıldığında, insanlar tarafından en çok öne sürülen sorun, çevre şartlarının yetersiz olduğudur. Fakat ilgi çektiği kadar Lynch'in ifadesi ile günümüz şehir insanının içinde yaşadığı dünyanın çirkinlikleri hakkında (kirlilik, kaos, monotonluk) bilgi sahibi olmasına ve buna karşılık hoşluklar ve uyumlu bir çevrenin potansiyel değeri hakkında pek fikir sahibi olmamasına rağmen, insanlara ‘‘estetik açıdan güzel bir çevre nasıl olmalı?’’ diye sorulduğunda ortalama olarak şu cevapla karşılaşmaktadır: ‘‘Çevresiyle ve kendi içinde uyumlu, olabildiğince bütün, yeşil, sıradan, dayan, özgün, planlı, kullanışlı, bakımlı çevreler estetik açıdan güzeldir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında peyzaj mimarisinde estetik arayışların olumlu sonuçlara ulaşabilmesi için yaratılan mekanların, yaşayan, yaşanılan ve insanlara estetik bilinci aşılayan nitelikte olması gerekmektedir. Bizim mesleğimizin önemli bir parçası olan parktasarımında sert peyzaj elemanlarının estetik, görsel ve işlevsel kalitesi bu tez içinde irdelenerek bu konuya estetik ve işlevsel açıdan bir açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada estetik konusu üç başlık altında irdelenmiş daha sonra da Bursa ilindeki Soğanlı Botanik Parkı'nda yapılan çalışmayla, elde edilen teorik bilgilerin doğruluğu kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamın ikinci bölümünde estetik ve güzellik olgusu kısaca tanımlanmaya çalışılmış, üçüncü bölümde ise estetik konusuna algı açısından açıklık kazandırılmış estetik algılamasının kökenleri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde peyzaj mimarlığı açısından estetik ve işlevsellik konusu açıklanmış, bu başlık altında peyzaj mekanı, sert ve yumuşak peyzaj elemanları, tasarımkriterleri ve organizasyon prensipleri anlatılmıştır. Beşinci bölümde Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın estetik ve işlevsel analizi yapılarak, altıncı ve yedinci bölümlerde alanda yapılan anket çalışmasının analizi yapılmış, parkı kullanan insanların parktan estetik ve işlevsel anlamda memnuniyet dereceleri ölçülmüştür.

Topoğrafyanın Formu

Peyzajın marisi, insan kullanımı ve zevki için yaratılan dış çevre alanlarının yaratılması ve işletilmesi için amaçlayan noktaları yakalamak için birçok değişik fiziksel tasarımları kullanır. Bu elemanlar içinde arazi ya da yer şekli bilinen ve en önemli elemandır. Yer şekli her türlü dış çevre aktivitesi için temel olmakla beraber, dış çevre düzeni içinde hem artistik hem de gerekli bir elemandır. [27, s. 1]

Arazi şekli topoğrafya ile eş anlamlıdır ve dünya yüzeyinin üç boyutlu dış şeklini ifade eder. Kaba ifade ile, yer şekli toprağın yayılmış halidir. Bölgesel anlamda, yer şekli, değişikteki vadi, dağ tepe, çayır vs. ifade eder. Bu tip yer şekilleri makro yer şekilleri olarak adlandırılırlar. Küçük anlamda ise yer şekilleri, yükselti, girinti, çıkıntı, bayır, kademeli bölgeler, rampa, basamak gibi seviye farklılıklarını gösteren ve buna ‘‘mikro yer şekilleri’’ denilebilir. En dar anlamda ‘‘mini arazi şekilleri’’ kum girinti, çıkıntılarını, yürünül en döşeme taş ve kayalarındaki dokusal farklılıklar anlamını taşır. Her durumda yer şekilleri, dış çevrenin alansal elemanıdır.

Peyzajın marisinde çok önemli bir anlam olan yer şekilleri, dış çevreyle ilgili birçok değişik elemanla direkt bağlantısı nedeniyle topoğrafik durumlar, başka öğelerle ilişkileri, bir bölgenin estetik karakteri, alan tanımlama ve algılanması, manzaralar yetiştiriciler, yükselticiler, mikroi iklimler, toprak kullanımı ve belli bir mekanda işlevlerin organizasyonuna etki ederler.

Diğer tüm elemanların birleştiği nokta olduğu için, yer şekilleri dış çevrenin birleştirenlerinden biridir. Yer şekilleri eleman olarak, peyzaj alanları ve diğer tüm elemanları bir araya getiren ve su seviyesine ya da ufuğa kadar uzanan bir bağ olarak kabul edilebilir. Bir mekanın incelenmesi söz konusu olduğunda ilk önce topoğrafyasını incelemek gerekir. Yer şekilleri, tasarımıya değişik kullanımların, mekanların, elemanların kullanımı organize etme ve yönlendirme işlevini verir. [27, s. 1-3]

1. Başlıca Arazi Şekilleri

Yer şekillerini eğim gruplarına göre sınıflandırmanın yanı sıra işlevsel ve görsel açıdan taşıdıkları potansiyellere göre beş gruba ayırabiliriz:

- Düz Araziler
- Dışbükey Araziler
- Sırt
- İçbükey Araziler
- Vadi

Düz Araziler: Ufuk düzlemine paralel olduğu varsayılan arazilerdir. Teorik olarak bu mümkün olsa da pratikte böyle bir arazi bulmak mümkün değildir, çünkü her arazinin üzerinde mutlaka bir takım minişler, çıkışlar, pürüzlü yüzeyler vardır.

Yükseklikteki değişkenliğin ol mayışı nedeniyle düz araziler statik ve dünyanın denge unsurlarıyla uyum içindedir. Düz arazi de dengede durabil meki için ilave bir güç harcanmadığından ve görüşe açık olduğundan dolayı bu tip alanlar üzerine kurulu mekanlar daha güvenilirdir [27, s.34]. Düz alanlarda çalışmak tasarımcı açısından kolaydır, fakat bu tip alanlar monoton ve durağan olabilirler, herhangi bir alansal tanım içermedi klerinden dolayı kuşatma ve hareketi sağlama yapay tepelerle, bitkilerle ve başka objelerle sağlanmalıdır (Şekil 4.18) [17,s.80]. Üçüncü boyutun ol mayışı; düz arazi de açıklık genişlik duygusu yaratır, bu özelliğe bağlı olarak manzara ve görüş uzun mesafeler için bile etkilidir. Düz arazi de kolay görüşün sağladığı bir bütünlük anlam öne çıkar ve birçok farklı elemanın birbirine bağlı olmasını ve görülebilmesini sağlar. Fransız Rönesans'ındaki 'allées'lerin başarısı biraz da üzerinde bulundukları arazi nin sunduğu görsel birleştiricilik özelliğindedir[27, s.35].

Şekil 4.18. Düz arazilerin yüzeyi yapay tepeler veya bitkilerle hareketlendirilebilir [25, s.41]

Düz arazilerin üzerinde yatay çizgilerin bir kuvveti vardır ve araziyle uyum sağlarlar. Bu arazilerde kullanılan di k elemanlar dominantlar, uzaktan algılanırlar ve araziyle kontrast oluşturlar (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Düz arazi nin yatayda ve düşeydeki kuvvet çizgileri [25, s.41]

Düz arazilerin görsel tarafsızlıkları onları barışçıl ve dinlendirici kılar. Bu özellik sakin ve durgun su elemanlarının kullanımı için uygundur ve suyun sakin özelli kte olması mekânın da sakin karakterine katkıda bulunur. Karşı anlamda ise bu tip yerlerin barışçıl özelliğı birçok değişik elemanın göz tarafından kolayca algılanmasını sağlar. Cesur renk ve yüzeyler buralara yerleştirildiğinde heykel ve mimari de istenilen sonuçlar bu özellik sayesinde elde edilir. Ayrıca bir teatral yapının sahnesi olma özelliğı de buna eklenebilir. Vauxle Comte ve Varsailles şatoları bu özellikten yola çıkarak geniş ve düz bahçelerin ortalarına oturtulmuştur.

Tüm bunlara ek olarak düz araziler çok yönlüdürler, belli bir noktadan tüm yönlere hareket etme olanağına sahiptirler. Bu tip yerlerde hangi yönün doğru olduğuna ait ipuçları çok azdır, her olanak aynı ağırlığa ve öneme sahiptir. Bu özelliklerinden ötürü düz araziler üzerindeki tasarımışekilleri ve elemanları kolayca fazlaştırılabılır, yaygınlaştırılabılır ve çok yönlü olabilirler. Aynı şekilde soyut geometrik kristal şekilli gibi kendilerini tekrarlayan ve modası geçmeyen şekiller de burada kullanılabilir. Kısacası, düz topoğrafya çok esnek ve pratik bir yer şeklidir ve birçok görsel ve işlevsel kullanıma olanak verir [27, s.37,38].

Dışbükey Araziler: Tünel, çıkıntı, tepe ve dağlar gibi arazi şekilleri dışbükeydir. İkinci temel yüzey şekli olan dışbükey arazi formu saldırgan, heyecan, güç ve dayanıklılık duygusu verir. Pozitif katı kütleleri ve negatif boşlukları dolduran dışbükey yüzeylerin zirveleri manzaranın sınırlarını ve boşluğun algılanmasını sağlar. Genel anlamda, tepe ne kadar yüksek ne kadar dikse, boşluk kavramının tamamı da o kadar sert olur. Peyzajın marlılığının pozitif bir noktası olarak, dışbükey araziler başka estetik ve işlevsel karakterlere de sahiptirler. Dışbükey yüzeylerin etrafları nispeten alçak ve daha nötr yer şekilleri ile çevrelendiğinden kolaylıkla odak görevi görebilirler. Aynı zamanda böyle yerler referans noktası olarak da belirlenebilir. Dışbükey arazi şekillerinin etkisi buralara binalar, ağaçlar vs. yerleştirilerek fazlaştırılabılır (Şekil 4.20). Böylece buraların önemi ve çevreden görülebilme özellikleri artırılmış olur ve sembolik bir üstünlük sağlar. Aynı şekilde dışbükey yerlerin yüksekliği arazi üstünde eğime paralel formlar ve çizgiler koyularak da belirginleştirilebilir. Enine çizgiler ise yükseklik kavramını azaltacak etkidir [27, s. 42].

Şekil 4.20. Dışbükey arazilerin görsel etkisi buralara başka elemanlar eklenerek artırılabilir [27, s. 43]

Dışbükey arazi şekilleri üzerine çıldığında egemenlik duygusu verir, buralarda çevreye göz atma, kontrol etme en kolaydır ve bu tür yerler yerleşime uygundur. Dışbükey alanlar ayrıca suyun hareketli, dinamik ve dökülerek akışına olanak verdiklerinden suyla oluşturulacak lirik kompozisyonlarda başarı olanağını artırırlar. Düşen bir su, yerçekiminin gücünü ve bir eğimden dengeli aşağı düşüşü ifade eder. İtalya'daki Villa d'Este'de kullanılan yukarıdan zemine düşen su elemanları, yerçekimini gücünün iyi bir örneğidir. Kısacası dışbükey arazi şekilleri, heyecan verici ve dramatik kullanımla peyzaj tasarının önemli bir öğesidir [27, s. 43].

Sırt: Dışbükey arazi şekline benzer yapıdaki bir örnek benzer yapıdaki 'sırt'ır. Sırt bir öncekiğe göre daha kompakt, sıkışık ve içinde bulunduğu kütlelerin bir uzantısı şeklinde bir yükseltidir. Sırtlar da boşlukta bir engel oluştururlar ve etrafı gözlemleme olanağı sunarlar. Sırtların pek çok noktasından gözlem olanağı olsa da en uygunu bitiş noktasıdır. Bundan başka sırtlar, peyzajda gözleri boşlukta bir yere götürmeye, bir yerde odaklanmaya yararlar. İşlevsel bir duruş noktasında hem araç hem de yaya trafiği sırtın üstünde en azından sırtla paralel olduğunda daha kolay olur. Hareket sırtla dik ya da karşı olduğunda ise zor hatta dikketli olmalıdır.

Sırtların bir başka karakteri ise ayırıcı özelliği taşımalarıdır. Doğal bir engel olarak sırtlar iki vadiyi ya da iki boşluğu birbirinden ayırırlar. Sırtların oluşturduğu sınırlar 'burada' ve 'orada' kavramını ortaya çıkarırlar [27, s. 44].

İçbükey Arazi Şekilleri: Dışbükey arazilere göre bunlar ‘negatif kütle’, ‘pozitif boşluk’ şeklindedir. İçbükey yer şekli, yeryüzünde bir girinti olduğunda ya da iki dışbükey yer şekli yan yana geldiğinde oluşur. İçbükey yer şekillerinin oluşturduğu boşluklar yüksekliğe ve etraftaki tepelerin dikliğine göre değişir. Bunlar içe doğru yönelmiş merkezi boşluklardır ve görüşü temele ya da merkeze doğru çekerler. Bu tip mekanlarda kişi çevresiyle zayıf ilişki kurduğundan dolayı, soyutlanmışlık, yalnızlık, sıkışmışlık, korunmuşluk duygusu verebilirler (Şekil 4.21). Bu tip yerlerde bulunan bir kişi, yükseltilerin ardında bulunan diğer bölgeleri göremez. Aynı şekilde buradaki bir kişinin bunun dışına çıkması fiziksel olarak zor olabilir.

Şekil 4.21. İçbükey arazide insanın çevresiyle ilişkisi zayıftır [27, s. 47].

İçe dönük yapıları nedeniyle, birtakım görsel elemanların en iyi şekilde ege men olmaları etraftaki yükseltilere konulmalarıyla sağlanır. Bu nedenle anfiteyatrolar bu doğal yer şekilleri üzerine yerleştirilmede, böylelikle izleyicinin dikkatini içeriye ve aşağıya çekebilecek mümkün olmaktadır (Şekil 4.22). New York’taki Rockefeller Merkezi paten kayanların seyir zevki sundukları şehrsel bir içbükey yer şekli örneğidir [27, s. 48].

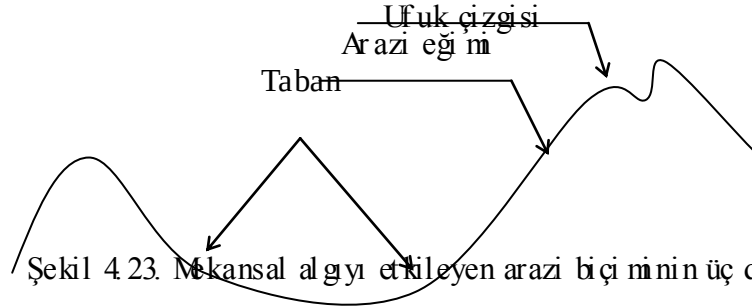
Şekil 4.22. İçbükey arazide izleyicinin bakışlarını aşağıya doğru çekmek mümkündür [27, s. 48]

Vadi: Daha önce söz ettiğimiz sırt ve içbükey arazi şekillerini birleştiren bir yer şeklidir vadi. Aynı zamanda, içbükey arazi şekilleri gibi pozitif bir boşluk ve birçok değişik aktiviteye olanak veren bir mekandır. Ayrıca vadi sırt gibi çizgisel yönlüdür. Vadiler, yapıları gereği su ve ekolojik olanaklara sahip olduğundan ulaşım veya yol yapım amacıyla kullanılmalrı uygun değildir, onun yerine bu arazilerde dinlenme, tarım gibi amaçlara hizmet verecek mekanlar düşünülmelidir [27, s. 48].

Yer şekilleri dış çevreyi tanımlamak ve yaratmak için değişik ifadelerle kullanılabilir. Mekan, eldeki temel yüzeyin kazılması, doldurulması ve bu yüzeyde inşaat yapılması, dışbükey yerlerin yükseltilmesi veya yükseklik üzerinde teras ya da kade me değişikliği yapılmasıyla yaratılır. Dış çevreden söz edildiğinde üç kritik

değişken mekân algılamamızı etkiler: (1) Mekânın tabanı (2)çevreleyen yükseltilerin eğimi, (3)yatay silüet çizgisi (Şekil 4.23).

Taban, mekânın alt yüzeyi ve kullanılabilir alanıdır. Tipik olarak taban ne kadar genişse kullanılabilir alan da o kadar geniş olur.

Şekil 4.23. Mekansal algıyı etkileyen arazi biçiminin üç değişkeni [27, s. 50]

İkinci değişken olan eğim dış çevreyi de içine alan duvar anlamı taşır. Eğimle boş alan arasında bir ilişki vardır, eğim fazlaştıkça boşluğun hatları da ona göre değişir ve şekillenir. Üçüncü değişken, ufuk çizgisi, yeryüzünün algılanan yükseltisiyle gökyüzü arasındaki çizgidir. Yüksekliğe ve bakan kişinin bulunduğu yere göre çizginin uzunluğu ve yarattığı boşluk değişir (Şekil 4.24). Bu limitler içinde görünen alanın sınırları ‘görüntü akışı’ olarak adlandırılır.

Şekil 4.24. Mekansal sınırlar ve görüntü akışı [27, s. 51]

Bu üç değişken alanı kapatma açısından birbirlerini etkilerler, bir alanı kapama derecesi bunların belirlediği alanın miktarına göre değişir. Normal görüş alanı gözün üst tarafı için 408, alt tarafı için 208 olmak üzere 608 dir. Görüş mesafesi, üç değişkenin ilişki dereceleri 458 olduğunda tımbir çevreleme duygusu oluşur (Şekil 4.25). Bu ölçü 188 olduğunda minimum kapalılık duygusu yaratır. Bu üç değişkenle oynayarak peyzajı mîmarı, küçük bir alandan anıtsal bir alana kadar olan geniş bir yelpazedeki farklı mekân çeşitleri yaratabilir [27, s. 50-52].

Şekil 4. 25. Üç değişkeni niteleyen dereceleri 458 olduğunda tam çevreleme duygusu oluşur. [27, s. 52]

II. Arazinin Morfolojik Yapısı ve İşlev İlişkisi

Tepe eğimleri, vadi ve tepelerin durumu, yer şekillerinin özellikleri, peyzaj mimarisinde arazi kullanımlarını ve değişik işlevleri etkiler. Her işlevsel mekânın, fonksiyonuna göre yerleşebileceği optimum şartlı bir eğim kullanımı vardır, örneğin tenis kortları en fazla %1-3 derecelik eğimli alanlara yerleştirilebilir. Bir aşınma kuralı olarak alan ne kadar düzse genişlemeye imkânı da o kadar fazla olur [27, s. 15]. Alanın yataydaki yüzey şekliyle kullanımyoğunluğu arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Çok sayıda insanın bir araya geldiği geniş mekanlar düz bir zemine ve yatay stabiliteye ihtiyaç duyarlar. Diğer taraftan tepeler, çukurlar, vadiler gibi pürüzlü yüzeyler sık ve ani değişiklikler göstermelerine rağmen insanların rekreasyon ve dinlenme aktivitelerini gerçekleştirebildiği asıl peyzaj parçalarıdır. Topoğrafya ne kadar engebeli olursa, alanın kullanımyoğunluğu o kadar az olacaktır ve alandaki düzenlemelere ilişkin problemler de artacaktır [17, s. 80].

Araziyi eğim derecelerine göre sınıflandırmak için Eckbo çok basit bir anlayış geliştirmiş ve araziyi, düz alanlar: %0-4 arası eğim, orta eğimli zeminler: %4-10 arası eğim, dik eğimli yamaçlar: %10 üstü eğim olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Eckbo'ya göre düz ve düze yakın alanlar en kullanışlı alanlardır, orta eğimli alanların kullanımı uygunluğu kullanıcıların rahatça yürüyebilmesi, koşabilmesi ve pasif rekreasyonu gerçekleştirebilmesiyle ölçülür, dik eğimler tırmanma gibi aktif fiziksel aktiviteler dışında pek fazla kullanılmazlar [17, s.80].

Daha kapsamlı olarak eğim gruplarına bakacak olursak kullanım şekline ve olanaklarına göre beş temel arazi eğiminden söz edebiliriz:

1. **%0-1 Çok düz:** Birçok durumda altyapı gelişimi ve diğer kullanımlar için istenmeyen bir eğim. Bu eğimdeki yerler ideal açık alanlar ve suyun kolay sonuç doğurmayacağı yerlerdir.
2. **%1-5 Düz:** Bu eğim birçok dış işlev ve kullanım için ideal kabul edilir. Derecelendirme problemi olmadan bu eğimsayesinde, bina yapımı, otopark, tenis kortu, atletizmalanları gibi birimlerin yapımı ve gelişimini kolaylaştırır. Fakat bu bölgelerde çok yayılma monotonluk yaratabilir. Bazı toprak çeşitlerindeki altyapı düzenlemeye ilişkin sorunlar özellikle düz alanlarda ortaya çıkabilir. Bu bağlamda daha spesifik standartlar şu şekilde ortaya konabilir:
 - %1 Çınlendirme için önerilen minimum eğim
 - %2 Çımsahalar için önerilen maksimum eğim
 - %3 Bu noktadan sonra artık eğim bir engel oluşturur, daha fazla eğim artık kademeli değişikliktir.
3. **%5-10 Eğim** Bu eğime sahip alanlarda birçok altyapı elemanı ve işlevi çeşitli önlem ve kolaylıklar sağlandıktan sonra gerçekleştirilebilir. Yürüyüş yolları için maksimum eğim ise %10'dur.

4 %10-15 Eğim Bu eğim birçok arazi donanımı ve işlevleri için çok fazla olarak kabul edilir. Erozyonun önlenmesi için derecelendirme minimum olmalıdır. Topoğrafya ile ilgili ortaya çıkacak dolgu ve kazı işlemlerinin minimize edilmesi için büyük yapılar eğimden uzak konulmalıdır. Öte yandan bu eğimler daha alçak noktaların görünmesi ne olanak sağlayacak bir potansiyele sahiptirler.

%15 + %15 Üstü Eğim Birçok arazi donanımı ve işlevinin gerçekleşmesi ne olanak tanımayan bu eğim grubuna giren arazilerde maddi ve çevresel maliyet gelişmeyi önleyici olabilir. Fakat yine de akıllıca ve hassasiyetle yapılacak mimari katkılar mütahhas görünüm ve manzaralar ortaya çıkarabilirler [27, s. 33].

III. Arazi Yüzü Formunun İşlevsel Kullanımı

Görüntüyü Kontrol: Yer şekillerinin düz yerlerine dolgu yapılarak belli noktaları ortaya çıkarabilir ya da belli noktaları gizleyebilir ve böylece görüntüyü parçalara bölebiliriz.

Aynı zamanda yer şekilleri bir objeye ya da manzarayı göz önüne sermek ya da göstermek için de kullanılır. Tepeye ya da yüksek bir noktaya yerleştirilen objeler elbette uzun mesafelerden görülebilirler (Şekil 4.26). [27, s. 53]

Şekil 4.26. Yüksek bir noktaya yerleştirilen objeler uzak mesafelerden görülebilirler. [27, s. 53]

Aynı şekilde bir eğime ya da bir sırtta yerleştirilen objeler de karşı yamaçlardan ve daha alçak yerlerden görülebilirler. Eğim dikleşip duvarlaştıkça görüş çizgisini yakalamak zorlaşır. Buna bağlı bir başka yer şekli düzenlemesi ise bir objenin görüntüsünü yakalamak ya da ortaya çıkarmaktır. Buna ardışık görüş denir. Bir objenin bir kısım gösterildiğinde bir merak ve istek oluşabilir. Bakan kişi bütünü görmeden ufak parçalara bakarak da zevk alabilir. Bu durumda bakan kişi objenin tümünü görmek için harekete geçer ve tasarımı yer şekilleriyle oynayarak bu durumu destekleyebilir (Şekil 4.27 ve 4.28) [27 s. 55, 56].

Şekil 4.27. Dolgu alanı ilgi çekici objeyi saklayarak izleyici de merak ve hareket etme duygusu uyandırıyor. [27, s. 55]

Şekil 4.28. Tepe belli bir mesafeden odak noktasını saklar fakat kenara yaklaştıkça yeni den ortaya çıkarır[27, s. 56].

Yer şekillerinin bir başka işlevi de oluşturulan tepelerle istenmeyen obje veya görüntülerin kapatılabilmesidir. Bu teknik eğimli araziler için oldukça kullanışlı iken çok düz alanlarda da bitkisel materyallerin kullanılmasıyla desteklenebilir. Benzer teknikler yolları, hizmet alanlarını, bazı mekanları uzaklaştırmak için de kullanılır (Şekil 4.29 ve 4.30).

Şekil 4.29 Toprak dolgu istenmeyen görüntüleri kapatmak için kullanılabilir.

Şekil 4.30 Tepe eğimi görünmesi istenmeyen noktayı tabanda perdeliyor.

Harekete Etki: Yer şekilleri dış çevrede hem araç hem de yaya trafiğini yönlendirmede kullanılabilirler. Yer şekilleri araziye nereye nasıl hareket edeceği konusunda direkt olarak etkilidir, tipik olarak sirkülasyon üstünde engel oluşturan alanlara doğrudur.

Arazi üzerinde engeller arttıkça hareket zorlaşır. Aşağı ve yukarı hareket için harcanan fiziksel enerji fazlaşır ve sonuçta seyahat süresi ve mecburi bekleme ve dinlenmeler de artar. Yürümde ise her basamak dikkatle yerleştirilip denge duygumuzun normal seviyede tutulması sağlanır. Tüm bunların sonucunda, yaya yolları için %10'luk eğimden fazlası hareket için mümkün değildir. Eğer yürüyüşün yavaş olması isteniyorsa bir eğim ya da basamaklar yoluyla bu sağlanabilir. Yürüyüşlerin

durdurulması isteniyorsa yine aynı şekilde bir yükselti kullanılmalıdır [27, s. 60] (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Kişilerin hareket hızı yer şekillerine göre değişir.

Yer şekillerinin ve arazi formunun işlevsel kullanımları kısaca aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır.

Rüzgar kırıcı

Görsel perdeleyici

Gürültü önleyici

Bina platformu

Oyun alanlarında engebeli zeminler oluşturun

Şekil 4.32 Yer şekillerinin işlevsel olarak kullanılış yerleri [25, s. 43]

Topoğrafyanın Formu

Peyzaj mimarisi, insan kullanımı ve zevki için yaratılan dış çevre alanlarının yaratılması ve işletilmesi için amaçlayan noktaları yakalamak için birçok değişik fiziksel tasarım elemanlarını kullanır. Bu elemanlar içinde arazi ya da yer şekli bilinen ve en önemli elemandır. Yer şekli her türlü dış çevre aktivitesi için temel olmakla beraber, dış çevre düzeni içinde hem estetik hem de gerekli bir elemandır. [27, s. 1]

Arazi şekli topoğrafya ile eş anlamlıdır ve dünya yüzeyinin üç boyutlu dış şeklini ifade eder. Kaba ifade ile, yer şekli toprağın yayılmış halidir. Bölgesel anlamda, yer

şekli, değişiktipteki vadi, dağ tepe, çayır vs. ifade eder. Bu tip yer şekilleri makro yer şekilleri olarak adlandırılırlar. Küçük anlamda ise yer şekilleri, yükselti, girinti, çıkıntı, bayır, kademeli bölgeler, rampa, basamak gibi seviye farklılıklarını simgeler ve buna ‘‘mikro yer şekilleri’’ denilebilir. En dar anlamda ‘‘mini arazi şekilleri’’ kum girinti, çıkıntılarını, yürünül en döne taş ve kayalaradaki dokusal farklılıklar anlamını taşır. Her durumda yer şekilleri, dış çevrenin alansal elemanıdır.

Peyzaj mimarisinde çok önemli bir anlam olan yer şekilleri, dış çevreyle ilgili birçok değişik elemanla direkt bağlantısı nedeniyle topoğrafik durumlar, başka öğelerle ilişkileri, bir bölgenin estetik karakteri, alan tanımlama ve algılanması, manzaralar yetiştirenler, yükseltirler, mikroi iklimler, toprak kullanımı ve belli bir mekanda işlevlerinin organizasyonuna etki ederler.

Diğer tüm elemanların birleştiği nokta olduğu için, yer şekilleri dış çevrenin birleştirenlerinden biridir. Yer şekilleri eleman olarak, peyzaj alanları ve diğer tüm elemanları bir araya getiren ve su seviyesine ya da ufuğa kadar uzanan bir bağ olarak kabul edilebilir. Bir mekanın incelenmesi söz konusu olduğunda ilk önce topoğrafyasını incelemek gerekir. Yer şekilleri, tasarımıya değişik kullanımların, mekanların, elemanların kullanımıyla organize etme ve yönlendirme imkanı verir.[27, s.1-3]

I. Başlıca Arazi Şekilleri

Yer şekillerini eğim gruplarına göre sınıflandırmanın yanı sıra işlevsel ve görsel açıdan taşıdıkları potansiyellere göre beş gruba ayırabiliriz:

- Düz Araziler
- Dışbükey Araziler
- Sırt
- İçbükey Araziler
- Vadi

Düz Araziler: Ufuk düzlemine paralel olduğu varsayılan arazilerdir. Teorik olarak bu mümkün olsa da pratikte böyle bir arazi bulmak mümkün değildir, çünkü her arazinin üzerinde mutlaka bir takım inişler, çıkışlar, pürüzlü yüzeyler vardır.

Yükseklikteki değişkenliğin olmayışı nedeniyle düz araziler statik ve dünyanın denge unsurlarıyla uyum içindedir. Düz arazi de dengede durabilenkiçin ilave bir güç harcanmadığından ve görüşe açık olduğundan dolayı bu tip alanlar üzerine kurulu mekanlar daha güvenilirdir [27, s.34]. Düz alanlarda çalışmak tasarımcı açısından kolaydır, fakat bu tip alanlar monoton ve durağan olabilirler, herhangi bir alansal tanımlama içermediklerinden dolayı kuşatma ve hareketi sağlama yapay tepelerle, bitkilerle ve başka objelerle sağlanmalıdır (Şekil 4.18) [17,s.80]. Üçüncü boyutun olmayışı; düz arazi de açıklık, genişlik duygusu yaratır, bu özelliğe bağlı olarak, manzara ve görüş uzun mesafeler için bile etkilidir. Düz arazi de kolay görüşün sağladığı bir bütünlük anlamı önerebilir ve birçok farklı elemanın birbirine bağlı olmasını ve görülebilmesini sağlar. Fransız Rönesans’ındaki ‘‘allée’’lerin başarısı biraz da üzerinde bulundukları arazinin sunduğu görsel birleştiricilik özelliğindedir[27, s.35].

Şekil 4.18. Düz arazilerin yüzeyi yapay tepeler veya bitkilerle hareketlendirilebilir [25, s.41]

Düz arazilerin üzerinde yatay çizgilerin bir kuvveti vardır ve araziyle uyum sağlarlar. Bu arazilerde kullanılan dikey elemanlar dominanttır, uzaktan algılanırlar ve araziyle kontrast oluştururlar (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Düz arazinin yatayda ve düşeydeki kuvvet çizgileri [25, s.41]

Düz arazilerin görsel tarafsızlıkları onları barışçıl ve dinlendirici kılar. Bu özellik sakin ve durgun su elemanlarının kullanımı için uygundur ve suyun sakin özelliğe olması mekanın da sakin karakterine katkıda bulunur. Karşı anlamda ise bu tip yerlerin barışçıl özelliği birçok değişik elemanın göz tarafından kolayca algılanmasını sağlar. Cesur renk ve yüzeyler buralara yerleştirildiğinde heykel ve mimari de istenilen sonuçlar bu özellik sayesinde elde edilir. Ayrıca bir teatral yapının sahnesi olma özelliği de buna eklenebilir. Vauxle Comte ve Versailles şatoları bu özellikten yola çıkarak geniş ve düz bahçelerin ortalarına oturtulmuştur.

Tüm bunlara ek olarak düz araziler çok yönlüdürler, belli bir noktadan tüm yönlere hareket etme olanağına sahiptirler. Bu tip yerlerde hangi yönün doğru olduğuna ait ipuçları çok azdır, her olanak aynı ağırlığa ve öneme sahiptir. Bu özelliklerinden ötürü düz araziler üzerindeki tasarımı şekilleri ve elemanları kolayca fazlaştırılabilir, yaygınlaştırılabilir ve çok yönlü olabilirler. Aynı şekilde soyut geometrik, kristal şekilli gibi kendilerini tekrarlayan ve modası geçmeyen şekiller de burada kullanılabilir. Kısacası, düz topoğrafya çok esnek ve pratik bir yer şeklidir ve birçok görsel ve işlevsel kullanıma olanak verir [27, s.37,38].

Dışbükey Araziler: Tümsek, çıkıntı, tepe ve dağlar gibi arazi şekilleri dışbükeydir. İkinci temel yüzey şekli olan dışbükey arazi formu saldırgan, heyecan, güç ve dayanıklılık duygusu verir. Pozitif katı kütleleri ve negatif boşlukları dolduran dışbükey yüzeylerin zirveleri manzaranın sınırlarını ve boşluğun algılanmasını sağlar. Genel anlamda, tepe ne kadar yüksek ne kadar dikse, boşluk kavramının tamamı da o kadar sert olur. Peyzaj mimarlığının pozitif bir noktası olarak, dışbükey araziler başka estetik ve işlevsel karakterlere de sahiptirler. Dışbükey yüzeylerin etrafları nispeten alçak ve daha nötr yer şekilleri ile çevrelendiğinden kolaylıkla odak görevi görebilirler. Aynı zamanda böyle yerler referans noktası olarak da belirlenebilir. Dışbükey arazi şekillerinin etkisi buralara binalar, ağaçlar vs. yerleştirilerek fazlaştırılabilir (Şekil 4.20). Böylece buraların önemi ve çevreden görülebilme özellikleri artırılmış olur ve sembolik bir üstünlük sağlar. Aynı şekilde dışbükey yerlerin yüksekliği arazi üstünde eğime paralel formlar ve çizgiler koyularak da belirginleştirilebilir. Enine çizgiler ise yükseklik kavramını azaltacak etkidir [27, s.42].

Şekil 4. 20. Dışbükey arazilerin görsel etkisi buralara başka elemanlar eklenerek artırılabilir [27, s. 43]

Dışbükey arazi şekilleri üzerine çıldığında egemenlik duygusu verir, buralarda çevreye göz atma, kontrol etme en kolaydır ve bu tür yerler yerleşime uygundur. Dışbükey alanlar ayrıca suyun hareketli, dinamik ve dökülerek akışına olanak verdiklerinden suyla oluşturulacak lirik kompozisyonlarda başarı olanağını arttırırlar. Düşen bir su, yerçekiminin gücünü ve bir eğimden dengeli aşağı düşüşü ifade eder. İtalya'daki Villa d'Este'de kullanılan yukarıdan zemine düşen su elemanları, yerçekimini gücünün iyi bir örneğidir. Kısacası dışbükey arazi şekilleri, heyecan verici ve dramatik kullanıma peyzaj tasarımının önemli bir öğesidir [27, s. 43].

Sırt: Dışbükey arazi şekline benzer yapıdaki bir örnek benzer yapıdaki ‘sırt’ tür. Sırt bir önceki ne göre daha kompakt, sıkışık ve içinde bulunduğu kütlelerin bir uzantısı şeklinde bir yükseltidir. Sırtlar da boşlukta bir engel oluştururlar ve etrafı gözlemleme olanağı sunarlar. Sırtların pek çok noktasından gözlem olanağı olsa da en uygunu bitiş noktasıdır. Bundan başka sırtlar, peyzajda gözleri boşlukta bir yere götürmeye, bir yerde odaklanmaya yararlar. İşlevsel bir duruş noktasında hem araç hem de yaya trafiği sırtın üstünde en azından sırtla paralel olduğunda daha kolay olur. Hareket sırtla dik ya da karşı olduğunda ise zor hatta dikse olanaksız olur. Sırtların bir başka karakteri ise ayırıcı özelliği taşımalarıdır. Doğal bir engel olarak sırtlar iki vadiyi ya da iki boşluğu birbirinden ayırırlar. Sırtların oluşturduğu sınırlar ‘burada’ ve ‘orada’ kavramını ortaya çıkarırlar [27, s. 44].

İçbükey Arazi Şekilleri: Dışbükey arazilere göre bunlar ‘negatif kütle’, ‘pozitif boşluk’ şeklindedir. İçbükey yer şekli, yeryüzünde bir girinti olduğunda ya da iki dışbükey yer şekli yan yana geldiğinde oluşur. İçbükey yer şekillerinin oluşturduğu boşluklar yüksekliğe ve etraftaki tepelerin dikliğine göre değişir. Bunlar içe doğru yönelmiş merkezi boşluklardır ve görüşü temele ya da merkeze doğru çekerler. Bu tip mekanlarda kişi çevresiyle zayıf ilişki kurduğundan dolayı, soyutlanmışlık, yalnızlık, sıkışmışlık, korunmuşluk duygusu verebilirler (Şekil 4. 21). Bu tip yerlerde bulunan bir kişi, yükseltilerin ardında bulunan diğer bölgeleri göremez. Aynı şekilde buradaki bir kişinin bunun dışına çıkması fiziksel olarak zor da olabilir.

Şekil 4.21 . İçbükey arazi de insanın çevresiyle ilişkisi zayıftır [27,s. 47].

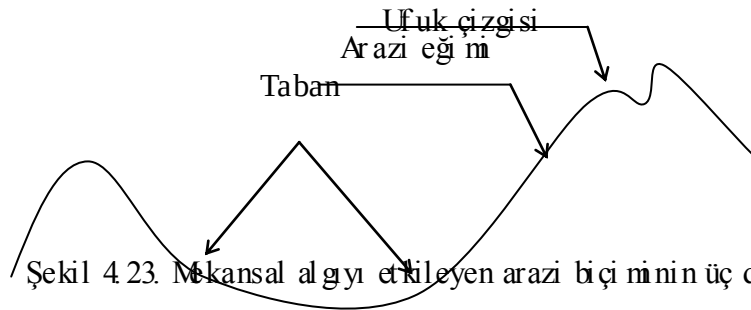
İçe dönük yapıları nedeniyle, birtakım görsel elemanların en iyi şekilde ege n en olmaları etraftaki yükseltilere konulmalarıyla sağlanır. Bu nedenle anfiteyatrolar bu doğal yer şekilleri üzerine yerleştiril mekte, böylelikle izleyicinin dikkatini içeriye ve aşağıya çekebil mek mümkün olmaktadır (Şekil 4.22). New York'taki Rockefeller Merkezi paten kayanların seyir zevki sundukları şehrsel bir içbükey yer şekli örneğidir [27, s. 48].

Şekil 4.22. İçbükey arazi de izleyicinin bakışlarını aşağıya doğru çekmek mümkündür [27, s. 48]

Vadi: Daha önce söz ettiğimiz sırt ve içbükey arazi şekillerini birleştiren bir yer şeklidir vadi. Aynı zamanda, içbükey arazi şekilleri gibi pozitif bir boşluk ve birçok değişik aktiviteye olanak veren bir mekandır. Ayrıca vadi sırt gibi çizgisel yönlüdür. Vadiler, yapıları gereği su ve ekolojik olanaklara sahip olduğundan ulaşım veya yol yapma amacıyla kullanılmalrı uygun değildir, onun yerine bu arazilerde dinlen ce, tarım gibi amaçlara hizmet verecek mekanlar düşünülmeli dir [27, s. 48].

Yer şekilleri dış çevreyi tanımlamak ve yaratmak için değişik ifadelerle kullanılabilir. Mekan, eldeki temel yüzeyin kazılması, doldurulması ve bu yüzeyde inşaat yapılması, dışbükey yerlerin yükseltilmesi veya yükseklik üzerinde teras ya da kadem e değişikliği yapılmasıyla yaratılır. Dış çevreden söz edildiğinde üç kritik değişken mekan algılamamızı etkiler: (1) Mekanın tabanı (2)çevreleyen yükseltilerin eğimi, (3)yatay silüet çizgisi (Şekil 4.23).

Taban, mekanın alt yüzeyi ve kullanılabilir alanıdır. Tipik olarak taban ne kadar genişse kullanılabilir alan da o kadar geniş olur.

Şekil 4.23. Mekanı algıyı etkileyen arazi biçiminin üç değişkeni [27,s. 50]

İkinci değişken olan eğim dış çevreyi de içine alan duvar anlam taşır. Eğimle boş alan arasında bir ilişki vardır, eğim fazla laştıkça boşluğun hatları da ona göre değişir ve şekillenir. Üçüncü değişken, ufuk çizgisi, yeryüzünün algılanan yükseltisiyle gökyüzü arasındaki çizgidir. Yüksekliğe ve bakan kişinin bulunduğu yere göre çizginin uzunluğu ve yarattığı boşluk değişir (Şekil 4.24). Bu limitler içinde görünen alanın sınırları ‘görüntü akışı’ olarak adlandırılır.

Şekil 4.24. Mekan sal sınırlar ve görüntü akışı [27, s. 51]

Bu üç değişken alanı kapatma açısından birbirlerini etkilerler, bir alanın kapanma derecesi bunların belirlediği alanın miktarına göre değişir. Normal görüş alanı gözün üst tarafı için 408, alt tarafı için 208 olmak üzere 608 dir. Görüş mesafesi, üç değişkenin ilişki dereceleri 458 olduğunda tam bir çevreleme duygusu oluşur (Şekil 4.25). Bu ölçü 188 olduğunda minimum kapalılık duygusu yaratır. Bu üç değişkenle oynayarak peyzajı mımarı, küçük bir alandan amtsal bir alana kadar olan geniş bir yelpazedeki farklı mekan çeşitleri yaratabilir [27, s. 50-52].

Şekil 4.25. Üç değişkenin ilişki dereceleri 458 olduğunda tam çevreleme duygusu oluşur. [27, s. 52]

II. Arazi nin Morfolojik Yapısı ve İşlev İlişkisi

Tepe eğimi, vadi ve tepelerin durumu, yer şekillerinin özellikleri, peyzajı mımarisinde arazi kullanımlarını ve değişik işlevleri etkiler. Her işlevsel mekânın, fonksiyonuna göre yerleşebileceği optimum şartlı bir eğim kullanımı vardır, örneğin tenis kortları en fazla %1-3 derecelik eğimi alanlara yerleştirilebilir. Bir aşınma kuralı olarak alan ne kadar düzse genişleme imkanı da o kadar fazla olur [27, s. 15]. Alanın yataydaki yüzey şekliyle kullanımyoğunluğu arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Çok sayıda insanın bir araya geldiği geniş mekanlar düz bir zemine ve yatay stabiliteye ihtiyacı duyarlar. Diğer taraftan tepeler, çukurlar, vadiler gibi pürüzlü yüzeyler sık ve ani

değişiklikler göstermelerine rağmen insanların rekreasyon ve dinlenme aktivitelerini gerçekleştirebildiği asıl peyzaj parçalarıdır. Topoğrafya ne kadar engebeli olursa, kullanım kullanımlarının yoğunluğu o kadar az olacaktır ve alandaki düzenlemelere ilişkin problemler de artacaktır [17, s. 80].

Araziyi eğim derecelerine göre sınıflandırmak için Eckbo çok basit bir anlayış geliştirmiş ve araziyi, düz alanlar: %0-4 arası eğim, orta eğimli zemînler: %4-10 arası eğim, dik eğimli yamaçlar: %10 üstü eğim olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Eckbo'ya göre düz ve düze yakın alanlar en kullanışlı alanlardır, orta eğimli alanların kullanım uygunluğu kullanıcıların rahatça yürüyebilmesi, koşabilmesi ve pasif rekreasyonu gerçekleştirebilmesiyle ölçülür, dik eğimler tırnanma gibi aktif fiziksel aktiviteler dışında pek fazla kullanılmazlar [17, s.80].

Daha kapsamlı olarak eğim gruplarına bakacak olursak kullanım şekline ve olanaklarına göre beş temel arazi eğiminden söz edebiliriz:

5. **%0-1 Çok düz:** Birçok durumda altyapı gelişimi ve diğer kullanımlar için istenmeyen bir eğim. Bu eğimdeki yerler ideal açık alanlar ve suyun kolay sonuç doğurmayacağı yerlerdir.
6. **%1-5 Düz:** Bu eğim birçok dış işlev ve kullanım için ideal kabul edilir. Derecelendirme problemi olmadan bu eğimsayesinde, bina yapımı, otopark, tenis kortu, atletizm alanları gibi biriminin yapımı ve gelişimini kolaylaştırır. Fakat bu bölgelerde çok yayılma monotonluk yaratabilir. Bazı toprak çeşitlerindeki altyapı düzenlemeye ilişkin sorunlar özellikle düz alanlarda ortaya çıkabilir. Bu bağlamda daha spesifik standartlar şu şekilde ortaya konabilir:
 - %1 Çınlendirme için önerilen minimum eğim
 - %2 Çımsahalar için önerilen maksimum eğim
 - %3 Bu noktadan sonra artık eğim bir engel oluşturur, daha fazla eğim artık kademe değişikliğidir.
7. **%5-10 Eğim:** Bu eğime sahip alanlarda birçok altyapı elemanı ve işlevi çeşitli önlem ve kolaylıklar sağlandıktan sonra gerçekleştirilebilir. Yürüyüş yolları için maksimum eğim %10'dur.
8. **%10-15 Eğim:** Bu eğim birçok arazi donanımı ve işlevleri için çok fazla olarak kabul edilir. Erozyonun önlenmesi için derecelendirme minimumu olmalıdır. Topoğrafyayla ilgili ortaya çıkacak dolgu ve kazı işlemlerinin minimumu ise eğim için büyük yapılar eğimden dik konulmalıdır. Öte yandan bu eğimler daha alçak noktaların görünmesine olanak sağlayacak bir potansiyele sahiptirler.
- %15 + %15 Üstü Eğim:** Birçok arazi donanımı ve işlevinin gerçekleşmesine olanak tanımayan bu eğim grubuna giren arazilerde maddi ve çevresel maliyet gelişmeyi önleyici olabilir. Fakat yine de akıllıca ve hassasiyetle yapılacak mimari katkılar mütihş görünüm ve manzaralar ortaya çıkarabilirler [27, s. 33].

III. Arazi Yüzü Formunun İşlevsel Kullanımı

Görüntüyü Kontrol: Yer şekillerinin düz yerlerine dolgu yapılarak belli noktaları ortaya çıkarabilir ya da belli noktaları gizleyebilir ve böylece görüntüyü parçalara bölebiliriz.

Aynı zamanda yer şekilleri bir obje ya da manzarayı göz önüne sermek ya da göstermek için de kullanılır. Tepeye ya da yüksek bir noktaya yerleştirilen objeler elbette uzun mesafelerden görülebilirler (Şekil 4.26). [27, s. 53]

Şekil 4.26. Yüksek bir noktaya yerleştirilen objeler uzak mesafelerden görülebilirler. [27,s. 53]

Aynı şekilde bir eğim ya da bir sırtta yerleştirilen objeler de karşı ya maçlardan ve daha alçak yerlerden görülebilirler. Eğim dikleşip duvarlaştıkça görüş çizgisini yakalamak zorlaşır. Buna bağlı bir başka yer şekli düzenlemesi ise bir objenin görüntüsünü yakalamak ya da ortaya çıkarmaktır. Buna ardışık görüş denir. Bir objenin bir kısmı gösterildiğinde bir merak ve istek oluşabilir. Bakan kişi bütünü görmeden ufak parçalara bakarak da zevk alabilir. Bu durumda bakan kişi objenin tümünü görmek için harekete geçer ve tasarımı yer şekilleriyle oynayarak bu durumu destekleyebilir (Şekil 4.27 ve 4.28) [27 s. 55, 56].

Şekil 4.27. Dolgu alan ilgi çekici objeyi saklayarak izleyici de merak ve hareket etme duygusu uyandırıyor. [27, s. 55]

Şekil 4.28. Tepe belli bir mesafeden odak noktasını saklar fakat kenara yaklaştıkça yeni den ortaya çıkarır[27, s. 56].

Yer şekillerinin bir başka işlevi de oluşturulan tepelerle istenmeyen obje veya görüntülerin kapatılabilmesidir. Bu teknik eğimli araziler için oldukça kullanışlı iken çok düz alanlarda da bitkisel materyallerin kullanılmasıyla desteklenebilir. Benzer

teknikler yolları, hizmet alanlarını, bazı mekanları uzaklaştırarak içinde kullanılır (Şekil 4.29 ve 4.30).

Şekil 4.29 Toprak dolgu istenmeyen görüntüleri kapatmak için kullanılabilir.

Şekil 4.30 Tepe eğimi görünmesi istenmeyen noktayı tabanda perdeliyor.

Harekete Etki: Yer şekilleri dış çevrede hem araç hem de yaya trafiğini yönlendirmede kullanılabilirler. Yer şekilleri arazide nereye nasıl hareket edeceğimiz konusunda direkt olarak etkilidir, tipik olarak sirkülasyon üstünde engel oluşturan alanlara doğrudur.

Arazi üzerinde engeller arttıkça hareket zorlaşır. Aşağı ve yukarı hareket için harcanan fiziksel enerji fazlaşır ve sonuçta seyahat süresi ve mecburi bekleme ve dinlenmeler de artar. Yürümde ise her basamak dikkatle yerleştirilip denge duygumuzun normal seviyede tutulması sağlanır. Tüm bunların sonucunda, yaya yolları için %10'luk eğimden fazlası hareket için mümkün değildir. Eğer yürüyüşün yavaş olması isteniyorsa bir eğim ya da basamaklar yoluyla bu sağlanabilir. Yürüyenlerin durdurulması isteniyorsa yine aynı şekilde bir yükselti kullanılmalıdır [27, s. 60] (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Kişilerin hareket hızı yer şekillerine göre değişir.

Yer şekillerinin ve arazi formunun işlevsel kullanımları kısaca aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır.

Rüzgar kırıcı

Görsel perdeleyici

Gürültü önleyici

Bina platformu

Oyun alanlarında engebeli zeminler oluşturun

Şekil 4.32 Yer şekillerinin işlevsel olarak kullanış yerleri [25, s. 43]

2. BÖLÜM

2. ESTETİK DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Estetik Oğusu ve Kapsam

Estetik sözcüğü yunanca ‘Aisthanesthai’(duymak, algılamak), ‘Aisthesis’(duygu, duyu)m) sözcüklerinden gelmektedir. Estetikleri mini günümüzdeki anlamıyla ilk kez Alexander Baumgarten, ‘Meditationes Philosophicae de Nonnillis ad Poema Pertinentibus (Kalıcı Birkaç Şiir Üstüne Felsefi Düşünceler) adlı kitabında 1735 yılında kullanmıştı. Baumgarten, estetiği ‘akla göre daha aşağı düzeyde duyulardan gelen bilginin bilimi’ [3, s. 8] olarak tanımlamış algıyı tartışırken de şu gözlemlerde bulunmuştur: ‘bilinen şeyler mantığın nesnesi olarak üstün bir yeti tarafından bilinirler; algılanan şeyler algı biliminin, yani estetiğin nesnesidirler’ [8 s. 159].

Baumgarten’den sonra estetik birçok anlam değişikliğine uğrayarak anlam genişleyip daralarak veya felsefenin bir dalı olarak ya da ondan ayrı bir bilim dalı olarak bugüne kadar gelmiştir. [3, s. 7].

Tarihsel bir süreç içerisinde gelişimini sürdüren estetiğin bir tanımını ortaya koymak oldukça güçtür. Estetik bir bilim dalı mıdır yoksa bir felsefe midir, sanattan bağımsız mıdır ya da bir kurallar bütünü müdür gibi pek çok soru kafaları kurcalayıp durmaktadır. Bütün bu soru işaretleri estetiğin bir tanımını yapma eylemini zorlaştırmakta, hatta estetiği birkaç sözcükle anlatmak yetersiz gibi görünmektedir.

Estetik dönüşlü düşüncenin bir biçimidir. Başka bir deyişle insan aklının, kendisine tapınakları, katedralleri, sarayları, heykelleri, resimleri, ezgileri yaratma olanağı veren kendi eylemi üzerinde durup düşünmesidir [3, s. 9].

Estetik insan çevresinde yatan insanın pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen tüm estetik değeri n zenginliğini araştıran bilimdir [1, s. 3]

Estetik bir bakış biçimidir , bir öngörüdür , bir genel beğeni düzenidir, bu beğeni yi somutlaştıracak olan kurallar dizgesidir. Estetik özgün bir tasarlama sürecidir, kendine özgü yanları olan bir birleştirme biçimidir [5, s. 16]

Estetik yalnızca güzel olanın bilimi değildir, daha kapsamlı ve tamolarak dile getirirsek estetik insanın çevresinde yatan insanın pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan, sanatta saptanabilen tüm estetik değeri n zenginliğini araştıran bilimdir. Bu anlamda estetik *gerçekliğini insanlar tarafından estetik özünlenmesi nin bilimi* olarak tanımlanabilir[1, s. 15- 16].

Ancak bu tanım bitmiş bir tanım değildir. Çünkü estetik olgunun içeriğinin iyice anlaşılması için estetiğin kapsadığı güzellik sanat, işlevsellik ve insan gibi pek çok kavramın da anlaşılması gerekmektedir.

2.2. Güzellik Kavramı Ve Güzel Estetik İlişkisi

“Güzelin tek özelliği tümüyle görünür ve tümüyle sevgiye değer olmasıdır.”
PLATON

Estetik denince akla ol du m ol ası ‘ Güzel’ ve ‘ Güzellik’ kavramları gel mektedir. Bugün hala estetik, güzellik bilimi olarak açıklanmıyor mu birçokları nca?

Burada şunu açıklığa kavuşturmak gerekiyor; estetik güzeli n bilimi değildir; gerçekliği n sanatsal özünlenmesi nin bilimidir ve her şeyden önce de sanatın yasalarının bilimi ve sanatsal yaratı kuramıdır [2, s. 171]. Estetik denince akla, güzelle birlikte onun karşısı olan çirkin de gelmelidir. Ayrıca bir yapıtı bilimsel anlamda estetik açıdan incelediğimizde ‘yüce’, ‘trajik’, ‘komi k’, ‘ideal’ veya ‘gerçek’ gibi pek çok kavramda karşı mza çıkar. Fakat ne doğanın ve insan yaşamının tüm anl arında, ne de tüm sanat

tarzları ile türleri arasında yüce olanla bayağı olana, trajik olanla komik olana güzel olan kadar çok rastlanamaz [1, s. 9].

Güzel her insanla ilgilidir. Günlük yaşamda çeşitli durumları, görünüşleri, davranışları, nesneleri ve duyguları güzel sözcüğü ile niteleriz. Güzel her insanın sorunu olduğuna göre güzeli araştıran estetik de insanlığın ortak sorunudur. Bilişim her insanı ilgilendirmez her insan ne yazık ki felsefeyle doğrudan doğruya ilgili değildir. Ama güzelle ilgilenmeyen, dolayısıyla sanata yakın olmayan insan yoktur. Sanatın en yaygın düşünsel etkinlik alanı olması buradan gelir. Demek ki estetik duyarlılık ilkin kendi içinde ve yakın çevremizde, gündelik yaşamı yönelişinde kendini duyurur. Estetiğin kılavuzluğu dünyayla sıradan ilişkilerimizde ilk pırıltılarını gösterir: bir izbenin duvarlarını boyayan, bir çorbayı maydanozla süsleyen ya da saçını yana doğru tarayan kişi güzeli gerçekleştirir [5, s. 14].

Güzel üzerine ilk öğretilerden birisi Antikite'nin büyük düşünürü Aristoteles'e aittir. Güzelin özünü görüngülerin yani yaşamın kendisinin duyulur ve somut kimlik özelliklerinde gören Aristoteles için izleyenler açısından güzel, uyumdan, orandan, ölçüden, açık ve kesin yasalara uygunluktan temellenir. 'Aslında güzelin dayandığı koşul belli bir büyüklük ve düzendir. Bu sebeple bir canlı varlık eğer son derece küçükse ya da ölçsüz derecede büyükse güzel olamaz' derken Aristoteles bir anlamda estetik olayın ölçütü olarak ölçü kavramını ortaya koyar. Bu sebeple şöyle der Aristoteles "güzelin başlıca biçimleri düzen (ordre), oran (proportion) ve açıklık (netteté)dir. Gerçekte Aristoteles'e göre güzeli belirleyen ölçü insanın kendisidir, onun oranlarıdır [2, s. 173].

Ortaçağ Rönesans ve Yeni çağ'da filozofların güzel üzerine yaptıkları tanımlamalar aslında Aristoteles'in uyum ölçü ve oran üzerine temellendirdiği güzellik tanımından çok farklı olmuştur. Ancak idealist estetik maddeci estetikten farklı olarak güzelliğin aynı zamanda manevi özle de bağlantısı olduğunu ileri sürer. Eğer nesnenin biçimi hiçbir manevi içeriği dile getirmiyorsa güzelin de sözü edilemez artık. Alman estetikçi Theodor Lipps'in estetik kuramına göre güzel, çevresel gerçekliğin olaylarına sanatçının iç dünyasının "duygularını üfleme"siyle doğar.

Güzelle ilgili maddeci öğreti, idealist estetiğin öznelciliğinin karşısında yer alır. O güzelin yaşamın kendisinde saklı olduğunu savunur. Sanırız bu düşünceyi en iyi Çernişevski'nin şu sözleri açıklar: Güzel yaşamdır. Yaşam aklımızdan geçirdiğimiz haliyle, bir varlıkta gördüğümüzde, o varlık bize güzel gelir; bir nesne bize yaşam anımsattığında, o nesne güzeldir (Şekil 2.1).

Çernişevski'nin güzel anlayışı nesneli öznel sınımsıktır; çünkü hem güzelin nesnel varoluşunu, hem de onun insan tarafından algılanışının tarihsel ve toplumsal koşullanmasını gösterir. Güzel bir yargı kategorisidir. [2, s. 178-179]

GÜZEL YAŞAMDIR

ONA GÖRE ÇİRKİN OLAN BİZE

GÖRE GÜZEL OLABİLİR

Şekil 2.1. Resimler Çernişevski'nin “Güzel yaşamdır” sözlerini anlatıyor.

Güzel sık sık iyiye kavuşurken daha geniş bir çerçevede işlevsele bağlanır. Arınmayı öngörnek işlevseli belirler. İşlevselin anlamı insan için yararlı ya da gerekli olmakla belirgindir. Güzeli gerçekleştirmek insanın en eski uğraşlarından biridir. Sanatta işlevsele yönelmek de insanın en eski eğilimlerinden biri olmuştur. Güzelin anlamı yere ve zamana göre değişirken işlevselin anlamı da yere ve zamanla göre değişir [5, s. 19]. Güzel ve işlevsel onları içeren uygunluk, ekonomiklik, yararlılık gibi diğer kavramlarla birlikte düşünülmelidir (Şekil 2.2)

İnsanoğlu her zaman eylemini güzelleştirmek ve güzeli etkin kılmak istemiştir. İşlevseli çeksek güzel dağılıverecek, güzeli alsak işlevsel tükenip gidecektir. Bugünkü anlamda işlevsel şu noktada kendini belli eder: Sanat yapıtı silmek insan araştırmasıyla

doludur, her gerçek sanat yapıtı bir bilgi bileşimi dir; her yapıtta insana açılan kapılar vardır, her yapıt bütün yönleriyle insanı duyurur, insanı gösterir. Dün olduğu gibi bugün de güzellik işlevselliğe sıkı sıkıya bağlanmıştır [5, s. 20].

Jarocinski'nin "Algının dışında güzel yoktur" sözü bize çağdaş güzel kavrayışını, güzeli gerçekliğin sınırlarına çeken estetikçinin gerçek bakış açısını duyuruyor. "Yaratıcı için güzel, yapıtının sonucudur; izleyici için yapıt güzeli'nin kaynağıdır" diyor Jarocinski. Buna göre, güzelin çağdaş anlamı duyulurun alanında kendini gösteriyor. Çağdaş güzel, sanat yapıtının özellikleri arasından kendini duyuruyor, bu yüzden her zaman uçucu oluyor, her belirlemede elimizden kaçıyor, her tanımlamada eksik kalıyor. Güzel, çok zaman çirkin de içerecek şekilde bir genişlik kazanıyor, özellikle ilginçte, özgünde, benzersizde ortaya çıkıyor.

Şekil.2.2 Güzel ve işlevsel onları oluşturan diğer kavramlarla birlikte düşünülmelidir.

İnsan, insan olmaya başladı ğı anda güzeli n peş i ne düşt ü ğ i derek güzeli düşün meye onu özel olarak konu edinmeye başladı. Güzeli yaratan insan elbet onun ne olup ne ol mağ ı nı düşün ecekti, ayrıca güzeli ni insan i ç i n ö ne m i ni de tartış acaktı. Esteti ki ş te bu kaygı dan doğ muşt ur. Yüzyıllardır insano ğ l u güzeli araşt ırıyor, onun ne oldu ğ unu ve ne ol mağ ı nı düşün üyor. Ş u sorular hep geçerli dir: güzel nedir?, güzeli n ö zü nedir?, güzel nedir ki insan yaş a m na belirleyici bir bi ç i mde katılır, varlı ğ ı heyecan yoklu ğ u sık ı rtı verir? Bu sorular bir çı r pı da ç özü l ecek sorular de ğ i l dir [5, s. 20].

2.2.1. Sanat Yapıt ı n ı n Estetik Güzelli ğ i İnsan Nasıl Et kiler

Yapıt özel olarak oluşt urul muş bir duyulurdur, duyulur olan dı ş sal düzeyde algılanabilir ol andır. Yapıt ı n bir niteli ğ i algılanabilir ol masıysa bir niteli ğ i de anlamlı ol masıdır. Yapıt özel anlamları olan bir algılanabilir dir. Yapıt bu anlamları oluşt uran ve dı ş laşt ı ran özel i mlerle ör ü l müşt ü r. Bu yüzden o, bizi mi ç i n herhangi bir ş ey ortaya koyan özel bir ş eydir. Yapıt ı n özel anlam bizi m onda aradı ğ ı m z ya da bul du ğ u m z ş eyle il gili dir: ö ne mli olan bir tabl onun ağacı tanıtlıyor ol ması de ğ i l dir, bir tabloda tanı tlanan ağacı n neyi belirliyor ol du ğ udur [5, s. 13].

Estetik etkilenme olayı boyunca , gerçeklik göre göre alı ş tı ğ ı m z dı ş kabuklardan soyulur, ola ğ an zamanlarda gör meğ i ğ i miz gizlerini açar bize. Renkler, tonlar, çizgiler aracılı ğ ıyla tuvale yansıtıl mış bir doğ a gör ünü m ü, gerçeklikte taşı dı ğ ı pratik ve sıradan anlayış ı yitirerek bir sanat anlayış ı nı oluşt urur. Ores ne bakan bir ki ş i doğ aya artık aynı gözlerle baka mız. Artistik olanda bir gerçekliğ e ulaşt ı ğ ı m z ona katıld ı ğ ı m z anda, o bizde günlük yaş a mda farkında ol mağ ı ğ ı m z bir takım ruh halleri uyandırır [3, s. 44].

Henri Lefebvre , Contribution a L'esthétique adlı yapıtında estetik değ erin, estetik güzelli ğ i n oluş umunu ve alıcısı nı etkileyi ş i ni ş öyle anlat maktadır:

“ Her sanat yapıtı, dolaysız ve doğ al duyularla algılanabilir bir ö ğ e içerir. Daha önce toplumsal ve ideolojik yaş a mda iş lenmiş geliş miş olan bu doğ al ö ğ e, yeni bir geliş i m sürecinde, genelleşt ir me anlamını gelişt ir me, tipleşt ir me süreci i ç i nde estetik bir anlam kazanır, estetik faaliyete dolaylı bir bi ç i mde sokulur. Böylece “doğ al ş ey” doğ al

olmayan şeye dönüşür, yani sanat yapıtı olur. Bu anlamda sanat doğaya, doğanın yeniden yaratılışına ya da taklidi ne karşıttır.”

Bir sanat yapıtının zenginliğine kolayca ulaşamayacağını, yaratıcısının ona koyduğu şeyi keşfetmek, yani izlenen yolu varılan aşamaları, dolaylıları yeniden bulmak gerektiğini söyleyen Lefevbre, bu dolaylıların söz konusu tekniklerin düşüncelerin, davranışların sanat yapıtında aslında olduğu gibi değil, yapıtın derinliklerinde gizli olmak zorunda olduğunu ileri sürer. Böylece estetik biçim yeniden bulunmuş dolaysızlık olmuş olur. Biçim dolaysızca: yani başlangıçtaki ve temeldeki öze dönmüş olur. Alıcı, yaşamın derinliklerinden dolaysız bir şekilde fıskırması, tamamen basit ve doğal bir şey karşısındaymış gibi bulur kendini...

Her durumda nesneleri estetikleştiren bizim bakışımızdır. Bakışımızla estetik nesneye dönüşen bir nesne, nesne olmağa çıkmağızın estetikleşmiştir. Estetik nesne, dış dünya nesneleriyle duyu organlarımızın basit bir dokunuşmasıyla değil, bu dokunuşmayı izleyen süreçler içinde dış dünyanın benimizde bir anlatıma kavuşmasıyla gerçekleşmektedir [5, s.22].

3. BÖLÜM

3. ALGI AÇISINDAN ESTETİK KAVRAM

3.1. Estetik ve Çevresel Algılama

Nesne ile insan arasındaki etkileşimde hem nesneyi oluşturmada hem de kişinin nesne karşısındaki etkileniminde görme duygusunun ve algının payı ve önemi açıktır. Güzel duygusu ve algısı veya estetik duyumun oluşumu görsel olarak algılamayı gerektirmektedir [7, s. 11].

3.1.1. Algılama

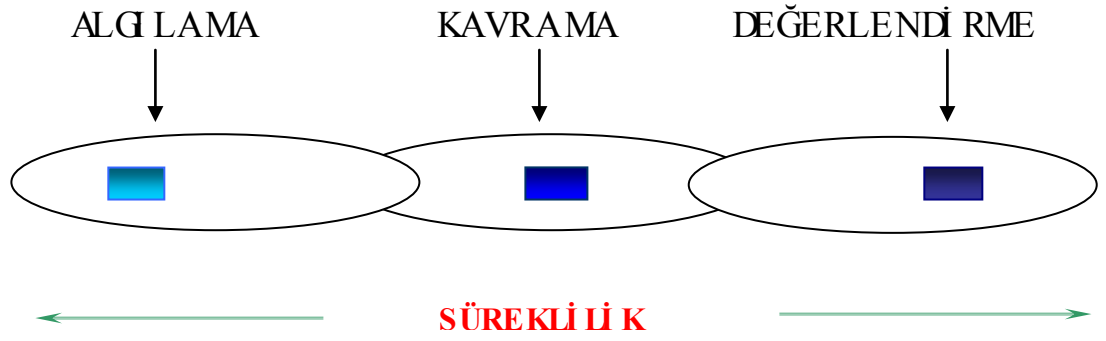
Algı, kişinin çevre hakkında veya çevreden bilgi edinme sürecidir. Bir anlamda son derece etkin ve amaçlı, bilişim(cognition) ve gerçeğin birleştiği noktadır (Lang 1987) [11, s. 5]. Algılama, çevreden gelen uyarıcı etkilerin duyu organlarıyla hissedilmesi ve kavranmasına ilişkin zihinsel bir olgudur. Bu nedenle uyarıcı etkileri algılayabilen kişinin ilgi ve tutumlarına bağlı olarak etkinlik kazanır (Aydınlı, 1986). Algılama, bir anlamda seçmek demektir ve çevreyi anlamak seçimsel algılamanın kurallarını bilmeyle olur (Möles, 1968). Algılama “duyularla farkına varma” ve “akıl yoluyla bilgi alma” olmak üzere iki anlam içerir. Çevreden kaynaklanan uyarıcı etkiler görsel algılama sonucu önce fark edilir, sonra bilgi haline gelerek uzun dönem hafızaya kaydedilir [12, s. 15].

Algılama, duyu organlarının aldığı bilgilerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasının yanında, diğer pek çok etkenin de biçimlendirdiği dinamik bir olgudur. Kişilere göre farklılık ve ayrıca aynı kişinin çevre algısının zaman içindeki değişkenliği, algı konusunun karmaşıklığının sonuçlarındandır. Algılama, kişilere göre değişen bir olgudur. Kişinin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlıdır [19, s.59].

Elemanlar, tasarılar içinde organize olmanın ve değerlendirilmeden önce algılanmak durumundadırlar (Rapaport, 1980). Psikolojide “bir bütünün kavranması” olarak tanımlanan “algı” (Tunalı, 1984) ni mariyi de içine alan çevresel tasarımlı literatüründe psikolojide kullanıldığından farklı bir yolla, örneğin görüntülerin kaynaklarını, tehlikelerin algılanma duyu mu içinde kullanılmaktadır (Rapaport, 1980). Algılar ile elde edilen bilgiler ve duyular aracılığıyla deneyimlenen çevreleri iyi ya da kötü, hoş ya da hoş olmayan şeklinde değerlendirilirler (Rapaport, 1980) [7, s. 11].

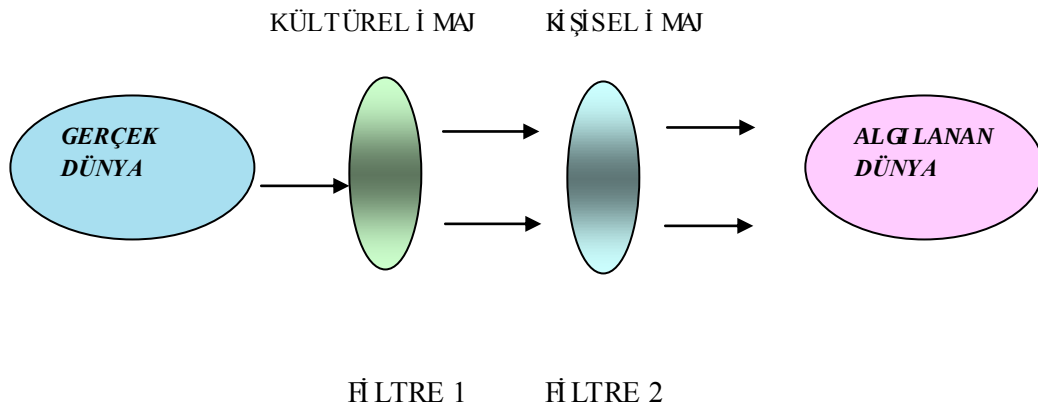
Bütün bu görüşlerle birlikte, estetik duyuda hem duygusal hem de zihinsel süreçleri birlikte içeren üç aşamanın varlığı kabul edilmektedir (Smith, 1987/ Scruton, 1979/ Öztürk, 1978)

- İlk aşama, kişinin sahip olduğu ve bilincinde olduğu arzularını nesnelerde arama, bulma isteği, kendi kendisinin farkına varma aşaması, nesneyi doğru olarak kavrayabilme süresidir.
- Kendini farkına varış ile başlayan bu süreç, kendini bulma, ortaya çıkarma, keşfetme aşaması ile sürer. Bu ani iç ve dış dünyayla başarılı uyum ilişkisinin niteliğine karar verilerek estetik duyuma geçilen an, zevk alma duygusunun yaşandığı andır, çabanın estetik ölçü ile değer haline gelmesidir.
- Son aşama ise, nesnenin niteliğine karar verildikten sonra arzuların baskınlığından kurtularak öznellikten nesnellığe geçme, kısaca tamıyla bilinçli hale gelme aşamasıdır. Bu aşamada zihnin biçimsel ilişkiler üzerine temellendirilmiş, daha ileri seviyeler için araştırma yapar ve nesnenin bu düzeninden ya da uyumundan elde edilen bilinçli algı “**estetik algı**”dır (Şekil 3.1) [7, s. 12].

Şekil 3.1. Çevresel algılamanın süreci [7, s. 12]

Çevrenin değerlendirilmesi, insan ve çevre arasındaki dürtü – yanıt ilişkisinden doğar ve bu da insanın temel duyu organlarına bağlı olarak şekillenen algısal filtreleri ortaya çıkarır. Filtreler sonucu elde edilen değerlendirme süreci bir anlamda çevrenin uygunluğu hakkında karar verme sürecidir. Algısal filtreler sonucunda insan çevrenin uygunluğu hakkında karar verir ve onu kalabalık, güvensiz, güzel, rahatsız edici gibi sıfatlarla değerlendirir (Şekil 3.2)[19, s. 60].

Şekil 3.2 Algılamada Kişisel ve Kültürel Filtreler[19, s. 60]

Estetik algılamak büyük ölçüde bilgileneğe bağlıdır. Bir nesnenin sanat yapıtı olduğunu bilmez ona karşı tutumumuzu değiştirir. Doğal güzellik karşısındaki algı değerlendirme ile sanatsal güzellik karşısındaki algı değerlendirme farklıdır [1].

Bir şeyi kavramak için düzenin bilinci ne varmak, bir başka deyişle onu görme ve dinleme bilmek gerekir. Sanat hakkında bilgi sahibi olmak, gördüğümüz ya da duyduğumuzu kavramak için gereklidir bu da duyu ile zihnin birlikte çalışması ile olur, insanda varolan duyarlılığa eğitme ve deneyimlerin eklenmesiyle gerçekleşir. O zaman bir şeyi birleştirebilir, kavrayabilir [1].

Etkilenmede algılayıcının bağlı olduğu kültür önemli bir rol oynar. Bilgi, anlamayı, kavramayı sağlayabilir, fakat algılayıcının temelinde varolan etkilenmeyi sağlayamaz. Çevre, çevreden gelen alışkanlıklar, gelenekler, bilgini edindiği ortam bir bütün olarak estetik kültürü oluşturur. Estetik yaşantının gerçekleşme derecesi algılayıcının kültürü ve eğitimi ile sanat yapıtının bir kesişme sağlayıp sağlamayacağına bağlıdır. Bu kesişme gerçekleştiğinde sanatçı- sanat yapıtı- özne arasındaki iletişimi tamamlayacaktır [1].

3.1.2 Çevresel Algıya İlgili Kuramlar

Algıya ilişkin pek çok kuram vardır ve her biri bizim için algıladığımızı veya ne yaptığımızı açıklamaya ve tanımlamaya yönelmişlerdir. Bu kuramlar estetik felsefenin de katkısı ile birlikte “çevresel tasarımkuramı” etkilmişlerdir. Algı kuramları içinde iki temel bölünme vardır. Bunlardan birisi duyuşsal deneyimin elde edilmesi üzerine yoğunlaşırken, diğeri etkin ve karşılıklı ilişkide bulunan sistemler üzerine eğilir.

Geçmişten beri algının ve estetik duyumun temeli ile ilgili olarak ortaya atılmış kuramlar Lang tarafından iki başlık altında toplanmıştır:

1. Duyuma dayalı algı kuramları
2. Bilgiye dayalı algı kuramları

3.1.2.1. Gestalt Kura m

Algı ya yönelik çalışmalar Gestalt psikolojisiindeki uyarı-nesne ilişkisine dayalı ilk tanımlanmalarla başlamıştır. Gestalt kura m temelde “şekil (for m)”, “eş bütünsellik (izomorphizm)” ve “alan kuvvetlerinden (field forces)” oluşan üç önemli kavrama sahiptir. Gestalt kura m ile ilgilenen psikologlar şeklin algılanmasını elde etmek için, yedi tane özellikten söz etmektedirler. Bunlar;

- Yakınlık
- Benzerlik
- Çevrelenmek
- Devamlılık
- Kapalılık
- Bölge
- Simetri şeklinde sıralanabilir.

Gestalt kura mna göre “bütün parçaların toplamından daha fazladır, bütün halindeki örnekler bütünü oluşturan parçalar tarafından paylaşılmamış özelliklere sahiptir” (Zimbardo, 1985). Bu fikri destekleyen nokta ve çizgi ilişkisi örnek olarak verilebilir. Yan yana duran noktalar bir çizgi oluşturabilirler. Noktaların sadece renkleri ve durumları olmak üzere iki algısal özelliği vardır. Fakat bir çizgi üzerinde bir araya geldiklerinde, bu çizgi, boy, yön, eğilim gibi noktaların yapısında bulunmayan özelliklere sahiptir [20, S 11].

Bicimintemel olduğunu savunan bu görüş, biçimin görsel dünyada kapalı ve yapısal bir birim olarak kendini belli ettiğini hatta zeminin bunun gerisinde kesintisiz, homojen bir düzlem olarak uzadığını ileri sürmüştür (Şekil 3.3). Gestaltçılar biçimin algılanmasını etkileyen ilkeleri listelemiştir. Tüm bu ilkeler izomorfizm (eşbiçimcilik, fazla bölünmemiş toplu bir biçimi gösterme kuvveti) olarak açıklanır, yani sinir sisteminin

işleyiş biçimi ve algılama arasındaki hipotetik paralellik Rodolf Arneim'e göre (1965):
“Cörsel nesnelere bakarken yaşanan kuvvetler, beynin görme merkezinde görev alan fizyolojik kuvvetlerin psikolojik dengi sayılabilir. Bu işlemler beyinde gerçekleşse de, aslında algılanan nesnenin kendi özellikleridir” (Lang 1987) [20, s. 32].

Şekil 3.3. Sol üstte Edgar Rubin'in Vazosunda şekil zemin ilişkisi görülüyor. Sağ alt ve üstte bu ilişki peyzaja uygulandığında göl ve gökyüzünün yansıması ile oluşan estetik algılama görülüyor. Sol altta Gestalt teorisini doğrulayan, Finlandiya'dan bir göl manzarası [34, s. 104]

Gestalt teorisi, tüm algıların biçimler olarak organize edildiğini ileri sürer. Bir kitap, çevresi zemin olan bir biçimdir. Buna ilave olarak çizgi, düzlem ve nesnelerden oluşan örüntülerin dinamik özellikleri vardır. Hareket halinde, ağır ya da hafif, mutlu ya da üzgün görünürler. Algılama deneyimi ve sinir sistemi arasındaki bu işleyiş “izomorfizmi” olarak açıklanır.

Özellikle biçimsel estetik konularının ortaya çıktığı çevresel tasarım konusundaki çevreyi düzenleyebilmesini sağlayan yöntemlerin elde edilmesindeki ampirik (görgül) gözlemler bir bakıma bu kuramla özdeşleşebilir [12, s. 7-8].

3.1.2.2 Çevresel Algının İşlevsel Kuramı

Bu kuramalgıdaki deneyimin rolü üzerinde odaklanmaktadır. İşlevselciler, çevredeki duyumsamadan kazanılan bilgi ve deneyimin şekil ve içeriğinin çevreyi bilme ve anlamada temel olduğunu savunmaktadır. İşlevsellik kuramı geniş anlamda kabul gören pek çok yaklaşıma sahiptir. Bunlar;

- algı çok yönlü bir kavramdır.
- algı edilen bir süreçten çok etkin bir süreçtir.
- algı, algılayan ve algılanan gibi kavramlara dayanılarak açıklanmaz.
- algı, uyarı (stimuli) ve yanıtlarla (responses) bir anlamda koşullandırılmış gibi açıklanmaz.
- kişi-çevre ilişkisi dinamik bir süreçtir.
- çevrenin imajında gözlemci geçmiş deneyimlere bağlı kaldığı gibi o anki etkenlere de bağlıdır.
- geçmişteki deneyimler kişinin o anki ortamdaki gereksinimlerini de belirler.
- algı beklentilere ön görünümeler tarafından yöneltilir şeklindedir.

Bir mimar ve planlamacı olan Appleyard (1987), algının işlevsellik kuramını algısal bilgi alışverişini üç kategoriye bölmüş ve bunları şöyle tanımlamıştır:

1. **İşlevsellik** insanlar tarafından belirli ereklere gerçekleştirilmek için ihtiyaç duyulan,
2. **Yanıtlayıcı olmak** eylemlere kolaylık sağlayan kendine özgü niteliklere sahip olmak,

3. İm edici olmak, dünyanın anlaşılabilen elemanları için kodlama sistemlerinin temelini şekillendirir.

Çevreden alınan bilgilerin, anlam veren sembolik nitelikleri, duyuşsal tepkileri harekete geçiren çevresel özellikleri ve ihtiyaçları harekete geçiren nedensel mesajları vardır. Bir kişi bu bilgilere ayrıca değerleri ve estetik özellikleri yükler. Çevreyi anlamlı bütünler halinde algılayabilen için, geçmiş tecrübeler gerekli temelleri oluştururlar [11, s. 7, 8].

3.2.1.3. Çevresel Algının Ekolojik Kuramı

Gestalt kuramı ve işlemselcilik bir bakıma uyarı ağırlıklı bilgi alışverişine dayanan kuramlardır. Fakat algıda ekolojik ve kapalı kuram Gestalt kuramındaki eşbütünsellik (izomorfizm) ve deneyimdeki işlemsel olgusu ile çelişir. Burada duyuşsal maddeki kanallar yerine, ekolojik kuram algısal sistemdeki duyu organlarını kabul eder. Bu algısal sistemler temel yönelme, işitme, dokunma, tad alma ve koku, görsel sistemler olarak ele alınmaktadır (Gibson, 1966) [11, s. 9].

Radikal bir teori olan ekolojik optikler teorisi, tek bir kişinin çalışmasıdır. Gibson, organizmanın yapısından algıyı anlamaya çalışmak yerine, o çevrenin etrafında yapılan bir analizle, algının çok daha iyi anlaşılabilmesi fikrini ortaya attı (Zimbardo, 1985). Gibson yaklaşımındaki temel söylemşuydu: “Kafanın içindekileri değil, kafanın neyin içinde olduğunu sor” (Zimbardo, 1985)[20, s. 34].

Bu kuram dünyanın düşeysellikten, yataysallığa değişen yüzeylerden oluştuğunu savunmaktadır. Yataysallık dokusu gözlemci den uzaklık ile belirli bir ağırlık kazanır. Derinlik algılamasındaki bu temel olguyu tanıma yeteneği çevre ile oluşan işlemlerden elde edilen öğretilerle değil içsel niteliklere bağlıdır. Mımarlar zaman zaman derinlik yanılsamalarını elde etmek için bu doku eğimleri ile oynamışlardır [11, s. 10].

Gibsonlara göre, görsel algılayış bakımından, çevre aydınlandıkça, sabit bir noktada birleşen ışık demeti dünyanın yüzeylerini biçimlendirir [20, s. 34]. İnsan hareket ettiğinde bu biçimdeğişir ve bir görüş noktasından diğer nokta algılanır ya da görünür. Bu, bir

bi nada, bir odadan di ğerine gitti ği nizde, bir tepeni n sırtına çı karken, ya da bir caddenin köşesi nde olabilir [11, s.10].

Bu teori yi di ğerlerinden ayıran en öne mli fark, çevreyi aktif olarak araştırarak algı lanan üzerinde durmasıdır. Gözlemci hareket ettikçe, retina üzeri ne düşen i ngelerin zamanla ve mekanla de ği şti ği ni ortaya koymuştur: “İnsanlar çevredeki ince detayları algı lamak için gözlerini, başlarını ve vücutlarını hareket ettirerek çevreyi araştırırlar. Tecrübe sayesinde, insan dünyanın gittikçe daha ince ayrıntılarını ve daha geniş ilişkilerini tanı mlar. Tecrübe kazandıkça, insan dünyanın daha önce fark etmedi ği detaylarına di kkat eder” [20, s. 34].

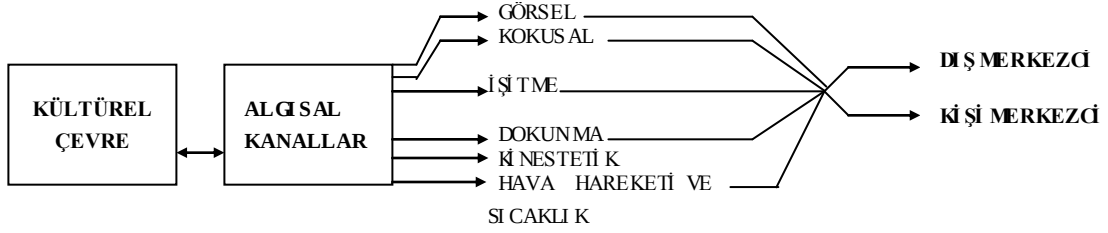
3.1.2.4 Çevresel Algı nın Kültürel Kır am

Rapoport’un algı tanımlaması dı şsal organizmik etkenlere, bir bakı ma kültürel niteliklere dayanır. Kendisi kültürel farklılıkların kısmen bilişsel şekilleri kısmen de paylaşılan sosyo-kültürel normlara ba ğlı oldu ğunu savunur.

Rapoport, algı nı ni ki önemli şekli ni ileri sürer. Bunlardan il ki, etkileşim de temel de öznel tarafa doğru yönel miş algı nın niteliklerini ele alan “kiş i merkezci” (autocentric) yandır. Di ğeri ise algı nın nesnel niteliklerini kapsayan “dı ş merkezci” (allocentric) yanıdır.

Algı nın kiş i merkezci nitelikleri insanların çevreyi nasıl hissettikleri, duyuşsal niteli ği ve çevresel hoşnıtlulu ğu nasıl de ğerlendirdikleri ile ilgilidir. Algı nın dı ş merkezci nitelikleri etkileşim in nesnelleş mesini belirler. Buna göre uyarımın nitelikleri i ma edildi ği gibi, kayna ğın kalitesi de tanı mlanmaktadır (Rapoport, 1977).

Rapoport algı nın çoklu duyuşsal doğasını altı sınıfta açıklar. Bu sınıflandırma insanların çoklu duyuşsal sistemine ba ğlıdır ve her duyuşsal sistem kültürel etkenlerden etkilenir. Çoklu duyuşsal algı, görsel, kokusal, işitsel, dokunma, yürüme, hava, hareket ve sıcaklık ile ilgili de ğişkenlerden oluşan reaksiyonlar bütünü şeklinde açıklanabilir (Şekil 3.4). Her de ğişken, kültürler arasında önemli farklılıklar ortaya koydu ğu gibi, dı ş merkezci ve kiş i merkezci nitelikleriyle ilginç farklılık ya da benzerlikleri de içerir. Özellikle estetik yargı lamanın geliş mesine ilişkin çabalar kiş i merkezli ve dı ş merkezli algı lımların geliştirilmesi ile açıklanabilir [11, s. 7].

Şekil 3.4 Kültürel Yönelimde Algının Çoklu Duyusal Yönelimi [11, s. 7]

Görme algının çok önemli bir parçasıdır. Görme sadece resimsel değildir, fakat bir eylemi ya da araştırmayı ortaya koyar ve çevredeki olguları, görünen olgunun arkasını ve üstünü de içerir. Bir anlamda nesne çevredeki diğer bağlanılardan ayrılmaz ve soyutlanamaz[11].

Koku alma, mekanların kokuyla duyumsanması ile özdeş olabilecek bir kavramdır. Koku bir mekanın duyumsanmasını zenginleştirir ve o mekanı kişileştirir, özgünleştirir. Bazı mekanlardaki koku, mekanların anımsanmasına yardımcı olur. Örneğin li man şehir ve kasabaları görsel ve kokusal olgularla dopdolu algısal kişiğe sahiptir. Japonya'daki yeşil çay alanları ile ünlü Uji bölgesi, bu yer ile ilgili zihinde son derece etkin bir imge ve anımsama bırakır[11].

İşitsel mekan bir yere bağlı değildir, küreseldir ve sınırları yoktur. Nesneler tanımlanmalarından çok, mekanları etkin bir sekile dönüştürürler. Ses, görmenin durağanlığına oranla daha akışkandır, bu duyumsama görsel odaklama ve yönelimdeki niteliğin kaybolmasına neden olabilir. Ses çevresel değerlendirimdeki niteliklerin bir parçasıdır. Sessiz ve gürültülü mekanlar bazı mekanların anlam ve niteliği ile sembolik bir kişiğe sahiptir. Sessiz mekanlar organizmaların, çevrenin doğal niteliklerinin, ağaçların, rüzgarın ve su sesinin işitilmesine ve onların farkında olunmasına yardımcı olur. Mekanlar bu değişkenlerle bütünleşir ve doğal bileşenler arasında uyumlu bir bağlantıyı ortaya koyarlar[11].

Nesnenin derinliğinin algılanması ile elde edilen olgu görsel doku şeklinde tanımlanır. Bununla birlikte doku “dokunma” ile deneyimelleşebilen bir olgudur. Diğer bir deyişle dokunma parmaklarla ve ayaklar ile elde edilebilen bütünleşmiş bir deneyimdir.

Bedenimiz bu üyeleri ile hissettiğimiz yüzeyin niteliği ile ilgili bazı belirtileri ortaya koyar. Örneğin yumuşaklığa, sert hissetmeye, kabalığa ilişkin duyuşsal girdiler dokunduğumuz malzemenin niteliğini ima ettikleri gibi, bizim bu malzemelerle ilgili onların beton, yuvarlak taş, kum tuğla ya da ahşap kaplı olmasına karar vermemize de yardımcı olurlar[11].

Mekanın algılanmasında kinestetik yani, ayak tabanları ile elde edilen yüzey duyuşması da algının bir parçasıdır. Japon bahçeleri kinestetik duygusunun peyzaj üzerindeki şekillenmesi ile bütünleşen don derece özgün mekanlar ortaya koyar. Su, ot ya da yosun üzerine basmak, görsel elemanlar ve vücut arasındaki etkileşim böylelikle farklı bakış açıları yakalamak ve çevreyi düzgün olmaayan akslar üzerinde hareket ederek algılamak Japon bahçelerini önemli bir niteliğini oluşturur[11].

Hava hareketleri de özel bazı mekanların yörelerin ve bina gruplarının algılanmasını ortaya çıkaran diğer bir algısal belirleyicidir. Örneğin görmeeyen kişiler on iki farklı etkinlikte hava hareketini hissedebilecek düzeyde duyarlılığa sahiptirler. Ilık ya da nemli rüzgar ve birlikte getirdiği su ve bitki kokusu bir anda bulunan mekanın havasını değiştirip insanlar için anlamlı ve anımsanabilir mekanlar yaratır. Güneşli ve gölgeli alanlar da bu tablonun parçasıdır[11].

Tüm bu olgular yapısal çevreyi tanımlar ve insanları geçiş mekanlarıyla birlikte ani görsel değişikliklere hazırlarlar.

3.1.3. Estetik Algılama

İnsanların yaşadıkları çevreyi estetik olarak değerlendirmeleri algısal bir süreçtir. Kullanıcılar çevrenin tekstürünü, sıcaklığını, geometrisini ve renklerini algırlar, seslerini duyarlar. Hatta bazı çevrelere sembolik anlamlar yüklerler.

İnan biçimiyoluyla algıladığı, kavradığı ve yorumladığı ürün ile iletişimekurarken onun taşıdığı ifade, görsel nitelik yoluyla da estetik duyuşma ulaşmakta ya da ulaşmaktadır. Biçim çevre üzerindeki baskınlığını estetik alanında kurmaktadır.

İnsanın çevresini ve çevreyi oluşturan elemanları güzelleştirme arzusu ve güzellik ile ilgili tüm durumları kapsama alan estetik olgusu tasarımın biçimlendirilmesinde ve değerlendirilmesinde çok önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Estetik açıdan insanları memnun edici bir doygunluk ürünün değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak kabul edilebilmektedir. [6.s.14]

Çevrenin estetik olarak değerlendirilmesi üç ana başlık olarak değerlendirilebilir (Şekil 3.5).

1- Duyumsal estetik

2- Bîşînel estetik

3- Sembolik estetik

3.1.3.1. Duyumsal Estetik

İnsanlar çevreyi duyuşsal olarak, görse, kokusal, işitsel, dokunsal, kinestetik ve sıcaklık olarak algırlar. Çevrelerin estetik açıdan değerlendirilmesinde kişilik farkları ve çocukluktan itibaren süregelen deneyimler önemlidir.

Güzellik duygusu ya da estetik duyum kuramsal ve bilişsel temellerde, düşünür ve araştırmacıların bir kısmı tarafından varoluştan, insan doğasının ve yapısının bir ürünü; ya da benzer ayrılıklar doğrultusunda fakat sosyal yaşamın bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Ortak görüş, güzellik niteliğinin “objektif” bir yapıya sahip olabileceğidir. Buna karşın, bir başka grup düşünür ve araştırmacı ise, bu değer yargısının “subjektif” bir yapıya sahip olduğunu öne sürmektedirler. Fakat kültürler arasında toplumdan topluma, aynı kültür içinde kişiden kişiye söz konusu olan görecelilikle birlikte yaratılan değerler arasında güzel den çirkin e ya da olumlu beğeni den olumsuz beğeni ye ortak bir değerler derecelenmesi söz konusudur [19].

Çevrenin duyuşsal olarak tecrübe edilmesi, estetik açıdan iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesini en basit düzeyi olduğu söylenebilir. İnsanlar, bir çevreyi en basit ve en ilkel olarak iyi, kötü, güzel ya da çirkin olarak tanımlarlar. Bu tür değerlendirmeler, ilkel algısal deneyimlere dayanan çevre hakkındaki ilk estetik değerlendirmelerdir [19.s. 93].

Şekil 3.5. İnsan gereksinimleri ve onları karşılamak için gerekli sosyofiziksel mekanizmalar (Lang, 1994)

3.1.3.2 Biçimsel Estetik

Her çevrenin bir geometrisi vardır. Çevre kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması amacıyla güden farklı geometrik modellerden oluşur. Geometrik modellerin ortamdaki kompozisyonu, yapıli formun proporsiyonları, ritimleri, denge noktaları ve ifadeleri ile analiz edilebilir. Bu analizin pozitif teorik temeli Gestalt'ın algı teorisiyle açıklanabilmektedir.

Biçimsel estetik, çevrenin geometrisinden hoşnutsuluk düzeyi yani hoşnut olup olma ile ilgilidir. Çevrenin geometrisi, elemanlar arasındaki denge, ritim benzerlik, farklılık, tekrar, kontrast gibi her türlü ilişkinin insanlardaki etkisi, çevrenin estetiğinin değerlendirilmesinde önem taşıyan etkenlerdir[19].

Klasik psikolojinin parçacılığına karşın bütünü, parçaların matematiksel toplamından daha çok (içerikli) olduğunu kanıtlayan Gestalt Kuramı, görsel alanın hem düzenlenmesinde hem de algılanabilmesinde gerekli ilkesel temeli sağlar. Gestalt psikolojisine göre çizgiler ve formlar herhangi bir zihinsel sürece ihtiyaç duymaksızın bireylere dolaysız yoldan anlamiletebilirler. Bu bağlantı, insan davranışının basit bir etki-tepki modelini ifade eder. Form (yapılı çevrenin geometrisi) etki, insanların o forma ve mekânla ilgili düşündükleri ve hissettikleri ise tepkidir. Bu kurama göre, çevre içindeki modeller semboller şeklinde algılanır ve anlamifade ederler[19].

3.1.3.3 Sembolik Estetik

Yapılı çevrenin sembolik estetik değeri, bireylerin dünyayı tecrübe edimlerinde en temel bileşenlerden biridir. İnsanların içinde yaşayacakları veya yaşamak isteyecekleri modeller, o çevreyle ilgili kurdukları ilişki ve anlam ile ilgilidir.

Çevrenin sembolik anlamlarını algılamamız o kadar ani ve estetik reaksiyonlarımız o kadar spontandırki, bazı estetikçilere göre insanların estetikle ilgili verdikleri tepkiler içten gelen mekanizmalara bağlıdır. Tasarlanacak çevrelerin sembolik anlamlar taşıyabilmesi için tasarımcının o çevreyi kullanacak insanların tercihlerini ve kültürel normlara bağlı olan değerlerini iyi anlaması ve yorumlaması gerekir[19].

3.1.4 Çevresel Algıda Estetik Değerler

Bir “yer” yaratma, bağlam ile birlikte bir anlam üstlenmiş mekanlar yaratmaktır. Ve nedeni ne olursa olsun belli koşulları sağlayan biçimlenmelerin insanlara duygusal doyum sağladığı gerçeği yadsınamaz. Psikolojik yanı ağır basan estetik doyum duygusu nesnenin çağrışımlı değeri ile bağlantılıdır. Estetik doyumun beynin sınıflandırma yetkisiyle ilişkili olduğu ve bu anlamda bilişsel olduğu da doğrudur [9, s. 90]

İnsan içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmek, ona uyabilmek veya onu kendine uydurabilmek için o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. Bu kendiliğinden olan bir olaydır ve çevreden bilgi almak yoluyla gerçekleşir [19, s. 58]. İnsanın taşıdığı çevre i majı, çevre ile etkileşim sonucunda oluşur. Çevrenin kendine özgü özellikleri ve ilişkileri vardır ve insan, kişisel amaçlarının ışığında ve büyük adaptasyon niteliği ile gördüklerini seçer, organize eder ve anlamlandırarak taşıyacağı çevre i majını geliştirir. Kişi çevresi hakkında güçlü bir i maj üretebildiği çevrelerde kendini güvende hisseder ve diğer insanlarla iletişime kurar [19, s. 65].

Estetik kalite, insanların çevrelerini algılamasındaki önemli bir boyut olarak tanımlanmıştır; memnuniyet ve güzellik gibi değişkenler, çevresel değerlendirme nin en etkili boyutlarını temsil eder ve estetik faktörler, toplumun memnuniyetinin yargılanması üzerinde önemli etkilere sahiptir [21, s. 67].

Çevrenin kişi tarafından algılanması süreci içinde insan beyni karmaşıklık arasında düzeni aramaya yönelik bir tavır alır. Bu arayış içinde bilindik olan çevre öğelerini sınıflar ve yeni olanla tanışır (Neisser, 1976). Bu arada olgular evreninin düzen ilişkilerini de niteliksel olarak yargılar. Kişinin zihinsel şemasında parçalar bütünlenirken, bütünün parçalara üstünlüğü estetik bir başarıdır; birliğin, bütünlüğün zaferidir (Smith, 1987)[9, s. 90].

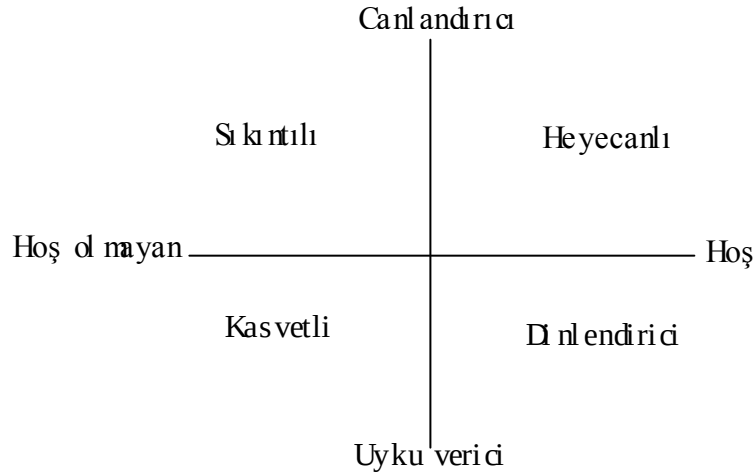
İnsanlar, genel olarak çevrenin fonksiyonel olarak çalışmadığı zamanlar dışında nasıl çalıştığıyla ilgilenmezler. Çevreye ve kendi isteklerine uyan şeylerin değil uymayan şeylerin farkındadırlar. Çevrelerini iyi gözlemleyen insanlar ise çevreye eleştirel bir bakış açısıyla bakarlar, onu fonksiyonel anlamda incelerler ve beklentilerine ne oranda

karşılık verdiğine bakarlar. Bu tür bir analiz fonksiyon ve formun uygunluğuyla ilgilidir. En yüksek estetik efekt, amaçların formun yeterliliği ile birlikte sunulması ile elde edilir.

Yapılan araştırmalara göre, kamusal çevrenin ve binaların önemli görsel verileri şunlardır:

1. Doğallık
2. Karşıklık
3. Netlik ve düzen
4. Açıklık [19]

Estetik değer, hoşluk ve ilginçliğin bir karışımı olarak ele alınırken, daha sonraları yapılan araştırmalar, fiziksel çevrelere ait duygusal verilerin bazı ek bileşenleri de olduğunu göstermektedir. Çalışmalarında Vard and Russell (1981), değişik netodlar kullanarak, mekanların insanların dikkatini çeken özelliklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışmanın sonucuna göre, çevresel etki iki boyuttan oluşmaktadır: hoşluk, canlandırıcılık ve bunların kombinasyonu iki farklı boyutu da ortaya çıkarır: heyecandırıcılık ve sıkıntılı olma (Şekil 3.6) [19, s. 99].

Şekil 3.6 Çevresel Etkinin Boyutları [19, s. 99]

Modele göre, hoş ve canlandırıcı bir mekan heyecanlı, hoş ol mayan ve uyku verici bir mekan kasvetli, hoş ve uyku verici bir mekan dinlendirici ve hoş ol mayan ve canlandırıcı bir mekan ise sıkırtılı bir etki yaratmaktadır. Bu çalışmaya göre, çevresel değerlendirme, birbiriyle bağımlı şu üç bölümden oluşmaktadır: değerlendirme, heyecanlandırıcılık ve sıkırtı etkisi [19].

Çevresel algılamada karmaşıklık ve düzen dikkati çeken iki önemli değişkendir. Karmaşıklık çevredeki canlılığı arttırırken düzen ise azaltmaktadır. Karmaşıklık içerme özelliğini kuvvetlendirir, düzen ise idrak etmeyi kolaylaştırır. Bu nedenle optimal düzeyde karmaşıklık ve yüksek seviyede düzen kullanıcılar için sınırları net ve belirli bir çevre sağlayacaktır (Kaplan ve Kaplan) [19, s.100] Güzem de önemli bir uzamsal değişkendir. Düzenli çevrelere ilgi çekmesi açısından gizem çevrenin estetik değerini arttıran önemli bir faktördür.

Beğeni toplaması gereken her mekan ne denli yenilikçi olursa olsun bilindik bazı öğeler de taşımak zorundadır. İnsanın çevresel düzeni kavrayabilmesi için bilindik öğe ve si ngelere gereksinmesi vardır. Kişi tanıdığı öğeleri zihinsel modeline uygun bir biçimde yerleştirir [9, s.90]. Çevresel tasarımda alışılmadışın dışında öğeler kullanmak çelişkiye neden olmaktadır. Alışılmadışın dışında olma, bir gözlemcinin geçmiş deneyimlerine göre, görmeyi beklediği şeylerde zıtlık aykırılık olmasıdır. Farklı kişilerin alışılmadışın dışında elemanlara verdikleri tepkiler farklı olmakla birlikte, kabul edilir düzeyde alışılmadışın dışındalık estetik kaliteyi arttıran bir özelliktir [19, s.101].

Te m el de, çevreni n est etik değ eri d ört grupt an ol uş an fi zi ksel değ iş kenlere ba ğ lı ol arak i ncel en mi ş tir.

1. **Karşı laş tır ma ve or ga ni ze eden değ iş kenler:** E ki ele man ları ara sı nda karşı laş tır ma i çerirler ve net ol na ma du ru mu nu ol uş tu ru lar. Bu t ür değ iş kenler ara sı nda kar na ş ı klık, al ı ş ıl m ı ş ı n d ı ş ı nda, s ır priz ve belirsizlik yer al ır. Or ga ni ze eden değ iş kenler ise bir yapı ol uş tu ru lar ve net ol na ma du ru mu nu azalt ır lar. Bu t ür değ iş kenlere ö r nek, d ı zen, teklik, uygunluk, netlik gi bi kalite g ö ster ge leri verilebilir.
2. **Psi ko fi zi ksel değ iş kenler:** Boyut parlaklık, renk ve karşı tlık gi bi çe ş itli değ iş kenleri i çerirler.
3. **Ekol oji k/ ho ş nutluk değ iş kenleri:** Do ğ allık, mi ma ri, tarz, çevresel etkiler (trafi k i ş a retler, g ı r ı lt ı)
4. **U za ns al değ iş kenler:** Ma nzaran ı n a ç ı klı ğ ı , gi ze m gi bi değ iş kenler dir [19, s. 101].

Belirtilen kalite g ö ster ge leri ni n d ı ş ı nda , do ğ allık ve ye ş illik her za man çevreni n est etik kalitesi ni y ı ksel ten ö ne mli fakt ö rler dir.

4. BÖLÜM

4. PEYZAJ MİMARLIĞI NDA TASARIM AÇISINDAN ESTETİK KAVRAM

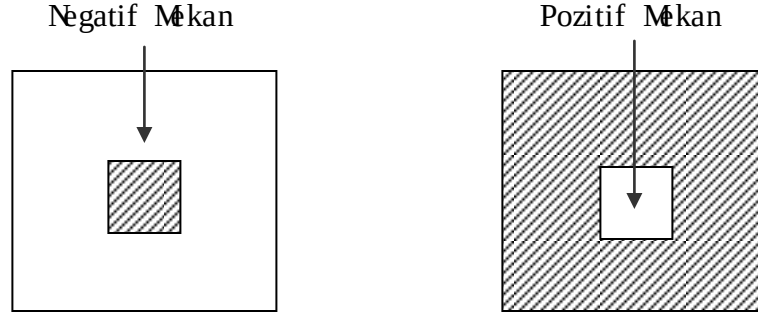
4.1. Mekan Kavramı

Zaman içinde her kültür sistemi, yaşama biçimini görür veya saklı semboller dizisiyle yansıtmıştır ve bu sembollerin başında da mekan anlayışı ve onun kullanışı gelir. Farklı kültür ve yaşama biçimine sahip olan insanlar arasında, mekansal düşüncede ve mekan kullanımında şaşırtıcı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Her devrin sanat bakımından genellikle ortak sayılabilecek bir mekan anlayışı görülürle birlikte, yine de bireylerin kendisinin ve ait olduğu kültürün buna ekledikleri yeni görüşler ya da kendilerine özgü yaratma çabaları sergiledikleri mekanlar her zaman ortaya konmuştur. Dolayısıyla mekan sözcüğü mutlak ve değişmez bir anlam taşımamaktadır [21, s. 9].

Mekan en basit tanımla bir kişi veya grubun yeri dir. Mekan insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları, kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir boşundur. Mekan üç boyutluyla ölçülebilir, objektif bir gerçeklik olarak vardır. Aynı anda ölçülemeyen boyutları ile varsayılabilir; duyularla kavranabilir ve subjektif olarak gerçekte var veya yoktur[24, s. 43-44].

Kapalı-kile ilişkili olarak mekan, genel de iki ana grupta incelenebilir: “Pozitif Mekan” ve “Negatif Mekan”. Negatif Mekan, belirli bir biçimi olmayan, binalar inşa edildikten sonra geriye kalan hacim olarak, pozitif mekan da, belirgin ve keskin bir biçimi olan mekan olarak tanımlanır (Şekil 4.1). Diğer taraftan Çinli filozof Lao Tzu’nun vazo örneğinde pozitif ve negatif mekan farklı açıdan ele alınmıştır. Eğer ortada tek bir vazo varsa bunun içi pozitif dışı ise negatif mekandır, vazo sayısı ikiye çıktığında vazoların içi pozitifken, iki vazo arasında kalan dış alan pozitif-negatif mekan olacaktır. Vazolar bir daire oluşturacak biçimde dizildiğinde ortada kalan dairesel alan pozitif bir mekandır

ve bir anlam taşır, dairenin dışında kalan alanlar ise negatif mekandır veya hiçbir şeydir (Şekil 4.2) [34, s. 55]

Şekil 4.1. Negatif ve Pozitif Mekan Gösterimleri [21, s. 10]

Şekil 4.2. Lao Tzu'nun vazoları göre pozitif negatif mekan hipotezi [34, s. 55]

Başka bir sınıflandırmaya göre ise mekan kavramı iki ana gruba ayrılabilir: “Sert Mekan” ve “Yumuşak Mekan”. Sert mekanlar büyük ölçüde duvarlarla tanımlanmışlardır ve genellikle etkinlikler üreten ana mekanlar olarak işlevlerini sürdürürler. Sert mekanların sahip olduğu en önemli özelliklerden biri, kapalılık faktörüdür. Yumuşak mekanlar ise doğal çevrenine göre olduğu mekanlardır. Kent sel

çevrede rekreasyonu olanaklı kılan parklar, bahçeler ve doğrusal yeşil eksenler bu kapsama girer [21, s. 11].

Planlar ve haritalar diagrafik olarak, somut bir şekilde, bir takım ölçü birimleri ile mekan sınırlandırmış olabilirler, fakat yaşanan mekanlar hacimlerle sınırlandırılır, fiziksel elemanlarla organize edilir veya kuşatılırlar. Meksal duygu bir deneyimin bütün fiziksel duygularının bir parçasıdır. Bizdevamı olarak meksal duyguyu yaşıyoruz, nereye gidersek gidelim, dışarıda, içeride, yaşamdan ölüme kadar. Gereklilikle başlayarak lüksle sona eren mekan, insan gelişiminin bir parçasıdır (Eckbo, 1950) [17, s. 61, 62].

4.2 Açık Peyzaj Mekanı

Açık mekan adı altında inceleyeceğimiz “peyzaj” kavramı, şehir, kasaba ve kırsal alanlar gibi farklı ölçeklerdeki dış çevrenin bütünü olarak tanımlanabilir ve peyzaj kavramı doğrudan doğruya doğa ile ilişkilidir. Nerede olursak olalım etrafımızdaki her şey peyzajı oluşturur. Peyzaj sadece toprak, su, hava, bitkiler, ağaçlar, caddeler, gibi fiziksel öğeler değil, aynı zamanda antropologlar ve sosyologlarca adanmış kültür denemeleri, gelenekler, yasalar, yasaklar ve tutumları içeren tüm sosyal modellerdir. Fiziksel peyzaj, farklı boyutlarda birleşen doğa ve insan kültürünün bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Fiziksel peyzaj içerisindeki insani dışa vurumlar ya da davranışlar, farklı bireyler tarafından, farklı zaman ve mekanlarda verilen kararlardan doğmaktadır. Peyzaj kendisini oluşturan doğa ve insan toplulukları gibi değişmez ya da statik değildir. Aksi ne sürekli bir gelişme, büyüme ve ilerleme durumundadır [21, s. 50].

Bahçeler de evler gibi inşa edilmiş mekanlardır. Bahçeler, teras bordürleri, duvarlar veya bitki çitleriyle sınırlandırılarak ayrılmış olan mekan parçalarıdır. Şimdiye kadar, mimari mekan ile peyzaj mekan arasındaki farkı çok iyi tanımlamıştık. Mimarlar duvarları kaldırıma kadar bizler sadece bahçe ile evin aslında tek bir organizasyon olduğunu göremedik. Bu birleşikliğin sırrı ardışık olarak gelen mekanlar zincirinin birlikteliğinde yatmaktaydı. Bu yeni görüş peyzaj mimarları ve mimarlar arasındaki eskiden beri gelen sınırı parçaladı. Oysa, bahçe geniş çim alanlar, teraslar, güneşli mekanlarla evi içine ve

etrafına uzanır, evi seritmesini ve zarafetini bahçeyle paylaşarak onun içinde yer alır ve bu uyumluluk da mekana yeni ve farklı bir kalite verir [17, s. 61].

Eğer yeryüzü biraz düzensiz ve yamaçlıysa, düşeyde yerçekimiyle belirlenmiş ve hacimsel bir duymoluşturan üçüncü boyuta doğru uzanır. Bunun ardındaki her eleman, her kaya, her boşluk veya vadicek, her çalı veya ağaç, her duvar, canlı-cansız, hareketli veya sabit her obje, her yapı mekanı belirler ve fiziksel bir organizasyon oluşturur, mekana somut anlaşılabilir formunu verir, onu kuşatır, kontrol altında tutar, odak noktasındaki elemanlarla hareket kazandırır, yoğunluk, kesinlik ve dayanıklılığın her çeşidiyle mekandaki kişi veya kişilerde sonuçlanan duygular yaratır. Yer, açık hava ve fiziksel elemanlar ve materyallerin hepsi mekana formunu veren karşılıklı ve birbirine bağlı yeryüzü elemanlarıdır; mekân, yer ve malzemenin formunu sergiler [17, s. 62]

Açık mekanlar, tamam veya bir parçası yapısal elemanlarla çevrelendiğinde minari mekanlar olarak kabul edilirler. Örneğin, bir açık mekân bir binanın dışarıya olan uzantısı olabilir. Bazen bu mekânlar, bir binanın veya bina gruplarının dış yüzeyleriyle sınırlanırlar. Bazen ise bir yapının çevresindeki yeryüzü parçası açık mekân olabilir. Belirlenmiş her açık mekân kendi içinde tamamlanmış bir varlıktır. Dahası, bu mekân kendisine bitişik mekân ve yapıların ayrılmaz bir parçasıdır da. Mekân olarak görülebilen, mekânın her parçası tasarım sürecinin içinde birlikte düşünülmelidir (Smonds, 1961)[25, s. 250].

4.3. Mekân Kalitesi ve Mekânsal Duyum

4.3.1. Mekânın Oluşumu ve Mekân Kalitesi

Mekânın ve açık mekânın tanımlı yapıldıktan sonra bu bölümde mekânın oluşumunun bileşenleri ve bu bileşenlerin organizasyonunun mekânın kalitesini nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Burada amaç peyzaj tasarımında mekân formunun yeni kavramları için ileri kurallar ya da formler üretmek değil sadece yöntem tarif etmek olacaktır.

Peyzaj mînarlığında, dış alanlardaki odalara mekan denir ve bu dış alanların zeminini de, taban düzlemi adını alır. Zemin, toprak, su, alçak boylu vejetasyon ve yer döşeme alanlarının her türlü üsünü kapsar. Düşey elemanlar, taş, beton, çit, ağaçlar, çalılar ve binacepheleri ile oluşturulabilir. Tavan ise, tepe düzlemleri olarak belirtilir ve sarkan ağaç dalları pergolalar, konsol yapıları ve gökyüzüdür [21, s. 62].

Pratik olan estetik olacaktır ve estetik olan da pratik. Her men her peyzaj mekanının pratik çözümü şu adımlarla gerçekleşir: “kaplama”, “çevreleme”, “zenginleştirme”. Bu nedenle mekan oluşturmada manzaralar, kompozisyonlar, kaplamalar, çiçekler, bordürler gibi zenginleştirici elemanlara konsantre olmak yerine öncelikle daha duygulu, etkileyici çevreleme ve kaplama elemanlarının seçimi ve düzenlenmesine konsantre olmak gerekir [17, s. 64]. Çünkü mekanın iskeletini çevreleme ve kaplama elemanları oluşturmaktadır.

Gerçekten dolu dolu ve bilimsel mekan organizasyonunda -ki açık mekanlar da bunun içindedir- iki temel konu söz konusudur. Birincisi organize edilen mekana en zengin, en plastik ve memnun edici formu vermek, ikincisi bu mekana insan yaşamı ve aktivitesi için bir arena, bir hacim, arka plan ve çatı olduğunu düşünerek konsantre olmaktır. Yaratabildiğimiz mekanların ve kuşatılmış çevrelerin en önemli özelliği insanlardır. İnsan mekanın asıl içeriğidir; onsuz mekan -çoğu tarihi bahçelerde olduğu gibi- boş bir somutluk, dış dekorasyon, veya aşırı süslemedir.

Mekan oluşumunda karşımıza çıkabilecek estetik ve pratik problemlere daha detaylı olarak bir bakalım. Öncelikle çözülmesi gereken ilk problem belirlenen temel aktivitelerin geleceği yerlerde yeryüzünün yüzey kaplama elemanlarıyla kontrol altına alınmasıdır. “Zeminin kaplanması” yazınıntozu, kışın çamuru engellemek için gereklidir. Bu kaplama malzemesi sert ve yumuşak peyzaja göre değişir (steril malzemeler; beton, tuğla v.s., bitkiler, yer örtücüler, çiçekler v.s.) Temelde üç tip kaplama malzemesi vardır: “inorganik”, sert zemin kaplamaları; “organik”, daimi yeşil örtü, çimler, yer örtücüler, sürünücü, sarılıcı bitkiler; “işlenmiş toprak”, bakım yapılan bitkiler, çiçekler ve sebzelerin altındaki, düzenli olarak çapalanan toprak örtü.

İkinci problem ise etrafımızdaki “çevreleme” ihtiyacıdır. Çevreleme, bahçeye dışarıdan gelen manzarayı kontrol etme ihtiyacından (mahremiyet) dışarıdaki ve içerideki peyzayı kontrol etmek düşüncesinden (görsel manzara) ve güneşin, rüzgarın, yağmurun olumsuz etkisinden korunma ihtiyacından (üst örtü) dolayı gerekli bir durumdur. Bu ihtiyaçlar en küçük bir ev bahçesinden büyük bir kent parkına kadar her ölçekteki açık mekanlarda hissedilirler. [17, s. 64] Mekanın çevreleme elemanlarıyla kuşatılması onun dış sınırlarını ve buna bağlı olarak da açıklık-kapalılık derecesini belirler (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Çevrelemenin dereceleri [34, s. 63]

Açık mekanlarda tasarımcıların yaratmak istedikleri etkiye ve tabii ki kullanıcıların talebine göre, çevreleme amacıyla, duvar ve benzeri solid materyaller kullanılabileceği gibi daha doğal olan bitki çitleri, çalı grupları ya da boylu ağaçlar gibi organik malzemeler de kullanılabilir. Bu malzemelerin kullanımprensipleri yaratılmak istenen görsel ve psikolojik etkiye ve mekanın istenilen kapalılık derecesine göre değişebilir (Şekil 4.4.) [17, s. 64]. Mekanal kapalılık, bir takım fonksiyonlara sahiptir: Mahremiyet sağlamak, mekanal ölçek yaratmak, güneş, rüzgar, ses ve hava kirliliğini engellemek,

gizlilik yaratmak gibi. Burada önemli olan, kapalılık miktarı ve derecesinin o mekanın fonksiyonu ile ilişkili olarak düşünülmesinin gerekliliğidir. Örneğin, açık bir mekanda bir ağacın tepe çatısı, birey için mekan hissi ya da bir dereceye kadar mahremiyet hissi yaratabilir [21, s. 62].

Mekansal kapalılık, mekanın formu ve içinde yer alan öğelerin konumlarının bir fonksiyonudur, sonucudur. Mekanın kapalılığı ne kadar eksiksizse, o oranda içe dönük bir mekan meydana gelir. Burada önemli olan, tasarımın farklı bölümlerinde, mekansal kapalılığın farklı derecelerini yaratabilmek, tasarımın bütününde mekanın açıklık-kapalılık derecesini sağlayabilmektir [21, s. 63].

Şekil 4.4. Mekansal kapalılık ve çevreleme için açık peyzaj mekanında kullanılabilecek pek çok alternatif vardır. [25, s. 136]

İyi bir zemin kaplama ve çevreleme, daha zarif, renkli ve kullanışlı elemanların serpiştirilmesiyle geliştirilip güçlendirilebilir. Bu zenginleştirici elemanlar – çiçek bordürleri, özel bitkiler, çiçekli çalılar, ağaçlar, kayalar, havuzlar, heykeller, çeşitli kent mobilyaları, oyun elemanları- bir bahçe veya parkta ilk dikkat çeken objelerdir. Bu malzemeler tasarımın vurgulayıcı etkisini arttırmaktan ziyade tasarımda yapılan hataların ve kötü görüntülerin kapatılmasında da kullanılabilirler. Profesyonel, ticari ya da amatör olsun, peyzaj tasarımında zenginleştirici peyzaj elemanlarının mekansal olarak sınıflandırılması iyi bir tasarım için temel prensiptir [17, s. 65].

Peyzaj tasarımının rasyonel analizinde mekan organizasyonunu, bahçe elemanlarının dış mekandaki etkisinden ziyade bu elemanların sınıflandırılması anlamına gelir. Örneğin bir sınıflandırmada, asıl yüzeyi referans noktası yeryüzünden 1.75 m Yükseklikte olan insan gözü hizasındaki yatay yüzeydir. Bu seviyede duran elemanlar peyzaj tasarımında maksimum öneme sahiptir, çünkü bu elemanlar, blok veya engel oluşturma eğilimindedirler ve mekanda hareketin derinlik ve devamlılığın olduğu yerlerde şaşırtıcı etki yaratırlar. Bu maksimum elemanlar ana temayı ve mekansal senfonisinin melodisi ve harmonilerini taşırlar. Göz seviyesinin altındaki elemanlar, ikincilerdir, bir tür karşıt nokta gibi ana temayı çeşitlendirir ve zenginleştirirler. Yüksek elemanlar hareketi ve görüntüyü engelleyebilirler fakat ikincil elemanlar sadece hareketi engelleyebilirler, görüntü onların üzerinden ilerler gider.

Bu kural alçak boylu elemanlarda, biçim renk ve tekstürde güçlü bir kontrast kullanımla bozulabilir. Düz bir yüzeyde kullanılan güçlü bir kontrast önemli derecede hareket ve biçim duygusu yaratabilir. Büyük ve durgun bir manzaranın önündeki kırmızı sarı dünya parterleri, küçük ve süslü bir havuz veya düz, parılayan bir teras yüzeyi görsel keskinliğiyle bu manzarayı gizlemek veya dağıtmak eğiliminde olacaktır. Fakat bu organizasyonda yapılacak bir hat veya aşırı vurgu mekansal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir [17, s. 66].

Sonuç olarak bahçede kullanılan zenginleştirici elemanlar şu şekilde sınıflandırılabilir; esas elemanlar olan ve en az 2 m yüksekliğindekiler ile ikincil elemanlar olan 2 m’den aşağıda olanlar. Bu küçük kapsamı gruplandırmanın ardında genişlik, yoğunluk, formun

keskinliği, yüzey kaplamasının devamlılığı, renk, tekstür, gerçek yükseklik, sıklık ve tavan elemanlarının yayılımı anlamında sonsuz bir çeşitlilik söz konusudur [17, s. 66].

Bir mekânın esası onun zımmi içeriğinin kalitesidir. Sınırlı bir mekân statik olabilir, ilgi çekebilir, huzur ve sakinliğe teşvik edebilir, kendi içinde direkt bir vizyon yaratabilir. Mekânın iskeleti görünüşte bu mekânı daraltıp eziyor, sıkıştırılmışlık ve yoğunluk hissi ne yol açıyor olabilir. Alternatif olarak, bir mekân dışa açık olabilir. O mekân kendi strüktürüne ve bunun da ötesine direkt dikkat çeker ve genişliyor muş gibi görünür, yayılır, dışarıya doğru saçılır. Bu mekân dışarıda olma hissi ni kendi çevresine ve daha uzak limitlere doğru çeker[25, s. 141].

- Bir mekân direkt hareketi akla getirecek şekilde akabilir, dalgalanabilir.
- Bir mekân kendi memnuniyet derecesini ve kalitesini kendisi geliştirir. Mekân kendi içinde tanıma gibi görünebilir veya kişiler ve objelerin yerleşmesiyle eksik gibi görünebilir.
- Bir mekân çekici bir etkide olabilir.
- Bir mekânın kovucu bir basıncı olabilir.
- Bir mekân bir obje veya kullanımı için optimum bir çevre olarak geliştirilebilir.
- Bir mekân zaman aşımına uğramış duygusal reaksiyonları teşvik eden veya önceden tespit edilmiş bazı cevaplar dizisini üreten bir şekilde dizayn edilebilir.
- Bir mekân bir objeyi dominant yapabilir, mekansal kalitesiyle objeyi zihinlere dolurabilir veya onun doğasını ortaya koyan bir obje tarafından dominant hale getirilebilir.
- Bir mekân dahili, harici, üstte ve aşağıda, radyal ve teğetsel yönlendirmeye sahip olabilir.
- Bir mekân bir güç, bir obje veya başka bir mekân demektir ve o, ilişkileriyle kendi anlamını geliştirebilir. [25, s. 141].

Bir mekan için yaşanabilirlik ya da yaşam kalitesi kavramı süreklilik içermelidir. Anlamsal ve biçimsel değerlerle birlikte plastik anlamın yanında fonksiyonel anlamda da standartlar yakalanmalıdır. Hizmetlerin çeşitliliği, sosyal imaj, güvenilirlik gibi sosyal bileşenlerle birlikte mekanın genel görünümü, mimari çeşitliliği ve zenginliği, çevrenin kirliliği, estetik ve güzellik gibi fiziksel değerler kenti yaşanılabilir kılar [6 s.17]

Karşılaştığımız bir mekanda başarıya ulaşmak için tanımlanan ve Avrupa Konseyi tarafından desteklenen ilkeler şunlardır:

- Mekanın kullanılabilir durumda ve kullanıma açık olduğuna dair mesajlar vermesi
- Estetik çekiciliği olması
- İç ve dış mekanlar arasında maksimum ölçüde geçişi sağlaması
- En çok istenilen duyulan ve gerçekleşme olasılığı en fazla olan etkinliklerle donatılmış olması
- Güvenli ve korunmalı bir ortamsağlaması
- Kentsel stresi aşmaya yardımcı olacak doğal ortamlar sunması
- Kullanım olasılığı en fazla olan kullanıcı grubunu gereksinimlerine uygun olması ve kullanımda çeşitlilik sağlaması
- En yoğun kullanımın gerçekleştiği zamanlarda doğal çevre öğeleriyle ilintili olarak rahat bir çevre sunması
- Çocuklar ve engelliler için erişilebilir ve kullanılabilir olması
- Kolay ve ekonomik bakımı sağlaması
- Özel gereksinimlerin en uygun malzeme seçimiyle karşılanması
- Mekanın hem görsel sanatını ifade ettiği bir yer, hem de sosyal bir ortam olarak tasarlanması [19, s.27].

Kompleks bir mekân, hacimsel bileşenlerinin kalitesinin derecesini üstlenir ve onları bütünsel bir varlık olarak ifade etmelidir. Mekânlar çok genişten küçüğe, hafiften ağıra, dinamikten sakin ve huzurluya, işenmemişten arıtılmış, basitten titizlikle hazırlanmış, karanlıktan göz kaşıtırcılığa pek çok şekilde çeşitlenebilir. Onun ölçüğünde, formunda ve karakterinde tüm bunların sonsuz bir çeşitliliği söz konusu olabilir. Açıkçası, herhangi bir fonksiyona hizmet eden bir mekân tasarısında tasarımı öncelikle istenilen esas kaliteyi tespit etmeli ve bunu en iyi şekilde sağlamalıdır [25, s. 142].

4.3.1.1. Mekânın Hacmi

Belirlenmiş açık bir hacim uygun bir mekândır. Onun boşluğu asıl kalitesidir. Uygun boşluk olmaksızın solid bir kütlelerin anlamı yoktur. Negatif bir mekânın ölçü, biçimi ve kalitesinin kendisi ne komşu olan pozitif kütlelerin üzerinde geriye dönük güçlü bir etkisi olduğu yeterince açık değil midir? Her yapı kendi kütlelerinin ve boşluğunun en etkileyici, dengeli ve tatmin edici anlatım biçimini gerektirir. Bu boşluk yalnızca bir veya iki kütleyle değil, kütlelerin her birini hatta kendi gerisinde kalan kütleler ve mekânlar topluluğunu da kapsamun edecektir [25, s. 250].

Fonksiyonu ne olursa olsun, bir hacmin boşluğu istenilen bir kaliteyse, bu içbükeylik kolayca okunabilen açık bir iskelele, açıkça görülen yüzey kaplamalarıyla, kavislerle, resesif renkler ve formlarla, teraslar, yaşılar, tepeler ve düzlüklerle, havuzlar veya su aynalarıyla mekânın sonsuza uzanan görülebilirliği ile birlikte titizlikle korunacaktır. Açıkça şekillenmiş bir mekân, bitkilerle veya diğer düşey elemanlarla tıka basa doldurulmaz. Bu, bir hacim boş bırakılmalıdır anlamına da gelmez, fakat onun boşluğu da imza devalettir. İyi düzenlenmiş ve yerleştirilmiş tasarımı elemanları, boylu ve geniş tepeli ağaçlar veya küreler halinde bile olsalar, mekansal boşluğun o mekânın bir parçası olduğu duygusunu arttırabilirler.

Gökyüzüne açık, belirlenmiş bir mekânın pek çok avantajı vardır; parıldayan güneş ışığı, gölge etkisi, açık hava, gökyüzünün rengi ve hareket eden bulutların güzelliği... Aynı zamanda açık mekânın dezavantajları da vardır, fakat bunları minimize etmek ve

açıklığın avantajlarını kendi yararımıza kullanmak için gerekli olan tek şey planlamadır [25, s. 251].

4.3.1.2 Mekanın Ölçeği

Mekan bir hacimler ve boşluklar bütünüdür, kütlelerin ışık altında yaratıcı, kesin ve etkileyici duruşlarından oluşur. Bu ilişki ancak bu hacim ve şekiller bütünü içinde yürümekle hissedilebilir. Bu da tasarımın, yürüten insanın ölçüsüdür. Açık mekanların boyutlarının insan ölçeği ile ilişkilendirilmesi gereklidir. Mekanın büyüklüğünün çok fazla olması bireyin mekanla olan ilişkisini kaybolmasına neden olacağı ve agorafobi hissi yaratabileceği gibi fazla dar ve kapalı olması da glastrofobiye neden olabilir. İnsan ölçeği gerçek boyutların ölçümüdür. Mekan insan figürünün oranlarına göre karşılaştırılarak oluşturulur. Gözlemci mekanın bir parçasıdır ve mekanı kendi adımlarıyla keşfeder[6, s.60].

Açık mekanın geniş ve üç boyutlu elemanlarla kuşatılmış ve zenginleştirilmiş olmasından dolayı bir kerede tüm detaylarıyla algılanması zordur. Mekanı bütünüyle algılayabilmemiz için birden fazla bakış açısına ihtiyacımız vardır [18, s. 73]. Bu şekilde yürüyerek süren algılama mesafesi 20 dakikalık bir yürüyüş rotasıdır, yaklaşık 1.5 km sürer[6, s. 60]. Mekanı içinde dolaşarak farklı yer ve zamanlarda gördüğümüz parçalarla bütün hakkında bir fikir ediniriz. Parça halindeki algılar zihninde bütünleşir ve bicipin tümü hakkında bir inme oluşur. Zihinsel sentezin gerçek bicipne uygunluğu bicipin farklı yönlerdeki geometrisinin birbirine uyumu ile orantılıdır[18, s. 73].

Mekanın oranları yüksekliğin, genişlik ve uzunlukla olan ilişkisinden doğar. Mekanların statik ya da dinamik olmasını boyutları belirlemektedir. Birer uyarıcı olan boyutların statik etki uyandırtıplama, dinlenme gibi durağan nitelikler yaratması kısa kenarın uzun kenarı %50'den fazla geçmesine bağlıyken, bu oranın daha az olması yönlendirip sürükleyen dinamik mekanlar yaratacaktır [6, s. 59]. Mikro ve makro ölçekteki mekanlar arasında sonsuz dizide mekanlar planlanabilir ve bu mekanların oranları, hacimsel boyutları tesadüfi değildir [25, s. 144] (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. İnsan ölçeği ne göre makro ve mikro ölçekteki mekan tipleri [26, s. 93]

Şu çok iyi bilinen bir gerçektir ki insanlar için yapılan iç mekanların ölçeği onların hisleri ve davranışlarını etkileyen baskın bir faktördür. Dış mekanlar da aynı psikolojik etkilere sahiptir. Açık ve düz bir mekanda sıklıkla insanlar kendilerini korumasız, yalnız ve gömülmiş hissederler. Bu yüzden barınak hissi verebilecek küçük ölçekli bir mekana yönelirler. Aynı mekanda, daha cesur kişiler özgürce harekete, aktiviteye, atılganlığa eğilimlidirler. Düz ve açık mekanlar yalnızca insanlar için yalnızca bir barınak değildir, onları kütleli hareketlere sevk ederler; futbol sahası, koşu pisti ya da geniş bir çi malan gibisi... [25, s. 142] Çok büyük ölçekli bir peyzaj ise insanlarda korku ve genişlik hissi uyandırır. Örneğin Grand Canyon'a giden bir ziyaretçi bu mekanın korkutucu ve maksimum etkisiyle baş döndürücü bir yükseklik ve alabildiğine geniş bir derinlik hissiyle kapılır. Aynı şekilde, masif sütun ve lentolarla geniş kırsal bir alanı dairesel bir mekanla parçalara ayıran İngiltere'deki Stonehenge o çağın insanların mekanın gücünü

bildiklerini hatırlatan bir peyzajdır. Bu mekân içinde korkuyla karışık bir saygı duygusu ve alçakgönüllülüğe davet etmektedir [25, s. 144].

Bir sanat ürününü estetik değerinin onun oranlarında gizli olduğu düşüncesi yaygındır. Bu bağlamda altın oran kuralını yakalamak sanat yapının estetik değerini arttırıcı bir etkiye sahiptir. Altın kesim kuralı antik çağlardan beri ilgi uyandırmıştır. Altın kesimin tamsayı dizisinde (1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, ...) her sayı kendinden önce gelen iki sayının toplamasıyla elde edilir. Bu dizinin ilginç yanı, sayılar büyüdükçe altın kesime daha da çok yaklaşırlar. 2:3, 3:5, 5:8 gibidir. Altın kesim oranı her tasarımda aynı etkiyi yaratmak için kullanılır [6, s. 56].

Bazı mekânlar ölçeklerini, şekillerini ve kuşatılmışlık derecelerini tanımlanmış yüzeylerinden kendileri üretirler. Bir hacim rahatlatıcı veya teşvik edici olabilir. Mekân uçsuz bucaksız olabilir, kesin kullanımları akla getirir veya akla gelebilecek diğer kullanımları sınırlayabilir. Japonlar peyzaj tasarımı alansal hacimleri esas insan ölçeğinde geliştirir ve onları kişilerle karakterize etmeyi öğrenmişlerdir ki böylece mekânlar insanların mekândaki varlığıyla meşmuniyet verici olabilir [25, s. 143].

4.3.2 Mekansal Duyum ve Mekânın Birey Üzerindeki Etkileri

Biz mekansal duyumun dairemizi kuşatan bir çevrede değerlendiririz. Plastik ve resimsel görüntüler bizi miçin statiktir, oysa algısal görüntüler dairemizi kinetiktir. İngiliz mimar Goldfinger'a göre mekansal duyum şu beş kategoriye bağlıdır:

1. İki eleman arasındaki ilişki
 - çevreleyen nesne
 - çevrelenen eleman
2. Çevrelenmiş mekânın diğerleriyle ilişkisi
3. Çevrelenmiş kişinin bunlarla olan ilişkisi
4. Aradaki mekânların otomatik kaydedilişi

5. Hafızada kalan bilgilerin etkisi [17, s. 63]

Görüş, alansal olayları organize etme ve sınırlandırma anlamında, ilk başta bir yönelme isteğidir. Doğanın egemenliği üstü kapalı bir şekilde mekanın üstünüğüne bağlanır, bu görsel yönelmedir. Her yeni görsel çevre yeni bir yönelimi veya sınırlamayı ister. Alansal ilişkilere bir binden bakmak farklıdır, orada bir form diğeri önüne geçer. Yürüyen birini yönlendirmek, bir arabadaki veya uçaktaki birini yönlendirmekten farklıdır. Peyzaja, sokaktaki insanlara veya tek bir objeye bakarken ki; görsel alanın sınırları yoktur, gözlemcinin gördüğü şeyleri konum ve kapladığı alan olarak yorumlaması kişinin alandaki konumuna bağlıdır. Gözlemci mekandaki nesnelerin pozisyonunu, yönünü ve aralarındaki mesafeyi kendisi ve nesne ile ilişkilendirerek yargılar, kendi vücudunun merkezde olduğu ve mekandaki yönlendirmelerle anlamlandırıldığı fiziksel bir sistemde bu objeleri yukarı, aşağı, sağa, sola, ileri, geri şeklinde sınırlar ve organize eder. Düşey ve yatay aksın merkezinde bulunuş gizli gizli varolan bir arka plan (zemin)dir, optik farklılıklarsa bu zemini ona karşıt olarak yorumlamaktadır (Kepes, 1941) [17, s. 63].

İnsanlar bazı mekanlarda bulunmayı, diğerlerine göre daha çok tercih ederler. Belirli alanlar ya da yapılar onlar için “anlam” ifade ederken, bazıları tehlikeli görünür. Genel olarak, çevreye değer biçme veya “mekana biçilen değer” altı çeşit bireysel izlenimi içerir ve bunlardan etkilenir. (Şekil 4.6) [21. s. 64].

Şekil 4.6 Mekana biçilen değeri etkileyen bireysel izlenimler

Bir mekan hakkındaki bu altı tipizlenim bazı durumlarda kışın çakışabilir. Bu bağlamda, bir mekanın güzel olduğunu düşünmemiz bize iyi duygular hissettirebilir, ancak diğer taraftan bizim için anlamlı olan bir mekan korku verici bir tecrübe ile bu anlam kazanmış olabilir. Kişinin mekanla ilgili planları, hedefleri, bireysel tercihleri ve kültürel altyapısı önemli olduğu kadar, bu mekanın açıklığı, kapalılığı, karmaşıklık veya düzeni, doğallığı, içeriği, bakımlılık düzeyi gibi birtakım potansiyel özellikleri de mekansal deneyimi etkilemektedir.

İnsan, bir mekanı algıladıkça ve içinde yaşarken o mekanı değerlendirir. Değişik nedenlerin etkisiyle iyi, orta, kötü gibi sıfatlarla çevreyi sınırlandırır. Bu sınıflandırmaya neden olan pek çok etken vardır. Bunlar zihinsel, duygusal, anlamsal ya da ideolojik olabilir gibi kişiden kişiye de farklılık gösterir. Sonuçta kişi, yaşadığı toplumun bir üyesi olarak çevreyi değerlendirir, kalite ve kimlik açısından onu bir sınıflandırmaya sokar [19, s. 63].

4.3.3. Farklı Mekan Tipleri ve Bunların Algılanması

En basit estetik hareket, ilgisiz olan nesnelerin ilgili olanlardan ayrılarak, duvarlarla çevrelenmesidir [21, s. 57]. Minimum kişisel kullanım alanını destekleyici olarak, tabandan düşey bir yüzeyin yükseltilmesi, birey açısından korunma gereksinimini ilk safhasını temsil eder. Her safhada bu mekana, -yatay ve/veya dikey- bir yüzey eklersek, her durumda da birey açısından içinde bulunan alan pozitif, dışında kalan alan da negatif olarak algılanacaktır. Bu sınıflandırmada, dışarıda bulunan negatif ve dinamik alan ile, tamamen kapalı kübik mekan arasında örtüm ve kapalılık konusunda ilerleyen bir değişiklik söz konusudur. Altı adet yüzeyle kapatılmış kapalı bir mekan içerisinde birey kendisini tamamen güvende hisseder; fakat, burada içinde bulunan mekanın boyutları ile mekanın dışarıyla bağlantısını sağlayacak kapı ve pencerelerin varlığı, bu güvenin hissedilmesiinde farklılıklara yol açacaktır [21, s. 59].

Farklı kullanımlara göre düzenlenmiş değişik mekanların tasarımı özellikleri ve bunların kişilerde yaratabileceği psikolojik etkiler de farklı olacaktır. Simonds'a göre

kullanılma amaçlarına göre farklı mekan tipleri, hissettirdikleri duygular anlamında altı ana grupta toplanabilir.

Gerilim (Tension): Kararsız biçimler ve bölünmüş kompozisyon, mantıksız karışmalar; renklerin çarpışması ve kontrast yaratılardan kullanılan koyu renkler; gözün dinleneceği bir noktanın olmaması, görsel dengesizlik, sert, cilalı ve sivri uçlu yüzeyler; yabancı, tanıdık olmayan malzemeler; şiddetli, kör edici, titreyen ışık, istenmeyen hava sıcaklığı; acı, keskin içe işleyen, gürültülü veya sinirli, tedirgin sesler (Şekil 4.7).

Gevşeme- Rahatlık (Relaxation): Basitlik, derinlikten sonsuza doğru ölçüyle çeşitlenen hacim uygunluk, tanıdık objeler ve materyaller; akan çizgiler, eğrisel lineer biçimler ve mekanlar; strüktürel kararlılık, yataylık, kabul edilebilir tekstürler; eğlenceli ve konforlu şekiller; soft ışık, sakinleştirici müzik; basit renklerle (beyaz, gri, mavi, yeşil gibi) hazırlanmış hacimler (Şekil 4.8).

Şekil 4.7. Gerilim [25, s. 137]

Şekil 4.8. Gevşeme [25, s. 137]

Korku (Fright): Hapsedilme hissi, sıkıştırma ve tahammül etme, görülebilir bir tuzak. Yönlendirme yok, pozisyon veya ölçeği yargılamak yok; gizlenmiş alanlar veya mekanlar, sürpriz mümkündür. Meyilli, bükülmüş, kırık yüzeyler; mantıksız, kararsız formlar, kaygan, tehlikeli, güvenilir olmayan yüzeyler; tehlike, korunmasız boşluklar, keskin, çıkıntılı elemanlar. Tanıdık olmayan, ürkütücü, korkutucu, esrarlı, acayip mekanlar, keskin çıkıntılı elemanlar, konturları belirlenmiş mekanlar, korkuyla ilişki

kuran semboller. Bulanık, karanlık, korkunç, vahşi, solgun, titreyen, ters yönden gelen, köredici ışık, soğuk mavi, soğuk yeşil gibi, anormal, monokromatik renkler (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Korku [25, s. 138]

Neşe (Gaety): Özgür mekanlar, pürüzsüz, akıcı formlar ve desenler; hareket ve ritim struktürü anlatır; sınırlamalarda eksiklik. Entelektüelizmden ziyade formlar, renkler ve semboller duyguları cezbeder. Geçici, tesadüfi, engellenmeyen. Yapmacılık ve gösteriş kabul edilebilir. Hayali hayranlık. Genelde ışık, parlaklık ve kendiliğindenlik, can sıkıcılık, karanlık ve zamansızlığa kontrast oluşturur. Ilık, parlak renkler, heyecan verici, çeşitli renklerde, parıltılı ışık, coşkun, neşeli ve oynak müzik (Şekil 4.10.).

Küçümseme / Tepeden Bakma (Contemplation): Ölçek önemsizdir, çünkü tüm öznelerin hissettirdikleri arka planda kalır. Total mekan yumuşak ve gösterişsizdir veya enfes ve zengin bir şekilde süslü, şatafatlıdır. Strüktürel formlar olabildiğince ısrarcı değildir. Yavaş yavaş nüfuz eden elemanlar yoktur. Keskin zıtlıklarla zihni başka tarafa çekmeyen mekan. Eğer kullanılırsa semboller, tepeden bakma, küçümseme konusunu sembolize eder. Mekan, özel olma, izole olma, ayrı olma, güvenlik ve barış duygusunu verir. Hafif yayılıcı ışık, huzur veren çekimlik renkler. Düşük, sessiz, akıcı sesler bilinçaltında algılanır (Şekil 4.11).

Şekil 4 10. Neşe [25,s. 138]

Şekil 4 11. Küçükmeşe [25,s. 138]

Dinamik Hareket (Dynamic action): Kalın formlar, hafif strüktürel uyum köşeli yüzeyler, diagonaller. Beton, taş, ahşap ve metal gibi katı materyaller. Pürüzlü, doğal tekstür, dikey eğim direk kompozisyonel konu, hareketin odak noktasındaki ilgiye konsantrasyon, kürsü, toplantı noktası veya çıkış kapısı gibi. Ezici, geniş çizgilerle, çarpıcı ışıklarla, desen, seve formlarıyla ikna edici duygu veren mekan. Baskın ilkel renkler; kırmızı, koyu kırmızı, sarı, turuncu. Dalgalanan bayraklar, rütbeli subaylar ve bando müziği (Şekil 4.12.).

Aşka Ait Hisler (Sensuous Love): Tamamen mahremiyet, mekanları kendi içinde yönlendirir. Odak noktası özne. Derin ölçek, düşük tavanlar, yatay zeminler, akıcı çizgiler, soft dönüşlü formlar, açılımların ve köşelerin yan yana gelmesi, nazik malzemeler, yumuşak yüzeyler. Egzotik elemanlar ve kokular, Gül pembesi ve sarı parlak ışık, yumuşak müzik (Şekil 4.13.).

Şekil 4 12. Dinamik Hareket [25,s. 139]

Şekil 4. 13. Aşka ait hisler [25, s. 139]

Gizemli Saygısal Korku (Sublime Spiritual Awe): Normal insan deneyimlerinden üstün olan ezici ölçek; düşük yatay formların aksine yükselen formlar. Kişiyi olduğu yerde kıvrdayamaz hale getirecek şekilde tasarlanmış, görüşü ve zihni yukarılara taşıyan düşey plan. Yukarılara ve sonsuzluğa yönlendiren semboller, tamamen kompozisyonel düzen ve sıkça simetri, art arda sıralanmış elemanlar, çok pahalı ve sürekli materyaller. Sonsuzluğu imgelemek. Sade beyaz kullanımı, kullanılan renklerde soğuk ayrı renkler, mavi-yeşil, mavi, violet, ışınsal olarak yayılmış kızıl ışık, derin dolu yükselen, yüce müzik (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Saygıyla karışık korku

Gizemli saygısal korku [25, s. 139]

Zevk Vermeyen (Displeasure): Harekette ard arda gelen geriliğin açığa vurulması. Önceden tahmin edilen kullanıma uygun olmayan alan ve mekanlar. Engeller. Aşırılık Aşırı ve yersiz sürtünme, rahatsızlık, can sıkıcı tekstürler, uygunsuz malzeme kullanımı. Mantıksızlık Yanlış. Güvensiz Kaba. Donuk. Düzensiz Kabul edilemez renkler, uyumsuz sesler, Rahatsız edici sıcaklık, nemlilik, can sıkıcı ışıklar. İşte bu çirkinlik.

Zevk Veren (Pleasure): Mekanlar, formlar, tekstürler, renkler, semboller, sesler, ve ışık kalitelidir. Kokular kullanıma uygun v.s. Önceden tahmin edilen istekler ve gereklilikler tatmin edicidir. Ardışıklık önceden düşünülmüş ve geliştirilmiştir.

Çeşitlilikle sağlanan birlik ilişkilerde harmoni. Bu, sonuçta güzellik kalitesidir [25 s. 137, 138, 139].

Mekanın hissettirdiği duyguların mekanın açıklığı ve kapalılığıyla olan ilişkisi bağlamında karşımıza iki temel özellik çıkar. Bunlardan birincisi “hacim” yani bireyi çevreleyen boşluk miktarıdır. Küçük hacimli yani bireyi çevreleyen boşluğun minimum olduğu bir ortamda birey, kendi düşünce ve hislerini tahlil etmek için uygun bir ortama sahip olmuş olur. Bunun aksine, büyük ve boş bir ortamda, başlangıçta hissedilen saygıyla karışık korku, zamanla huzursuzluğa doğru negatif bir hal alır ve bireyin etrafını çevreleyen bu fazla hacim kişiye ortama göre küçük olduğunu hissettirir [21, s. 61].

İkinci özellik ise “form”dur. Bunun çeşitli şekillerinin olmasına rağmen en fazla kapalılık sağlayan form üç ana grupta toplanabilir: İlk olarak “statik” (durağan) ya da tamkapalıktan söz edilebilir (Şekil 4. 15.). Statik hacim çoğunlukla kare ya da dairesel olmakla birlikte, hareket hissi vermez, durağandır. Diğer mekanlara göre izole edilme ve dikkati merkeze yönlendirme ihtiyacı duyan bu tip yerlerin, fonksiyonlara uygunluğu iyi tasarlanmalıdır.

Şekil 4. 15. Statik (durağan) mekan [21, s. 61]

İkinci olarak, uzun hacimlere sahip olan, her iki ucu açık olan ve belirli bir doğrultusu olan “lineer” hatlar (kapalılık) söz konusudur (Şekil 4. 16.). Mekanal hacim belirli bir doğrultuda hareket eder ve bu sebeple bireyin gözleri de bu harekete doğru yönelir. Böylece lineer hacim bireyleri içe yönelmiş olan aktivitelere yöneltmediği için, bu mekan içerisindeki hareketler, başka yönlere doğru olabilir. Bir koridor özelliğine sahip olduğu için, hareketlilik ve sirkülasyon için oldukça uygundur.

Şekil 4.16. Lineer mekan [21, s. 61]

Üçüncü olarak ise hiçbir kapalılığa sahip olmayan, tamamen açık alanlar söz konusudur (Şekil 4.17.). Bu tip alanlar, gözün pek çok doğrultudaki hareketine izin veren dolanbaçlı hacimlerdir. Kişisel tercihleri teşvik eden bu tip alanlar, organize edilmiş aktiviteler için uygundur [21, s. 61, 62].

Şekil 4.17. Açık (özgür) mekan [21, s. 62]

Açık alan tasarımı birincil amaç, yalnızca iki boyutlu arazi modelleri tasarlamak değil, aynı zamanda, kapalılığın fonksiyonel ve estetik avantajlarının bir araya getirilmesi sayesinde, üç boyutlu hacimler (mekan) yaratmaktır. Eğer her türlü kullanım için ideal bir mekanın gerektirdiği özellikleri burada listelemeye kalkarsak, bu mekanın alansal karakteristikleri ve tespit edilen karakteristiklerin doğruluk dereceleri karşısında hayrete düşebiliriz. Bu yüzden her mekanın kendi kullanımına göre düzenlenmesi gerekir. Bir çocuk oyun alanı, küçük ölçekli, çocukların hareket etmelerine olanak sağlayacak, onların farklı duyguları yaşayabileceği bir tasarımı ihtiyaç duyarken, küçük bir ev bahçesi huzurlu, sakin, uygun ölçekte, dinlendirici ve keyif verici bir atmosfere sahip, son derece temel kullanımlara hizmet verecek şekilde olmalıdır [25, 139].

Bütün bunlara dayanarak, tercihler açısından ve psikolojik yönden, bir açık mekanın tasarım kriterleri şöyle sıralanabilir:

- Optimum karmaşa
- Yüksek derecede tutarlılık ve uyum ile düşük bir zıtlık
- Tanınmış (tarihi) öğeler
- Ortalama bir seviyede yenilik (umulandan farklılık)
- Mekan oluşturan, barınak özelliği taşıyan ve güven hissettiren bitkilendirme
- Açık mekanlar (bitkilendirilmiş mekanlardan açık manzaralar sağlayan)
- Gize m ögesi (merak uyandırarak kıvrılan yürüyüş yolları)
- Doğallık ve su ögesi
- İlgi çekicilik
- Okunabilirlik (mekanda kolayca yön bulmayı sağlayan) [21, s. 70]

4.4 Peyzaj Mimariğinde Kullanılan Tasarım Elemanları

Peyzaj mimarisinde kullanılan pek çok tasarım elemanı vardır ve bu elemanlar tasarımın algılanışını, estetik ve işlevsel kalitesini önemli ölçüde etkilerler. Bu tasarım elemanları genel olarak iki başlık altında toplanabilir.

1. Sert Peyzaj Elemanları
2. Yumuşak Peyzaj Elemanları

4.4.1. Sert Peyzaj Elemanları

Peyzaj mimarlığında kullanılan sert peyzaj elemanları tasarımın insanlar tarafından işlevsel anlamda kullanılan zeminini oluşturan esas etmenlerdir. Bu elemanlar; topoğrafyanın formu, döşeme elemanları, donatı elemanları, su elemanları ve kayalardır.

4.4.1.1. Döşeme Elemanları

Zemin döşemesi, dış ortamlarda hem estetik hem de faydacıl işlevleri yerine getirmektedir. En basit haliyle, zemin düzlemi üzerindeki yoğunluğu kaldırabilir ve yapısal olarak yaya ve araç sirkülasyonuna destek sağlar. Bununla birlikte, döşeme, rengi, dokusu ve şekli sayesinde bir dış mekana, istenen duygu ve karakteri katabilir. Seçilen döşeme malzemesine dayalı olarak, bir alana, resmîyet ve şiiirsellik veya sıradanlık ve mütevazılık katılabilir. Döşeme, peyzajda, doğrudan hareket olarak kullanılabilir, görsel ölçüyü etkileyebilir, kimlik kazandırabilir, veya görsel açıdan zevk verici şekiller(desenler) oluşturabilir. Çok geniş kullanım yelpazesi nedeniyle, döşeme malzemesi seçilirken, enine boyuna düşünülmalıdır. Taş, tuğla, karo, dökme beton, ve asfaltın çeşitli tiplerini ve karakterlerini öğrenmek önemlidir, zira doğru malzeme, kullanım maksadına ve görünümüne göre seçilir. Hangi döşeme malzemesi seçilirse seçilsin, tüm diğer tasarım elemanları ile koordine edilmelidir [27, s. 55].

Döşeme, mekanın tüm tasarımını düzene sokar, tasarıma bir bütünlük kazandırır, arka planda birleştirici bir elemana ihtiyaç duyan elemanları birbiriyle ilişkilendirir [6, s. 142]

I. Döşemenin Fonksiyonel ve Kompozisyonel Kullanım

Peyzajda, diğer tasarım elemanlarında olduğu gibi, döşemenin de birkaç potansiyel, fonksiyonel ve kompozisyonel kullanım vardır. Bu fonksiyonların birçoğu bir diğeriyle bütünlük oluşturabildikleri gibi, bir kısım da yalın olarak kullanılabilir. Bu kullanımların çoğu, diğer hassas ve birbirleriyle bağlantılı olan tasarım möğeleri arasında güçlü ve sert kullanımlardır.

- **Vurgulayıcı kullanımı** : Döşemenin belki de en belirgin özelliği değişmez ve kalıcı olması ve yer düzleminde bozulmadan etkin bir şekilde kullanımdır. Döşenmiş yüzeyler, diğer çim alanlar ve yer örtücü alanlarla karşılaştırıldığında, toprak kaybına uğramadan ve karakterini değiştirmeksizin yıpranma ve kırılmalara karşı büyük bir dayanıklılık gösterirler.

Kentsel çevrede, geniş ve bitişik açık alanların bağlantı noktalarının sık sık fiziksel ve görsel açıdan ilk görüşte insanlar tarafından algılanması ve tanımlanabilmesi güçtür. Bu durumda çevresinden kesin olarak farklı olan döşeme, çeşitli geniş alanları fiziksel olarak birbirine bağlayarak yaya yolları yönlendirebilmektedir. Bu döşeme tipini bırakarak farklı bir materyalle döşeli bir alana geçen yaya, yeni hareket doğrultusunu kazanır (Şekil 4.17).

Şekil 4.17. Çim alanlardan ayrılmış döşeme istenilen yaya hareketini belirler ve kolaylaştırır [27, s. 20].

Doğrusal parçalardan oluşan döşeme düzeni, sadece sirkülasyonun pratik görünüşünü etkilemekle kalmaz aynı zamanda zor algılanan hareketlerin niteliğine de etki eder. Örneğin, şekil 4.18’te görüldüğü gibi, yol düz ve akışkan, kırsal ve rasgele olabilir; doğrusal ve sert formlarla hareket kontrol edilir; ya da açısız ve düzensiz sirkülasyon olabilir. Bir noktadan diğer bir noktaya doğrudan bir yol, bu iki nokta arasında düzenli doğrusal bir bağlantı sağlarken, dolambaçlı bir yol rastlantısal bir bağlantı oluşturur. Bu özelliklerin her birinin kendine özgü uygulama yerleri vardır. Bu yüzden tasarımı, uygulamaya geçmeden önce istenilen özellikleri ve hareket niteliğini çok dikkatli seçmelidir.

Akışkan

Doğrusal

Düzensiz

Şekil 4.18. Döşemenin şekli hareketin niteliğini belirler.

- **Hareketin Niteliği ve Ritmini Belirleme:** Yönlennmeyi sağlama sırasını aynı sıra doğrusal düzendeki bir döşeme, hareket tipini ve ritmini de etkileyebilir. (Şekil 4.19) Döşeme şeridinin genişçe olduğu yerde yürüyüşün niteliği daha belirsiz bir hal alabilir. Bu geniş bant üzerinde insan yoldan çıkıp herhangi bir noktayı ya da manzarayı gözlemleyebilir, veya bir köşeden başka bir köşeye o yönde farklı manzaraları izleyerek yavaşça dolanabilir. Yürüme bandının daralması ile birlikte, insan banttan tümüyle kurtulmak için durmaksızın ileriye doğru harekete zorlanır. Geniş yürüme bandı aynı zamanda hareket hızını güçleştirici bir şekilde engebeli; dar yürüme bandı da kolay ve

hızlı harekete yardımcı olacak şekilde düz ve pürüzsüz ise bu özellikler iyice pekiştirilebilir [27, s. 22].

Şekil 4.19. Döşemenin şekli, yolun genişliği hareketi yönlendirir [27, s. 22].

Bu doğrusal yol boyunca hareket ritmi, tasarımı ve döşeme yüzeyinden de etkilenebilir. Bu yaya yolunda, bir adımlar ve bu adımlar arasındaki uzaklık yürüyüşün ritminde iki faktör olarak ele alınırlar. Bu her iki faktör, döşeme blokları arasındaki yüzey veya blok arasındaki mesafeden, materyal çeşidinden ya da döşemenin genişliğinden etkilenebilir. Örneğin Şekil 4.20'nin sol bölümünde görüldüğü gibi, bir yürüyüş yolu boyunca taş bloklar eşit boşluklar, düzenli bir yürüyüş temposu oluşturur. Başka bir etki de, Şekil 4.20'de soldan ikinci tipte görüldüğü gibi, bazı taşlar arasındaki boşluklar daha az, bazılarının arasındaki boşluklar ise daha fazla olabilir ve böylece yayanın ritmi bir noktada kısa ve hızlı; başka bir noktada uzun ve yavaş olabilir. Benzer şekilde, bir döşeme serisinde birbirini izleyen dar ve geniş taş bloklar arasında gerilme ve rahatlama hissi hareketi hızlandırır ve yavaşlatır. Yine aynı örnekteki birbirini izleyen bu döşeme materyalleri, yol boyunca yürüyen, hareket eden insan üzerinde bir ritim duygusu uyandırır.

Şekil 4.20. Farklı tipte döşenmiş taş bloklar hareketin ritmini etkiler [27,s. 24].

- Dinlenme Alan Yaratma: Döşemenin, yön belirtmenin karşıtı olarak bir kullanımı, duraklama ve dinlenme hissi uyandırmaktır. Döşeme, şekil 4.21’de görüldüğü gibi nispeten genişliyor, yön belirtmeyen formlar ve taramalar oluşuyorsa, insanda bir duraklama, sabit kalma hissi uyandırabilir. Yön belirtmeyen, durağan formu döşeme, peyzajda, yürüme yolu boyunca ya da merkezi kesişim alanlarında ve dinlenme alanlarında oldukça elverişlidir.

Şekil 4.21 Dinlenme alanı için durağan formu, yön belirtmeyen döşemeler ve eşit oranlar kullanılır [27, s. 24].

Döşeme ile dinlenme alanı yaratırken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, döşeme materyalinin seçimi kadar önemli olan, taramanın şeklidir. Çünkü bu tarama, harekete yön veren yolların birleşimini çevreleyen bir şekilde konumlandığında durulması gerektiğini açıkça vurgular. (Şekil 4.22) bazı durumlarda, yön belirtmeyen materyaldeki basit bir değişiklik bu amacı pekiştirmeye yeterlidir. Diğer yandan, durağan bir döşeme taraması, mekanın sabit niteliğini vurgulamak için de gereklidir. Bu fikirler yolların kesiştiği bir noktada uygulanır.

Hareket ve yön belirten döşeme şekli

Sabit ve yön belirtmeyen döşeme şekli

Şekil 4.22 Döşeme şekli hareketin yönlendirilmesini etkiler [27, s. 24].

Döşemede yapılan değişikliğin bir diğer fonksiyonu da yayaları için bir tehlike durumunu belirtmektir. Şekil 4.23’de görüldüğü gibi, yürüyüş yolu boyunca bir otomobil geçişi gibi tehlikeli bir durum döşeme materyalindeki bir değişiklikle belirtilebilir. Yaya ve araç sirkülasyonu arasındaki farklılığı vurgulamak için genel bir yöntem yaya yolu düzeyi için oldukça düzgün bir döşeme; araç yolu yüzeyi içinse pürüzlü bir materyal kullanmaktır. Oldukça pürüzlü kaba bir döşeme üzerinde yürüyen bir yaya için düzgün bir yüzey üzerinde yürümek daha kolaydır. Buna ek olarak, kaba, pürüzlü yüzeyler araçları yavaşlatır ve yayaların kullandıkları alanlar içindeki araç yollarında istenilen bir nesnedir.

Şekil 4.23. Döşeme'deki değişiklik yayalara tehlikeli durumları haber vermede kullanılabilir [27, s.25].

- **Öçek Etkisi:** Döşemenin, dış mekanda fonksiyonel ve kompozisyonel diğer bir kullanım, ölçeği etkilemektir. Döşeme materyalinin tekstürü, döşeme blokları ya da modüllerin büyüklükleri(yassı kaldırım taşı ve tuğla gibi) ve döşeme örneklerinin yerleri ve büyüklükleri olarak tüm faktörler döşenmiş bir alanın ölçeğinin algılanmasında etkilidir. Şekil 4.24'de görüldüğü gibi, daha küçük, dar taraflar bir mekana olduğundan küçükmiş hissi uyandırırken, büyükçe, geniş taraflar aynı mekana olduğundan büyükmiş hissi verir. Şekil 4.25'de görüldüğü gibi, geniş beton ya da asfalt alanlarda, taş ya da tuğla ile karışık döşeme şekilleri, bu mevcut monoton materyallere görsel ferahlık sağlar ve bu mekanların görünür ölçeğini küçültüp algılanır hale getirir. Başlıca döşeme materyallerinden üretilen şekiller, gerçekte toplam alanı küçük parsellere bölerek küçültecek ve daha kolay algılanır küçük bölümlere ayıracaktır. Yer düzleminde, kontrast oluşturacak bir döşeme kullanılacağı zaman renk ve tekstür farklılığı, genellikle döşemenin bütünlüğüne iştirak etmesi açısından gösterişsiz ve ince olmalıdır. Döşeme örneği ne kadar göze çarpar, dikkat gerektirirse, tasarımdaki diğer elemanlarla o kadar boy ölçüşür[27, s.27].”

Şekil 4.24 Sol da döşeme etkisiyle ölçüğü küçülmüş sağda ise büyümüş bir mekan.

Şekil 4.25. Soldaki beton mekan sağda tuğla ile parçalanarak okunur hale gelmiş.

- **Bütünlük Sağlama:** Şimdiye kadar da hep denildiği üzere, döşeme, bir tasarımda birliği bütünlüğü sağlar. Bunu, tasarımın mekanlarının ve elemanlarını genel bir materyal ile ilişkilendirerek yapabilir. Şekil 4.26’da görüldüğü gibi kompozisyonda bütünlük, diğer elemanlar çok değişik ölçek ve karakterde olsalar da genel bir döşeme ile birleştirildiğinde sağlanabilir. Döşeme, bütünlük sağlayan, özellikle farklı ya da tek örnekte, kolayca tanınması ve hatırlanmasında etkili olan en önemli fonksiyondur.

- **Fon Olarak Hizmet Verme:** Döşeme, peyzajda görsel açıdan önemli ya da vurgulanması gereken elemanları ortaya çıkaracak nötr bir fon olarak da kullanılabilir. Bu şekilde kullanımda, döşeme, odak noktalarını belirtmek için boş bir çizelge ya da boş bir sayfa olarak düşünülebilir. Döşeme, binaları, heykeli, saksı içindeki bitkileri, sergileri, tezgahları vb. nesneleri ortaya çıkaracak olan nötr ortam yaratabilir. Fon oluşturacak döşemenin, görsel yönden gösterişsiz olması gerekmektedir. Kaba tekstür,

cesur şekilleri içermeli ya da diğer elemanlarla kıyaslanacak özelliklere sahip olmalıdır.

Şekil 4.26 Döşeme, peyzajdaki kopuk elemanları birleştirir ve birlik etkisi sağlar [27, s. 28].

- **Mekana Karakter Kazandırma:** Döşemenin, daha önce de sözü edilen bir kullanımı; mekana karakter kazandırmak ve bunu pekiştirmektir. Bir tasarımda yüzey ve kenar detayları ile birlikte kullanılan döşeme elemanı, kullanıldığı dış mekanda önemli bir etkiye sahip olabilir. Farklı döşeme elemanları ve şekilleri, zarif, kaba, sessiz, sınırlı, kentsel ya da kırsal farklı hisler yaratıp destekleyebilirler. Başka bir deyişle, kendine özgü bir özelliği vardır. Tuğla, döşendiği bir mekana sıcaklık, davet edici bir his katar, köşeli kilit taşı düzensiz, informal bir hava yaratır, beton soğuk ve tüzel hisler verir. Bir tasarımda döşeme elemanı ve şekli kimsenin istenilen hisse bağlı olarak seçilmelidir.

- **Görsel İlgi Sağlama:** Döşemenin, son bir kullanımı, diğer elemanlarla kolayca bir araya gelerek görsel bir ilgi uyandırabilmesidir. İnsanlar bir mekanda yürürken dikkatleri doğal olarak yer düzlemine doğru yönelir. İnsanlar, aniden önlerine çıkan, ayak bastıkları şeyin ne olduğuna dikkat etmeye oldukça meyillidirler. İşte döşemenin bu görsel özelliği tasarıma bir sürpriz katmak ve büyülemek açısından önemli bir faktördür. Bazı durumlarda, döşeme materyali ve şekli sadece göz beğenisi kazanmak için de seçilebilir. Belli bir döşeme şekli yalnızca görsel uyarı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda Venice'deki Pizza San Marco ve Milano'daki Pizza Del Duo'm'da olduğu gibi

mekana derin bir anlam kazandırır. Ayrıca, çarpıcı bir döşeme, dış mekanın yanında bu mekanı gören üst kat pencereleri için de beğenilen özel bir nokta olabilir.

II. Döşeme de Başlıca Tasarım İlkeleri

Peyzajda döşeme kullanımı nda, yer şekli ve bitki materyalleri kadar birkaç tasarım ilkesi de göz önünde tutulmalıdır. Bu ilkeler bir tasarımın bütün objeleri ile birlikte değerlendirilmeli ve buna göre kullanılmalıdır.

Diğer tasarım elemanlarında olduğu gibi, herhangi bir alanın tasarımında kullanılan materyallerin çeşidi, tasarımda bütünlüğü sağlamaya yardımcı olacak şekilde sadeleştirilmiş olmalıdır. Bir döşeme materyali ya da örneğindeki aşırı çeşitlilik kolayca karışıklık ve düzensizlik yaratabilir. Bir döşeme elemanı tasarıma hakim olmalıdır ve aynı zamanda diğer tasarım elemanlarıyla görsel yönden kontrast oluşturabilmelidir [27, s. 29].

Döşemenin seçimi ve döşeme örneğinin tasarımı, tasarımdaki diğer elemanların seçimi ve organizasyonu ile aynı anda göz önüne alınmalı ve döşemenin görsel ve işlevsel yönden bütünlük sağlayacak şekilde tasarıma katkıda bulunması sağlanmalıdır. Döşeme elemanlarının seçimi ve tasarımlarının ardından bir tasarım çözümü geliştirilmesi pek arzu edilen bir yöntem değildir. Bir döşeme örneği seçilirken, plan ve perspektif görünümünün her ikisi de dikkate alınmalıdır. Planda, görsel olarak etkileyici bir örnek yaratmaya ve bunun, birleştirici döşeme materyalleri, binalar, çiçeklikler, aydınlatma, banklar gibi tasarımın diğer elemanlarıyla koordinasyonunu sağlamaya dikkat edilmelidir. (Şekil 4.27) Eğer bu özellikler doğru şekilde yaratılırsa, döşeme diğer tasarım elemanlarıyla ilişkili ve uyumlu görülecektir.

Şekil 4.27. Döşeme materyali yerleşim alanı elemanları ve bina ile koordine edilmiştir [27, s. 30].

Döşeme örneği plan görüntüsünün yanı sıra göz hizasından bakıldığında perspektif olarak da görülmelidir. Çünkü, bu insanların çok daha iyi görmeleri ve anlamaları açısından önemlidir. Göz seviyesinde döşeme, planda olduğundan oldukça farklı görünür.(Şekil 4.28) birbirine paralel olan çizgiler gözlemci den uzaklaştıkça aynı noktaya doğru yaklaşmakta ve dikey çizgiler de yine aynı şekilde bir araya yayılmaktadır. Bundan başka gözlemci, alan içinde hareket ettikçe o alanda değişik noktalar yakalar. Ne yazık ki bir çok tasarımcı yalnızca plan görüntüsüne ağırlık verip, buna güvenmekte ve perspektif kullanmayı göz ardı etmektedir. Bir perspektif çalışması yapılmadan tasarımcı büyük bir olasılıkla, döşeme örneğinin amacı doğrultusunda görülmeliğini ya da ortaya çıkmadığını sonradan fark edecektir.

Peyzajda döşeme kullanımının diğer bir önemli ilkesi de kendine özgü bir amacı yoksa bir alanda başka bir alana geçişte kesinlikle değiştirilmemelidir. Daha önce de belirtildiği gibi, döşeme materyallerinin alanlar arasındaki değişimi genellikle kullanım değişikliğini, bazı özel durumları ya da mal sahibinin özel isteklerini yansıtır. Gerçek amaca bakılmaksızın döşemede ki değişiklik, kullanıcıya aynı zamanda mevcut durumun da değiştiğini gösterir.

Döşeme nin planda görünüşünde A ve B olmak üzere iki bakış noktası belirtilmiştir.

A noktası mekânın genişliğini vurgular

B noktası mekânın derinliğini vurgular

Şekil 4.28 Döşeme elemanı ile perspektifte de değişik manzaralar yakalamak mümkündür [27, s. 31].

Özel nedenlerle döşeme materyali ya da örneğini değiştirirken diğer faktörleri de göz önüne almak gerekir. İlk olarak, bazı tasarımt teorilerine göre, döşeme aynı düzlem üzerinde farklı tipte kullanılmaz. Başka bir deyişle bitişik iki alanda döşeme tipi farklı

ise, o düzlemler arasında döşeme tiplerini ayıracak ve dikte edecek seviye farkı olması gerekir. Seviye farkının fonksiyonu geçişi sağlamak ve birbirine bitişik olan iki döşemenin potansiyel problemlerinden korumaktır (Şekil 4.29). Eğer iki döşeme arasında seviye değişikliği mümkün değilse o zaman başka bir yaklaşımdüşünülmelidir. Bu da üçüncü bir doğal materyalin diğer iki materyal arasında görsel geçiş niteliğinde kullanılmasıdır. Üçüncü materyal diğer iki materyali görsel olarak ayırır (kısa bir aralıkla ve birbirine uymayan çizgilerin ve örneklerin birleştikleri yerde). Bu teknik Şekil 4.30' un ilk bölümünde görüldüğü gibi eğer iki döşeme elemanı birbirinden çok farklı ve görsel olarak çizgiler çakışıyorsa özellikle gerekli ve önemlidir.

Farklı döşeme elemanları aynı seviyede
yan yana gelmiş. (Ounusuz örnek)

Seviye değişikliği ile farklı döşemeler
birbirinden ayrılmış. (Ounlu örnek)

Şekil 4.29. Farklı döşemelerin ilişkisi

Birbirine zıt iki döşeme aynı seviyede
yan yana gelmiş (ounusuz örnek).

Birbirine zıt iki döşeme arasında
Üçüncü bir nötr malzeme var.

Şekil 4.30 Birbirine zıt döşemelerin ilişkisi

Döşeme de kullanılan son bir tasarımlar de açık mekanda, düzgün tekstürlü bir döşeme örneği, alanda genellikle göze çarpıcı, üstün nitelikte olduğu izlenimini yaratır. Çünkü bu döşeme oldukça gösterişsiz ve görsel olarak sade bir dokuya sahiptir. Bu kural genellikle tasarımların diğer objelerinin etkisini azaltmadığı tersine arttırdığı için tercih edilen bir yöntemdir. Kaba tekstürlü döşeme tipleri vurgu ve çeşitlilik için daha az miktarda kullanılabilir.

III. Temel Döşeme Materyalleri

Serbest Döşeme: Çakıl ve Varyasyonları

Çakıl, kendi başına, yer düzlemi üzerindeki bir şeklin kontürünü belirlemede yetersiz kalan bir malzemedir. Çünkü üzerindeki hareket yoğunluğu ve maruz kaldığı ağır kullanımlar sebebiyle kolayca bozulabilmektedir. Bu karakteristik özellik aynı zamanda bir bakım problemi de doğurmaktadır. Çakıllı tekrar tekrar toplamak ve döküldüğü yere geri taşımak veya süpürmek gibi bir ihtiyaç sık sık ortaya çıkabilmektedir.

Nohut büyüklüğündeki ince veya küçük parçacıklardan oluşan çakılın bir diğer dezavantajı da, meyilli alanlar üzerinde kullanımı uygun olmayan bir döşeme malzemesi olmasıdır. Bir fırtına esnasında, yüzeyden akan sularla yerinden kalkıp başka yerlere sürüklenebilmektedir. Bu durumda yine, basamaklar kullanmak veya setler çekmek vasıtasıyla desteklenmesi gerekmektedir. Son olarak, çakıl, üzerinde yürünmesi zor olan bir yüzey olmak gibi bir potansiyele sahiptir.

Peyzajda çakılın bir diğer kullanımlar şekli de, serbest formlarda veya farklı şekillerde zemini döşeme malzemesi olarak kullanılmasıdır. Çakıl, beton ve asfalt gibi, tatbik edildiği yerde her türlü şekle veya forma girebilen akışkan bir zemin döşeme materyalidir. Bu açıdan tabii ki tuğla veya taştan farklıdır, kıvrımlara veya değişik şekillere uyacak şekilde özenle kesilmesi gerekmektedir [27].

Son olarak çakıl, gölge veya nem eksikliği sebebiyle, çimen veya toprak örtüsü yetiştirmenin güç olduğu alanlarda bir yüzey malzemesi olarak da kullanılabilir.

Taş

En eski, geleneksel ve doğal döşeme malzemesidir. Az bakım gerektiren ve dış koşullara uzun süre dayanabilen bir yüzeye sahiptir. Granit en dayanıklı taştır, farklı etkiler yaratmak üzere birçok alternatif sunar. Boyutları seçenekli, doğal oluşu nedeniyle de uyumludur [6, s. 150].

Taş malzeme tabakalar halinde oluştuktan sonra, istenilen ölçülerde herhangi bir şekilde kesilebilir. Şekil 4.31’de gösterildiği gibi, taşlar dikdörtgen, kare, üçgen veya düzensiz şekiller halinde kesilebilir ve çeşitli desenlerde kullanılabilir.

Şekil 4.31 Taş malzemeyle oluşturulabilecek döşeme şekilleri [27, s. 38]

Tuğla

Tuğla, üretimi açısından hem tıştan hem de çakıldan farklıdır. Kalıba dökülmüş veya sıkıştırılmış kil den üretilir ve daha sonra fırınlanır. Tuğlanın pişirildiği sıcaklık ne kadar yüksek olursa, sonuçta ortaya çıkan tuğla da o ölçüde sert olur.

Tuğla da çok sayıda tasarım karakteristiğine sahiptir, fakat taş kadar çeşitliliği olan bir malzeme değildir. Tuğlanın ayırt edici niteliklerinden bir tanesi, sıcak, dostane rengidir.

Kırmızı en bilinen rengi olmasına rağmen, tuğla çok çeşitli toprak rengi tonlarında da mevcut bulunmaktadır. Tuğla yalnız başına veya diğer malzemele birlikte, rengi ne bağlı olarak, dış ortama, çekici, davetkar bir nitelik kazandırır. Tuğlanın bu karakteristik özelliği, özellikle, beton gibi soğuk, sıkıcı malzemele bir araya getirildiği zaman çekici hale gelmektedir.

Tuğlanın bir diğer özelliği modüler olmasıdır, yani; daha sonradan bir tasarımın genelinde tekrar edilen, genel bir sabit şekil ve ölçüde üretilmesidir. Standart tuğla dikdörtgendir ve (5.7 c m×9.5 c m×20 c m) ölçülerindedir. Bu karakteristik özelliğinden dolayı tuğla, en çok, yer düzleminde düz çizgili şekiller ve formlarda kullanılmaktadır. Tuğla, kırık veya serbest şekillere uyumsağlayamaz çünkü şekillerin kenarları boyunca kesim ve şekillendirme gerekmektedir. Bununla birlikte, tuğla, şekil 4.32’de görüldüğü gibi, yarıçapın, kesilerek kullanılmasına gerek kalmayacak ölçüde geniş olması halinde yayılmalı veya dairesel şekillerde kullanılabilir.

Şekil 4.32 Tuğla dairesel formlarda kullanılabilir [27, s. 40].

Tuğla, kullanımının bazı kısıtlanmalarına rağmen, pek çok şekilde (modelde) kullanılabilir. Taş gibi, tuğla da görsel açıdan ilgi çekici iki boyutlu şekillerin oluşturulmasında heyecan verici imkanlar sunmaktadır. Yaygın tuğla döşeme şekillerinden bazıları şekil 4.33’de görülmektedir.

Şekil 4.33 Üç farklı tuğla kullanı mşekli [27, 40]

Kilit Taşı

Tuğlaya çok benzeyen bir di ğer kaldırı mtaşı çeşidi de kilit taşıdır. Betonun kalıplara dökül mesiyle elde edilen ve birbirine geçen üniteler şeklinde döşenen bir materyal dir (Şekil 4.34 ve 4.35). Kilit taşları, taş ve tuğla ile aynı işlemler ve amaçlar için, peyzaj da kullanılabıl ır. Bir tasarı mın, belirli bir döşeme alanı için taş, tuğla veya kilit taşını m seçmesi gerekti ği, düşünülen fonksiyona ve mevcut bütçeye ek olarak, istenen renge, dokuya ve desene ba ğlı olacaktır. İç içe geçen kilit taşlarının, taş ve tuğlaya göre avantajı, araç trafi ği için genel de dayanıklı bir döşeme ol masıdır. Kilit taşı son derece kesif bir malze nedir. Ve bu yüzden, genel de esnek bir taban üzeri ne döşense de büyük bir a ğırlı ğı çekebil ır. Ayrıca malzenenin yoğunlu ğu hem su hem de tuzun süzül mesi ni engelle ır.

Şekil 4.34 Farklı kilit taşı döşeme şekilleri [27, s. 41]

Şekil 4.35 Kilit taşının renk ve doku özellikleri (Fotoğraf: Başer, 2000, İstanbul)

Karolar

Bir diğer kaldırımtaşı tipi de, tuğlanın ince versiyonu şeklinde tanımlanabilen, seramik karodur, bazen sadece, “ince kaldırımtaşı” olarak da nitelendirilir. Karonun kalınlığı 1.2 cm ile 3.8 cm arasında değişliklik gösterebilir.

Karonun, ağırlığının nispeten daha az olması sebebiyle taşınması ve döşenmesi daha kolaydır. Tuğlanın tersine, karo mutlaka, yapısal destek açısından beton gibi sert bir taban üzerine döşenmelidir. Karolar, dikdörtgen, kare ve altıgen de dahil olmak üzere çok çeşitli ölçülerde mevcuttur. Bazı karo tiplerinin bir dezavantajı ıslakken kaygan olabilmesidir. Karo, pek çok durumda bir döşeme malzemesi olarak kullanılabilir fakat, düzgün, rafine hemen hemen cilalı bir görünümü marzu edildiğinde dış mekanlar için özellikle uygundur. Karo aynı zamanda iç ve dış mekanlar arasında bir görsel ilişki kurulmak istendiğinde kullanımı özellikle uygun bir malzemedir. Bitişik iç ve dış mekanlar içindeki yer düzleminde, karo, iki mekanı birleştirebilir [27].

Dökme Beton

Genel olarak sadece “beton” olarak anılan dökme beton dış mekanda kullanılan pek çok çeşitli yapışkan malzemeden birisidir. Yapışkan zemin döşemeleri bu şekilde adlandırılmaktadır çünkü bir yapışkan veya birleştirici malzeme ile bir döşeme kitlesi halinde bir araya getirilen küçük taneciklerden oluşmaktadır.

Betonun bir zemin döşemesi olarak peyzajda kullanıldığı iki genel yol vardır. Birincisi, yerinde dökümü ikincisi hazır dökümdür. Portland çimentosu, yerinde döküm malzeme olarak, sertleşmeden önce, herhangi bir konfigürasyona uyabilen plastik bir malzemedir. Beton, içine döküldüğü kalıbın şeklini kolayca alabilen bir malzemedir. Sonuç olarak

beton, gerek taş gerekse tuğladan daha kullanışlı bir malzemedir. Betonun ilk baştaki plastik hali, üzerine desenlerin çizilmesine imkan verir. Bu özelliğin yanında, beton dayanıklı bir yüzey malzemesidir; zarar görmeden sürekli ve ağır kullanımlara dayanabilmektedir. Gücü ve maliyetinin oldukça düşük oluşu, bir zemin döşemesi olarak oldukça geniş bir kullanım alanı bulmasını sağlamaktadır. Betonun sonuncu bir avantajı da fazla bakım gerektirmemesidir.

Dökme beton bazı dezavantajlara da sahiptir. Bir tanesi, beton yüksek beyazlık derecesine sahiptir; yani doğrudan yüksek güneş ışığına maruz kaldığı takdirde oldukça yansıtıcıdır. Bir diğer dezavantajıysa, suyun içeri nüfuz etmesine izin vermemesidir. İyice kurumuş olan ve kışın tuz ile kaplanan beton üzerinde çiçek bozuğu izler meydana gelebilir. Tabii ki, beton kaplamanın en önemli dezavantajı, hoşagiden kasvetli rengidir, donuk gri renkteki beton estetik açıdan zayıftır.

Bu hoş olmayan renge rağmen, betonun görüntüsünün iyileştirilebildiği birkaç yöntem vardır. Birincisi, betonu, onu monotonluğundan kurtarmakla kalıyıp aynı zamanda kontrast renkler ve dokular da sağlayan taş ve tuğla gibi diğer malzemelerle entegre etmektir (Şekil 4.36). Bu ek malzemeler, betonu tanımlayıcı desenler halinde, düzenlenebilir. İkincisi ise, yüzey tamamen sertleşmeden süpürge ile şekillendirilirdir. Süpürge ile desen oluşturma, yüzeye, kaba, zımpara kağıdı görünümünü verir, bu da görsel açıdan hoş ve ıslakken daha fazla kayma direnci sağlayan bir yöntemdir.

Betonun estetik görünümünü zenginleştirme de üçüncü bir yoldur, beton henüz ıslakken, yüzeye desenler (şekiller) çizilir. Tuğla, taş ve karo imitasyonları oluşturmak için mevcut çeşitli istampa desenleri mevcuttur.

Son olarak, görünümünü zenginleştirme için betona renk ilave edilebilir. Yine de bu yaklaşım tam olarak tatmin edici değildir, çünkü bir beton karışım içerisindeki pigment miktarını tam olarak kontrol etmek ve bunu her seferinde aynı kalınlık çok güçtür. Bunun yanı sıra, betondaki rengin zamanla solması kaçınılmazdır.

Görsel açıdan çekici bir döşeme yüzeyi oluşturmak için kullanılan bir diğer beton varyasyonu agregalı betondur. Bu, içerisinde, karışımın yüzey agregalarının dokulu, çakıl benzeri bir görünüm verecek şekilde açık bırakıldığı özel bir beton şeklidir. Açık bırakılan bu agregalar, direkt olarak beton karışımına ilave edilebilir veya ilk sefer döküldükten sonra yüzey üzerine yayılabilir veya içine gömülebilir. Her iki durumda da agregaları kapatan harç, beton tamamen sertleşmeden önce yıkanır veya fırçalanarak temizlenir. İstenen görsel etkiye bağlı olarak, çeşitli ölçü ve renklerde karışımlar mevcuttur. Agregalı beton normal betondan daha pahalıdır fakat yine de, zemin düzleminde güçlü bir dokunma etkisinin gerekli olması halinde, mütevazı bahçe alanlarında, yayaaların geçtiği yerlerde çakılın dezavantajları olmaksızın çakıl benzeri bir dokunun gerekli olduğu yerlerde kullanılabilir [27].

Şekil 4.36 Taş ve tuğla malzemeyle beton döşeme hareketliliği verilmiş [27, s. 42]

Çi m Taşı

Bir genel beton döşeme cinsi de hazır dökümbetondur. Bu seçenekle beton pek çok ölçü ve şekillerde üniteler veya modüller halinde kaplanmaktadır.

Yaygın olarak hazır dökümbeton döşeme üniteleri kare veya dikdörtgendir. Diğerleri, sekizgen, yuvarlak veya üçgendir. Hazır döşeme malzemeleri, bir döşeme yüzeyi

oluşturmak üzere taş veya tuğlaya oldukça benzer bir şekilde kullanılabilir. Hazır döküm beton ünitelerinin bir diğer kullanış şekli de bunları, çimenlik alanlara, çimenin bitişik döşeme üniteleri arasında bir ek yeri oluşturacak şekilde yerleştirmektir. Bu yöntem koyu yeşil renkli çimenlere kontrast oluşturan açık yeşil renkli beton deseni ne dayandığı için çok güçlü bir görsel etki oluşturabilir. Hazır döküm beton ünitelerin bu şekilde kullanımı, sadece fazla yoğun olmayan yaya trafiğine maruz kalan alanlar için veya çimenlik ve sert döşeme alanları arasında bir geçiş yolu olarak uygundur.

“Çimenli Izgaralar” veya “Çimenli Döşemeler” olarak adlandırılan hazır döküm beton üniteleri toprak örtüsünün taban düzlemi ile iyi uyum sağlama açısından olumlu yönleri sahiptir. Portland çimento beton veya hafif taşlar gibi koyu bir zemin üzerinde görsel açıdan fark edilebilir bir döşeme değildir. Ayrıca koyu rengi güneşi biraz yansıtmaktadır, bu özellik ayrıca önemli oranda ısınmaya da neden olur [27].

Şekil 4.37. Hazır döküm çimento taşının ebatları ve görünüşü [27]

Asfalt

Asfaltın dış ortamlarda sayısız kullanım alanları vardır. Plastik oluşu sayesinde, kampüslerde veya parklarda sürekli yürünen yollar için uygundur. Asfalt, niteliği ve geniş alanlara daha etkin bir şekilde uygulanması nedeniyle, küçük, mütevazı alanlarda kullanımı için uygun bir malzeme değildir. Asfalt, dış mekan kullanımı için uygun potansiyel malzemeler listesinde yer almaz [27].

Beton gibi farklı tekstürel etkilere sahip olan asfalt yürüyüş için yumuşak bir zemini sunar. Işığ yansıtmaz fakat ısıyı emdiği için sıcak bir malzeme oluşu dezavantajları arasındadır [6.s. 151].

Şekil 4.38. Çakıl ve kesme taş malzemeyle oluşturulmuş farklı bir tasarım örneği [47, s. 87]

Şekil 4.39. Çim üzerine serbest döşenmiş beton blokların ahşap ve tuğla ile ilişkisi (Fotoğraf: Başer, 1999, İstanbul)

4.4.1.2 Donatı Elemanları

İnsanlar, günlük yaşamda kamuya ait alanlara yerleştirilmiş kent mobilyalarıyla (oturma grupları, pergolalar, aydınlatma elemanları, plastik objeler...) iç içe bulunmaktadır. İnsanların çevresinde bulunan bu elemanlar, onlara gerekli olan kolaylık ve psikolojik rahatlığı sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır [30, s. 138].

Donatı elemanları kentsel yaşam daha zevkli ve anlamlı kılınmaya, kentsel konfor ve kentsel estetik yaratmaya olanak verirler. Bunu sağlayabilmek için, kent mobilyalarının tasarımı ve konuşturulmasında aranan en önemli özellik uyumluluktur. Ayrıca kent mobilyaları mevcut düşünülen işlevlere uygun olmak özelliklerinin yanında, içinde yer alacağı çevrenin karakterlerini de yansıtmalıdır [31, s. 29].

Kent mobilyalarını işlevlerine göre şu şekilde sınıflandırabiliriz

1. Zemin kaplamaları (Beton, taş, ahşap, asfalt, tuğla, v. b.)
 2. Oturma birimleri (Bankalar, sandalyeler, grup oturma elemanları)
 3. Aydınlatma elemanları (Yol aydınlatıcıları, alan aydınlatıcıları)
 4. İşaret ve bilgi levhaları (Yönlendiriciler, yer belirleyiciler, bilgi iletişim panoları)
 5. Sınırlandırıcılar (Caydırıcılar, sınırlayıcılar, yaya bariyerleri, trafik bariyerleri)
 6. Su ögesi (Süs havuzları, çeşmeler, tulumbalar, kanallar, yangın musluğu)
 7. Üst örtü öğeleri (Dıraklar, gölgelikler, pergolalar)
 8. Satış birimleri (Kiosklar, sergi pavyonları, büfeler)
 9. Sanatsal objeler (Heykeller)
 10. Diğer öğeler (Bayrak direkleri, çöp kutuları, posta kutuları, umumî tuvaletler, çiçeklikler, bisiklet otomatları, bisiklet park yerleri, saatler, parknetreler, bitkisel öğeler)
- [31, s. 30]

Yaya alanlarında ve kamuya açık parklarda kullanıcı gereksinimlerini inceleyebilmek için öncelikle bir kullanıcının önemli ve öncelikli beklenti, amaç, aktivitelerinin ne olduğu ve bunları karşılayacak olan kentsel mobilya ve unsurları gözden geçirmek gerekir [33, s. 153]. Bu ihtiyaçlar ve aktiviteler ile bunlara denk düşen unsur ve kent mobilyalarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz

Tablo 4.1. İnsan aktiviteleri ve donatı elemanları ilişkisi [33, s. 155, 156]

Beklenti / Amaç/ Aktiviteler	Donatı / Elemanlar
Yürümek, ulaşmak	Uygun yaya alanları
Dinlenmek, oturmak	Bank, oturma yer veya elemanları
Çevreyi seyretnmek	Havuz, heykel, bina, çiçeklik, ağaç v.s.
Rekreasyon, sosyal ve kültürel etkinlikler	Gösteri alanları, anfi, süs havuzları
Bilgi ve enformasyon almak	İşaretleme levhası, tabela, pano, yönlendirme okları
Periyodik temel gereksinimlerin karşılanması	Çeşme, büfe, satış birimleri,
Çöp ve atıklardan kurtulmak	Çöp kutuları
Doğal ve yapay çevresel etkilerden korunmak (ses, gürültü, toz, rüzgar...)	Gölgeleme, pergola, kanariye v.s.

I. Aydınlatma Elemanları

Park, bahçe ve yeşil alanları aydınlatılması, bu alanları geceleri de kullanılabilir hale getirirken işlevsel anlamda güvenlik sorununu çözer ve aynı zamanda estetik olarak ilginç görüntülerin ortaya çıkmasını sağlar. Bu nedenle park ve bahçelerde, ağaçlık ve

yeşil alanların, havuz su ve gölet çevrelerinin, yaya alanlarının aydınlatılması önemlidir.

Ağaçlık yeşil alanların aydınlatılmasında, parktaki tüm ağaçların aydınlatılması gerekmez, bunlardan ilginç özellikleri olanlar seçilip aydınlatılabilir (Şekil 4.40). Çim alanlar aydınlatılırken aydınlatma elemanları göz kaşımasına yol açmayacak bir biçimde sadece çim alan üzerine ışık vuracak şekilde yerleştirilmelidir. Su elemanları aydınlatılırken farklı prensipler izlenir, su elemanının özelliğine göre; örneğin havuzlar su yüzeyinin altından, yapay göletler su kıyısından olmak üzere değişik şekillerde aydınlatma olanakları söz konusudur (Şekil 4.41). Rampa, merdiven, yürüme yolları gibi sirkülasyon alanlarının aydınlatılmasında zemine yakın veya duvar üzerine yerleştirilmiş aydınlatma elemanları tercih edilmelidir. [36].

Şekil 4.40 Ağaçların aydınlatılması

Şekil 4.41. Bir su elemanının aydınlatılması

Aydınlatma elemanları genel olarak yüksek aydınlatma elemanları, alçak aydınlatma elemanları, su içi ve su kenarı aydınlatmaları, spotlar ve duvar aplikleri olarak gruplandırılabilirler. Fakat peyzajda kullanılan, çeşitli firmaların ürettiği farklı malzeme ve biçimlerden oluşan pek çok aydınlatma çeşidi vardır (Şekil 4.42 ve 4.43.).

Şekil 4.42. Klasik ve modern alçak aydınlatma elemanları

Şekil 4.43. Klasik ve modern yüksek aydınlatma tipleri

Aydınlatma elemanları biçim, detay, malzeme gibi özellikleri bakımından kullanıldıkları çevrenin mîmari, sanatsal ve estetik niteliklerini yansıtacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu elemanlar işlevlerinin yanı sıra gündüzleri de plastik obje niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak aydınlatma elemanlarının kullanımda temel amaç işlevsellik ve çevreyle uyum olmalıdır. [36]

II. Oturma Elemanları

Konforlu ve sağlık şartlarına uygun bir oturmaanın sağlanması için, oturma elemanları bazı niteliklere sahip olmalıdır. Burada öncelikle oturma biriminin boyutları ve kullanıcı

arasındaki uyum önemlidir, bu yüzden oturma birimi insan ergonomisine uygun tasarlanmalıdır [36, s. 49].

Bunun yanında oturma elemanları, tasarım süreci içinde çeşitli yan etkenlerle birlikte düşünülmeli, aydınlatma, çiçeklik, çöp kutusu gibi elemanlarla birlikte konumlandırılmalıdır (Şekil 4.44). Güneş, yağmur, rüzgar, gürültü gibi çeşitli doğal ve yapay faktörler göz önüne alındığında bu elemanların kullanıcılar için bu faktörlere karşı korunaklı olabilecekleri yerlerde konumlandırılması gerekmektedir [36].

Şekil 4.44. Kombineli bir oturma elemanı (Foto İston kataloğu, 2000)

Oturma elemanlarında kullanılan malzemeler, beton, çelik, ahşap, fiberglas ve p.v.c. olmakla beraber bu malzemeler dış etkenlere dayanıklı olmalıdır. Oturma elemanının, çabuk kuruyan, su emmeyen sıcak bir malzemeden yapılması önemlidir. Günümüzde ahşap, plastik, döküm ve pvc kaplı delikli metal malzemelerden üretilmiş oturma birimlerinin kullanımı yaygınlaşmaktadır (Şekil 4.44) [36, s. 55].

Oturma birimleri işlevsel olarak kullanıldıkları gibi bazen de farklı tasarımlar şeklinde üretilerek görsel amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Tasarım açısından bu elemanların diğer donatı elemanlarıyla ve kullanıldıkları çevreyle uyumlu olmaları gerekmektedir.

III. Bilgi İletişim ve İşaret Panoları

İnsan çevreden gelen uyarılar, duyu organları yoluyla belli sınırlarda algılamakta, düşünce ve davranışlarını da bu doğrultuda fiziksel ve sosyal çevreye yansıtmaktadır. Yönlendirici, yer belirleyici, bilgi verici ve sınırlayıcı işlevleri yerine getiren işaret levhaları kentsel mekanlarda nesneleri ve mekanları doğru bir şekilde kullanabilmemiz açısından önemlidir.

Bu elemanların yerleştirilmesiinde maksimum görülebilirlik ve açıklık tüm düzeni içinde başta gelmelidir. Bilgi iletişim panolarının yükseklikleri birbiriyle ve insan ölçüleriyle uyumlu olmalıdır. Bilgi ve işaret panoları, anlatım sadeliği kullanımı ve yapı mkolaylığı, amacına uygunluk, ölçülerde standartlık, çevreye uyum ve birbirleriyle uyum gibi özelliklere sahip olmalıdır. Aralarında uyum olmayan işaret panoları göze hoş görünmeyen yığınlar oluşturarak görsel karışmaya yol açabilir. Panolarda yer alan bilgiler açık ve net olmalıdır. Bu bakımdan kullanılan ölçü ve grafik stilleri çok önemlidir. Bir panonun okunabilirliği kullanılan renklere, yazı karakterine, yazının boyutuna bağlıdır. Koyu fon rengi üzerinde açık renkli yazılar daha kolay okunabilmektedir [36].

IV. Çöp Kutuları

Çöp kutuları insanların biriktirdiği çöpleri biriktirerek, gerekli araçla nakli yapılana kadar korur. Çöp kutuları kolay fark edilebilecek, erişilebilecek ve en çok gereksinimi duyulacak yerlere konulmalıdır [36]. Çöp kutularının rahatsız edici görsel görüntü yaratmaması için sayı ve kapasitelerinin hesaplanması önemlidir.

Çöp kutuları çeşitli tipte ve farklı malzemeler kullanılarak tasarlanabilirler,. Kullanım şekline göre kapaklı ve kapaksız olanları vardır. Ayrıca bu elemanlarda metal, ahşap, fiberglas ve dökme beton gibi malzemeler kullanılmaktadır (Şekil 4.45). Burada da kullanılan malzemenin niteliği ve kullanıldığı çevreyle ilişkisi önemlidir. Çöp kutularının rengi ve biçimi kolay algılanabilir nitelikte olmalıdır.

Şekil 4.45. İstonun tasarladığı İstanbul'da kullanılan beton çöp kutusu(Foto:İston kataloğu, 2000)

V. Bitki Kapları

Bu elemanların yerleştirilmesiinde özellikle bitkilerin sıcaklık, ışık, güneş gibi ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı, zararlı duımanlardan, aşırı toz ve rüzgardan en az etkilenecek biçimde konumlandırılmalıdır.[36]

Bitki kapları, görsel öğeler olarak kullanılmakla beraber mekan sınırlama, farklı mekanları birbirinden ayırma ya da yaya mekanlarıyla ile araç yollarını birbirinden ayırma gibi işlevler içinde kullanılabilirler[35].

Bu elemanlar çeşitli büyüklüklerde, sabit veya hareketli olabilirler. Bitki kapları içinde mevsimlik çiçekler, çalılar, ağaçcıklar ve ağaçlar yetiştirilebilir. Bitki kabının boyutu içinde yetiştirilecek bitkiye göre değişmektedir. Harris, bitki kaplarında derinliğin yer örtücüler için minimum 15-30 cm, orta büyüklükteki çalılar için 50-100 cm, büyük çalı ve ağaçcıklar için 100-150 cm olmasını önerir[36].

Bitki kapları çok farklı malzemelerden yapılabilirler. Beton, ahşap, metal, asbest, pişmiş toprak ve fiber glas en çok kullanılan malzemelerdir. Bu malzemeler içinde beton hem çok dayanıklı olması hemde kentsel mekanlarda kullanılan malzemelerle iyi uyum göstermesi açısından en çok tercih edilenidir [36, s. 65].

VI. Üst Örtü Öğeleri

Üst örtü öğeleri yaya alanlarında, parklarda ve piknik alanlarındaki dinlenme alanlarında kullanıcıları güneşin ve rüzgarın rahatsız edici etkilerinden korumak, gölge ve gölge deseni oluşturmak amacıyla kullanılan elemanlardır (Şekil 4.46) [37, s. 66].

Üst örtü öğeleri olarak pergolalar, tenteler, şemsiyeler kullanılabilirdiği gibi bitkisel elemanlar da kullanılabilir. Pergolaların genellikle ahşap, metal ve betonarme örneklerine rastlanırken, şemsiyelerin ve tentelerin de kumaş ve plastik olanları mevcuttur[36].

Pergolalar, dikeyler ve bunlar üzerine belirli aralıklarla yerleştirilen merteklerden oluşmaktadır. Pergolalar bir mekanda serbest olarak kullanılabilirler ya da bir duvara monte edilerek tasarlanabilirler. Pergolalarda mertekler arasındaki boşluklardan gökyüzünün görülebilmesi ve ışığın yansyarak çeşitli gölge desenleri oluşturması estetik açıdan önemli ayrıntılardır. Ayrıca bu elemanlarla birlikte sarılgıcı ve çiçekli bitkiler kullanıldığında görsel olarak oldukça etkili odaklar oluşturulabilmektedir[39].

Pergolaların yanı sıra üstü ve yanları kapalı elemanlar olarak gazebolar da kullanılmaktadır. Gazebolar Japon mimarisi kökenli olup Japon bahçesi niteliğinde, kaya ve bodur bitkilerle düzenlenmiş mekanlarda değişik çatı renkleri ve mimari yapılarıyla hoş görüntüler oluşturabilmektedirler[39].

Üst örtü elemanlarında seri üretimi pek tercih edilmez. Yeriinde ve çok farklı malzemeler kullanılarak, her mekanın kendi karakteristik özelliğini yansıtan farklı yapıda üst örtü öğeleri daha çok tercih edilir [37, s. 68].

Şekil 4.46. Üstü ve yanları kapalı bir pergola (Foto: Başer, 2000, İstanbul)

VII. Çocuk Oyun Elemanları

Oyun elemanları, çocukları oyun alanına çeken, onları eğiten, geliştiren, eğlendiren ve hoşça vakit geçirmelerini sağlayan elemanlardır. Çok çeşitli malzemelerden üretilmiş farklı tip ve şekillerde çocuk oyun elemanları vardır.[37, s.99].

Oyun elemanları emiyetli ve çok yönlü olmalıdırlar. Çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişmelerine yardımcı olacak nitelikte olmalı ve rastgele seçilmemelidirler [37]. Oyun elemanları tasarımında tasarlanan ürün, gerçek hayattaki hayal gücünden yararlanarak ortaya çıkan fantezilerdir. Oyun elemanları bazen çok basit formlarda çocukların kolayca algılayabileceği türden olabileceği gibi, bazen de bir eşyanın tüm özelliklerini içeren karmaşık formlarda olabilir (Şekil 4.47) [40, s.311].

Oyun elemanı çocuğun kolayca algılayabileceği, çocuğa zarar vermeyecek, hayal gücünü geliştirecek özelliklere sahip olmalıdır. Renklerin ve formların dikkatlice kullanımı çocuğun renk kavramının gelişimi, oyun motivasyonu ve eğitimi açısından önemlidir. En heyecan verici olan oyun elemanı basit ve kolay anlaşılabilen olanıdır [40, s.311].

Bir oyun elemanından beklenen özellikler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çocuğa özgürlüğü tattırmalı
- Oyun çeşitliliğine sahip olmalı
- Sosyal etkileşime elverişli olmalı
- Güvenilir olmalı
- Koşmak, dönmek, zıplamak gibi hareket çeşitliliği getirmeli
- Çevreyi ve çevre faktörlerini algılamaya yardımcı olmalı
- Yaratıcılığa olanak tanımalı
- Uygun yaş grubuna seslenmeli
- Malzeme olarak çevre dostu, zehirsiz malzemeler tercih edilmelidir [40, s.311].

Şekil 4.47. Alınan H be firnasının ürettiği değişik oyun elemanları (40,s. 282)

VIII. Heykeller ve Plastik Objeler

Heykeller insan düşüncesinin üç boyutlu formudur. İyi bir heykel, konu, form ve teknik birliğinden oluşur. Bu üçü birbirinden ayrılanmaz ve birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Heykeller ve plastik objelerde kütle-mekân, ışık-gölge, renk, yönlendirme, oran, ölçek, denge gibi tasarım özellikleri birbiriyle sürekli iletişimi içindedir. Plastik objelerde doku

çeşitlilikleri objenin yüzeyini görsel açıdan zenginleştirir, ritim duygusu ise izleyicinin objenin etrafında dönmesiyle sağlanır [6 s. 119].

Heykellerde kullanılabilecek malzeme tiplerinde oldukça fazla seçenek vardır, metal, ahşap, bronz, taş, granit gibi malzemelerin her birinin yaratacağı görsel etki de farklı olacaktır (Şekil 4.49 ve 4.50)

Heykel tasarımı objenin yerleşeceği mekan, yönü ve nasıl yerleşeceği önemlidir. Işık ve gölge etkisine göre heykel insanlar tarafından ayakta ve oturarak rahatça seyredebilmeli, objenin önünde durduğu fonu iyi düşünülmalıdır. Farklı arka planlarda heykelin yaratacağı etki de farklı olacaktır (Şekil 4.48)[37].

Şekil 4.48. Farklı fonlar önünde plastik objenin yaratacağı etki de farklı olmaktadır.

Şekil 4.49. Hollanda'dan iki plastik obje örneği (Foto Başer, 2002)

Şekil 4.50. Barçel ona’ dan bir plastik obj e örneği

4.4.1.3. Su Elemanları

Kültür seviyeleri, gelenekleri ve yaşam standartları ne olursa olsun suya duyulan ilgi, biçimsel farklılıklar göstermekle birlikte tüm insanların ortak yanlarından biridir[41].

Peyzajda suyun kullanımı pek çok nedeni vardır. Su öğeleri tasarıma estetik açıdan olumlu katkılarda bulunurken, rekreasyon amacı ile veya yaya sirkülasyonunu yönlendirerek, emniyet veya güvenlik sağlamak amacı ile de kullanılmaktadır. Su, bir odak noktası oluşturabileceği gibi, mekan içinde devamlılık duygusu oluşturan bir elemandır[45].

Bütün bunların yanında suyun kullanımı, tasarıma estetik yönden görsel, işitsel, psikolojik temassal, serinletici bir etki de bulunurken fonksiyonel olarak da rekreasyon ve sirkülasyon kontrolüne katkıda da bulunmaktadır [36, s. 37].

Peyzaj mimarlığında suyun kullanımında iki farklı yöntemin olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi durgun su, ikincisi ise hareketli sudur. Suyun durgun olarak kullanımı insanlar üzerindeki etki sakin, dinlendirici ve huzur vericiyken, hareketli su kullanımı heyecanlı, neşeli ve canlı bir etki uyandırır [42, s. 55]. Günümüzde su elemanları havuzlar, fiskiyeler, kaskatlar, göletler ve çeşmeler şeklinde kullanılmaktadır.

Havuzlar: Tasarım yönünden bir havuzun başarısı formuna, boyutuna ve yansıtmaya özelliğine bağlıdır (Şekil 4.51). Havuzlar geometrik ve informal olabilirler. Geometrik şekilli formal havuzlar sert hatlara sahiptirler ve şekli yumuşatmak için bitkilerden faydalanılır. Formal özellikli tasarımlarda kullanıldıklarında iyi bir etki yaratırlar. Bunların etrafı, döşemeyle sınırlandırılmalı, bitkilerle gerekli düzenlemeler yapılmalıdır (Şekil 4.52)[36, s. 40].

Informal havuzlar için geniş mekanlar gereklidir. Bu havuzlarda çok çeşitli şekiller mevcuttur, önemli olan biçimin akıcı ve ritmik olmasıdır. Bitkilendirmenin kalitesi bu tip havuzların yaratacağı etki açısından çok önemlidir (Şekil 4.53) [42, 55].

Şekil 4.51. Geometrik bir havuz perspektifi

Şekil.4.52 Geometrik bir havuzun kesit ve görünüşü [28, s.89]

Şekil 4.53. İnfor m el bir havuzun kesit ve görünüşü [28, s. 88]

G l ve Göletler: DoĒal ya da k s m en doĒal görüntü el de et m ek i n t asarland klar ndan havuzlara nazaran çok daha büyük su yüzeyleridir ( ekil 4.54). Göletler tabi ve suni olarak el de edilebilirler ve park sahas n n b y kl Ē ne baĒlı olarak çeşitli boyutlarda olabilirler. G letlerin alçakta tesis edil m eleri, mümkünse geniş ol maları ve orta na uygun su içi ve su kenarı bitkileriyle dekore edil meleri şarttır. G letle genellikle topraĒn  ukurlaştırıl nası ve bu çukurun plastik, beton v.b. gibi mal ze m elerle kaplanması sonucu el de edilirler. Estetik a ı dan bu durgun su ele manlarını n periyodik olarak bak  maları nın yapıl nası ve suyun temizlen mesi de önem taşıyan bir ayrı ntıdır [46, s. 101].

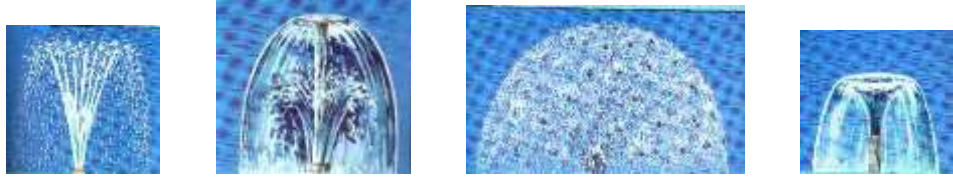

Şekil 4.54. Japonya’ dan bir gölet örneği [48]

Kaskatlar ve Çağlayanlar: Aşağı inen suyun çarpıcı etkisini iletirler. Suyun düşük kotlar boyunca herhangi bir nesne üzerinden çeşitli yüzeylere ve formlara doğru hareketiyle ortaya çıkarlar [37,s. 111]. Kaskatların tasarlanmasında önemli olan suyun düşeceği yüksekliğin belirlenmesidir, su ne kadar yüksekte düşerse yaratacağı etki de o kadar çarpıcı olur. Fakat küçük ölçekli bahçelerde daha ufak ölçekli kaskatlar kullanımlıdır. Bu elemanlarda su, doğal kayalar üzerinden akabileceği gibi daha yapay malzemelerle oluşturulmuş birtakım duvarların üzerinden de akabilir (Şekil 4.55). Burada önemli olan tasarının yaratmak istediği etkidir [42, s. 102].

Fıskiyeler: Su gösterilerinde insanları en çok etkileyen elemanlardan birisi de fıskiyelerdir. Pek çok farklı nitelikte üretilmiş fıskiyelerle değişik su gösterileri yapmak mümkündür. Bu elemanlar geceleri ışık oyunları ile birleştirildiğinde ortaya farklı görüntüler çıkmaktadır. Fıskiyeler durgun su elemanlarına canlılık ve hareket katarak sıcağın yaz günlerinde insanların neşelenmesini ve serinlenmesini de sağlarlar [42, s. 104].

Şekil 4.55. Çeşitli kaskat ve şelale tasarımlarından kesitler [25, s. 60, 61]

Şekil 4.56. Farklı tipte fiske çeşitleri [42, s. 106]

Çeşmeler : Yaya yollarının uygun yerlerinde, parkların dinlenme köşelerinde, spor ve çocuk alanlarının yakınlığında bulunması gereken elemanlardır. Bunlar yerine göre taş, mermer, beton, dökme demir ve paslanmaz çelik gibi malzemelerden farklı formlarda yapılabilir [36, s. 44]. Çeşmeler doğal olarak taş ve kayalar arasında bulunabildiği gibi, yapay olarak küçük havuz, tekne veya çanak şeklinde de olabilirler (Şekil 4.57)

Şekil 4.57 Çeşmeler için farklı tasarımların örnekleri [25, s. 60].

Bütün bunların yanı sıra su bahçeleri mevsimsel koşullara göre çok farklı manzara örnekleri sunmaları açısından da estetik potansiyele sahiptir (Şekil 4.58)

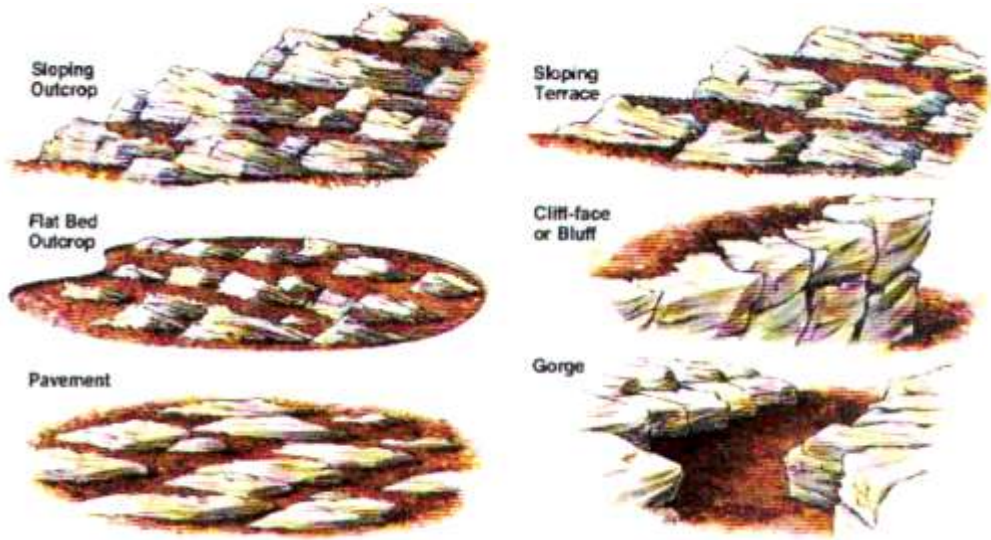
Şekil 4.58 Bir su bahçesinin dört mevsime göre farklı görüntüleri [42]

4.4.1.4 Kayalar

Sert peyzajın bir diğ er elemanı olan kayaların, peyzaj tasarımı nda sembolik, işlevsel ve estetik açıdan önemi açıktır. Kayalar sembolik anlamda bize toprağın asıl materyalini anımsatırlar, işlevsel anlamda kayaları döşeme ve kaplama malzemesi olarak kullanabiliriz, estetik anlamda ise kayalar plastik obje olma potansiyelleriyle peyzaj tasarımı nda önemli rol oynarlar [17, s. 85].

Peyzajda kullanılacak kaya elemanlarının seçimi nde önemli olan her mekânın kendi yöresel karakterini yansıtan doğal kayaların tercih edilmesi dir. Kaya bahçelerini tasarlanmasında ışık gölge ilişkileri ve bunları tamamlayacak olma bitkisel elemanların seçimi de önemlidir. Kayaların peyzajda biçimsel olarak kullanılması nda pek çok alternatif mümkündür. Bunlar tek başlarına birbirlerinden bağımsız olarak tasarlanabildiği gibi, gruplar halinde de kullanılabilirler. Burada önemli olan tasarımı nın yaratmak istediği etkidir (Şekil 4.59)[42, s. 5].

Japon bahçe sanatına bakıldığında kayaların sembolik ve biçimsel anlamda kullanıldığı çalışmalarara rastlamak mümkündür (Şekil 4.60)

Şekil 4.59 Kayalarla oluşturulabilecek tasarım alternatifleri [42, s. 5]

Fotoğrafta görüldüğü gibi çakıl alanların ortasına oturtulmuş birbirinden bağımsız kayaların herbirinin estetik potansiyeli ortadadır. Sembolik olarak ise çakıl zemin evreni, kayalar ise yaşadığımız dünyayı ve kişileri sembolize etmektedir.

Şekil 4.60. Japon bahçe sanatında kayaların kullanımı [48].

Şekil 4.61. Kayalarla düşey hareket kazandırılmış bir su aynası [48]

Kayaların peyzajda plastik objeler olarak kullanımında kontrast, renk, denge, tekstür, uyum gibi niteliklerin ortaya konması gerekmektedir. Kayanın düşey ya da yatay pozisyonu, ölçeği, formu, tüm bunlar kompozisyonun bütünselliği açısından önceden düşünülmelidir. Son derece doğal bir eleman olan kayanın bu doğal özelliğinin bozulmadan yapay çevreye uyarlanması gerekmektedir (Şekil 4.61) [17, s. 87].

4.4.2. Yu muş ak Peyzaj El e manları

Bu elemanlar peyzajın asıl doğal yapısını oluşturan elemanlardır. Bunların varlığı tasarının etkisini güçlendirir ve insanları doğaya yakınlştırır.

4.4.2.1. Arazi H asti ğ

Peyzaj mîmarisi, insan kullanımı ve zevki için yaratılan dış çevre alanlarının yaratılması ve işletilmesi ni amaçlayan noktaları yakalamak için birçok değişik fiziksel tasarımı elemanlarını kullanır. Bu elemanlar içinde arazi plasti ğ ya da yer şekli bilinen ve en önemli elemandır. Arazi plasti ğ her türlü dış çevre aktivitesi için temel olmakla beraber, dış çevre düzeni içinde hemartistik hemde gerekli bir elemandır. [27, s. 1]

Arazi şekli topografya ile eşanlanlıdır ve dünya yüzeyinin üç boyutlu dış şeklini ifade eder. Kaba ifade ile, yer şekli toprağın yayılmış halidir. Bölgesel anlamda, yer şekli, değişik tipteki vadi, dağ tepe, çayır vs. ifade eder. Bu tip yer şekilleri makro yer şekilleri olarak adlandırılırlar. Küçük anlamda ise yer şekilleri, yükselti, girinti, çıkıntı, bayır, kademeli bölgeler, rampa, basamak gibi seviye farklılıklarını si mgeler ve buna “mikro yer şekilleri” denilebilir. En dar anlamda “mini arazi şekilleri” kum girinti, çıkıntılarını, yürünül en döşeme taş ve kayalaradaki dokusal farklılıklar anlamını taşır. Her durumda yer şekilleri, dış çevrenin alansal elemandır.

Peyzaj mîmarisinde çok önemli bir anlam olan yer şekilleri, dış çevreyle ilgili birçok değişik elemanla direkt bağlantısı nedeniyle topoğrafik durumlar, başka öğelerle ilişkileri, bir bölgenin estetik karakteri, alan tanımlama ve algılanması, manzaralar yetiştiriciler, yükselticiler, mikroi iklimler, toprak kullanımı ve belli bir mekanda işlevlerin organizasyonuna etki ederler.

Diğer tüm elemanların birleştiği nokta olduğu için, yer şekilleri dış çevrenin birleştirenlerinden biridir. Yer şekilleri eleman olarak, peyzaj alanları ve diğer tüm elemanları bir araya getiren ve su seviyesine ya da ufuğa kadar uzanan bir bağ olarak kabul edilebilir. Bir mekânı incelenmesi söz konusu olduğunda ilk önce topoğrafyasını

incelenek gerekir. Yer şekilleri, tasarımıya değişik kullanımların, mekanların, elemanların kullanımı organize etme ve yönlendirme imkanı verir.[27, s.1-3]

4.4.2.2 Bitkisel Elemanlar

Odun, oduntürleri, taş ve metaller, mimarlar tarafından nasıl ki, gölge, sıcaklık, koruma ve mekan yaratma amacıyla kullanılıyorsa bitkiler de aynı şekilde mimari yapı elemanlarının kullanılış işlevlerini yerine getirecek şekilde kullanılabilir.

Tasarımı için amaç, bitkileri birer mimari eleman olarak görebilme olmalıdır. Peyzaj mimarı, bitkileri yapı elemanları ile bir bütün oluşturacak yeşil elemanlar olarak değerlendirilmelidir. Bu yolla oluşturulan bir tasarım estetik ve işlev açısından daha etkileyici olacaktır [49, s.1].

Bitkiler görsel olarak pozitif eleman ve negatif eleman olmak üzere iki şekilde kavranabilir. Bitki görülmek, farkedilmek veya dikkat çekmek için kullanılan bir eleman ise ve önemli olan bitki veya onun kısımları ise burada bitki pozitif elemandır. Bir manzarayı çerçevelemek ya da fon veya dekor amacıyla kullanılan bitkiler negatif eleman etkisine sahiptirler [49, s.9].

Estetik olarak iki boyutlu yüzeyden uzaklaştığımız zaman bitki üç boyutlu bir cisim olur. Diğer elemanların çevre tasarımında kullanılmasına benzer bir şekilde bitkiler, tasarımkavramları anlaşılacak, kullanılacak, düzenlenecek ve yararlanılacak bir cisimdir. Diğer cisimlerden farkı ise bitki, değişen, yaşayan, büyüyen bir ögedir. Üç boyutlu eleman olarak bitkilere zaman değişkeni içerisinde hacim biçim dinamik, renk, doku, doğal yapı ve görsel kontrolör özellikleri için mimari ve estetik potansiyel olarak bakılabilir. Yaşayan malzeme olan bitkiler sürekli olarak mevsimden mevsime bir değişimi içindedirler [49, s.11].

Çeşitli bitkilerin değişik biçim, renk, doku, ölçek ve yoğunluk özelliklerinin kullanılmasıyla değişik şekillerde taban, tavan veya duvar düzenleri elde edilebilir. Bitkilerden yararlanılarak düz, eğrisel veya kırık şekilli taban veya tepe düzenleri yaratılabilir.

Burada öne mi ol an tasarı mın neyi ifade et me k istedi ğ i dir. Bu özellikleri yle bitkiler mekanda di ğ er ni mari ele manlar gi bi duvar, taban ve tavan düz le ni ol uş tur mak ta dır. Dış mek anı bağ layıcı, tanı mlayıcı ve sınırlayıcı özellikleri ne karşı n bitkiler, mek an tanı mlayıcı ele manlar olarak di ğ er ni mari ele manlar dan daha az anlaşı l mış ve yeteri nce de ğ erlendiril me mi ş tir [49].

4.5. Peyzaj Mimarlığı nda Başlı ca Tasarı m Kriterleri

4.5.1. Biçim

Günl ük yaşa mda eş an l anda kullanı l an for m sözcü ğ ünün dış ında biçim nesneni n özel durumunu gösteren şekil an la m ndayken, for m biçim le birli kte ölçü sel bir duru mi çeren ve zi hi nde ol uş up göz le gör ü l meyen bir organi zasyon anlayış ı dır. Biçim kitle, mek an ve yüzey olarak üç ele mandan ol uş ur. Bir biri yle yakın bağ l antı i ç i nde bul unan bu ele manlar Gestalt ilkel eri ne göre yakı n l ık, çevrelen me, ört me, birleş me, böl ün me, derecel en me, deva n l ılık ve benzerlik gi bi düzen kavra mları nı ol uş tur ur [6, s. 45].

For m geli ş tir me süreci iki farklı düşün me yöntemi yle ele al ınır. Birinci si mantığ a ve geometrik for mların kullanı m na dayanır. Parçalar, bağ l antılar ve ilişkiler, çeşitli geometrik şekilleri n mate mati ğ i nden gelen katı düzen ve kuralları izler. Bu yaklaşı m kullanmak, güç l ü, birleşik mek anlar la sonuç lanabilir [26, s. 14].

Fakat bazı romantiklere göre, geometrik çizgiler sıkıcı, bo ğ ucu, ezici ve çirkin gör ün mektedir. Onların düşün ce yöntemi ise do ğ al for mlar kullanarak tasarı m daha sezgisel ve irrasyonel bir yaklaşı m do ğ ru çek mektir. Biçimler acayı p, garip, havai veya rastlantı sal gör ü lebilir, fakat kullanı cı nın gö z zevki ni ve serüveni yan ını cezbet mesi mü mkündür [26, s. 14].

Birey biçimlerden gelen uyarıları tek bir işaret de ğ il sembol sistemler grubu olarak algı larken, biçim karş ısında insa n ın göster di ğ i tepkileri n nitelikleri de ilişk i ni n ol un lu ya da ol un suzlu ğ unu belirle mektedir. Biçimlerin insa nlar üzeri ndeki etkisi ne ilişkin yapı l an araşt ır malar sonucunda di kdört gen biçimlerin dengeli ve di na mi k etki yap ması na

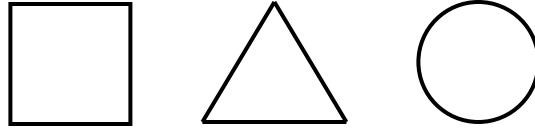
karşın dar açılı biçimler dengersiz ve rahatsız edici, dairesel biçimlerin ise rahatlatıcı ve dinlendirici etki yarattığı gözlemlenmiştir [6, s. 45].

Her iki formun da geçmişten gelen bir strüktürü vardır ve tek bir strüktürle birinin diğerinden ayrılma ihtiyacı yoktur [26, s. 14]. Bu iki forma ilişkin en genel görüş; geometrik çizgilerin bükülmez, katı yani “for mal” olduğu, serbest kavislerinse güzelin ve doğanın çizgileri yani “infor mal” olduğudur [17, s. 66].

4.5.1.1. Geometrik Form

Basit geometrik şekilleri kullanarak ve bunları düzenli bir şekilde tekrar ederek oluşturulan tasarımlar güçlü bir bütünlüğe sahiptir. Geometrik formun başlangıç noktası üç temel geometrik şekile dayanır (Şekil 4.62).

- Kare
- Üçgen
- Daire

Şekil 4.62 Temel geometrik şekiller [26, s. 15]

Her temel şekil, alt şekilleri türetecektir; kareden 90° ’lik dikdörtgen, üçgenden $45^\circ / 90^\circ$ ve $30^\circ / 60^\circ$ açısalları, daireden elips, spiral veya birbiriyle kesişen dairesel şekiller oluşabilir.

Dikdörtgen biçimler yani 90° ’lik biçimler yapısal materyallerin çoğunda mevcut olup uygulanmaları oldukça kolaydır. Fikir planının temelini oluşturan 90° ’lik grid çizgileri fonksiyonel diyagramın kolayca organize edilmesini sağlarlar Kavramın en uygun şekiller 90° ’lik gridlerin rehberliğinde çizilirler. Aşağıdaki şekilde bu çizgiler yardımıyla yapılmış basit bir tasarım örneği görülmektedir (Şekil 4.63) [26, s. 15, 16].

Aksiyal simetriyle bağlantıları geliştirilmesi çok kolay olan 90° ’lik biçimler, for mal biçimlerin ifade edilmesinde sıkça kullanılırlar. Dikdörtgensel formlar basit

yapıda olmalarına rağmen özellikle iki boyutlu formlar üçüncü boyuta düşeyde uzandıklarında çok ilginç informal mekanlarla sonuçlanabilirler.

Bu biçimler, merdivenler ve duvarlar şeklinde yerden yükseldiklerinde, oluşan kot farklılıkları uzamsal kaliteyi güçlendirir [26, s. 16].

Şekil 4.63 Geometrik biçimlerle tasarlanan bir bahçenin biçimsel tasarımı [26]

45° /90° açısal çizgiler de fikir planında rehber çizgileri olarak kullanılabilir. Aynı şekilde burada da 45° /90°'lik açısal gridlerle oluşturulmuş bir taslak plan görülmektedir. Rehber çizgiler kullanılarak mekan ve objelerin sınırları gridlere paralel olacak şekilde biçimlerle belirlenir. (Şekil 4.64)

Bu tip tasarımlarda önemli olan 45° gibi dar açılarının kullanılmasıyla oluşabilecek kullanışsız, bakıma zor hatta tehlikeli olabilecek kör noktaların ortaya çıkmasından kaçınılmaktır. Açısal biçimler dinamizme sürüklerler ve mekana hareket katarlar. [26, s. 18-19].

Şekil 4.64. 45° /90° açısal çizgilerle bir tasarımın geliştirilmesi [26]

Aynı şekilde 30°/60°'lik açısal çizgilerin rehber çizgiler olarak kullanılmasıyla hegzagonal formla yakın mekanlar tasarlanabilir. Düz çizgilerin fazla olması tasarımda monotonluk yaratabilir, bu durumda hegzagonal biçimlerin kullanılması tasarıma farklılık katabilir. (Şekil 4.65) [26, s. 22].

Bu çizgilerle çalışırken, tıpkı 45°'de olduğu gibi dar açılarla ya da tam 30-60°'lik açılarla çalışmaktan kaçınılıyoruz, çünkü bunlarda da kullanışsız ölüm noktaları ortaya çıkabilir. Oluşturulan altıgen alanları üçüncü boyutta yükseltip alçaltarak veya eğri istenirse tavan elemanlarıyla zenginleştirerek üç boyutlu uzamsal mekanlar yaratılabilir.

Hatta çeşitli kent mobilyaları ve görsel zenginlik katıcı elemanlarla mekan, daha insancıl hale getirilebilir (Şekil 4.66) [26, s. 23].

Hekzagonal şekiller kullanılarak farklı pekçok konfigürasyon yaratmak mümkündür. Ayrıca doğrusal çizgilerden ayrılacaklansa, basit geometrik açıların karşısı olan çapraz çizgilerle oluşturulmuş gridlerle farklı bazı biçimsel olanaklar düşünülebilir. Bu biçimler döşeme ve desen olarak kullanıldığında çeşitli illüzyonlar yaratabilirler (Şekil 4.67) [26, s. 24, 25, 26].

Şekil 4.65. Hekzagonal formlarla ortaya çıkan bir mekan [26]

Şekil 4.66 Hekzagonal formların üçüncü boyutta kullanılması [26]

Şekil 4.67. Hekzagonal formların döşemede yarattığı illüzyonlar [26]

Peyzajda kullanılan dairesel biçimlerin görsel kuvveti, dairenin basitliğinde yatmaktadır, dairesel formlar tasarımı birlik ve bütünlük hissi verir, ikili hareketi ve sürekliliği sembolize eder. Yalın bir dairesel temelle tasarlanmış bir mekan basitliği ve gücü yansıtacaktır, birden fazla daire kullanılarak mekanda yönlendirme etkisi sağlanabilir.

Fikir planı oluşturulup fonksiyonlar belirlendikten sonra farklı büyüklük ve konumdaki dairelerin birleştirilmesiyle dairesel bir mekan biçimi ortaya çıkar. Dairelerin kesişme noktalarındaki açılar 90° ye ne kadar yakın olursa o kadar kuvvetli bir biçim ortaya çıkar. Dairesel tasarım yaparken keskin açılardan ve teğet birleşimlerden kaçınılmalıdır. Dairesel mekanın çevreyle bağlantısını sağlayan yaya yolları doğrusal olacaksa dairenin merkezinden geçen güç çizgilerine paralel olarak çizilmelidir (Şekil 4.68) [26, s. 28].

Şekil 4.68. Dairesel formların kullanımı [26]

4.5.1.2 Naturalist Form

Bir projenin araştırma aşaması sırasında, elde edilen bilgiler ve etkiler kullanıcı ve mekân hakkında birleştiğinde, naturalist duyguların tasarımı geliştirici bir amaç güttüğü açıktır. Pek çok nedenden dolayı tasarımlar, sert, disiplinli edilmiş geometrik formların, daha gevşek ve organik formlardan daha az uygun olduğuna karar vermiştir. Orijinal bir şekilde insanlar tarafından en az kargaşa yaratılmış ve doğal elemanlar içeren peyzajlar daha sonradan ilave edilmiş doğal formları ve değişiklikleri daha çabuk kavrarlar.[26]

Bir tasarımın programı veya fikişsel temeli eninde sonunda tasarımdan doğaya bir bağlantı haline gelir. Yapısal ve doğal çevre arasındaki ilişkisinin genişliği tasarımın yaklaşımına ve geçmişten gelen, varolan alansal koşullara bağlıdır. Doğayla olan bu bağlantı üç aşamada düşünülebilir [26, s.45].

Birinci aşama ekolojik tasarımıdır. Burada yalnızca doğal süreci anlamak yeterli değildir, bunun yanında, sonuçlanmış bir tasarım alanının ekolojisinde minimum etkiyle bütünleştirilmiş veya yeniden canlandırılmış etkiye sahip insan aktivitelerini gerektirir. Örneğin doğal sürece dokunulmadan bir batıklık alan yeniden düzenlendiğinde veya bir alana birden fazla bina uygun bir şekilde yerleştirildiğinde, sonuçta ortaya çıkan biçimler doğayla doğru bir uyumu ifade etmelidir[26, s.45].

İkinci aşama doğal düzen yetersiz olduğunda alanda doğal bir mekân hissi oluşturmaktır. Drainaj boruları, su boruları, sulama ekipmanları gibi yapay kontrol çoğu kentsel çevrede doğanın yerine geçer. Fakat hala ilgi doğal düzeni yansıtacak şekilde düzenlenmiş olan bitkiler, su elemanları, kayalar gibi doğal materyallerdedir[26,s.46].

Üçüncü aşamada ise doğayla bağlantı daha zayıftır. Doğal görünüşten yoksun olan ve beton, tuğla, ahşap gibi insan yapısı elemanların baskın olduğu geniş mekân tasarımlarında doğayla iletişimi benzetmeler sağlayacaktır. Biçimler ve formlar bu yapay iskelet içinde doğal düzeni yansıtmalıdır [26,s.46].

Doğal benzetmeler dünyasında tasarımda kullanılan formlara ilişkin oldukça zengin bir palet vardır. Bu formlar doğanın birer takitleri, benzerleri veya soyutlamalarıdır. Bir

taklit anlamı bir değişiklik yapmadan doğadaki şekilleri kopyalar. Diğer taraftan bir soyutlama, tasarımcı tarafından özel koşullarda doğadan ilham alınarak, uydurarak veya yorumlayarak kullanılan doğal formlardır. Sonuçta ortaya çıkan formorijinal objenin bir benzeri olarak ortaya çıkar. Örneğinden, pürüzsüz ve akıcı çizgiler peyzajda doğa hissi vermesine rağmen, kıvrılarak akan bir nehirde esinlenerek tasarlandığı anlaşılmaktadır[26, s. 46].

Karşıklı şeritler şeklinde olmasına rağmen bazı ağaç kabuğu desenleri dalgalı bir karaktere sahiptir (Şekil 4. 69). Bu şeritlerle, teraslarında farklılıkları oluşturularak tasarlanmış bir havuz veya beton döşeme kullanılarak yapılmış bir yaya aksı içinde ilerleyen tuğlalarla soyutlama yapılarak hoş bir etki yaratılabilir (Şekil 4. 70).

Şekil 4. 69. Ağaç kabuğunun üzerindeki desenler

Şekil 4. 70. Ağaç kabuğu desenleri uyarlanarak düşünülmüş bir tasarım örneği [26, s. 53]

Buz kristalleri etrafındaki hava kabarcıkları pürüzsüz çizgiler geliştirme için ilginç bir örnektir. Akıcı çizgisel özellikleriyle bu doğal formu çizgiler ile mek formunda kapalı kıvrımlar oluştururlar. Bu tip kapalı kıvrımlar, peyzajda pekçok şekilde kullanılırlar; havuzcuklar, bitkisel kompozisyonlar, oyun alanları, tepecikler hep bu tarz kapalı kıvrımlarla sınırlandırılırlar. Genellikle bu çizgiler mekanda huzur verici, sakin bir atmosfer yaratırlar [26, s.53, 54].

Naturalist biçimler de kendi içlerinde farklı tiplere ayrılabilirler. Serbest elips şeklindeki biçimler yaya yollarının düzenlenmesinde kullanıldığı gibi bu biçimler birleştirilerek farklı mekan biçimleri de oluşturulabilir (Şekil 4.71). Hipsle yaratılmış biçimlere doğada meşe yaprağının sert kıvrımlarında veya likenlerin oluşturduğu daha soft kıvrımlarda da rastlayabiliriz (Şekil 4.72) [26, s. 60].

Spiral form serbest eğrisel biçimler üretilmesinde kullanılan önemli bir tasarım elemanıdır. Spiralin iki önemli kullanış biçimi vardır: Bir tanesi iç mekanlarda sıklıkla rastladığımız merkezi bir akstan eşit uzaklıkta dönerek yükselen spiral merdivenlerdeki biçimdir, diğeri ise bir merkezden gittikçe uzaklaşarak dönen çizgilerin oluşturduğu iki boyutlu formdur. Bizim peyzajda kullandığımız daha çok iki boyutlu olan spiral formudur. Spiral biçimler birbiri içinde bağlanarak ve kapanarak çok güçlü bir tasarım etkisi yaratacak mekansal sınırlar yaratabilir. Aynı zamanda, spiral, elips gibi formların birarada kullanılması, mekanda hareket ve özgürlük duygusu uyandırabilir. [26, s. 62, 63].

Şekil 4.71 Hipsle oluşturulmuş bitkisel ve mekansal düzenlemeler [26, s. 60]

Şekil 4.72 Bir liken yaprağı nın elips for munda ki kıvrı mları [26]

Rastlantısal olarak birleştiril miş düz çizgilerle oluşturulan kırıklar şeklindeki düzensiz poligonlar da peyzaj tasarımı nda sıkça kullanılan şekillerdendir. Bu biçim e, doğada ağaç kabuklarında, kurumuş çamur birikintilerinde veya kayaların birleş me yerlerindeki çatlaklarda rastlanabilir. Tasarımı nda bu tip çizgiler kullanılırkeniç bükey olarak 100- 170° lik açılar, dış bükey olarak da 190-260° lik açılar kullanılması uygundur. Fakat 90° den dar açılar, hem for maçısından hem de uygulama açısından kullanılması uygun olmayan değerlerdir. Peyzaj mimarlığında bu for m irregular havuz tasarımı nda, çocuk oyun alanlarında veya doğal taşla döşenmiş patika yollarda kullanılmaktadır (Şekil 4.73) [26, s. 62].

Şekil 4.73. Düzensiz poligonların peyzajda görünümü

Son olarak, organik biçimler diğer serbest formlara göre daha kolay tasarlanıp daha zor uygulanırlar. Tamamen rastlantısal eğriler biçimindeki organik formlara doğada en basit biçimiyle bir kaya üzerindeki yosunlarda, su yüzeyinde birikmiş likenlerde veya erimiş kar birikintilerinin bir ırmağın kenarında yarattığı kıvrımlarda rastlayabiliriz. Organik formlar da sert, keskin veya yumuşak olabilirler (Şekil 4.74) [26, s.71, 72]. Peyzaj mimarlığında organik biçimler sıkça kullanılmaktadır. Bu biçimler doğal kaya, kum, su, bitkisel materyallerle sağlanabildiği gibi, kalıplanarak üretilen beton, plastik, fiber glas gibi insan yapımı malzemelerle de elde edilebilir. Organik formlar mekana karışık bir hareket katarlar, aynı zamanda izleyicinin dikkatini çekerek ilgi çekicilik yaratırlar.

Şekil 4.74 Sert ve yumuşak organik formlar [26]

4.5.1.3 Biçimsel İlişki

Tasarımda kuvvetli birlik hissi, bir temanın yönlendirilmesiyle gelişir. Aynı cins biçimleri, çizgileri ve açıları tekrarlariken çeşitli ölçekleri ve yönleri kullanmak monotonluğu azaltır. Fikirsiz tasarımda çeşitli alt temalar da olabilir; malzemelerdeki değişiklik formların da değişmesini gerektirebilir, tasarımı ilginçlik eklemek için

kontrastı kullanmak isteyebilir. Bütün bu nedenlerden dolayı formların birbiriyle entegrasyonunda bir uyumluluk olmasına dikkat edilmelidir.

En kullanışlı form entegrasyonu 90° lik bağlantılarla elde edilir. Dairesel formlar, dikdörtgen ve üçgen formlarla birleştirilmek istendiğinde dairenin radial çizgileri ele alınarak 90° lik bağlantılar gerçekleştirilir. 90° lik bağlantılar düz çizgileri doğal ve kıvrımlı çizgilere bağlamakta da uygulanabilir. Paralel çizgilerle hizalama da kullanılan diğer bir yöntemdir. Keskin dar açılı bağlantılar biçim entegrasyonunda az kullanımlıdır, bunlar genellikle birbiriyle kontrast formların güçlü bir ilişki yaratmak amacıyla birleştirilmesinde kullanılırlar [26, s. 78].

Hareketteki denge ve büyümedeki stabilite, keskin, açık ve tutarlı formlar ve ilişkilerde ifade edilir. Formlar ve ilişkilerin geometrik organizasyonu büyük ölçekli tasarımlarda daha basit olacaktır, daha küçük ölçekli tasarımlarda ilişkiler de daha karmaşık ve detaylı olur. Açık, kolay anlaşılır düz çizgiler ve yaylar, büyük ölçekli parklar ve geniş özel bahçeler gibi daha büyük ölçeklerde düzenlenmiş mekanları oluşturan temel çizgilerdir. Kolay anlaşılır ve özümnenir oldukları için bu çizgiler dinlendirici ve durağandır. Düz ve keskin çizgilerle oluşturulmuş bir çalışma insan gözünün takibi açısından anlaşılması en kolay ve dinlendirici tasarıma sahip olabilir [17, s. 67].

Keskin düz çizgiler, bunların karmaşık açısal ilişkileri, basit veya kompleks eğriler birbirlerine yardımcı eden ve ihtiyacı olan elemanlardır. Tamamen basitlikle kontrol edilmiş karmaşa, düzen içinde düzensizlik, kontrol edilen heyecan gibi uygun orantılı bağlantılarda, bu elemanlar çevresel zenginlik içinde, insan için maksimum görsel hareket oluştururlar. Düz çizgilerle oluşturulmuş bir bahçe, cansız ve monoton olmaktan ilgi çekici, durağan ve dinlendirici olabilir. Açılardaki karışıklık tasarımın kontrol edilmesini de güçleştirecektir. Aynı şekilde, geniş, basit daireli formlarla planlanmış bir bahçe plastik bir hareket duygusu yaratır ve hele durağan, dinlendirici olabilir. Daha kompleks serbest eğrilerle oluşturulmuş aynı bahçenin düzen içinde kontrolü sağlanması daha zordur (Şekil 4.75) [17, s. 67].

Çizgisel tasarım bizim mesleki alanımızın teknik problemlerinin sadece yarısıdır, asıl önemli olan diğer yarısı ise peyzajda kullanılan her türlü eleman ve objenin –bitkiler, kayalar, duvarlar, göletler, yeryüzü şekli- düzenlenmesi, yani düşeyde ve tavanda varolan plandır. Bu, gerçek hacimsel tasarımdır [17, s.67].

Biçimin hacimsel ve anlamsal olarak başarılı bir tasarımı yansıtabilmesi şu temellere dayandırılabilir:

- Düzene ait başarı, insanlığı ni dealleri olarak kabul edilen ölçü ve uyum dealleri doğrultusunda mekansal bütüne ve onun elemanlarının boyutlandırılması ve düzenlenmesine yönelik olarak kurulan “ölçü-ölçek- oran” ilişkilerine dayandırılmaktadır. Burada temel kaynak, insanın fizyolojik ve psikolojik yapısıdır. Bunun öngörüldüğü durumlarda başarı elde edilebilmektedir.
- Bütüne yönelik olarak biçime ait parçaların birbiriyle uyum içinde yer almaları; kompozisyon ilkeleri doğrultusunda parçalar arası ilişkide olmaları söz konusudur. Bu organizasyonu sağlayan, insanın doğasında ve onun dışındaki doğada var olan ve kendi doğası, yapısı ile de görmek istediği; temelde devamlılık, denge, baskınlık, birlik, çeşitlilik ilkeleridir.
- Renk kompozisyonu ve düzeni belirgin hale getirmek, biçimi daha iyi tanımlamak gibi etkilerle estetik ifadeye önemle zenginlik kazandırır, algılamak ve değerlendirmede bir yer tutar.

Şekil 4.75. Farklı biçimlerin birbirleriyle olan ilişkileri [26].

- Işı k insa n n görsel gereksin nlerini iç i ne alan duygusal, zihinsel ve fizyolojik gereksin nleri doğ rultusunda ol u ş turul du ğ unda bi ç i nle n d i r n e ve esteti ğ e ait ö ne mli bir ol gu olarak ortaya ç ı kar.

Anla nı sal bi ç i n e göre;

- Mekan bi ç i m i n i n boyut una ili ş ki n de ğ erlendir n e l e r azal d ı ğ ı nda insa n ve ç evresi arasında ileti ş i m kopabil n e k t e ve buna ba ğ lı olarak mekan ı n okun ması nda anla n a - kavra n a zorluk ları yla kar ş ı la ş ıl n a k t a d ı r. Bu durum ise estetik be ğ eni doğ rultusunda ol u n u s u z bir de ğ erlendir n e ş e k l i n d e ortaya ç ı k t ı ğ ı genelle m e s i yapı l n a k t a d ı r.

Tü m bu özellikler büt ü ne yönelik olarak ele alı n d ı ğ ı nda salt bi ç i m boyut uyla birlikte anla m boyut unda da kararsız ve kar n a ş ı k ol n a y a n , ana fikri belir ğ i n ve kendi iç i nde üst düzey bir ili ş ki iç i ndeki mekan, büyük bir ço ğ unluk tara f ı ndan be ğ enil n e k t e ve estetik açı dan güzel olarak de ğ erlendiril n e k t e d i r [6, s. 15- 16].

4.5.2 Renk

Yapı sal niteliklerine ba ğ lı olarak birtakı m duygusal etki nli k l e r e de sa h i p ol a n renk, görsel olarak al ğ l a n a n ve estetik a m a ç l a r a h i z n e t e d e n bir ele m a n d ı r. Renk, bir tarafta alı cı di ğ er tarafta da bu duyguyu ol u ş t u r a n fakt ö r l e r i n ç e ş i t l i l i ğ i n d e n d o l a y ı s u b j e k t i f t i r. Renk al ğ s ı n ı etkileyen bu fakt ö r l e r ge ç m i ş t e k i deneyi m l e r , k ü l t ü r , m o d a , al ğ ı sabitlikleri, bireysel özellikler, rengin konuya uygunlu ğ u , alan, doku ve bi ç i m olarak sıralanabilir[6].

Bir rengin yaptı ğ ı etki renklerin de ğ erlerine ba ğ lı olarak da gelişir. Bir renk düzenlenmesinde uygun renklerle yapılan armoni gözü yor m a y ı p huzur verirken,

birbirlerine uygun olmayan ve karşıt renklerin arasında da armoni kurulamaz. Birbirlerinin etkisini denetleyen karşıt renklerin aynı ölçülerde kullanılması renklerin etkisini nötr hale getirebilir [6].

Renginin birey üzerinde iki türlü etkisi vardır. İlki kısa süreli olup derine inmeyen salt fiziki etki, diğeri ise renginin fonksiyonlarının gelişmesiyle basit fizik aksiyonlardan daha derin ve güçlü doğan bir aksiyon, diğeri bir değişle iç tepkidir.

Çevremizdeki renklerle ilişkilerimiz sonucu bilinç altımızda oluşan psikolojik etki sadece objelerle değil diğeri duygularla da bir bağlantı yaratılmasını sağlar. Bu da her ne kadar bireyin duyarlılık derecesine bağlı olsa da kişilerin değişik duyguları arasında bir ortak frekans ve yakın bağlantı bulmak söz konusudur. Bu sıcak ve soğuk renkler ayrı ayrı günde me getirir. Mavi, mor gibi bazı renklerin sert, iğneli görünümleri ne karşı bazıları düz kadifemsi niteliktedir. Okşayıcı hisler veren sıcak renkler sarı, kırmızı ve turuncudur. Bu tür renklerin yakın uzak görünme, örttükleri objeleri büyük küçük gösterme, yer aldıkları mekanı genişletip daraltma gibi özellikleri bulunurken, renk algılarında kuvvetli renkler zayıfları arka plana iter [6].

Diğeri renklere göre ileri fırlama özelliği fazla olan kırmızı olduğundan daha yakın algılanır. Mavi geri çekilme özelliğine sahiptir, uzakmış gibi görünür. Gri, mor gibi nötr renkler ise oldukları gibi görünme eğilimindedir [14].

Kırmızı, turuncu, sarı uyarıcı, dikkat çekici niteliktedir. Beynin dalga aktivitesini ve tansiyonunu artırır. Limon kütü, penbe neşelendirir, rahatlatır. Yakın, kuru ve büyük görünme eğilimindedir. Beyaz ve bejin de uyarıcı ve neşe verici etkisi vardır; mavi ve yeşille birlikte yatıştırıcı güven vericilerdir. Beceriye arttırıp ortama yumuşak sakin, barışçıl bir hava verirler. Uzak, küçük ve durgun algılamaya neden olurlar. Kahverengi, mor ve siyah ise nötr, ağır, kasvetli, cesaret kırıcı ve ürkütücüdür [49].

Bişimin ortaya konmasında renkler yardımcı olabilir niteliktedir. Bişim renkle birlikte düşünüldüğünde çeşitlilik kazanır. Düzenlenmeye birlikte bişimle renk arasında bazen uzlaşma bazen de gerili söz konusudur (Şekil 4.76) [48].

Mekanda tek rengin oluşturduğu dñzen birliği, çok renkli dñzen ise çeşitliliği ifade ederken, aşırıya kaçma da monotonluk veya karmaşıklık beraberinde getirerek huzursuzluk ve istenmeyen etkiler oluşturmaktadır (Şekil 4.77)[48].

Birbirinden özellikle ayrıması düşünñlen mekanlar ve onları oluşturan elemanlar farklı renklerde olmalıdır. Çünkü renk ya çevresiyle uyum içinde ya da ona zıttır. Genel değer ve tonlardaki uyum o mekandaki güven, rahatlık duygusu ve mekan etkisini güçlendirirken, zıtlık görsel etkiyi güçlendirir, birtakı möğeleri ön plana çıkarır.

Malzemelerin doğal renkleri de her zaman rahatlatıcı bir etki yaratmaktadır. Mekanların olumsuz boyutlarının dengelenmesi duruma uygun renklerin kullanımıyla sağlanabilir. Sıkıcı, dar ve yüksek yüzeylerle çevrili mekanların hücresel görüntüsü açık ve soğuk renkler kullanarak bir dereceye kadar önlenabilir. İnsan ölçeğine uymayan boyutlardaki geniş statik ya da dar dinamik mekanlarda uç yüzeyin koyu ve doygun renklere boyanması mekan özelliklerinin yitilmesi önleyecek ve olumlu mekanlar yaratacaktır [6].

Şekil 4.76. San Diego Çocuk Hastanesinin bahçesindeki renk ve biçim ilişkileri [48, s. 189]

Şekil 4.77 Bitkilerde rengin yarattığı monotonluk ve ilginçle karışık çeşitlilik [50, s. 60]

4.5.3. Doku

Doku belirsiz bir tekstürdür, şekille desteklenmediği sürece tanımlanmış sayılmaz. Şekil gözü etkileyerek algılamayı gerçekleştirir, tanımlanarak hafızada bir yer edinir. Doku ilkönce gözle fark edildikten sonra elin hareketleriyle hissedilerek her yönden değerlendirilir, ışık faktörü algılamayı şaşırtabilir. İnsan duyusu ipek dokusundaki kalite farklılıklarını bile ayırt edebilecek yeteneğe sahiptir.

Bir düzeyin dokusu malzemenin yapısında var olan niteliğidir. Görme ve dokunma yoluyla hissedilir. Dokunun meydana gelmesi için pürüzlü yüzey veya uygun ışık, girinti çıkıntı gibi dokusal derinlik gerekmektedir.

Dokular birtakı metkinliklere bağlı olarak bütünleştikleri elemanlarda farklı görünme özelliklerine sahiptir. Dokuyu yüzey gözden uzaklaştıkça görsel etkisini kaybeder. Yakında sert etki bırakan doku uzaklaştıkça daha yumuşak algılanır. Dokusal farklılıklar uzaklıktahmini yapmamızda yardımcı olur. Genelde sert dokulu, sıcak renkli ve parlak yüzeyli elemanlar olduğundan daha yakın algılanırken, yumuşak dokulu, soğuk renkli ve mat yüzeyli elemanlar da olduğundan daha uzak algılanır [6] (Şekil 4.78).

Psikolojik açıdan da yumuşak dokulu elemanlar, sükunet ve rahatlık duygusu yaratır, sert dokular iradeyi destekleyerek uyanık tutar. Kimi dokular mekanların özelliklerini ortaya koyup güçlendirirken, kimileri de birtakı m nitelikleri saklayarak pürüzsüz bir özellik oluştururlar. Renk ve biçimde de olduğu gibi çok çeşitli ve birbirleriyle yarışan dokuyu birarada kullanırken dozunu kaçırarak bölücü ve kararsız bir etki yaratabilmektedir. Çevreyle bütünleşip onunla uyumsağlayan doku her zaman için en doğru seçimdir [6].

Şekil 4.78. Çeşitli malzemelerin dokularına göre algılanışları da farklıdır. [28, s. 36]

Dokunun farklı şekillerde okunabilen, görsel yanılmaya neden olabilen etkileri vardır. Güçlü enerjilere sahip olan eğri hattın benzer nitelikte olan bir diğeriyle birarada kullanılması çizginin gücünü azaltacaktır. Ancak daha fazla çiftler dizisi halinde kullanımı seri halinde okunmayı sağlayarak dokunun statüsünü yükseltecektir[6].

Çizgi dokusunun vurgulayıcı gücü şekillerin oluşturulmasında yararlı bir kaynaktır. Çizgilerden öte, göz şekilleri yakalar, şekiller de dokuyu güçlendirir. Çizgiler özgün tekstürlerde olmadıkları sürece dokunun içinde kaybolma eğilimindedir.

Anlamsız çizgilerden oluşan bir dokuya bakan kişi bir süre sonra farklı şekiller algılamaya başlar. Hafıza bu şekilleri mürekkep lekeleri olarak algılamaya meyillidir. Bu şekilde karakter testi yapılır; sınırlayıcı çizgilerle zevke göre anlamlı bir şekil aranır, dokuya bir anlam kazandırılmaya çalışılır [6].

Tekstür konusunu iki yönden incelersek, belirgin sert tekstürlü yüzeyler, düz hatlar gibi gözü alıcı ve otoriter olup, ender durumlarda da cansız ve basittir. Bunun aksine, ince tekstürlü yüzeyler ise bir canlılık ve neşe içerirler. İnce tekstürlü yüzeyler, sert tekstürlü yüzeylere göre daha ince bir ruha sahip oldukları için, algılayanlar üzerinde daha geçici bir etki bırakırlar [19]. İnsanlar üzerindeki etkileri açısından, bitkilerin sahip oldukları tekstürler de önem taşır. Bitkilerin tekstürel özelliklerine göre algılanışları farklıdır. Yoğun yapraklı bitkiler insanlar üzerinde çok daha etkilidir; yoğun gölge etkisine sahip oldukları için, insanlar tarafından daha çok tercih edilirler. Kaba tekstürlü bitkiler, kalın dal ve yoğun yaprak yapısına sahip, Çınar gibi, ince tekstürlüler ise, ince

dal ve ince yaprak yapısına sahip bitkilerdir, gürgen gibi. Kaba tekstürlülerin kış mevsimindeki görünüşleri, ince tekstürlülere göre daha çabuk dikkat çeker ve uzaktan bile fark edilebilir. Kaba tekstürlü bitkiler, mekanda güçlü ve baskın olmalarından dolayı, insana daha yakın görünürken; ince tekstürlüler daha uzaktaymış gibi algılanırlar [28, s.36](Şekil 4.79 ve 4.80).

İnce tekstürlü bitki

Orta tekstürlü bitki

Kaba tekstürlü bitki

Kaba materyal ve kaba tekstürlü bitki

İnce materyal ve ince tekstürlü bitki

Şekil 4.79. Bitkilerin tekstürel özellikleri ve malzemelerle olan ilişkileri [28, s.36]

4.6 Peyzaj Tasarımında Estetik Değerlendirme İçin Kullanılan Organizasyon Prensipleri

Bir önceki bölümde form geliştirme yöntemleri ve biçimsel ilişkiler sistematik bir şekilde anlatılmıştı. Bu biçimler çok faydalı olmasına rağmen, iyi dizayn edilmiş bir mekan yaratma için tasarımı, bunları organizasyon prensipleriyle birlikte ele almalıdır. Gözlemcinin çevreyi kavraması ve ondan zevk alması iki tanımlayıcı algı prensibi ne dayanır: alışıldık olana teşvik ihtiyacı ve tanıdık olana duyulan ihtiyaç. Birincisi değişme cevap verirken ikinci nitelik değişmezliğe cevap verir. Her cevap bir paradoks doğurur. Algılamaya çeşitliliğe ve yeni bilgiye istek duyar ve aynı zamanda düzen içinde güven ve tekrarı arar. İçinde bir yerlerde beklenmedik bir değişiklik olan bir desenin estetik tatmin yaratması mümkündür. Tasarım çözümlerini tanımanın kötü veya yanlış, tanımanın iyi veya doğru olması çok nadiren görülür. Güzellik derece derece algılanır ve ayrıca bu algı kişinin geçmişteki deneyimleriyle alakalıdır. Çeşitlilik insana cevap verse bile, şu söylenebilir ki: temel görsel organizasyon prensipleri birlik, uyumluluk ve ilgi çekiciliktir [26, s. 82]. Ayrıca basitlik, vurgu, denge, ritim ardışıklık ve simetri de diğer yardımcı prensipler olarak sayılabilir.

4.6.1 Birlik

Birlik, ayrı ayrı olan dizayn elemanlarının bir bütün halinde tüm kompozisyon içinde bir bütün halinde algılanmasını ve kavranmasını sağlayan, bu elemanlar arasındaki güç birliğidir. Doğada birlik duygusuna sıkça rastlanır; örneğin çatlamış bir kayanın arasından doğal olarak yeşermiş yosunlar kaya ile uyumlu bir birlik oluşturur ve insanlar bu iki elemanı bir bütün olarak algılar [26, s. 82].

Birlik, bir organizasyonun içindeki farklı tipte peyzaj elemanlarının birbiriyle uyumlu bir şekilde düzenlenmesiyle elde edilir. Bir tasarımda birlik yaratmak için çizgi, form, tekstür veya renk tekrarları yapılabilir [26, s. 83]. Örneğin, aynı tekstürdeki bitki toplulukları, dairesel formlarla düzenlenmiş bir teras ve havuzta da organik formların hakim olduğu bir park tasarımı genel olarak birlik duygusu yaratacaktır.

Çizgi, form ve tekstür tekrarları, aynı tipteki elemanlardan oluşan farklı gruplar arasındaki ilişkiyi güçlendirir ve etkili bir yöntemdir. Farklı ölçülerdeki dikdörtgen döşemelerin bir mekanda tekrarlanarak kullanılması, kıvrılarak akan bir suyun etrafına serpiştirilmiş kaya grupları, farklı bitki gruplarının birbiriyle birleştirilerek organize edilmesi (Şekil 4.81) tasarımda birliği doğurur [26, s.83].

Şekil 4.81. Döşeme, su ve kaya elemanlarında birlik kompozisyonu [26]

Özellikle bitkisel tasarımda birlik çok önemlidir. Eğer birbiriyle uyumsuz bitkiler kullanılırsa, gözlemci açısından karmaşa ve rahatsız edicilik kaçınılmaz olur. Bitki gruplarının birbiriyle uyumunu, yan yana geldiklerinde oluşturacakları ahengi yakalayabilmek için tasarımının bitkileri çok iyi tanıması, renk, boy, çap, tekstür gibi özelliklerine ve gelecekte alacakları şekle göre onları bir araya getirmesi gerekir. Yine sert peyzaj tasarımında kullanılan elemanları, malzemeleri ve biçimleri iyi tanıyarak birbirine uyan malzemeleri yan yana getirmek aynı zamanda bir önceki bölümde anlatılan biçim entegrasyonu ilkelerine uymak gerekir. Tasarımda birlik, iyi dizayn edilmiş elemanlar arasındaki uyumu ilişkiyle sağlar.

Tasarımın amaçlarından biri olan düzen veya birlik, bütünlük yaratmak, oransal ilişkiler, görsel denge, ritim ve tekrar gibi ilkelerle sağlanır. Birlikte olma duygusunu güçlendiren uygunluk farklı hareketlerde çizgi, biçim doku, renk ve açıklık, koyuluk etkisi veren öğelerin bu ilkeler doğrultusunda düzenlenmesi sonucu yaratılır. Birbirinin benzeri olmayan öğelerin çeşitli şekillerde biraraya gelmesi, kümeleneceği sonucu birliği içinde

çeşitlilik duygusu ortaya çıkar; dikkat çekici dominant etkisi ile ilgi topladığı ve canlılık yarattığı için de son derece önemlidir.

Bir mîmari yapıt, hacimsel, yüzeysel ve çizgisel öğelerin bir bütün olarak biraraya gelişi; renk, doku, biçim özellikleriyle birarada algılanması; tüm bunların arasında dinamik bir bağ alan kuvvetlerinin güçlü olması sonucu bütünü içinde birlik ve çeşitlilik duygusu yaratır. Alan kuvvetleri/tüm bileşenler arasında dinamik bir bağ, yakınlık, benzerlik, simetri, kapanma, süreklilik ve iyi bilinen form özellikleri gibi gestalt ilkeleriyle güçlendirilir (Şekil 4.87)[12, s.50].

4.6.2 Uyum (Harmoni)

Uyum tasarım elemanlarının birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerindeki uygunluktur [26, 84]. Güzel bir resim çeşitli obje ve biçimlerin uyumlu bir şekilde düzenlenmesiyle yaratılır. Doğada güzel bir resim yapabilmek için elbette bizler de elimizdeki malzemeleri, objeleri ve bitkileri iyi tanımalı ve onları özelliklerine göre biraraya getirmeliyiz. Her obje birbiriyle etkileşimi içindedir ve tasarımı bu objelerin birbiriyle etkileşiminde rol oynayan kütle (biçim), renk ve tekstür özelliklerini değerlendirmek zorundadır. Bu üç özellik objenin karakterini belirler, objenin karakteri de komşu objelerle olan ilişkisini etkiler (Şekil 4.82). Genellikle benzer karakterdeki objeler birbiriyle uyum içindedir [28, 16].

Şekil 4.82 Objelerin birbirleriyle uyumu veya uyumsuzluğu kütle, renk ve tekstürleriyle ilişkilidir.[28]

Birliğin aksine uyum tasarının tamamında değil tasarım elemanlarının arasında aranmalıdır. Birbiriyle uyumlu, birbirine kenetlenmiş ve uygun elemanlar uyumu yaratırlar. Ancak birbirini içiçe geçerek bozan elemanlar uyumsuzdur. Bîçimsel ilişki prensiplerinde uyumlu bir tasarım yaratma teknikleri anlatılmıştı. Bîçimler arasında akıcı, pürüzsüz geçişler ve güçlü bağlantılar kullanarak aynı zamanda birbirine zıt elemanlar arasında tampon geçiş elemanları kullanarak tasarımda uyumu sağlamak mümkündür [26, s. 84].

Tasarımda doğruluk ve fonksiyonel değer uyumu güçlendirir. Peyzajla ilgili problemleri çözerken samimi doğal elemanları kullanmak, ne elle yapılmış hissi veren ne de fonksiyonel olabilen yapay elemanları kullanmaktan daha fazla uyum yaratır. Genel olarak uyumsuz, kullanışsız ve zayıf görünen çözümlerden kaçınmak gerekir. Uyumlu kompozisyonlar izleyene görsel kalite sunarlar [26, s. 84].

4.6.3 İlginçlik

Bir tasarımda ilginçlik olması, gözlemciye merak, büyülenme, içine çekme duygusu uyandırır. İlginçlik sadece basit bir organizasyon prensibi değildir, aynı zamanda estetik doyumun ve başarılı bir dizaynın temelidir. İlginçlik, şekil, ölçü, tekstür ve renklerde çeşitlilikle; yön, hareket, ses ve ışıktaki değişikliklerle sağlanır. Sürpriz mekanlarla ve keşfetme duygusunu teşvik eden alışılmadık ve tek elemanların kullanılmasıyla tasarım ilgi çekici olabilir [26, s.86].

Çevresel tasarımda insanların eski deneyimlerinden farklı, alışılmadığın dışında öğeler kullanmak çelişkiye neden olmaktadır. Alışılmadığında olma, bir gözlemcinin geçmiş deneyimlerine göre, görmeyi beklediği şeylerde zıtlık, aykırılık olmasıdır. Bu zıtlıklar, daha önceden deneyi medilmiş elemanların farklı biçimlerde organize edilmesiyle veya alışılmadık elemanların aşına olunmuş biçimlerde tasarlanmasıyla elde edilebilir. Farklı kullanıcıların alışılmadığın dışında elemanlara verdikleri tepkiler farklı olmakla beraber, kabul edilebilir düzeyde bir alışılmadığın dışındalık, estetik kaliteyi arttıran bir özelliktir [19, s.101] Aşağıdaki grafikte birlik, uyum ve ilginçlik arasındaki farklılıklar ve birbirleriyle olan ilişkileri adı madı gösterilmiştir: (Tablo 4.2)

Tablo 4.2 Birlik, uyum, ilginçlik arasındaki farklar ve ilişkiler

Kaos: Birlik, harmoni ve ilginçliğin olmadığı bir kompozisyon söz konusu, kareler arasındaki zayıf ilişki karmaşık bir düzenlemeye yol açmış.	
Birlik: Dairesel bir düzenlemeyle ardarda sıralanmış karelerin tekrarıyla sağlanmış bu kompozisyonda birlik duygusu hakimdir. Fakat kullanışsız bağlantılar yüzünden uyum olmadığı söyleyebiliriz.	
Uyum: Bu kompozisyon kareler arasındaki uyumlu ilişkiyle oluşturulmuştur. Tüm kareler birbirine paraleldir fakat, genel olarak parçalar arasında güçlü bir birlik duygusu yoktur.	
Birlik ve Uyum: Kompozisyon şimdiye kadar dörtgen formunda birleştirilmiştir ve parçalar arasında uyumlu bir ilişki vardır. Fakat bir önceki örnekte olduğu gibi ilginçlik içermiyor.	
Birlik, Uyum ve İlginçlik: Burada kompozisyon “S” şeklinde düzenlenmiş. Bütün kenarlar birbiriyle paralel bir ilişki içinde hizalanmıştır. Karelerin ölçeklerindeki değişimi kompozisyona ilginçlik katmış.	

4.6.4 Basitlik ve Karmaşıklık

Basitlik gereksiz olan elemanların azaltılması veya elenmesi sonucunda oluşur. Yani; çizgi, form, tekstür ve rengin ekonomik olarak kullanılmasıdır, ayrıca bir tasarıma netlik ve amaç getirilmeye yarayan temel düzen biçimidir. Eğer fazla aşırıya kaçarsa basitlik, tasarımda monotonluğa yol açabilir [26, s. 88].

Basitlik çoğu alanda, fazla itina göstermenin gereksiz olduğu bir özellik olarak düşünülebilir, fakat hiç de böyle değildir. Bir tasarımda basitliği sağlamak oldukça zor ve ancak uzmanların yapabileceği bir iştir. Zira, tecrübesiz tasarımcılar her türlü biçimi ve objeyi kullanma heveslisi olduklarından onların tasarımları basitlikten uzak olmaktadır. Oysa uzman bir tasarımcı tasarımlarında daima basitliği yakalamaya uğraşır, en iyi olmasına rağmen basitlik en zordur [28, s. 19].

Basitlik sade veya ilgi çekmeyen anlamına gelmez. Tasarımda basitlik, gösterişten veya gereksiz süslenmeden bağımsız doğal bir gelişimdir. Çoğu dizaynda basitlik gösteriş yerine doğru, önceden tespit edilmiş kesin fonksiyonlar sağlar [28, s. 19].

Karmaşıklık basitliğin aksine, aşırı çeşitlilik içeren kompozisyonlarda eğer güçlü bir konu birliği yoksa ortaya çıkar. Bunun kesin bir formülü yoktur fakat, bir tasarımda basitlik ile çeşitlilik arasındaki optimum dengeyi yakalamak algılayıcı açısından en iyi olandır [26, s. 88].

Karmaşık formlar ve modeller, hem insanların ilgisini çeker hem de bilinmeyenleri keşfetme duygusunu uyandırır. Fakat bu karmaşıklığın beyinde optimal bir input seviyesi vardır, çok karmaşık çevreler sevilmez. Bu noktada tasarımcının zorluk çektiği ve dikkat etmesi gereken nokta, karmaşıklığı ölçülebilir değerlerde tanımlayabilmektir [19, s. 97].

Karmaşık düzenlenmiş çevreler, eğer yönelme olgusunu sağlamıyorsa veya yönlendirmiyorsa çevreye herhangi bir nitelik kazandıramıyor demektir. Birbirinden tamamen bağımsız görsel girdiler herhangi bir algılama bağlantısı olmaksızın bir süreklilik oluşturuyorsa, gözlemci belli bir doyuma ulaşınca kadar neredeyse bu

bağlantısız nesnelerin bombardımanı altında kalır. Yani gözlemci bu anlaşılma ritimi karşısında çevreden bir anlam çıkaramaz ve hiçbir şey fark edemez duruma gelir. Dolayısıyla karmaşık çevre ona hiçbir zevk vermez, ancak bilinen bir görsel girdi ile karşılaşınca onu algılar ve takip eder [19, s. 97].

Çevresel tasarımda optimum düzeyde karmaşa ve basitlik hedeflenirse başarılı ve kavranabilen mekanlar elde edilir.

4.6.5 Vurgulama

Her iyi resimde bir veya bir grup obje diğerlerine göre daha fazla dikkat çeker ve ona bakan kişinin gözleri otomatik olarak bu dikkat çeken noktaya kayar. Eğer kompozisyonda birbiriyle çatışan ve eşit öneme sahip olan gereğinden fazla obje varsa bu durum gözlemciyi rahatsız edecektir (Şekil 4.83) [28, s. 17].

Şekil 4.83. Dominant olan bir obje ve aynı baskınlıkta birden fazla objenin yaratacağı çatışma etkisi [28, s. 17]]

Bir görsel kompozisyonda kullanılan öğelerden birinin ya da bir grubunun diğer öğelere ölçü, değer, renk, doku bakımından üstünlük sağlanması ya da kural dışı kalması, o kompozisyonun ya da tasarımın odak noktasını, dominant alanı meydana getirmektedir. Bu kavram çoğu zaman, öğeler arasındaki zıtlık ile sağlanmaktadır. Özel ilgi ve önemin belli bir noktaya toplanması tekdüzeliği engeller. Bu nedenle amaç, dikkat çekmek ve izleyicide haz uyandıran bir düzenleme sağlamaktır [12, s. 47].

Do minant ölçü, merkezi yerleşim tek başına duran biçim for mözelli kleri odak noktasını vurgulayan yaklaşımlardır. Bu etkiler aynı zamanda kavramsal önemi vurgulama yaklaşımıyla bir arada düşünülür. Zıtlık çoğu zaman uyumsuzluk yaratırken aynı zamanda canlılık kazandırır, ilgi çektiği ve heyecan yarattığı için önemli bir ilkedir[12, s. 48].

Vurgu peyzajda bir elemana özel bir önem veya anlam yüklenerek sağlanabilir. Vurgulama, bu elemanın veya etrafındaki bölgenin ilgi çekici ve güçlü bir şekilde düzenlenmesini gerektirir. Vurgunun sınırlı düzeyde kullanıldığı mekanlar gözü dinlendirir ve düzene yardımcı eder. Gözlemcinin bir mekanda neyin önemli olduğunu bulabildiği tasarımlar daha zevk vericidir [26, s. 88].

Peyzajda vurgulama bitkiler, plastik objeler, renkler, biçimler kullanılarak sağlanabilir. Vurgulamanın ille de tasarımcı tarafından insan yapımı elemanlarla yapılması gerekmez, bitkilerin yaprak ve çiçeklerinin renk özellikleri doğal vurgulamaya yardımcı olabilir [28, s. 17]. Vurgu, güçlü ve kararlı bir kontrast yardımıyla yapılabilir. Daha küçük kütlelerin ortasındaki daha büyük kütleler, şekilsiz bir zeminden öne doğru ilerleyen daha kaba tekstürlü bir başka şekil, karanlık bir zeminin önündeki aydınlık bir obje, ince tekstürler arasında kaba tekstür gibi tekniklerin kullanılması vurgulama yaratır (Şekil 4. 84) [26, s. 89].

Şekil 4. 84. Tekstür ve renge bağlı vurgulama teknikleri [26]

Çevreleme ve odaklama, vurgulama prensiplerinin tamamlayıcısıdır. Bu teknikler, çevresel peyzajın desteğiyle başarılı olurlar. Odaklama, çevredeki peyzaj elemanlarının gözlemciyi vurgulanan noktaya bakmaya yöneltici nitelikte düzenlenmesiyle sağlanır [26, s. 90]. Özel bir vurgulamanın gerektiği tasarımlarda, bir objeye doğru yönelerek tekrar eden çiçek bordürleri, ağaççık dizileri ve lineer bir çim alan veya yol gözü ve hareketi uzaktaki objeye yöneltir (Şekil 4.85.) [28, s. 17]. Vurgu, ayrıca tasarımda alışıldık objelerin kullanılmasıyla da sağlanabilir.

Şekil 4.85. Bitkiler ve diğer peyzaj elemanlarıyla yapılmış vurgu örnekleri [26]

4.6.6 Denge

Denge bir tasarımdaki parçaların tüm alana eşit bir dikkat çekicilikle dağıtılmasıdır. Dengeli bir tasarımda gözlemci, farklı ve çeşitli pek çok objeye eşit ilgiyi gösterebilir [28, s. 18]. Denge tasarımdaki stabildir ve barış, güvenlik gibi duyguları çağırır.

Belirli bir aks sistemine göre hacimsel veya yüzeysel öğelerin algılanan etkililiği görsel denge değeri ile ifade edilmektedir. Yatay veya düşey etki, görsel denge ile anlam kazanmaktadır [12, s.44].

“Simetrik denge” bir eksen göre öğelerin aynı durumda tekrar etmesi sonucu oluşturulur. Bir anlamda aynadaki görüntüye benzer bir ifadedir. İnsan vücudunun doğal olarak simetrik bir dengeye sahip olması, sanat gücünü bilinç altında o yönde etkilemiştir. Keskin, kararlı, anıtsal bir kompozisyon izlenimi vermesine karşın ilgi uyandırmaz, tek düze bir etki yaratır [12, s. 45]. “Asimetrik denge” eşit görsel ağırlıkta ve çekicilikteki öğelerin düzenlenmesi ile yaratılır. İlgi çekici olması ve hareket yaratması nedeniyle, kütleli devinimi olduğu gibi, renk, doku, değer, biçim yön ve aralık gibi yüzeysel kompozisyonlarla da asimetrik denge yaratmak olasıdır [12, s. 45]. “İşinsal denge” tüm öğelerin merkeze göre dairesel veya işinsal olarak yerleştirilmesi sonucu oluşmaktadır. Aynı zamanda odak noktasının yani merkezin çalışma alanındaki yerine göre simetrik veya asimetrik denge türünü yansıtmaktadır [12, s.45].

Peyzaj tasarısında denge unsuru, balkon, giriş noktası veya dinlenme alanı gibi sabit bir manzara noktasında sıkça uygulanır. Görüş alanı içindeki manzaranın kontrast veya alışıldık olan keskin bölümleri diğerlerinden daha fazla dikkatimizi çeker. Çeşitli dikkat çekici bölümler dengeli bir şekilde düzenlenirse zihin bunları daha kolay ve rahat algılar. Peyzaj kompozisyonunda denge, bir perspektif içinden geçen aksın iki yanına eşit olarak dağıtılmış dikkat ve ilgi çekicilik olarak tanımlanabilir [26, s. 91].

Formal denge geometrik ve simetriktir. Ayrıca merkez bir aksın her yanında tekrara edilmiş benzer elemanlarla karakterize edilmektedir. Statik ve önceden tahmin edilebilen formal denge, doğayı fethetme, saygınlık ve durağanlık hissi yaratır (Şekil 4.86). İnformal denge geometrik değildir ve asimetriktir. Merak ve hareket duygusu uyandıran akıcı, dinamik, doğal çalışmalarda kullanılır (Şekil 4.87) [26, s. 92].

Şekil 4.86 Formal denge [26, s. 92]

Şekil 4.87 İnfornal denge[26s. 92]

4.6.7. Ritim

Peyzaj mimarlığında ritim duygusu dokuda, ölçekte, mekanda ve renkte etkin olarak ifade edilen bir örüntüdür [12, s.41]. Peyzaj tasarımı nda ritmin yollar, döşemeler, bitkiler ve su elemanlarının birbirleriyle olan ilişkilerinden ortaya çıkar. Temelde ritim duygusu insanın hareketlerine ve doğadaki mevsim değişikliklerine göre şekillenir [32, s.61].

Görsel ritmi yakalamak, bütünü oluşturan birimlerin, öğelerin ardışık düzenlenmesi ile gerçekleşir. Doluluk boşluk oranlarının veya geometrik düzeni n belirli aralıklarla tekrarı görsel ritmi yaratır (Şekil 4.88)[12, s.41].

Şekil 4.88. Belli aralıklarla tekrar edilen öğelerin yarattığı görsel ritim[26, s. 91]

Aralık biçimi veya birim ölçüleri ile farklılık gösteren; hızlanan, hız kesen, yavaşlayan değişik ritimler vardır. “Stakato Ritmi” aralıklar ve birimler arasındaki açık net bir farklılıkla oluşturulmaktadır. Caudé’nin eğrisel, organik mimarisinde olduğu gibi

hızlanan ve hız kesen, yavaşlayan ritimler devamlılık, süreklilik duygusunu güçlendirir [12, s.42].

Öğelerin farklı bir biçimde ve büyüklükte düzenli tekrarı ile yaratılan ritim duygusu, değişimdir; bu değişim mekana akıcılık kazandırır. Ritim duygusu, değişimlerle gelişim gösteren öğelerin ardışık bir dizinin içinde kullanımı sonucu koramla ifade edilir. Yalnızca doluluk boşluk oranlarının tekrarı ile değil aynı zamanda yüzey farklılığıyla yaratılan ilave ritimler de burada önem kazanmaktadır. Ayrıca daha fazla bir zıtlık ile ritim öğeleri daha açık algılanabilir (Şekil 4.90)[12, s.43].

4.6.8 Ardışıklık

Birbirine bağlanmış mekanlar serisi bir ardışıklık oluşturur. Bir yükseltinin tepesinden bazen hızlanarak bazense yavaşlayarak akan ve sonunda bir şelale olarak havuza boşalan suyun hareketi ardışıklık için doğadan verilebilecek bir örnektir. Tıpkı bunun gibi tasarımı da mekan organizasyonunda hız, yön ve hareket modunu düşünmelidir.

İyi ifade edilmiş bir ardışıklık prensipli bir yaklaşım gerektiren bir başlangıç noktasına veya giriş zonuna ihtiyaç duyar. Çeşitli mekanlar ve odaklar birbirini takip edebilir. Bu mekanlar mantıklı bir şekilde birleşerek devam etmeli ve bir yere varma duygusu vermelidir. Varış noktasında ise mutlaka vurgulayıcı bir obje olmalıdır. Bu varış noktası aynı zamanda başka bir olayı niçine girilen diğer bir başlangıç noktası olabilir. Böylece birbirine bağlanmış mekanlar zinciri mantıklı bir şekilde devam eder (Şekil 4.75)[26, s.94].

Mekanlar arası geçişler insanların hareket süreci içinde önemlidir. Böylesi pek çok geçiş mekan verentasarımlar kullanıcılar tarafından tercih edilir ve sevilir. Çünkü yapıları tek defada algılamaz, zaman gerektirir ve algılayabilmek için kullanıcının bu mekanları incelemesi gerekmektedir. Bu inceleme, insanın çevrenin yapılarına alışmaları ve yönelebilmeleri açısından psikolojik güven ihtiyacını karşılarken, bilişsel ihtiyacın karşılanması na da olanak verir [19, s.98].

Şekil 4.89. Mekanlar arası ardışıklık [26, s. 93]

Şekil 4.90 Yeni Zelanda'da bir kent parkında tasarımprensiplerine rastlanabiliyor [50].

5. BURSA SOĞANLI BOTANİK PARKI NIN SERT PEYZAJ TASARIMININ İŞLEVSEL VE ESTETİK AÇIDAN İNCELENMESİ

5.1. Parkın Konumu ve Genel Özellikleri

Soğanlı Botanik Parkı, Bursa çevre yolu üzerinde, Bursa'ya bağlı Soğanlı beldesinde, Soğanlı Çukurca yolu üzerinde konumlanmış olup parkın doğusunda Bursa Zoo adıyla anılan bir de hayvanat bahçesi bulunmaktadır.

Bursa Büyük Şehir Belediyesi tarafından, yeşil kuşak kapsamında; kente bol oksijen sağlamak, ova ile şehri doğal yaşama kültürünün zengin örnekleri ile birleştirmek ve yeşil Bursa'ya yeni kültürel alanlar ve dinlenme alanları kazandırmak amacıyla 1995 yılında yapımına başlanan Botanik Parkı 24 Nisan 1998 yılında hizmete açılmıştır.

Soğanlı Botanik Parkı 400.000 m²'lik yayılış alanı ile giderek betonlaşma tehdidiyle karşı karşıya kalan verimli Bursa ovasının korunmasını sağlayacak sınırlı oluşturmalarının yanında bitkisel araştırmalara ve bilimsel çalışmalara olanak sağlayan bir parktır.

Soğanlı Botanik Parkı, bu özelliklerinin yanı sıra, Bursa halkının hizmetine sunulmuş bir kent parkı olarak Bursa için çağdaş bir kent tanımına uygun fiziksel üniteler zincirinin bir halkasını oluşturmakta niteliğindedir. Bursa'nın ilk ve tek kent parkı olan Botanik Parkı, Kültür Parkı'nın 1,5 katı büyüklüğünde bir alana sahiptir.

Bursa kentinin genel yapısına bakıldığında klasik aktivitelere hizmet eden pek çok parkın varlığı dikkati çekmektedir. Fakat bu parklar yüksek potansiyellerine rağmen genellikle çay içme, manzara seyretme, piknik gibi aktivitelerle kısıtlı kalmaktadır. Bu bakımdan Soğanlı Botanik Parkı işlevsel anlamda farklılık estetik kalite ve toplumu bilinçlendirme anlamında oldukça olumlu ve başarılı bir noktada durmaktadır. Koruma, bilinçlendirme ve hizmet amaçlarına yönelik olarak faaliyet gösteren Botanik Parkı 13.08.1998 tarihinde içerdiği zengin bitki çeşidi nedeniyle I. Derece Doğal Sırt Alanı

ilan edilmiştir. Soğanlı Botanik Parkı'nın projesi İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldız tarafından gerçekleştirilmiştir.

5.2 Parkta Yer Alan Fonksiyon Alanlarının İşlevsel Analizi

Parkta başlıca fonksiyon alanları; girişler, yollar, dinlenme ve oturma mekanları, göletler ve su elemanları, tema bahçeleri, spor alanları, yeşil alanlar, çocuk oyun alanları, Tarihi Bursa Evleri, kafeterya, pastane, w.c., ve yönetim binasıdır. Bu bölümde parkı niçerdiği bu fonksiyon alanlarının işlevsel özellikleri, konuları ve alansal büyüklüklerinin analizi yapılacaktır.

5.2.1. Giriş Mekanları

Girişler; parkın güney (Soğanlı Girişi), batı (Osman Gazi Girişi) ve doğusunda (Çukurca Girişi) olmak üzere üç adettir. Kullanıcılar tarafından yaya ve araçgirişi olarak en fazla yoğunlukta kullanılan giriş parkın güney (Soğanlı) girişi'dir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1. Parkın Güney Kapısı'nın dışardan görünüşü

Diğer girişler tali olarak düşünülmüş olup amaca göre kullanım yoğunlukları değişmektedir. Çukurca Girişi daha çok hayvanat bahçesiyle botanik parkının bağlantısını sağlar nitelikte olup aynı zamanda bisiklet kiralamaya ve kafede oturmaya gelen insanlar için daha kullanışlıdır. Osman Gazi Girişi ise Tema bahçeleriyle çocuk oyun alanına daha yakın tali bir giriştir. Bu girişlerin sert zeminlerini metrekare olarak alansal büyüklükleri aşağıdaki gibidir (Tablo 5.1.).

Tablo 5.1 Girişlerin alansal büyüklükleri

Girişin adı	Alan (m²)
Soğanlı Girişi	130
Çukurca Girişi	1300
Osman gazi Girişi	200
Toplam	1630

Ayrıca parkta her kapıda birer adet olmak üzere toplam 550 araçlık üç adet otopark mevcuttur ve bu otoparkların kullanım yoğunluğu girişlerin kullanım yoğunluğuyla doğru orantılı olarak değişmektedir.

5.2.2 Park İçi Ulaşım Aksları (Yaya Yolları)

Yollar; park içindeki yaya ulaşımın, mekanlar arasındaki bağlantıyı sağlamak üzere tasarlanmış olup ayrıca bisiklet ve koşu gibi spor amaçlı aktiviteler için de ilave yol ağları oluşturulmuştur.

Parkın güney girişiyle doğu girişi arasında uzanan ve “İhlamur Yolu” olarak adlandırılan aks 400m uzunluğunda olup 8m genişliğindedir. Bu yol taraklanmış dökme beton ve granit malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 5.2). İhlamurlu Yol şekilde de görüldüğü gibi ritmik ve kıvrılarak ilerleyen bir akstır. Bu aks üzerinde Bursa evleri, su oyunları havuzu ve parkın iki giriş kapısı bulunmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere aks boyunca devam eden bir İhlamur allesi mevcuttur.

Su oyunları havuzundan başlayarak büyük göletin bir ucuna bağlanıp diğer ucundan çıkarak doğu girişine uzanan 8m genişliğindeki “Çınarlı Yol” ise 500m uzunluğunda olup, yol zemini yine iki yan taraklanmış dökme betonla sınırlanmış granit döşemeyle

kaplanmıştır (Şekil 5.3). Bu aksın özelliği ise kullanıcıları parkın odak noktası olan göletin çevresinde dolandırarak düz bir hatla girişe ulaştırmasıdır. Aks adını iki yanında sıralanan çınar ağaçlarından almıştır. Bisiklet yolu bu aksı iki noktadan, koşu yoluysa bir noktadan kesmektedir. Yapısı itibarıyla bu aks parkı hem men hem si metrik olarak iki parçaya ayırmaktadır. Üstteki parçaya tema ve kültür bahçelerini si ngelerken alttaki parça ise daha basit ve belli aktivitelere hizmet eden yeşil alan yoğunluğu bir nekandır.

Şekil 5.2 Ihlamurlu yolun, parkın girişi nden içi ne doğru görünüşü

Şekil 5.3. Çınarlı Yol

Şekil 5.4. Bisiklet Yolu

Bisiklet yolu olarak adlandırılan birinci derecede tali aks görevindeki yol ise parki içinde ring yapacak şekilde tasarlanmış olup uzunluğu 1800m genişliği 6m'dir. Bu yol iki yanını granit malzemeyle sınırlanmış kırmızı asfalt döşemeyle kaplanmıştır. Yol çevresi renk uyumunu yansıtmak amacıyla kırmızı yapraklı akçaağaçlarla (Acer platanoides 'Grimson King') alle şeklinde bitkilendirilmiştir (Şekil 5.4). Ring özelliğinden dolayı ve konumu itibarıyla parkın her mekanıyla bağlantı halinde olan bu

aks ana ulaşım maksı olmasının yanı sıra fonksiyonel olarak spor amaçına da hizmet eder niteliktedir ve özellikle haftasonları yoğun bir kullanıcı kitlesine sahiptir.

Alan içindeki yürüyüş yolları yani ikinci derecede tali akslar toplam 24.000 m uzunluğunda 2 m genişliğindedir. Bu yollar yer yer doğal zemin malzemesi olan sıkıştırılmış toprakla bazı yerlerde ise serbest granit parke taşla kaplanmıştır (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 Yürüyüş yolları

Şekil 5.6
Koşu yolu
üzerindeki
bir tabela

İkinci derece tali akslar yürüyüş ve gezinti amaçlı kullanılmakla birlikte fonksiyon alanlarını birbirine bağlama görevini de üstlenmiştir. Genel olarak bu yolların bir kısmı tema bahçeleri arasında yer almakla beraber diğer bir kısım ise parkın güney kesimindeki yeşil alanların arasında konumlanmıştır. Koşu parkuru ise alanın çevresinde ring yaparak dolaşan 3 m genişliğinde ve 2500 m uzunluğunda toprak ve çakıl malzemeyle kaplı bir akstır. Bu aks boyunca kullanıcıları bilgilendiren işaret levhaları ve spor amaçlı alet ve ekipmanlar mevcuttur (Şekil 5.6).

Parkta tasarlanan ana yaya aksları genellikle bitkisel elementlerle birlikte düşünülerek, bunlara yönlendirme ve virajlarla hareketlilik etkisi kazandırılmıştır. Bisiklet yolu yine lineer mekan niteliğinde, dinlendirici, ve doğayı vurgulayıcı alan özelliğindedir.

Yürüyüş yolları doğal kavislerle, mekanlar ve yeşil alanlar arasında doğal formlarla dolanarak insanların temiz hava, doğa ihtiyacı ve bitkilerin özelliklerini daha yakından görmelerini sağlayacak alanlar yaratmaktadır. Yürüyüş yolları arasında oturma elementleri ve sürpriz mekanlarla bu akslara da yan işlevler kazandırılmıştır.

Tablo 5.2 Alan içi ulaşım maksımlarının alansal büyüklükleri

Aksın adı	Alan (m ²)
Ana aks	7.200
1. derece tali aks (Bisiklet yolu)	10.800
2. derece tali aks (Yürüyüş yolu)	24.000
Koşu parkuru	7.500
Toplam	49.500

5.2.3 Su Yüzeyleri ve Çevrelerindeki Dinlenme Alanları

Su yüzeyleri; Soğanlı Botanik Parkı'nın en çok sevilen ve kullanılan mekanlarını oluşturmaktadır. Parkın odak noktasını oluşturan mekanda düzenlenmiş olan büyük gölet 14.655 m² büyüklüğünde olup etrafı suyu seven pek çok türde bitkiyle düzenlenmiştir. Bu gölet içinde suya hareket kazandıran fıskiyeler de bulunmaktadır (Şekil 5.7). Gölet etrafında oturma alanları, oturma birimleri ve bir adet gösteri terası bulunmaktadır (Şekil 5.8).

Genel olarak parkın yapısına bakıldığında su elemanlarının baskın etkisi hissedilmez. Beraber, bu suni gölet de parkın tam merkez noktasına yerleştirilmiş olması nedeniyle bu baskınlığı vurgulamaktadır. Gölet çevresi hem manzara seyri, hem gezerken hem de oturup dinlenmeye amaçlarına yönelik olmak üzere yoğun bir potansiyele sahiptir.

Büyük suni gölet her mevsimde kendisini izleyenlere farklı manzara olanakları sağlarken ve kullanıcılar bu su elemanının etrafında dolaşarak parkta keşfetmeye ve değişik bakış açılarını yakalamaya yönlendirilmektedirler. Özellikle suyun yansıtıcı özelliğinden burada çokça faydalananmış olması tasarının estetik açıdan ayrı bir doğal güzellik katmasıdır (Şekil 5.9.)

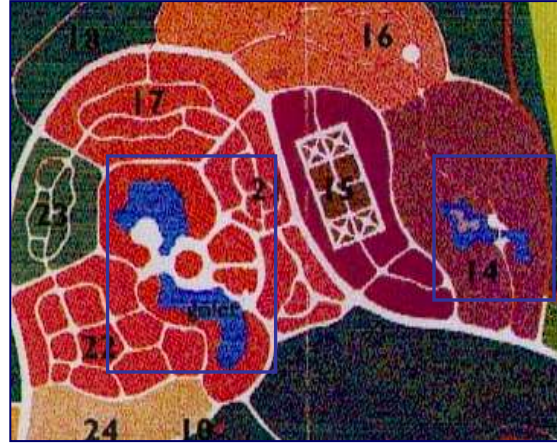
Şekil 5.7. Parkın odak noktasındaki suni göletin görüntüsü ve planı

Şekil 5.8. Göletin karşısındaki oturma terası

Şekil 5.9. Göl etinin kışın ve yazın sunduğu manzaralardan kesitler

Şekil 5.10. Tema bahçelerinde bulunan diğer iki göl etinin plandaki görünüşü

Parkın kuzeyinde toplam alanı 3180 m² olan birisi Japon Bahçesi'ne (Şekil 5.11) ait diğeri ise gül bahçesi'nin yanında (Şekil 5.12) olmak üzere iki farklı su elemanı daha vardır (Şekil 5.10). Yine bu su yüzeylerinin de etrafında su içi ve su kenarı bitkileriyle düzenlemeler yapılmıştır. Göl etleri suni olup p.v.c. malzeme üzerine serilmiş iri çakıl ve

dere taşlarıyla tasarlanmıştır. Japon bahçesine ait olan gölette bir adet köprü bulunmakta ve bu gölet diğerine göre daha küçüktür.

Bu göletler de informal yapıda olup yine çevrelerinde çeşitli oturma birimleri ve manzara seyri için olanak verecek biçimde birtakım mekanlar tasarlanmıştır. Bu alanlar diğer göletin etrafındaki oturma mekanlarına göre daha mahramdır ve farklı olarak suyun daha yakınlara ulaşmaya olanak veren sert zemin veya köprü gibi oluşumlarla tasarlanmıştır. Bu alanlar insanların doğayla bütünleşmesine ve köyden kente göç olgusuyla pekişen mekete olan hasretin giderilmesine de olanak sağlamaktadır.

Parkın Soğanlı girişinden girildiğinde, ıhlamurlu yolun ilerisinde iki parçalı su oyunları havuzu mekanı (Şekil 5.13) yanına yerleştirilen anfi biçimli oturma mekanı ve arkasındaki demir pergola ile birlikte düşünülmüştür. Şu sıralarda maalesef aktif olarak kullanılan bu su elemanı parka ilginçlik ve hareket katmaktadır. Bu su elemanı da organik formlarla tasarlanmış olmasına rağmen kullanılan malzeme tipi ve yerden yüksek olması nedeniyle diğer göletlere göre daha geometrik bir yapıya sahiptir.

Parkta yer alan su elemanlarının alansal büyüklükleri aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 5.3).

Tablo 5.3. Su elemanlarının alansal büyüklükleri

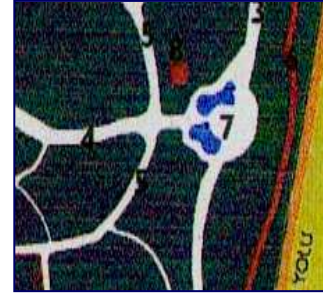
Göl et i n ad	Al an (m ²)
Büyük gölet	14.655
Küçük göletler	3180
Su oyunları havuzu	430
Toplam	18.265

Şekil 5.11. Japon Bahçesi'ne ait olan gölet ve üzerindeki ahşap köprü

Şekil 5.12. Tema Bahçeleri'nin ortasında yer alan iki parçalı suni gölet

Şekil 5.13. Su oyunları havuzu ve yanındaki oturma terası ile sağda alanın plandaki görünüşü

Şekil 5.14. Üst kotta doğal zeminle düzenlenmiş olan oturma mekanı

Oturma ve dinlenme amaçlı düzenlenmiş alanlar; 10.490 m², olup bu alanlar genellikle su elemanları çevresinde düzenlenmiş sert zemin mekanlardır (Şekil 5.13 ve 5.14). Bunlardan büyük göletin çevresini tamamen dolanan ve aks boyunca yerleştirilmiş olan dinlenme ve manzara seyretme amaçlı olarak kullanılabilecek sert zeminin alansal büyüklüğü 9350 m²'dir. Ayrıca tema bahçelerinin arasında düzenlenmiş olan doğal zeminli dinlenme mekanı 1140 m²'dir. Bunun yanında parka gelen kullanıcılar yeşil alanları da aynı amaçla kullanabilmektedir.

Oturma alanları genellikle açık ve mahrem mekanlar olarak ikiye ayrılabilir. Gölet çevresindekiler daha açık ve geniş bir objektiften tüm manzarayı seyretme amaçlı düşünülmüşken, daha kapalı mekanlar sayılabilecek tema bahçeleri ve yeşil alanların içindeki oturma mekanları dar çerçeveli manzara seyrine yönelik kendi içinde bir dinamiği olan mekanlardır.

Genel olarak bakıldığında kullanım yoğunluğu açısından büyük gölet çevresindeki oturma alanları daha çok tercih edilmekle beraber, Japon Bahçesi de görsel niteliği ve alışılmadık dışında bir mekan olması nedeniyle tercih edilmektedir. Diğer alanlar daha mahrem olmaları ve gençlerin tercih ettiği mekanlar olmaları nedeniyle kullanım yoğunlukları ötekilere göre nispeten daha azdır. Alanda yapılan görüşmelerin sonucuna göre ise kullanıcılar daha çok su elemanlarına yakın ve yeşilliğin bol olduğu alanları oturma için tercih etmektedirler. Bu alanlar içerisinde alanın temasına ve talebe yönelik

olarak oturma, aydınlatma, gölgelenen elemanları, çöp kutuları gibi şlevsel donatı elemanları kullanılmıştır. Bu elemanların özelliklerinden ileri ki bölümde ayrıntılı olarak bahsedilecektir (Bkz. Bölüm 5.5.2).

5.2.4 Tema Bahçeleri

Parkın kuzey kesiminde birbiriyle ko nbi ne olacak şekilde tasarlanmış olup bunlar, ül ke bahçeleri; Japon Bahçesi, Fransız Bahçesi, İngiliz Bahçesi, botanik bahçeleri; şekilli bitkiler bahçesi, kokulu bitkiler bahçesi, gül bahçesi, açel ya bahçesi, kaya bahçesi, renk bahçesi olmak üzere dokuz adettir. Bu bahçelerin toplam alanı 48.340 m²'dir. Bu alanlarda da pek çok farklı türdeki bitkiler sergilenirken insanlara dinlenebilecekleri ve bitkileri, doğayı ve değişik kültürleri tanıyabilecekleri bir mekan sunulmuştur. Bu doğa ve kültür alanları, bölgedeki okullardan gelen öğrenci gruplarına eğitim amaçlı da hizmet vermektedir. Bu alandaki bahçelerin isimleri ve alansal büyüklükleri Tablo 5.4'te verilmiştir.

Tablo 5.4. Tema bahçelerinin alansal ölçüleri

Bahçe adı	Alan (m ²)	Bahçe adı	Alan (m ²)
Japon bahçesi	10.450	Açel ya bahçesi	5800
İngiliz bahçesi	8740	Gül bahçesi	4800
Şekilli bitkiler b	2300	Fransız bahçesi	2370
Kaya bahçesi	4250	Renk bahçesi	6340
Kokulu bitkiler b	3290	Toplam	48.340

Bu mekanlardan Fransız Bahçesi ve şekilli bitkiler bahçesi diğerlerine göre daha geometrik biçimlere sahiptir ve seyir amaçlı alanlardır (Şekil 5.15 ve 5.16). İngiliz (Şekil

5.19) ve Japon Bahçeleri (Şekil 5.17) değişik tasarımları ve oturma alanına yönelik olmaları nedeniyle insanlar tarafından çok beğenilmektedir. Tarihi Türk Bahçeleri'nin ayrılmaz bir parçası olan gül bahçesi de (Şekil 5.20) farklı tasarım ve yaz mevsimindeki görüntüsü ile hemgezi niteliğinde oturma alanına hizmet etmektedir. Bitkisel eleman ve kaya kullanımıyla ağırlıkta olduğu kaya bahçesi alanda yarattığı farklılık nedeniyle ziyaretçilere farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Şekil 5.18). Bitkilerin renk ve koku özelliklerinin sergilendiği kokulu bitkiler bahçesi ve renk bahçesi de bu kombinasyonun bir diğer parçasıdır.

Bu mekanlar parkta açıkça sergilenen ve kolay ulaşılabilen mekanlar oluştuktan çok, insanları arayıp bulmaya ve keşfetmeye yönelten daha gizli ve estetik özelliklerin ağırlıkta olduğu mekanlardır. Bunlar fonksiyonel olarak kullanılmaktan çok insanları bilgilendirmek ve farklı bahçe tasarımlarını, bitkileri gösterebilmek için düzenlenmiş eğitici yönelik mekanlardır. Bu alanlar içinde de pasif rekreasyon gerçekleştirmeye yönelik donatı elemanları kullanılmıştır.

Şekil 5.15. Fransız Bahçesi'nin yaz ve kış halleri

Şekil 5.16. Şekilli bitkiler bahçesi'nin görünüşü

Şekil 5.17. Japon Bahçesi'nin genel görünüşü

Şekil 5.18. Kaya Bahçesi'nin hareketli topoğrafyası ve bitkileriyle genel görünüşü

Şekil 5.19. İngiliz Bahçesi

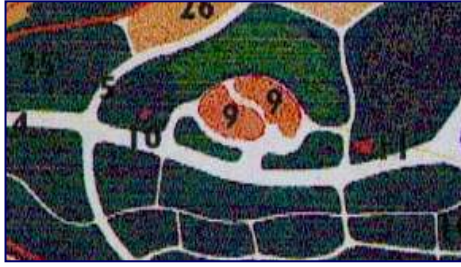
Şekil 5.20. Gül Bahçesi

5.2.5 Çocuk oyun alanları

Çocuk oyun alanları parkını ki ayrı noktasına çeşitli yaş gruplarına göre yerleştirilmiştir. Parkın ana girişine yakın olan çocuk oyun alanı 740 m², üç parçalı ve dairesel formudur (Şekil 5.22). Bu alanda ahşap komple oyun setleri ve diğer ekipmanlar mevcuttur. Doğru kesiminde yer alan çocuk oyun alanı (Şekil 5.21) 1500 m²' dir ve alanda ahşap

malzemenin tasarlanması, çocukları macera ve keşfetmeye yönlendirecek batık gemi şeklindeki çocuk oyun elemanını kullanılmıştır. Toplam çocuk oyun alanı 2240 m²’dir.

Belirli bir işleve hizmet eden bu alanlarda mekanların hacmi ve ölçeği çocukların ergonomisine uygun olarak düşünülmüştür. Batık Gemi çocuk oyun alanı, diğerine göre daha açık ve güneş ışınlarıyla daha fazla ilişkili bir mekan iken, park girişine yakın olarak konumlandırılmış çocuk oyun alanı bir tarafı yapay tepelerle, diğer tarafı boylu ağaçlarla ve parkın sınıрыyla kuşatıldığından bu mekan daha kapalıdır. Ayrıca girişe yakın olması ve bisiklet kiralama, kafe pastane gibi fonksiyonların hemen yanında olması nedeniyle oldukça hareketli bir konumu vardır.

Şekil 5.21. Batık Gemi çocuk oyun alanının planı ve fotoğrafı

Şekil 5.22. Grişteki çocuk oyun alanının planı ve görüntüleri

5.2.6 Spor Amaçlı Alanlar

Spor amaçıyla düşünülmüş akslar yani bisiklet yolu ve koşu parkuru bu gruba girmektedir. Koşu parkuru haftasonu daha yoğun olmakla birlikte hem Bursa halkı

hem de İstanbul'dan gelen kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır. Bisiklet yolu ise insanlar tarafından en çok beğenilerek kullanılan spor alanı olma özelliğindedir. Ayrıca çocuklar için düzenlenmiş olan model otomobil pisti (1100 m².) ve açık masatenisi alanında (1500 m².) bu grup içinde değerlendirilebilir. Bu son iki alan bugün faaliyette olmakla birlikte insanlar tarafından amaç dışı olarak da kullanılmaktadır.

5.2.7. Büfe, Cafe ve WC'ler

Parkta temel ihtiyaçları karşılamak üzere dört adet wc, dört adet büfe ve bir adet pastane bulunmaktadır. WC'ler konum olarak iki tanesi temâ bahçeleri yakınında, biri batık gemi çocuk oyun alanının yanında diğeri ise büyük göletin güney kesiminde yer almaktadır. Binalar tek tip tuğla kaplamalı ve önlerindeki sert zemin ise yerinde dökme betondur (Şekil 5.23).

Şekil 5.23. Bir wc binasının görünüşü

Kullanıcıların yeme-içme ve oturma ihtiyacını karşılamak üzere düzenlenmiş olan ve aktif olarak çalışan iki adet kafe mevcuttur. Bunlardan yoğunlukla kullanılan parkın kuzey girişinin yakınında bulunan ve aynı zamanda bisiklet kiralama işlevine de hizmet eden kafeteryadır (Şekil 5.24.). Diğer kafeterya ise batık gemi çocuk oyun alanının yanındaki daha küçük çaptaki kafeteryadır. Bunlardan başka alanda belli sezonlarda aktif hale gelen iki büfe binası daha bulunmakla beraber, Bursa Evleri içinde yer alan bir restoranda yakın zamanda hizmete girecektir.

Şekil 5.24. Bisiklet kiralama yeri ve yoğun kullanımlı kafeterya binasının gölet tarafından görünüşü

5.3. Parkta Yer Alan Fonksiyon Alanlarının Estetik Analizi

Bu bölümde daha önce anlatılan mekan tiplerine dayanarak parkta kullanılan fonksiyon alanları bu mekanların özelliklerine göre sınıflandırılacaktır. Ayrıca mekan tasarımı ve kullanılan biçimler açısından yine bu mekanların taşıdığı biçimler analiz edilecek ve mekanlar arasındaki biçimsel ilişkiler irdelenecektir.

5.3.1. Meksal Özellikler Açısından Değerlendirme

Bölüm 4.1.'de belirtilen pozitif- negatif mekan kavramı doğrultusunda düşünürsek, bizi mişiniz eğer bu parkın sert peyzaj tasarımı değerlendirilirse bu açıdan pozitif mekanlar parkın sert zeminleri negatif mekanlarsa bitkisel materyalle kaplı olan yumuşak peyzaj alanları olacaktır.

Hacimsel anlamda parkın geneline bakıldığında yer yer mekansal kapalılıkla desteklenmiş büyük hacimli bir mekan gözlenmektedir. Fakat bu geniş hacim parkın etrafını kuşatan Udağ'ın görüntüsüyle kuşatıldığı için kişi kendini son derece güvende ve huzur içinde hissedebilmektedir. Meksal form açısından yine bölüm 4.3.3.'te değerlendirilen özgür, statik ve lineer mekan olmak üzere üç tip mekan açısından parktaki mekanlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

5.3.1.1. Parkta Yer Alan Özgür Mekanlar

Gölet çevreleri, Japon Bahçesi, Kaya Bahçesi, İngiliz Bahçesi, Giriş Mekanları gibi görüşe açık olan ve gözün pekçok doğrultuda hareketine izin veren dolambaçlı hacimler parktaki özgür mekan özelliğinde olan alanlardır.

Kaya bahçesi ve Japon bahçesi düz alan üzerinde oluşturulmuş tepeci kler üzerine kurul u olduğundan bu mekanlar da manzaraya ve görüşe açık olup parkın silüetinin izlenebildiği özgür mekanlardır. İngiliz bahçesi, gölet çevresi ve giriş gibi alanlar da geniş hacimleri ve düz alan üzerine kurulmuş olmaları nedeniyle insanların özgür hareketine ve etrafı seyrederak algılamasına izin veren mekanlardır (Şekil 5.25. ve 5.26).

Şekil 5.25. Gölet çevresinin açık mekan niteliğinde oluşu hacimsel genişliğinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 5.26. İngiliz bahçesi ve giriş mekanının özgür mekan olmasının nedeni görüşe açık mekanlar olmalarıdır.

5.3.1.2 Parkta Yer Alan Statik Mekanlar

Şekilli Bitkiler Bahçesi, Fransız Bahçesi, çocuk oyun alanları, botanik bahçelerinin ortasındaki gölet çevresi, su oyunları havuzu çevresi gibi durağan ve kapalı olan aynı zamanda da belli bir kullanıma hizmet eden mekanların statik mekan olma özelliklerinin nedeni bu alanların durağan ve genellikle hacimsel olarak kare ya da dairesel hatlara sahip olmalarıdır. Bu mekanlarda hareket belli bir merkeze doğru yönlendirilmiş olup genellikle kuşatılmışlık ve kapalılık hissi uyandırmaktadır.

Özellikle bu durum Şekilli Bitkiler Bahçesi ve Fransız Bahçesi'nde çok belirgindir (Şekil 5.27). Etrafı iğreli Servi ve Mızı gibi ağaçlardan oluşturulmuş bitki çitiyle kuşatılmış olan bu iki alanda da hareket belli bir merkeze veya aksa yönlendirilmiş olup dışarıda kalan mekanlarla olan görsel ve fiziksel bağlar kopartılmıştır.

Parkın girişindeki üç dairesel alandan oluşan büyük çocuk oyun alanı ise daha az statiktir çünkü burada tam bir kapalılık yoktur. Bu mekan gerek belli bir aktiviteye yönelik olması açısından gerekse sadece belli kullanıcılara hitab etmesi açısından soyut bir kapalılığa sahip olmakla beraber, dairesel formu ve etrafındaki yapı ve bitki elemanlarıyla kuşatılmış olmasından dolayı da fiziksel anlamda bir kapalılığa da sahiptir.

Şekil 5.27 Şekilli Bitkiler Bahçesi ve Fransız Bahçesi'nde maksimum kapalılık ve hareketin yönlendirilmesi fazlasıyla etkindir.

Botanik bahçelerini ortasında bulunan göletin yakın çevresinin çok da fazla olmasa da durağan mekan olduğu söylenebilir. Bu alan parkın konum itibarıyla, odak noktası ve çevresine göre daha mahrem bir mekandır ve tercih sebebi de bu mahremiyetidir. Alanda mevcut bulunan iki parçalı göletin çevresindeki doğal sert zeminin etrafı ile olan ilişkisi bir tarafta yapay tepelerle ve diğer tarafta ise bitkisel elementlerle kısmen kesilmiştir (Şekil 5.28).

Şekil 5.28. Gölet çevresindeki statik mekanlar ve bitkisel elementlerle oluşturulmuş kuşatma etkisi resiminde görülen mekandır.

Batık gemi çocuk oyun alanı da yarı statik ve arkası ibrelili ağaçlarla bitkilendirilmiş alanlarla kuşatılmış olup yine belli bir yaş grubundaki çocuklara yönelik olması itibarıyla statik bir mekan olarak kabul edilebilir (Şekil 5.21). Su oyunları havuzu da kendi içinde harekete müsaade eden fakat göleti gizlemek amacıyla oluşturulmuş bitkilendirilmiş sırtlarla kuşatılmış olduğundan statik bir geçiş mekandır (Şekil 5.13).

5.3.1.3 Parktaki Lineer Mekanlar

Parkta iki ucu açık olan ve her iki ucu da açık olan koridor özelliğinde üç mekan vardır. Bisiklet yolu, İhlamurlu Yol gibi hareketi belli bir yöne doğru kaydıran iki yanlı allellerle sınırlandırılmış mekanlar ve üzeri metal pergola ile örtülü, lineer doğrultulu gül bahçesi (Şekil 5.29.) alandaki en belirgin lineer mekanlardır.

Bu mekanlarda birey belli bir doğrultuda hareket ederken gözleri de bu harekete doğru yönelir. Bu mekanlar hareketi içe doğru yöneltmediği için mekanda ilerlerken çıkabilecek sürpriz bir açıklıktan bireyin hareketi başka bir yöne doğru kayabilir. Bisiklet yolunda ilerlerken kokulu bitkiler bahçesine veya şekilli bitkiler bahçesine yönelik bu duruma örnek teşkil edebilir (Şekil 5.30). İhlamurlu yolda da aynı şekilde, büyük gölet çevresine su oyunları havuzunun karşısına çıkması ile yönelebilirsiniz. Çıkarlı yol ise lineer mekan özelliğiyle ziyaretçileri yönlendirici özelliktedir.

Şekil 5.29 Gül bahçesinin lineer mekan özelliği pergolası

Şekil 5.30 Bisiklet yolundan kokulu bitkiler bahçesine yönelim noktası

5.3.2 Bîçimsel Özellikler Açısından Değerlendirme

4. bölümde peyzaj mimarlığında kullanılan bîçimleri geometrik ve organik olmak üzere ikiye ayırmıştık. Bu bölümde de parkta yer alan mekanlar bu iki bîçime göre sınıflandırılacaktır.

5.3.2.1. Geometrik Bîçimli Mekan ve Yapılar

Bîçimitebiriyle Fransız Bahçesi, otoparklar, kafe, pastane ve w.c. binaları gibi mekanlar doksan derecelik hatlarla çalışılmıştır. Bunun yanında dairesel bîçimin hakim olduğu büyük çocuk oyun alanı da geometrik bîçimdeki mekanlardandır.

Şekil 5.31. Fransız bahçesi nin geometrik tasarımı ve diğer mekanlarla olan biçimsel ilişkisi.

Mekanlar içinde tasarımı açısından estetik anlamda geometrik formu en fazla hissedilen alan Fransız Bahçesi'dir (Şekil 5.31). Bu mekan Fransız Barok üslubunun özelliklerini taşıyan aksiyal simetrisinin hakim olduğu bir mekandır. Gerek sert gerekse yumuşak peyzaj elemanlarında, kare ve üçgen formların hakim olduğu görülmektedir. Bu bahçenin tasarımı öncelikli olarak önemli olan, bahçenin kendi içindeki biçimsel uyumu değil organik bir tasarım bütünü içindeki konumlanışıdır. Çünkü Fransız bahçesi nin bilinen geometrik yapısını tamamen organik çizgilerle düzenlenmiş bir alana oturtmak gerçekten de zordur. Burada bahçenin konumu, biçimi ve diğer mekanlarla olan ilişkisi tasarımprensipleri açısından son derece iyidir.

Diğer geometrik yapı ve mekanlar da bilinen en basit geometrik şekillerden oluştukları için, basitlik ilkesine uygunlukları bağlamında, biçimsel anlamda tasarımın bütünüyle uyumsuzluk hissettiren bir rahatsızlık gözlenmektedir.

5.3.2.2 Organik (Natural) Biçimli Mekan ve Yapılar

Parkın tasarımının genelinde doğal hatlı formların ve organik biçimlerin hakim olduğu hissedilmekle beraber kullanılan malzemelerin de bu doğal tasarımla uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Yol ağlarının organik biçimleri ve birbiriyle ilişkileri ulaşılabilirlik

anlamında işlevsel, doğallık anlamında da estetikdir. Suni göletlerin hırsı de doğadaki gibi kıvrılarak kapanan doğal eğriler şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 5.32). Bu alanların etrafındaki sert zeminler de göletlerin formuyla uyumlu olan çizgilerle natural bir formda tasarlanmıştır (Şekil 5.33).

Şekil 5.32 Parktaki yolların organik formu ve mekanlarla olan ilişkilerindeki uyumluluk şekli de görülmektedir

Şekil 5.33. Gölet çevresindeki sert zeminin çizgisi göletin formuna uyacak şekilde kıvrılarak ilerlemektedir.

5.3.2.1. Parktaki Biçimlerin Birbirleriyle İlişkileri

Soğanlı Botanik Parkı'nın tasarımı göze çarpan kuvvetli birlik hissi mekanın içine girildiğinde renk, doku ve malzeme kaynaklı gibi hissedilse de aslında parkın temasının etkisi ve biçimler arasındaki kuvvetli ilişkiler bu birlik duygusunun temelini oluşturmaktadır. Alanda genellikle aynı cins naturalist formlar, biçimler ve çizgiler kullanılırken bir yandan da farklı ölçek ve yönler kullanılarak tasarımın monoton bir etki

Şekil 5.34 Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın sert peyzaj tasarımının biçimsel ilişkileri yukarıda açıkça görülmektedir.

yaratması nın önüne geçilebilmiştir. Büyük ölçekli tasarımlarda ilişkilerin daha basit olması açık, kesin ve kolay anlaşılır çizgilerin kullanımıyla sağlanır. Bu alanda da biçimsel ilişkilerde son derece net ve açık, kesin, kararlı ve kolay anlaşılır düz çizgiler ve yaylar kullanıldığını görmekteyiz.

Özellikle aksların birbiriyle birleşme yerlerindeki netlik, farklı malzeme kullanımıyla akslar arasındaki farklılığın vurgulanması, farklı renk, malzeme ve dokuların kullanımıyla mekansal biçimlerin ortaya konması gibi özellikler parkta kuvvetli bir biçimsel bütünlük olduğunu ortaya koymaktadır.

Geniş, basit, dairesel ve doğal eğrisel formlarla tasarlanmış bu park plastik bir hareket duygusu yaratmakla beraber duragan, dinlendirici olabilir. Parkın biçimsel tasarımı nın estetik açıdan oldukça başarılı olduğu gerek kağıt üzerindeki projede sert zeminlerin şekil zemin ilişkisi açısından dağılımında, gerekse alan içinde üç boyutlu olarak taban, tavan ve duvar elemanları ile kütlelerin birbiriyle olan uyumlu ilişkisinde açıkça görülmektedir (Şekil 5.34).

5.5 Parkta Kullanılan Sert Peyzaj Elemanlarının Analizi

Bu bölümde parkta kullanılan döşemeler, oturma elemanları, aydınlatma birimleri, çöp kutuları, çocuk oyun elemanları gibi sert peyzaj elemanları incelenerek bunların işlev ve tasarımı açısından uygun olup olmadıkları değerlendirilecektir.

5.5.1 Parkta Kullanılan Döşeme Tipleri

Parkta kullanılan başlıca döşeme tipleri taraklanmış yerinde dökme beton, granit parke taş, kırmazi asfalt, serme kumçakıl, sıkıştırılmış toprak ve çakıl derzli doğal taş döşemelerdir. Bu döşemelerin kullanımı biçimi tek başlarına olabildiği gibi birbirleriyle kombine olarak da olabilmektedir.

Şekil 5.35. Ana akslarda kullanılan taraklanmış bej renk beton bantlı granit döşeme ve detayı

Şekil 5.36. Şekli bitkiler bahçesi ve oturma alanlarında kullanılan çakıl derzli doğal taş döşeme ve detaydaki görünümü

Fotografarla anlatılan bu döşeme tiplerinde göze çarpan, kullanılan tüm malzemelerin doğal nitelikli oluşu ve organik formlara kolayca uyumsağlayabilen plastik malzemeler arasından seçilmiştir. Yollarda ve mekanlarda kullanılan eğrisel formların pürüzsüz bir biçimde ortaya konabilmesi için kullanılacak döşeme malzemesinin de elastik yapıda, kolay şekil alabilen nitelikte olması tercih edilir. Bu anlamda asfalt, beton çakıl gibi

plastik malzemele granit, doğal taş gibi parçalı malzemenin kombinasyonu en iyi sonucu verecektir.

Şekil 5.37 Bisiklet yolunda kullanılan granit bantlı kırmızı asfalt döşeme ve yol döşeme detayında görülen işaretlendirme sistemi

Şekil 5.38. Yürüyüş yolu olarak kullanılan ince çakıl ve sıkıştırılmış toprak zeminli yolların görünüşü, bordür sınırlaması olmasa doğallığı vurguluyor.

5.5.1.1. Döşemelerin İşlevsel Kullanımlar Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıda açıklanan döşemelerin işlevsel kullanımlar açısından fonksiyonlara göre değerlendirilmesini yapacağı bu bölümde aşağıdaki yedi temel işlev baz alınacaktır.

I. Vurgulayıcı Kullanım

Döşemenin en etkin kullanımlarından biri olan bu işlevi parkta aksların hemen hepsinde ve mekanlarını içinde gözlemlemekteyiz. Zira girişten itibaren başlayarak önce girişin vurgulanması ve daha sonra da aksın akışkan hatlarla (Şekil 5.39) kontrastli malzemeyle vurgulanarak hareketin yönlendirilmesini ve parkın içerilerine doğru ilerleme isteğini güçlendirecek bir etki yaratmıştır.

Parktaki döşemelerin ve sert zeminlerin hareketine bakıldığında, Sayfa 48, Şekil 4.18’de belirtilen döşeme formlarından en çok akışkan ve doğrusal hareketlerin hakim olduğu görülmektedir.

Şekil 5.39
Akışkan hatlarla
ilerleyen ana aks
döşemesinin
görünüşü ve detayı

Bir noktadan başka bir noktaya uzanan ve birbirine yakın fonksiyon alanları arasında veya bir alandaki iki obje arasında ilerleyen bir yol doğrusal olup hareketin yönü burada daha belirgin vurgulanmıştır. Fransız Bahçesinin aksı ve giriş çıkış bağlantıları, Gül Bahçesinin lineer pergolası, Şekilli Bitkiler Bahçesindeki spiral servilere doğru yönelen doğal taşlı yol bu duruma örnek olabilir. Ancak organik formu akışkan hatlar daha rastlantısal bir hareket sağlar. Bunun içinse ana aksların hareketine ve su elemanları etrafındaki döşeme hareketlerine bakmak yeterli olacaktır.

II. Hareketin Niteliği ve Ritmini Belirleme

Döşemenin genişliği ve yolun şeklini insanların mekan içinde hareket ritmi ve şeklini etkilediğini daha önce söylemiştik. Bu etki Soğanlı Botanik Parkı'nda kullanılan döşemelerde de hissedilmektedir.

Grişten itibaren akışkan ve sabit genişlikteki bir aksla ritmik bir şekilde su oyunları havuzu etrafında genişleyen bir mekana gelen insanlar burada durup etraflarına bakarak alanı algılamaya çalışmakta ve daha sonra buldukları yine aynı nitelikteki akstan ilerleyerek birden umulmadık bir şekilde genişleyen bir mekana gölet çevresine ulaşmaktadırlar.

Gölet çevresinde kullanılan granit malzeme de yine kenarlarda oturma birilerinin kullanıldığı beton bantlarla sınırlandırılmış olup yer yer genişleyip yer yer daralarak insanları kimi zaman durup manzara izlemeye kimi zaman da ilerleyip yeni manzaralar keşfetmeye doğru yönlendirmektedir.

Mekandaki genişleme ve daralmaların yanı sıra malzemelerdeki doku farklılığı ve her bir materyal arasındaki mesafeler de hareketin ritmini etkilemektedir. Şekilli bitkiler bahçesinde kullanılan doğal taş üzerinde hissedilen hareket ritmi ile gölet çevresindeki granit zeminde hissedilen ritmi farklı olacaktır. İlki daha düzensiz ve geniş adımlar içerirken diğeri daha düzenli, statik ve kısa adımlar içerecektir.

III. Dinlenme Alan Yaratma

Hareket etkisinin yanında döşemedeki değişiklikler dinlenme ve duraklama alanı yaratma amacıyla da kullanılabilir. Bir mekanda ilerlerken kesişim noktasına gelindiğinde burada bir meydan ya da bir duraklama mekanı olması gerekliliği doğabilir. Bu tip alanlar parkta giriş mekanları, su oyunları havuzunun olduğu alan,

göl et çevresi, tema bahçeleri arasındaki yollarda oluşturulan mekanlar olarak örneklendirilebilir. Şekil 5.40.'ta bu mekanlar kutu içinde gösterilmiştir.

Şekil 5.40. Yukarıda döşeme farklılıklarıyla oluşturulan oturma dinlenme ve duraklama mekanları gösterilmiştir.

Şekil 5. 41’de görülen döşeme nın tara nı şekli burası nı toplanılan bir mekân olduğunu vurgulayarak, insanları grup halinde buraya çekerek dinlenmeye ve etrafı seyretmeye yönlendirmektedir. Ayrıca bu döşeme nın sınırları gerektiğinde bir etkinlik için sahne olarak da kullanılabilir.

Şekil 5. 41. Yukarıda görülen tuğla derzli beton döşeme göletinin yanındaki anfi tiyatrosunun önünde kullanılmış ve bu mekânı statik hale getirerek vurgulanmıştır.

IV. Bütünlük Sağama ve Fon Olarak Hizmet Verme

Alanın genelinde kullanılan döşeme malzemelerindeki kararlılık bu parka birlik ve bütünlük kazandırmıştır. Genel de hemen her mekânda kullanılan granit döşeme aslında hemdoğal özelliği hem de estetikliğiyle diğer elemanlarla kombin edilerek uyumlu bir birlik oluşturmaktadır (Şekil 5. 43).

Şekil 5. 43. Granit döşeme nın bitki ve suyla uyumu ve diğer elemanlarla bunları birleştirici özelliği parkta kullanılmıştır.

Parka bakıldığında yine döşeme elemanlarının donatı elemanlarına fon olarak hizmet verdiği görülmektedir. Banklar ve pergolalar bu etkinin en fazla hakim olduğu elemanlardır (Şekil 5.44).

Şekil 5.44. Burada döşemenin hem ritmik hareketiyle bir akış içerdiğini hem de su oyunları havuzu, pergola, oturma elemanları gibi donatıları birleştirerek onlara fon oluşturup daha kolay algılanmalarını sağladığını görüyoruz.

VI. Mekan Karakter Kazandırma

Burada kullanılan beton ve granit döşemenin alana girişten itibaren bu parkta düzenlilik ve organize bir tasarımın hakim olduğu duygusunu hissettirdiğini ve bu duygunun insanları mekana daha saygılı olmaya ittiğini söyleyebiliriz. İnsanlar bir mekana ayak bastıklarında dikkatleri ilk önce bastıkları yere yönelir ve onu anlamaya çalışırlar. Bu park karakter itibarıyla ciddi ve organize bir parktır ve bu olgu, döşemelerin baskın etkisinden ve düzenliliğinden dolayı insanlar tarafından yoğun bir şekilde hissedilmektedir.

Bu parkın amacı yeşil bir doku oluşturarak insanlara hizmet sunmaktan çok bilinen klasik park anlayışının dışında estetik anlamda yukarıda duran ve belli bir temanın işlendiği park anlayışını kazandırmak ve onların ufkunu açmak olduğu için ayrıntısal olarak döşemelerin seçimi ve kullanış biçiminde de bu hissedilmektedir.

VII. Görsel İlgi Sağlama

Görsel ilgi sağlama anlamında parkın genel olarak aksiyal sisteminde kullanılan vurgulayıcı ve kombine döşeme uygulamaları oldukça etkilidir. Sınırlandırarak kontrast vurgu kullanımı ana aksta ve bisiklet yolunda çokça kullanılmıştır. Tema bahçelerine doğru daha doğal olan çakıl ve taş döşemenin kullanımı da bu məkanda görsel farklılığın yarattığı bir ilgiyi doğurmaktadır. Ayrıca gül bahçesi ve Fransız Bahçesi'nde kullanılan serbest kum çakıl döşemenin de bu mekanlarda kullanılan peyzaj elemanlarını birleştirerek onlara olan ilginin daha da artmasını sağlamaktadır (Şekil 5.45 ve 5.46).

Şekil 5.45. Gül ve Fransız bahçelerinde kullanılan serbest dökme çakıl döşeme peyzaj elemanlarına fon oluşturarak görsel ilgiyi sağlıyor.

Şekil 5.46. Yukarıda görüldüğü gibi serbest kum döşeme, plastik obje niteliğindeki çocuk oyun elemanının sergilenmesine olanak sağlamıştır.

5.5.1.2 Döşemelerin Tasarım Açısından Değerlendirilmesi

Burada kullanılan döşeme tiplerinde karışıklığı önlemek amacıyla getirilmiş bir sınırlama açıkça görülmektedir. Eğer aşırı çeşitlilik olsaydı bu alanda bu çeşitliliği kontrol etmek güç olurdu. Alanda hakim olan granit ve beton kombinasyonu yer yer farklı fonksiyon alanlarında kullanılan diğer doğal elemanlara uygun bir geçişle bağlanmaktadır. Aynı zamanda alanda kullanılan döşeme elemanları parkın doğal yapısıyla ve kullanılan diğer donatı elemanlarıyla uyumlu olması açısından da tasarım ilkelerine uygundur.

Sert zeminlerin bağlantı noktalarına ve birbirleriyle ilişkilerine bakıldığında ise tampon malzemelerin kullanımı, birdenbire ve keskin olmayan, yumuşak malzeme değişimleri görülmektedir (Şekil 5.47).

Şekil 5.47. Akslardaki bağlantı noktalarında beton ve granit arasındaki malzeme değişimindeki geçişler görüldüğü gibidir.

5.5.2 Parkta Kullanılan Donatı Elemanları ve Bunların Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde aşağıda belirtilen donatı elemanlarının renk, malzeme, doku, kullanış yeri ve birbirleriyle olan ilişkileri açısından daha önce 4. bölümde belirtilen kriterlere uygunlukları değerlendirilecektir.

5.5.2.1. Aydınlatma Elemanları

Şekil 5.48 Alanda kullanılan biri modern biri klasik iki tip aydınlatma vardır.

Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nda kullanılan aydınlatma tiplerine bakıldığında alanın genelinde yeşil renkli metal direkli, modern tipteki bulb aydınlatma kullanıldığı görülmektedir. Fransız Bahçesi'nde ve Japon Bahçesi'nde ise bu bahçelerin karakteristik özelliğiyle uyumlu daha klasik olan, yine yeşil metal direkli fener tipi aydınlatmaların kullanıldığını görülmektedir (Şekil 5.48).

Parkın huzur veren ortamında rahatsız edici olmayan bu elemanlar güvenlik problemi de düşünülerek sert zeminlerin, yürüyüş yollarının ve oturma mekanlarının etrafına konulandırılmışlardır.

5.5.2.2 Oturma Birimleri

Oturma birimleri emprenye edilmiş ahşap malzemeden yapılmış olup serbest oturma birimleri iki tiptir. Bunlardan biri her iki yönde de manzara seyri olanaklı kılan arkalıksız bank, diğeri ise geri plan manzariyet altına alan arkalı banktır (Şekil 5.49).

Şekil 5.49. Arkalı ve arkalıksız banklar

Bu banklar resimde de görüldüğü gibi dökme demir ayaklar üzerine oturmuş ahşap oturma detayıdır. Bankların yeşil rengi botanik ve yeşil Bursa temalarıyla uyum arz etmekle beraber formlarındaki kıvrımlar da organik hatlarla çalışılmış tasarımla uyum göstermektedir. Oturma birimleri genellikle manzara izlenebilecek noktalara, gölet çevrelerine, pergola altlarına ve hatta yeşil alanlara serbest olarak yerleştirilmiştir. Bank yakınlığında yer yer aydınlatma ve çöp kutuları da kullanılmıştır. Diğer bir oturma elemanı ise su oyunları havuzu ve büyük gölet alanında bulunan anfi basamaklarıdır. Bunlarda ise malzeme olarak oturma yerlerinde emprenyeli ahşap basma yerlerinde ise granit kullanılmıştır (Şekil 5.50 ve 5.51)

5.5.2.3. İşaret Panoları ve Çöp Kutuları

Parkta kullanılan işaret panoları ve tabelalara bakıldığında genellikle yeşil fon üzerine sarı ve sarı fon üzerine yeşil yazıların kullanıldığı metal konstruksiyonlu plastik kaplanmış oldukları görülmektedir. Bu panolar iki amaca hizmet etmektedir: tanıtım ve yönlendirme, uyarı ve mesaj verme (Şekil 5.52)

Şekil 5.50.
Anfi basamaklarında kullanılan malzeme detayı

Şekil 5.51
Su oyunları havuzundaki anfinin tabela, çöp kutusu ve aydınlatmalarla olan ilişkisi ile ahşap ve granit oturma kısmı detayı resmiyle görülmektedir.

Şekil 5.52

Yanda ziyaretçilere mesaj veren bir tabela, altta yönlendirme amaçlı olan tabelaların çevreleriyle olan ilişkileri

Renk açısından bakıldığında koyu renk fon üzerinde açık renk yazının daha kolay algılandığını hatırlayacak olursak eğer yönlendirme amaçlı olan işaret panolarında kullanılan yeşil üzerine sarı yazıların nedenini daha iyi anlarız. Parkın teması açısından da yeşil renk seçimi en uygundur.

Bu tektip panolardan başka, parkın girişinde tek olan ve biçimsel açıdan diğerlerine hiç benzemeyen üzerinde parkın haritasının ve parkla ilgili bilgilerin olduğu pano modern bir tasarıma sahiptir. Tek oluşu ve işlevi nedeniyle farklı oluşu normal olabilir ama diğerlerine göre estetik anlamda daha baskın oluşu da gözden kaçırılmamalıdır (Şekil 5.53).

Şekil 5.53 Parktaki diğer panolardan farklı oluşu fazlasıyla hissedilen girişteki metal, modern harita panosu

Çöp kutularında ise son derece basit bir de mır konstrüksiyona bağlanmış naylon çöp poşetlerinin kullanıldığını gör mekteyiz. Bu yöntem temizlik ve taşı nabilirlik kolay bir yöntemdir, ancak işlevsel yönü ağırlıklı olan fakat estetik yönden ise yetersiz olan bu ele manların yerine daha başka ele manlar kullanılması gerekmektedir. Ö e yandan bu tip bir çözümün vandaliz me karşı daha dayanı ksız oldu ğu da gözden kaçırıl namalıdır.

Bunlardan başka belli noktalarda fazla sayıda kullanılmış, ebatları daha büyük, renkli plastik çöp konteynerleri de parka ayrı bir renk katmaktadır (Şekil 5.54).

Şekil 5.54. Sol da metal çöp kutusu sağda renkli çöp konteynerleri görülüyor.

5.5.2.4 Üst Örtü Öğeleri

Parkta kullanılan üst örtü elemanları, metal malzeme ile yapılmış olan anı gölge deseni oluşturan pergolalar, ahşap malzemeyle yapılmış olan İngiliz Bahçesi'ndeki pergola ve Japon kültürünü yansıtan kiremit ve beton malzemeden yapılmış gazebodan (Şekil 5.55) oluşmaktadır.

Metal malzemeden yapılmış olan pergolalardan biri su oyunları havuzunun karşısında, birisi gül bahçesinde ve diğeri ise te-na bahçelerini ortasında yine gül bahçesine yakın bir noktada konumlanmış olup bunlar yeşil boyalı demir detaylardan oluşmaktadır (Şekil 5.56ve 5.57). Bu elemanları merteklerinin aralıkları fazla olduğu için güneşin etkisiyle döşemeler üzerinde göze oldukça hoş görünen gölge desenleri oluşturarak dikkat çektiği gözlenmiştir. Bu üst örtü elemanlarının da altında yine grup halinde veya tek tek oturma elemanları kullanılmıştır.

Şekil 5.55 Sol da İngiliz bahçesi'nin ahşap pergolası ve yerde yarattığı gölge desenleri sağda ise Japon Bahçesi'nin kırması çatılı beton ayaklar üzerine oturtulmuş orijinal gazebosu görülüyor.

Diğer üst örtü elemanları ise Şekil 5.55'te görüldüğü gibi iki farklı tipte olmakla beraber bunlar yapay göletlerin yakınında konumlandıklarından suyun serinletici ve görsel etkisinin hissedilebildiği mekanlar oluşturmuşlardır.

Şekil 5.56. Gül bahçesinde kullanılan üst örtü elemanı kavrınlı formla ve kubbe şeklindeki kısımla Tarihi Türk Bahçesi'ndeki temaları anımsatıyor.

Şekil 5.57. Üstte gül bahçesinin yanındaki dairesel metal pergola ve altında grup oturma elemanı ile altta su oyunları havuzunun karşısındaki arkası kapalı yarım daire pergola ve yerde yarattığı gölge desenleri görülüyor.

5.5.2.5 Çocuk Oyun Elemanları

Çocuk oyun alanlarında kullanılan oyun elemanlarına bakıldığında ahşap malzeme ağırlıklı, son derece doğal ve çocukları oyun alanına çeker nitelikte oldukları görülmektedir. Oyun elemanlarının bildiğimiz klasik oyun aletlerinden farklı oluşu ve çocukları maceraya, keşfetmeye yönlendirecek temalar içermesi nedeniyle orijinal oldukları söylenebilir. Özgür, farklı, sosyal iletişime olanak veren, güvenilir, hareket çeşitliliği getiren ve yaratıcılığa olanak tanıyan bu oyun ekipmanları parkın minik ziyaretçileri tarafından oldukça fazla ilgi görmektedir ve hatta daha fazla oyun aleti talep edilmektedir (Şekil 5.58, 5.59 ve 5.60)

Şekil 5.58. Batık Gemi şeklindeki çocuk oyun aleti ahşaptan yapılmıştır

Şekil 5.59. Orijinal tasarımla ahşap ve plastikten oluşan bir çocuk oyun elemanı

Şekil 5.60. Sallanma ve tırmanma amaçlı, ahşap konstrüksiyonlu oyun elemanı

5.5.3 Parktaki Su Elemanlarının Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi

Bölüm başında alandaki su elemanlarının analizi yapılarak mevcut su elemanlarının özellikleri belirtilmişti. Burada suyun kullanımı biçimi olarak ağırlıklı olarak durgun suyun karşımıza çıktığını görüyoruz. Ortada yer alan yapay gölet ve diğer göletler hep suyun yansıtıcı, dinlendirici, sakınlştırıcı etkisinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum da tasarımın bütününe yansımakta ve insan ile doğa arasındaki iletişimin sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Alandaki su elemanları insanlar üzerindeki psikolojik etkisinin yanı sıra, özellikle büyük gölet çevresinde, sirkülasyonu sağlayıcı fonksiyonel bir etkisi de vardır (Bkz. Şekil 5.34).

Büyük göletin sakin ve dinlendirici etkisinin yanında, belli zamanlarda gölet içinde yer alan fıskiyelerin çalıştırılmasıyla insanlarda coşku ve heyecan yaratan bir etkisi de vardır. Fıskiye çalıştığı zamanlarda insanların daha hareketli ve neşeli oldukları, bu durumdan hoşnutluk duydukları gözlemlenmiştir.

Form açısından kullanılan doğal biçimler ve kıvrılarak kapanan hatlar göletlerin doğallığını arttırmakta çevrelerinde kullanılan kaya ve bitkiler de bu doğallığa katkıda bulunmaktadır.

Tabii ki su elemanlarının bu kadar baskın olduğu bir alanda işlev açısından buralara yapılacak bakım zorlaştırabilir. Ancak düzenli olarak yapılacak bakım ve suyun temiz tutulmasıyla hem görsel, hem de burada yaşayacak doğal hayat formları için işlevsel anlamda olumlu bir ortam sağlanacaktır.

Parkın odak noktası olması ve yönlendirici etkisi nedeniyle ortada yer alan büyük gölet buradaki en etkileyici sert peyzaj elemanıdır. İnsanlar genellikle onun çevresinde oturmayı, koşmayı, yürümeyi ve onu seyretmeyi tercih etmektedirler. Bu açıdan da bu bölgenin öncelikle dikkate alınması ve üzerinde sürekli çalışılması, bakımının ihmal edilmemesi gereklidir.

5.5.4 Parktaki Kaya Elemanlarının Kullanım ve Tasarım Açısından Değerlendirilmesi

Parkta kullanılan kaya elemanları genel olarak su elemanlarının etrafında ve kaya bahçesinde görülmektedir. Burada kullanılan kayalar Bursa'nın jeolojik yapısına uygun olan kaya türlerinden seçilmiş olup gruplar halinde büyük göletin etrafında kullanılanları fazlasıyla dikkat çekmektedir (Şekil 5.61). Burada kullanılan kayaların rengi ile akslarda kullanılan beton döşemenin rengi de birbiriyle uyumludur.

Şekil 5.61. Göl et çevresinde grup halinde kullanılan kayaların görünüşü

Kayaların kullanımında dikkati çeken bir diğer ayrıntı da renk seçimiinde mavi-gri ve bej rengin kullanılmasıdır. Bu durum akslarda kullanılan granit ve betonun rengiyle olan uyumu sağlamaktadır. Böylece renk bütünlüğüyle tasarımda birlik et kisi bir kez daha gözlenmektedir (Şekil 5.62 ve 5.63)

Aşağıdaki fotoğraflarda görüldüğü gibi en az su kadar kayaların da kullanımına önem verilmiş ve monoton bir etki yaratmaması için alternatif kullanımları düşünülerek bu elemanların kullanım gözü rahatsız etmeyecek biçimde çözülmüştür (Şekil 5.64)

Şekil 5. 62. Japon Bahçesi'ndeki gölet ve köprü çevresi nde kullanılan kaya grupları nın mekân ın rengi yle uyumu

Şekil 5. 63. Küçük gölet etrafında kullanılan navi -gri kayalar ve çakıl kombi nasyonu

Şekil 5. 64. Görüşü aşağıya çeken pendul bitkilerle sebest çi müzeri nde kullanılan kaya grupları

5.6 Bölüm Sonucu

Bu bölümde parkta yer alan fonksiyon alanlarının ve sert peyzaj elemanlarının alandaki konumları ve teknik özellikleri irdelenerek, önceki bölümlerde anlatılan kriterlere uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Bunun yanında parktaki mekansal ilişkiler ve bunların biçimsözellikleri de ortaya konarak sınıflandırılmıştır.

Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın tasarımı genel olarak organik formlara sahip olduğu ve bu geniş parkın yüklendiği temaitibatiyle, informal etkilerin hissedildiği bir tasarıma sahip olmasının uygun olduğu açıktır.

Doğal tasarımı'nın bütüne yansıtılması anlamında, kullanılan donatı elemanları da oldukça başarılı olup işlevsel açıdan da kullanıcıları memnun etmektedir. Kullanıcılar tarafından parkta varolan bir takım eksiklikler dile getirilmiş olsa bile bu durum parkın insanları estetik açıdan bilinçlendirdiğinin ve daha iyi tasarımların da varolabileceğini anlattığının bir göstergesidir.

Sonuç olarak denebilir ki; yalnızca Bursa'ya değil Türkiye'ye park tasarımı na yeni bir bakış açısı sağlayacak nitelikte olan Bursa Soğanlı Botanik Parkı, estetik ve işlevsel açıdan son derece kaliteli olup, yeni tasarımlara örnek olacak bir pozisyonda durmaktadır.

6. BÖLÜM

6. BURSA SOĞANLI BOTANİK PARKI ÖRNEKLEM ALANI NDA YAPILAN ARAŞTIRMA

6.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Bursa ili, Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Bursa Soğanlı Botanik Parkı örneklem alanı olarak seçilmiş, 50 anket soruşturması yapılmış ve bu anket soruşturması sonuçları SPSS (PC) paket program ve MS Office Excel program kullanılarak istatistiksel analiz teknikleriyle sıklıklar belirlenmiş, elde edilen bulgular grafiklendirilerek, çapraz tablolarla değerlendirilmeler yapılmıştır.

Araştırma dört aşamada tanımlanmıştır:

1. Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış elde edilen bilgiler sistematik bir şekilde düzenlenmiştir.
2. Bursa Soğanlı Botanik Parkı'ndaki kullanım alanlarının sahaya gidilerek analizi yapılmış ve fotoğraflar çekilerek alan video kamera kaydedilmiştir.
3. Alandaki kullanıcılara sorulmak üzere anket formu hazırlanmış ve anketler yapılmıştır.
4. Anket sonuçları değerlendirilerek tez çalışması tanımlanmıştır.

6.1.2. Anket Formlarının Hazırlanması

Araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin anket yoluyla elde edilmesi kararlaştırılmış olup bu amaçla hazırlanan anket soruları ekte sunulmuştur. Anket formunda görüleceği gibi elde edilecek olan veriler üç grupta toplanmıştır.

1. Kullanıcıların sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili bilgiler: Bu grupta yer alan yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi değişkenler yoluyla kullanıcıların demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.
2. Kullanıcıların alana geliş sıklığı ile ilgili bilgiler: bu grupta yer alan değişkenler yardımıyla alana gelen kullanıcıların alana hangi sıklıkla, hangi saatlerde ve ne amaçla geldikleri saptanmaya çalışılmıştır.

3. Kullanıcıların mekan işlevsel ve estetik kalitesine ilişkin görüşlerine ait bilgiler: bu bölümde yer alan değişkenler yoluyla kullanıcıların parktaki kullanımlarından işlevsel ve estetik anlamda memnuniyetleri, parkta en çok beğendikleri mekan, bu mekanlarda kullanılan donatı elemanlarından memnuniyet dereceleri ve parkın eksik yönleri saptanmaya çalışılmış, ayrıca on kişilik mimar ve peyzaj mimarları grubuyla yapılan alt sörvey çalışmasında, mimarların parkın tasarımı ile ilgili görüşleri ve estetiklik ve işlevselliğe dair mesleki prensipleri değerlendirilmiştir.

6.1.3 Örneklem Modeli

Araştırmada, Bursa Soğanlı Botanik Parkı örneklem alanı olarak seçilmiştir. Örneklem büyüklüğü sonsuz kabul edilerek;

$$n = \frac{\pi(1-\pi)}{(e/z)^2}$$

formülü kullanılarak hazırlanmıştır. Sonuç olarak 50 kişiyle anket soruşturması yapılmasına karar verilmiştir. Toplam elli anketin 25'i kadınlarla 25'i erkeklerle yapılmış olup, yaş kotası konularak her yaş grubundan eşit sayıda insanla anket yapılmış sonuçlar da buna göre değerlendirilmiştir. Anket yapılan insanlar arasında 10 kişiden oluşan mimarlar grubu da vardır. Bu kişilere yöneltilen özel soruların değerlendirilmesi ayrı olarak yapılmıştır.

6.1.4 Araştırmanın Hipotezi

Bir parkın kullanıcılar tarafından tercih edilmesi ve beğenilerek kullanılması, parkın işlevsel ve estetik açıdan yeterli olmasıyla doğru orantılıdır. Bu yeterlilik park içindeki ulaşım dinlenme alanları, çocuk oyun alanları, spor alanları, doğa ve kültür alanları, satış ve sergi alanları ile bunları oluşturan donatı elemanlarının estetik ve işlevsel potansiyelleriyle ölçülür.

Alt hipotezler ise şöyledir:

Kullanıcıların alana geliş amacı ve en çok beğendikleri mekan yaşa bağlı olarak değişim gösterir.

Kullanıcıların meslek yapılarıyla eğitim durumları estetik değerlendirilmede seçecekleri ön koşulu doğrudan etkiler.

6.2 Verilerin Analizi

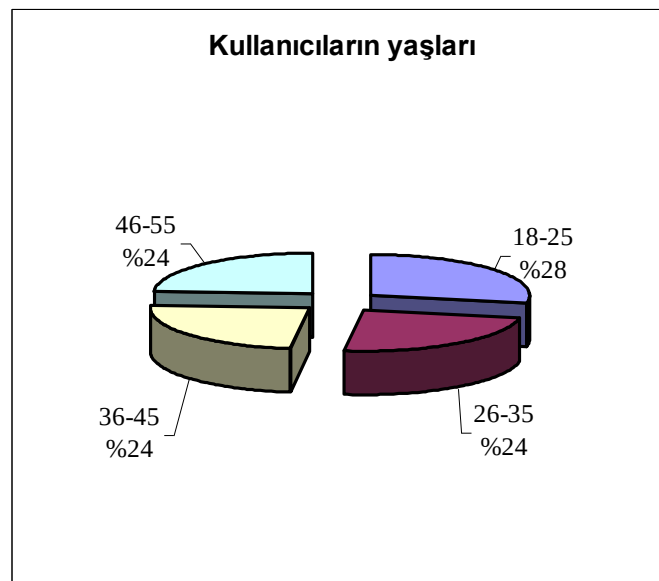
6.2.1. Kullanıcıların Sosyo-ekonomik Yapısıyla İlgili Bilgiler

Bu grupta yer alan, yaş, cinsiyet, medeni durum, oturulan il, parka ulaşım yöntemi (araç sahipliği), eğitim durumu, çalışma durumu ve gelir düzeyi gibi değişkenler yoluyla, örnek külenin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerinin saptanması amaçlanmıştır.

6.2.1.1. Kullanıcıların Yaşları ve Cinsiyetleri

Tablo 6.1. Kullanıcıların Yaşları

	Sıklık	Yüzde (%)
18-25 yaş	14	28
26-35 yaş	12	24
36-45 yaş	12	24
46-55 yaş	12	24
Toplam	50	100

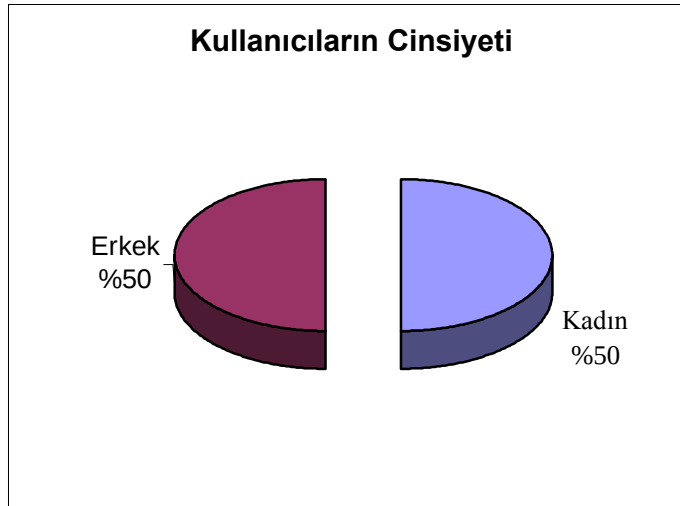

Şekil 6.1. Kullanıcıların yaşları

Bursa soğanlı Botanik parkı nda yapılan ankette sorular her yaş grubundan eşit sayıda kullanıcıya yöneltilmiştir. Örnek kütleinin %28'i 18-25 yaş aralığında, %24'ü 26-35 yaş aralığında, %24'ü 36-45 yaş aralığında, %24'ü ise 46-55 yaş aralığındadır.

Tablo 6.2 Kullanıcıların cinsiyeti

	Sıklık	Yüzde (%)
Kadın	25	50
Erkek	25	50
Toplam	50	100

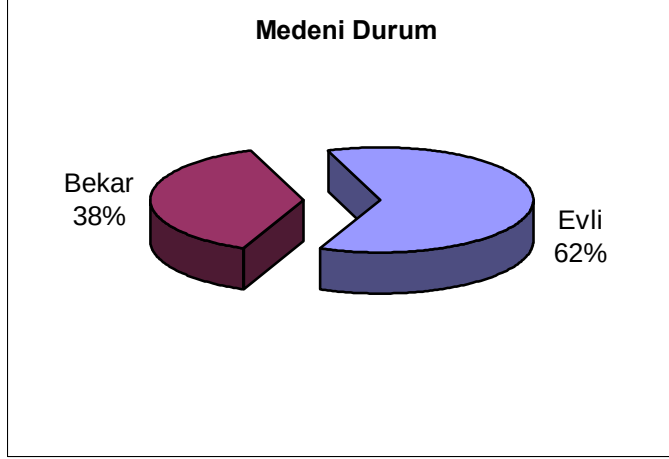
Şekil 6.2 Kullanıcıların cinsiyeti

Örneklem alanında eşit sayıda kadın ve erkek kullanıcıyla anket yapılmıştır. Kadınların oranı %50 ve erkeklerin oranı da %50'dir.

6.2.1.2 Kullanıcıların Medeni Durumu

Tablo 6.3. Kullanıcıların Medeni Durumu

	Sıklık	Yüzde (%)
Bekar	19	38
Evli	31	62
Toplam	50	100

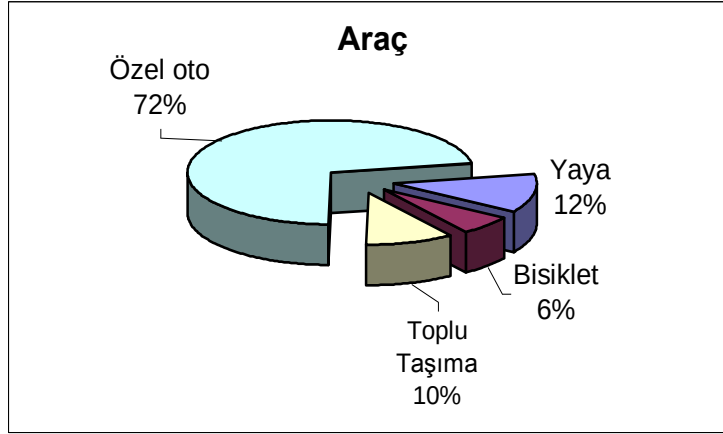
Şekil 6.3. Kullanıcıların Medeni Durumu

Bursa Soğanlı Botanik Parkı'na ziyaret eden insanların %38' bekar %62'si ise evli kişilerden oluşmaktadır.

6.2.1.3 Kullanıcıların Alana Ulaşım Şekli

Tablo 6.4. Kullanıcıların Alana Ulaşım Şekli

	Sıklık	Yüzde(%)
Yaya	6	12
Bisiklet	3	6
Toplu taşıma	5	10
Özel otomobil	36	72
Toplam	50	100

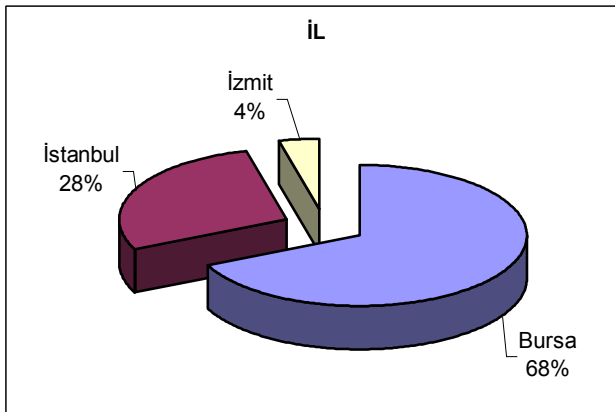
Şekil 6.4. Kullanıcıların alana ulaşım şekli

Parkı ziyaret eden insanların %72'si alana özel otoyla, %12'si yaya olarak, %10'u bisikletle ve %6'sı da toplu taşıma aracıyla alana ulaştıkları tespit edilmiştir.

6.2.1.4 Kullanıcıların Oturduğu İl

Tablo 6.5. Kullanıcıların Oturduğu İl

	Sıklık	Yüzde (%)
Bursa	34	68
İstanbul	14	28
İzmit	2	4
Toplam	50	100

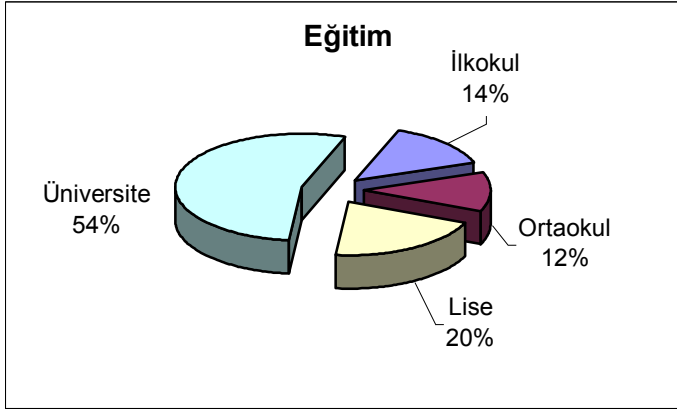
Şekil 6.5. Kullanıcıların Oturduğu İl

Parkı kullanan insanların %68'i parkın bulunduğu Bursa ilinden, %28'i İstanbul'dan, %4'ü ise İzmit'ten alan ziyarete gelmektedir.

6.2.1.5 Kullanıcıların Eğitimi Durumu

Tablo 6.6 Kullanıcıların Eğitimi Durumu

	Sıklık	Yüzde(%)
İlkokul	7	14
Ortaokul	6	12
Lise	10	20
Üniversite	27	54
Toplam	50	100

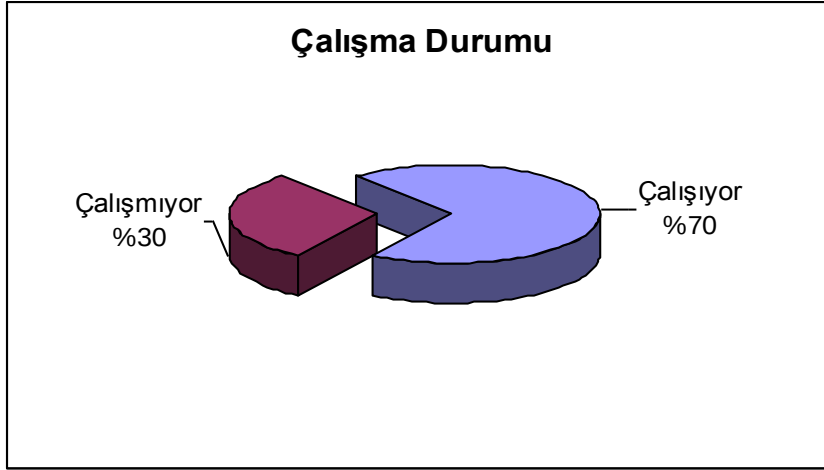
Şekil 6.6 Kullanıcıların Eğitimi Durumu

Parkı ziyaret eden insanların %54'ü üniversite mezunu, %20'si lise mezunu, %12'si ortaokul mezunu, %14'ü ise ilkokul mezunudur.

6.2.1.6 Kullanıcıların Çalışma Durumu

Tablo 6.7 Kullanıcıların çalışma durumu

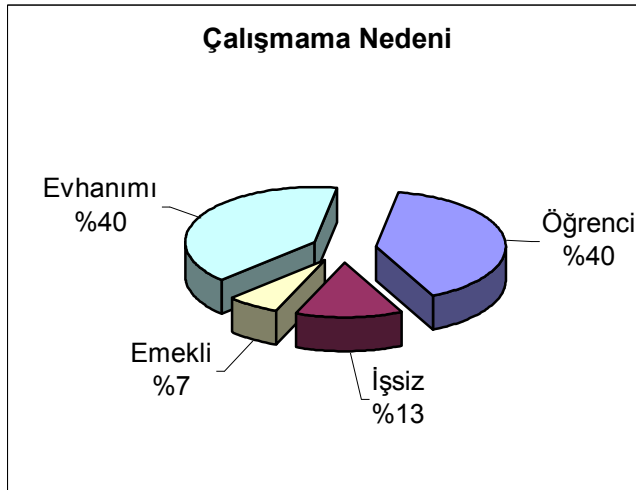
	Sıklık	Yüzde (%)
Evet	35	70
Hayır	15	30
Toplam	50	100

Şekil 6.7. Kullanıcıların çalışma durumu

Tablo 6.8. Kullanıcıların çalışmama nedeni

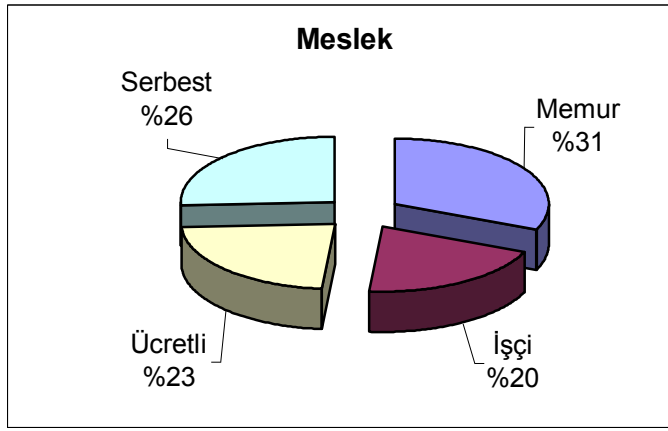
	Sıklık	Yüzde (%)
Öğrenci	6	40
İşsiz	2	13
Emekli	1	7
Ev hanımı	6	40
Toplam	15	100

Şekil 6.8. Kullanıcıların çalışmama nedeni

Tablo 6.9. Meslek sahibi olanların genel dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)
Memur	11	31
İşçi	7	20
Ücretli	8	23
Serbest	9	26
Toplam	35	100

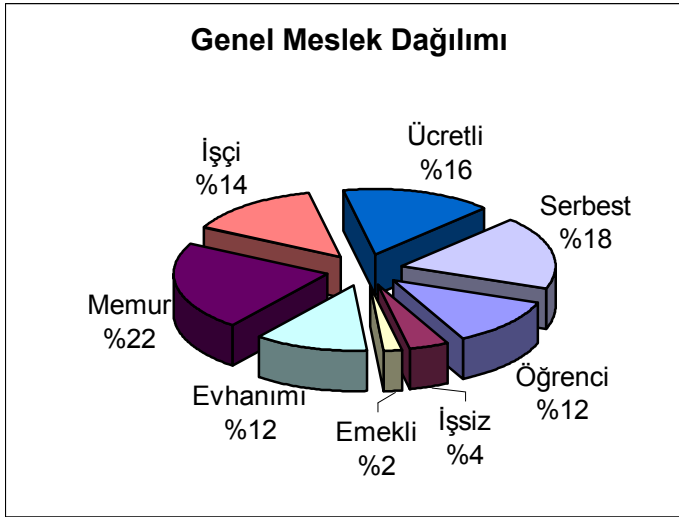

Şekil 6.9. Meslek sahibi olanların dağılımı

Yapılan araştırmada parka gelen kişilerin %70'inin çalışanlardan, %30'unun ise çalışmayanlardan oluştuğu saptanmıştır. Kullanıcılara çalışmama nedenleri sorulduğunda çalışmayan %30'luk kütleinin %40'ının öğrenci, %40'ının ev hanımı, %13'ünün işsiz, %7'sinin ise emekli olduğu saptanmıştır. Çalışan %70'lik kesimin %31'i memur, %26'sı serbest meslek, %23'ü ücretli, %20'si işçi kategorisine girmektedir.

Tablo 6.10. Genel meslek dağılımı

	Sıklık	Yüzde (%)
Öğrenci	6	12
İşsiz	2	4
Emekli	1	2
Ev hanımı	6	12
Memur	11	22
İşçi	7	14
Ücretli	8	16
Serbest meslek	9	18
Toplam	50	100

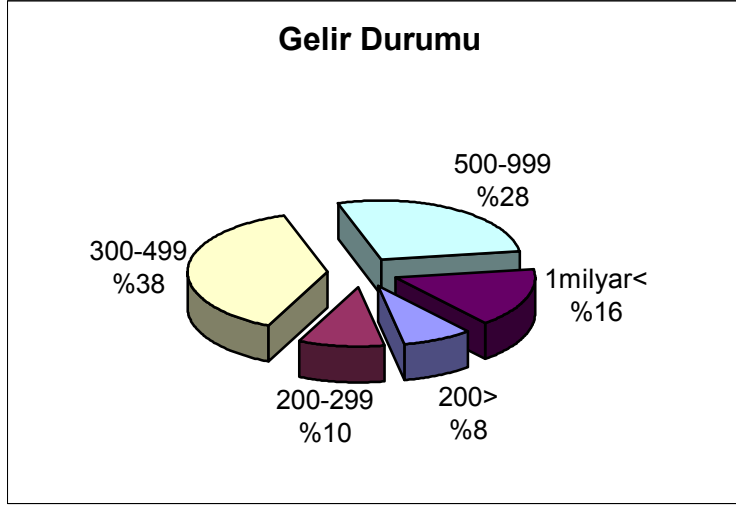
Şekil 6.10. Genel meslek dağılımı

Alana gelen kullanıcıların genel meslek dağılımına bakıldığında %12'sinin öğrenci, %4'ünün işsiz, %2'sinin emekli, %12'sinin ev hanımı, %22'sinin memur, %14'ünün işçi, %16'sının ücretli, %18'inin serbest meslek grubuna girdiği sonucu elde edilmiştir.

6.2.1.7. Kullanıcıların Gelir Düzeyi

Tablo 6.11. Kullanıcıların gelir düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
200> (Düşük)	4	8
200-299 (Orta altı)	5	10
300-499 (Orta)	19	38
500-999 (Orta üst ü)	14	28
1 milyar < (Yüksek)	8	16
Toplam	50	100

Şekil 6.11. Kullanıcıların gelir düzeyi

Parka gelen kişilerin %8'i düşük gelir grubuna (200 milyondan az), %10'u orta altı gelir grubuna (200-299 milyon), %38'i orta gelir grubuna (300-499 milyon), %28'i orta üst ü gelir grubuna (500-999), %16'sı üst gelir grubuna (1 milyar üst ü) girmiştir.

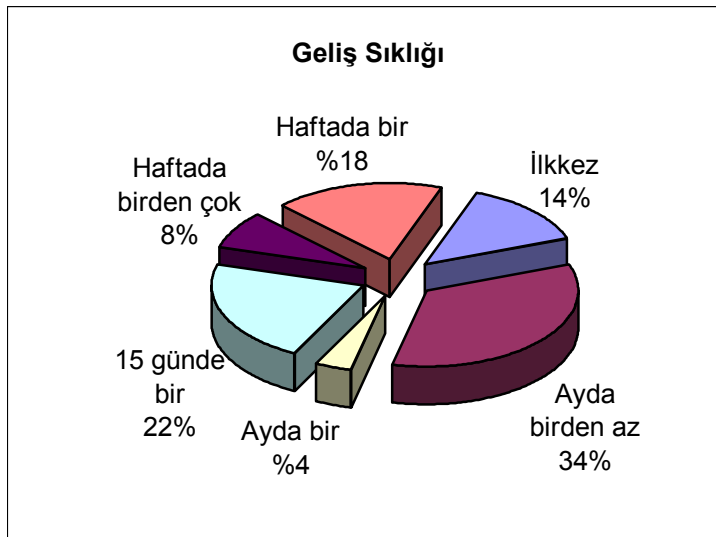
6.2.2. Kullanıcıların Alana Kullanma Şekli ile İlgili Bilgiler

Bu grupta yer alan değişkenler yardımıyla kullanıcıların alana geliş sıklığı, geliş saati ve ne amaçla geldikleri saptanmaya çalışılmıştır.

6.2.2.1. Kullanıcıların Alana Geliş Sıklığı

Tablo 6.12. Kullanıcıların alana geliş sıklığı

	Sıklık	Yüzde (%)
İlk kez	7	14
Ayda birden az	17	34
Ayda bir	2	4
On beş günde bir	11	22
Haftada birden çok	4	8
Haftada bir	9	18
Toplam	50	100

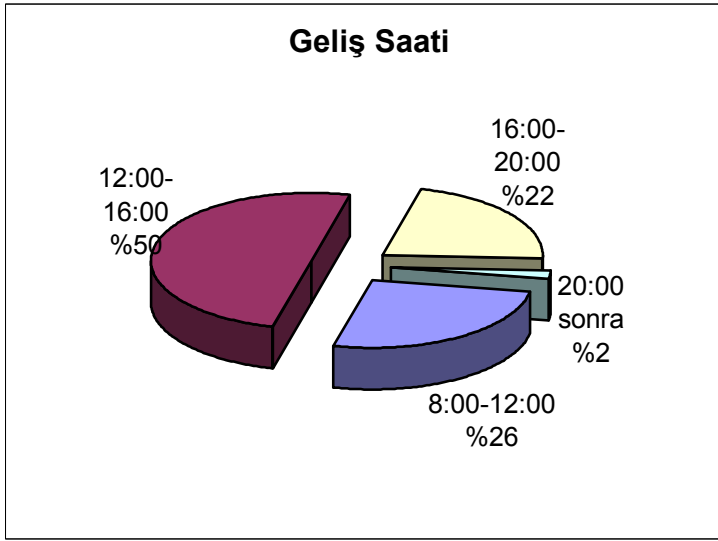

Şekil 6.12. Kullanıcıların alana geliş sıklığı

Parka gelen insanların %14'ünün alana ilk kez, %34'ünün ara sıra %22'sinin on beş günde bir, %18'inin haftada bir, %8'inin ise haftada birden çok geldiği belirlenmiştir.

Tablo 6.13. Kullanıcıların alana geliş saati

	Sıklık	Yüzde (%)
Sabah (8-12)	13	26
Öğle (12-16)	25	50
Akşam (16-20)	11	22
Gece (20'den sonra)	1	2
Toplam	50	100

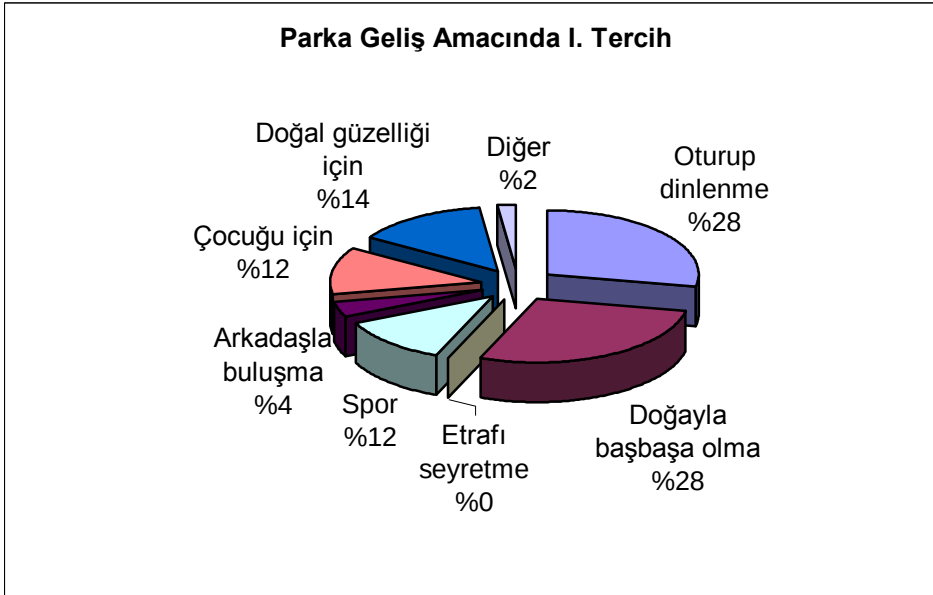
Şekil 6.13. Kullanıcıların alana geliş saati

Kullanıcıların alana geliş sıklığı ile ilgili araştırmanın sonucunda %50'lik bir kitlenin alanı genellikle öğlen saatlerinde kullandığı, %26'sının sabah, %22'sinin akşam ve %2'sinin ise gece kullandığı tespit edilmiştir.

6.2.2.3 Kullanıcıların Aana Geliş Amacı

Tablo 6.14. Kullanıcıların Aana Geliş Amacında I. Tercihleri

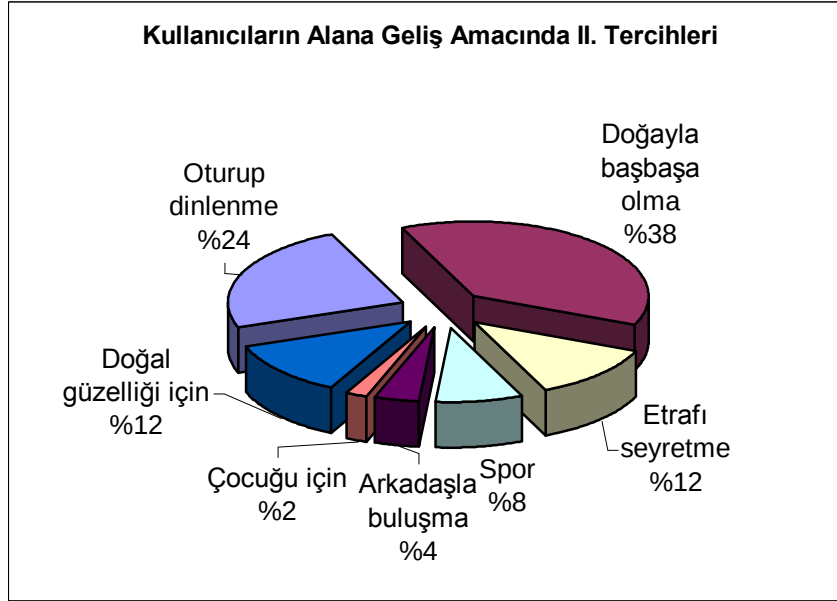
	Sıklık	Yüzde (%)
Oturma ve dinlenme	14	28
Doğayla baş başa olma	14	28
Gezinti ve etrafı seyretme	0	0
Spor yapma	6	12
Arkadaşlarıyla buluşma	2	4
Çocuğunu gezdirmeye	6	12
Doğal güzelliği için	7	14
Diğer	1	2
Toplam	50	100

Şekil 6.14. Kullanıcıların Aana Geliş Amacında I. Tercihleri

Tablo 6.15. Kullanıcıların Alana Geliş Amacında II. Tercihleri

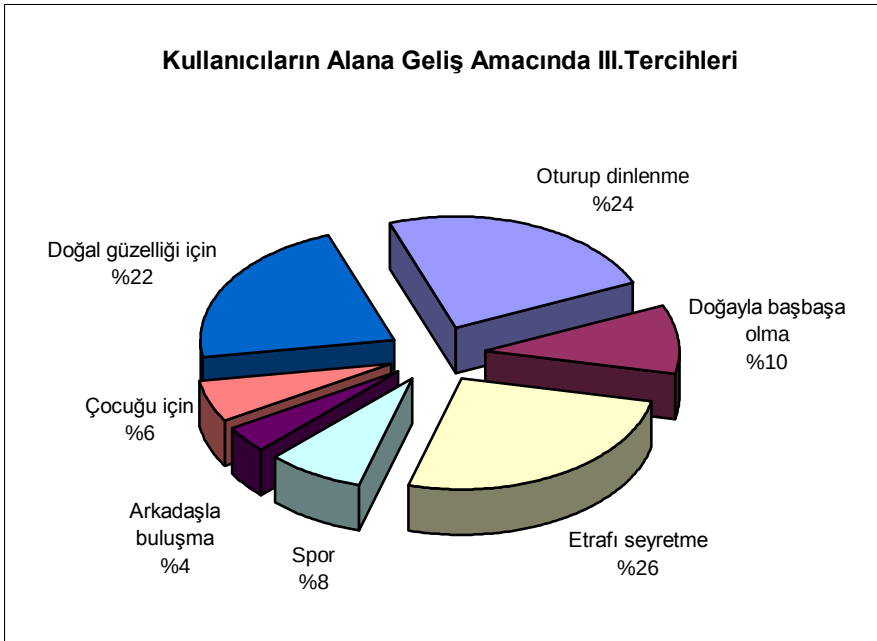
	Sıklık	Yüzde (%)
Oturma ve dinlenme	12	24
Doğayla baş başa olma	19	38
Gezinti ve etrafı seyretme	6	12
Spor yapma	4	8
Arkadaşlarıyla buluşma	2	4
Çocuğunu gezdirmeye	1	2
Doğal güzelliği için	6	12
Diğer	0	0
Toplam	50	100

Şekil 6.15. Kullanıcıların Alana Geliş Amacında II. Tercihleri

Tablo 6.16. Kullanıcıların Alana Geliş Amacında III. Tercihleri

	Sıklık	Yüzde (%)
Oturma ve dinlenme	12	24
Doğayla baş başa olma	5	10
Gezinti ve etrafı seyretme	13	26
Spor yapma	4	8
Arkadaşlarıyla buluşma	2	4
Çocuğunu gezdirmeye	3	6
Doğal güzelliği için	11	22
Diğer	0	0
Toplam	50	100

Şekil 6.16. Kullanıcıların Alana Geliş Amacında III. Tercihleri

Kullanıcıların alana geliş amaçları sorulurken birden fazla olmak üzere tercih sırasına göre üç cevap alınmıştır. Buna göre kullanıcıların alana geliş amaçlarında I. Tercihleri %26 çoğunlukla doğayla baş başa olma, %24 çoğunlukla oturup dinlenme, %16 oranında alanın doğal güzelliği nedeniyle, %14 oranında gezinti ve etrafı seyretme, %7 spor yapma amacıyla, %5 arkadaşlarla buluşma nedeniyle, %7

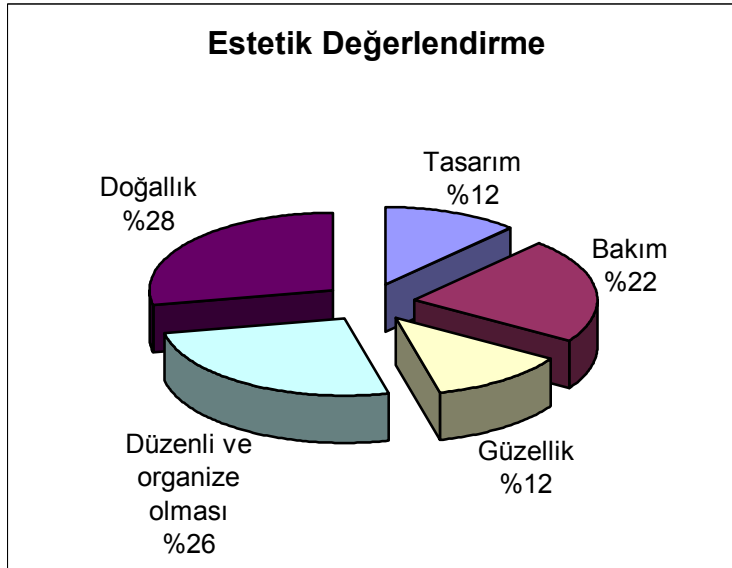
çocuğunu gezdirmek ve %1 oranında da diğer amaçlarla kullanıcıların alana geldiği tespit edilmiştir.

6.2.3. Mekanın Estetik Kalitesiyle İlgili Kullanıcıların Görüşlerine İlişkin Bilgiler

6.2.3.1. Parkın Estetik Açısından Değerlendirilmesi

Tablo 6.17. Parkın estetik açıdan değerlendirilmesi

	Sıklık	Yüzde (%)
Özgün ve yeterli bir tasarımı olması	6	12
Bakımlı olması	11	22
Güzel olması	6	12
Düzenli ve organize edilmiş olması	13	26
Doğal olması	14	28
Toplam	50	100

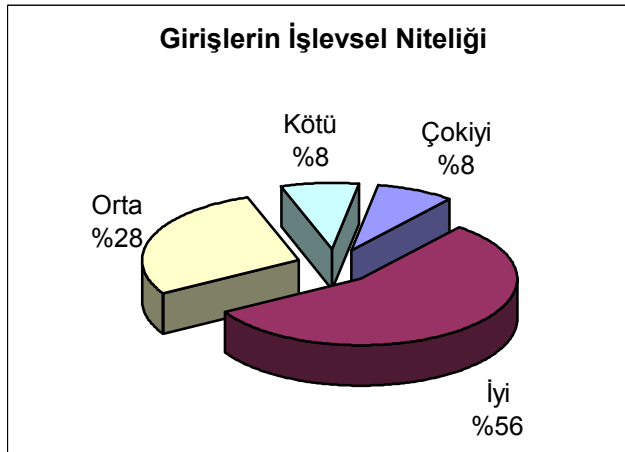
Şekil 6.17. Parkın estetik açıdan değerlendirilmesi

Kullanıcıların parkı genel olarak estetik açıdan değerlendirirken parkın hangi özelliğinin daha önde geldiğini araştırdığı bu bölümde %28 oranında parkın doğal olmasının, %26 oranında düzenli ve organize edilmiş bir park olmasının, %22 oranında bakımlı olmasının ve %12 oranında güzel bir park olmasının kullanıcılar için daha önemli olduğu anlaşılmıştır.

6.2.3.2 Parktaki Kullanıcıların İşlevsel Olarak Memnuluk Düzeyi

Tablo 6.18. Girişlerden işlevsel açıdan memnuluk düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	4	8
İyi	28	56
Orta	14	28
Kötü	4	8
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

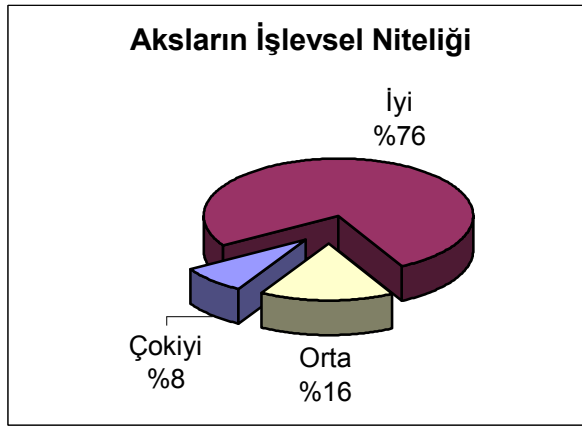

Şekil 6.18. Girişlerden İşlevsel Açıdan Memnuluk Düzeyi

İşlevsel açıdan parkın girişini, kullanıcıların %8'i çok iyi, %56'sı iyi, %28'i orta, %8 kötü bulmuştur.

Tablo 6.19. Akslar (yaya yolları, yürüyüş yolları, bisiklet yolu, koşu yolu) dan işlevsel açıdan nemlilik düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	4	8
İyi	38	76
Orta	8	16
Kötü	0	0
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

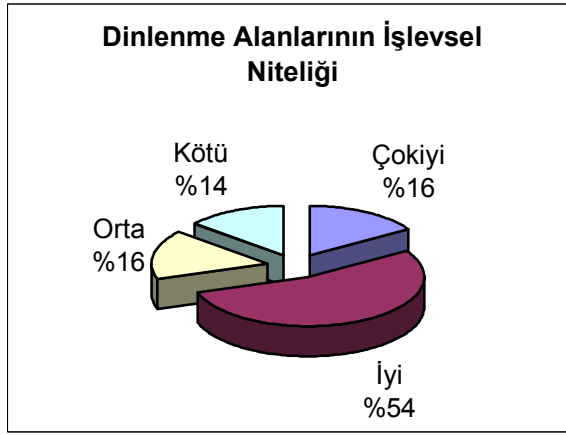

Şekil 6.19. Akslar(yaya yolları, yürüyüş yolları, bisiklet yolu, koşu yolu) dan işlevsel açıdan nemlilik düzeyi

Kullanıcıların %76'sı park içi aksların işlevsel olarak ihtiyaçlarına iyi cevap verdiğini, %16'sı orta derecede cevap verdiğini, %8'i ise çok iyi derecede cevap verdiğini belirtmiştir.

Tablo 6.20. Dinlenme alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	8	16
İyi	27	54
Orta	8	16
Kötü	7	14
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

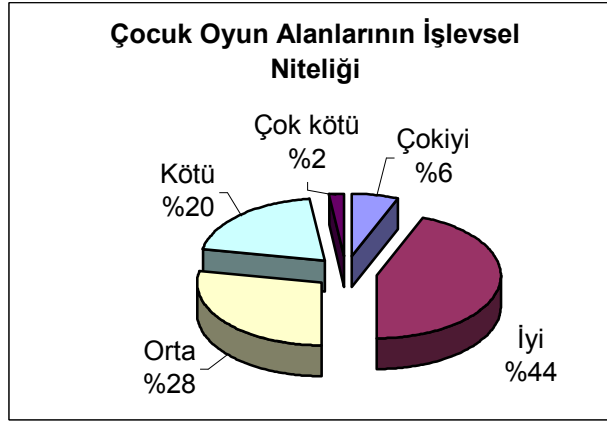

Şekil 6.20. Dinlenme Alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

İşlevsel açıdan dinlenme alanlarını kullanıcıların %16'sı çok iyi, %54'ü iyi, %16'sı orta, %14'ü kötü olarak değerlendirmiştir.

Tablo 6.21. Çocuk oyun alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	3	6
İyi	22	44
Orta	14	28
Kötü	10	20
Çok kötü	1	2
Toplam	50	100

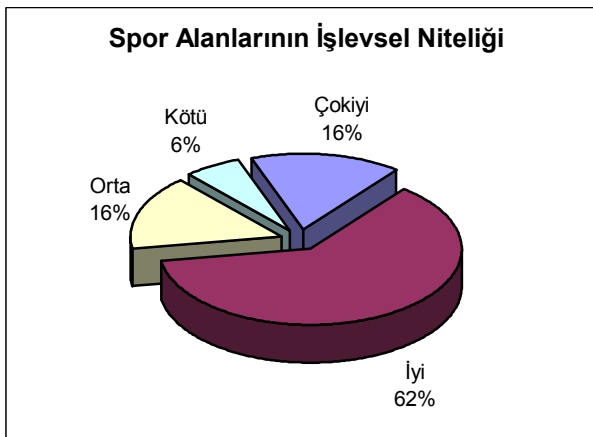

Şekil 6.21. Çocuk oyun alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

Kullanıcıların %6'sı Çocuk oyun alanlarını işlevsel açıdan çok iyi, %44'ü iyi, %28'i orta, %20'si kötü %2'si çok kötü olarak değerlendirmiştir.

Tablo 6.22. Spor alanlarından (koşu ve bisiklet yolu) işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	8	16
İyi	31	62
Orta	8	16
Kötü	3	6
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

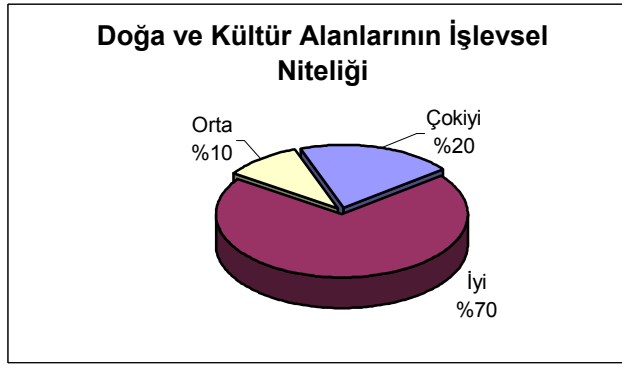
Şekil 6.22. Spor alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

Parkta aynı zamanda spor a macıyla da kullanıldığı için bu kategori de incelenen koşu yolu, bisiklet yolu gibi spor alanlarının işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

sorulduğunda, kullanıcıların %16'sı çok iyi, %62'si iyi, %16'sı orta ve %6'sı kötü yanıtını vermiştir.

Tablo 6.23. Doğa ve kültür alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	10	16
İyi	35	62
Orta	5	16
Kötü	0	0
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

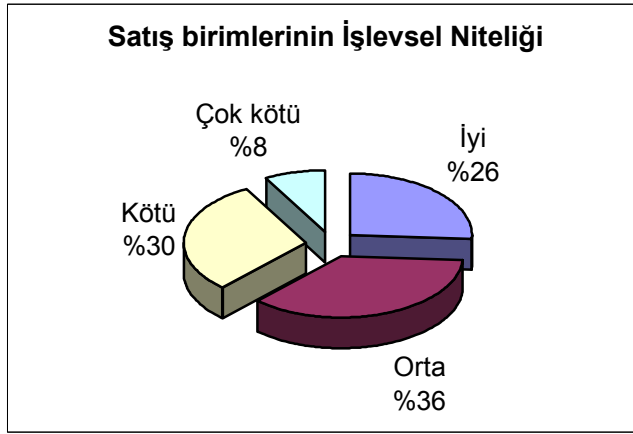

Şekil 6.23. Doğa ve kültür alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

Ülke ve tema bahçelerinin olduğu doğa ve kültür alanları işlevsel açıdan kullanıcıların %70'i tarafından iyi, %20'si tarafından çok iyi, %10'u tarafından orta derecede memnuniyet verici olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 6.24 Satış birimlerinden işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	0	0
İyi	13	26
Orta	18	36
Kötü	15	30
Çok kötü	4	8
Toplam	50	100

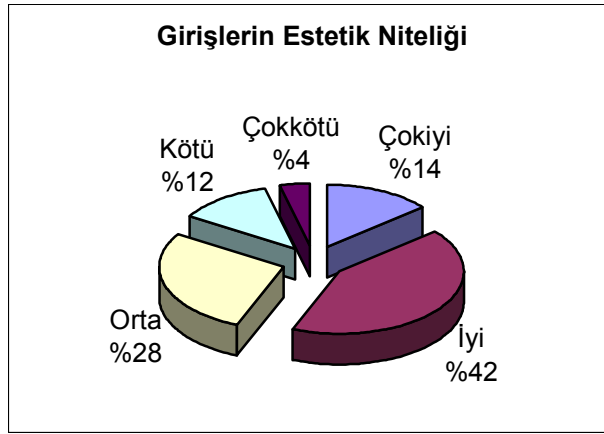
Şekil 6.24 Satış birimlerinden işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi

Kullanıcıların satış birimlerinden işlevsel açıdan memnuniyet düzeyi %26 oranında iyi, %36 oranında orta, %30 oranında kötü, %8 oranında çok kötü şeklindedir.

6.2.3.3 Parktaki Kullanım Alanlarından Estetik Açıdan Memnuniyet Düzeyi

Tablo 6.25. Girişlerden estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	7	14
İyi	21	42
Orta	14	28
Kötü	6	12
Çok kötü	2	4
Toplam	50	100

Şekil 6.25. Girişlerden estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Kullanıcıların %4'ü parkın girişinin estetik açıdan çok iyi bulmuş, %42'si iyi, %28'i orta, %12'si kötü, %4'ü çok kötü yanıtını vermiştir.

Tablo 6.26. Akslardan estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	6	12
İyi	37	74
Orta	5	10
Kötü	0	0
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

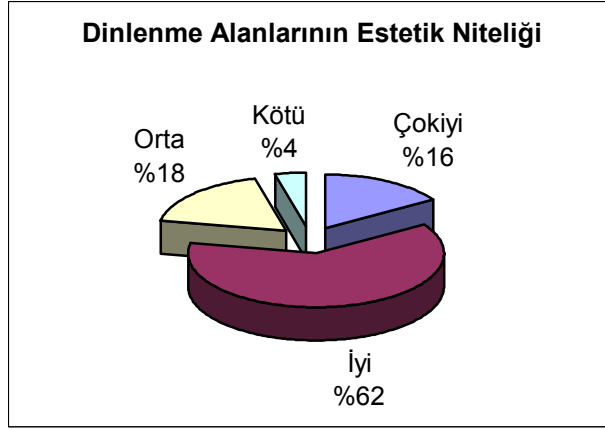

Şekil 6.26. Akslardan estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Alam ziyaret eden insanların %74'ü aksların estetik açıdan iyi olduğunu, %12'si çok iyi olduğunu, %10'u orta derecede memnuniyet verici olduğunu, %4'ü ise kötü olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6.27. Dinlenme alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	8	16
İyi	31	62
Orta	9	18
Kötü	2	4
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

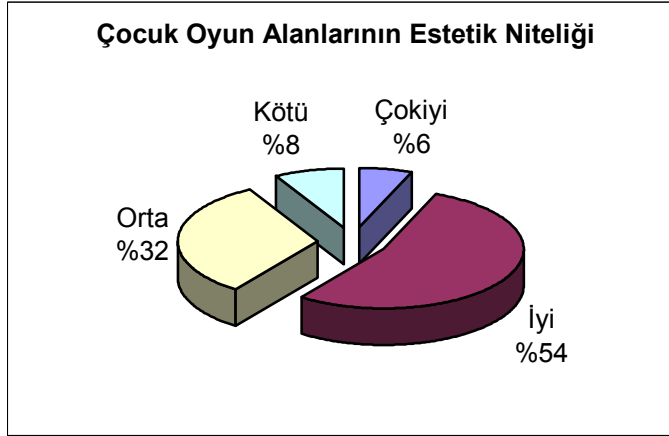

Şekil 6.27. Dinlenme alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Alana gelen insanların %62'si dinlenme alanlarını estetik açıdan iyi, %16'sı çok iyi, %18'i orta, %4'ü kötü olarak değerlendirmiştir.

Tablo 6.28. Çocuk oyun alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	3	6
İyi	27	54
Orta	16	32
Kötü	4	8
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

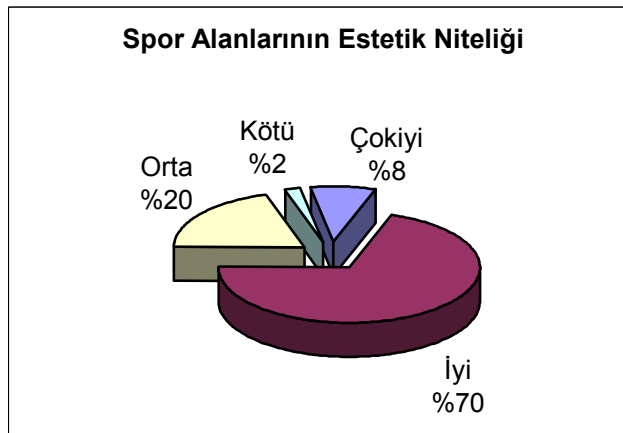

Şekil 6.28. Çocuk oyun alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Çocuk oyun alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi %6 çok iyi, %54 iyi, %32 orta, %8 kötü olarak belirlenmiştir.

Tablo 6.29. Spor alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	4	8
İyi	35	70
Orta	10	20
Kötü	1	2
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

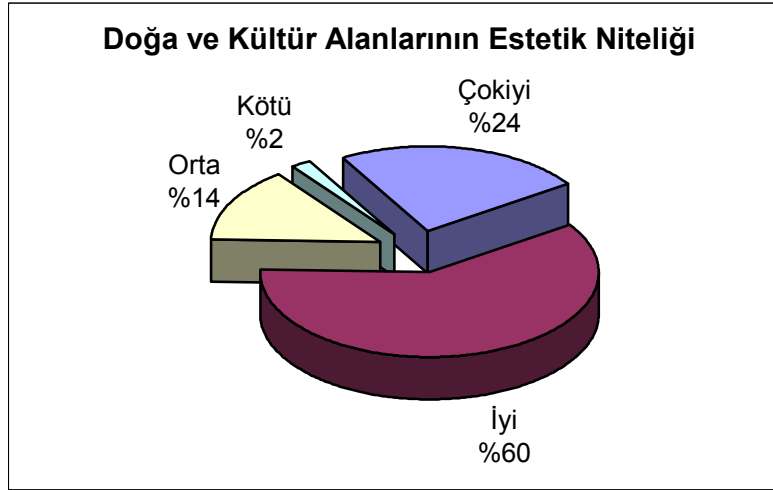

Şekil 6.29. Spor alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Spor alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi %8 oranında çok iyi, %70 oranında iyi, %20 oranında orta ve %2 oranında kötü olarak saptanmıştır.

Tablo 6.30. Doğa ve Kültür alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	12	24
İyi	30	60
Orta	7	14
Kötü	1	2
Çok kötü	0	0
Toplam	50	100

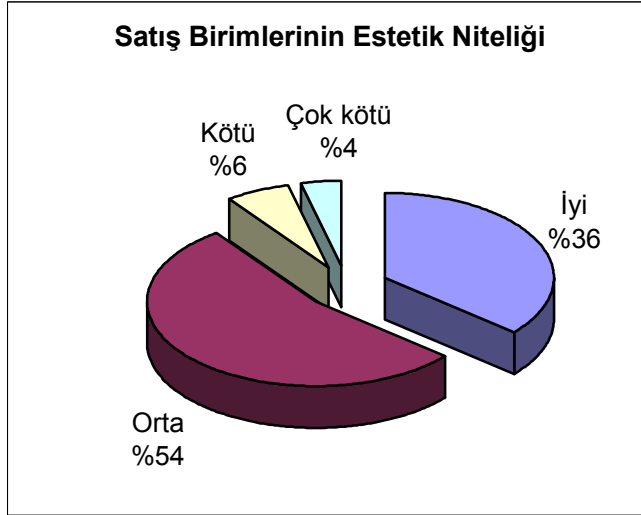

Şekil 6.30. Doğa ve Kültür alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Kullanıcıların doğa ve kültür alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi hakkında %24 çok iyi, %60 iyi, %14 orta, %2 kötü yanıtı alınmıştır.

Tablo 6.31. Satış birimlerinden estetik açıdan memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Çok iyi	0	0
İyi	18	36
Orta	27	54
Kötü	3	6
Çok kötü	2	4
Toplam	50	100

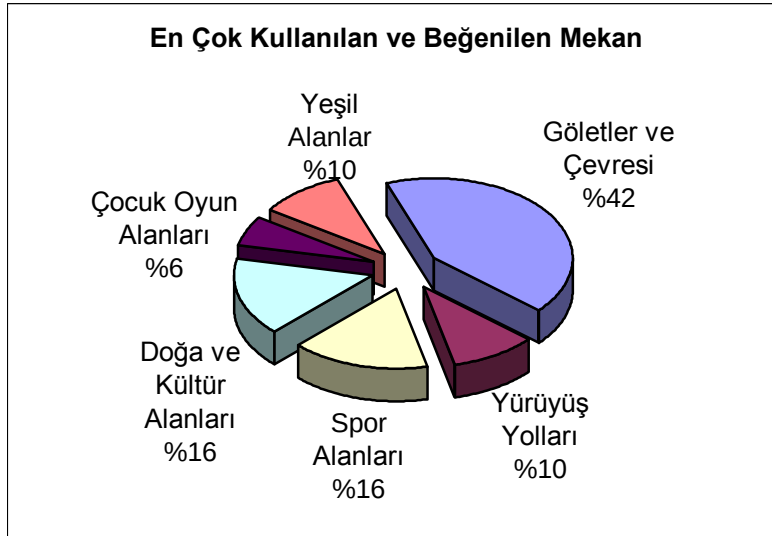
Şekil 6.31. Doğa ve Kültür alanlarından estetik açıdan memnuniyet düzeyi

Kullanıcıların doğa ve kültür alanlarının estetik açıdan memnuniyet düzeyi hakkındaki görüşleri %36 oranında iyi, %54 oranında orta, %6 oranında kötü, %4 oranında çok kötü şeklindedir.

6.2.3.4 Parkta En Çok Beğenilen Mekan ve Beğeni Nedeni

Tablo 6.32 Parkta en çok beğenilen mekan

	Sıklık	Yüzde (%)
Göletler ve çevreleri	21	42
Yürüyüş yolları	5	10
Spor alanları	8	16
Doğa ve Kültür alanları	8	16
Çocuk oyun alanları	3	6
Yeşil alanlar	5	10
Toplam	50	100

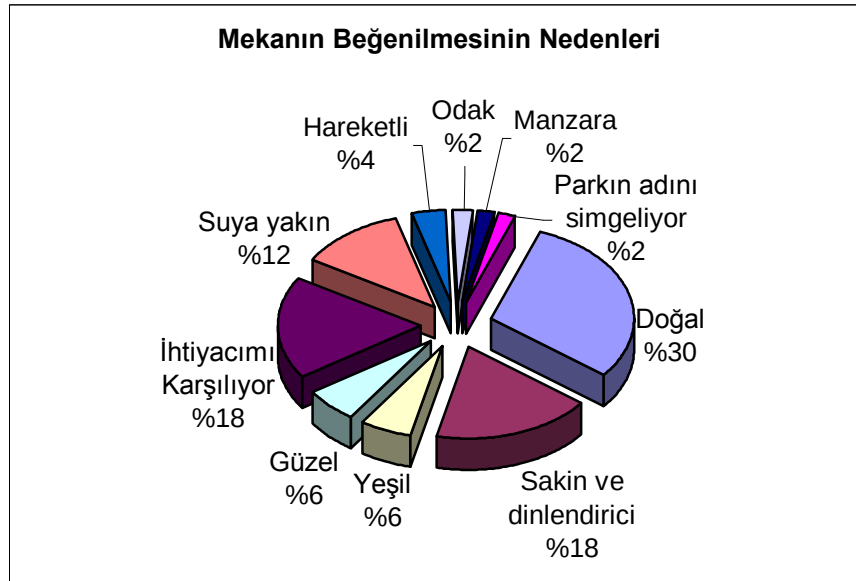

Şekil 6.32 Parkta en çok beğenilen mekan

Parkta en çok kullanılan ve beğenilen mekanın %42 oranında göletler ve çevresindeki oturma ve dinlenme alanları olduğu belirlenmiştir. Bunu %16 ile doğa ve kültür alanları, %16 ile spor alanları, %10 ile yeşil alanlar, yine %10 ile yürüyüş yolları ve %6 ile çocuk oyun alanları takip etmektedir.

Tablo 6.33. Parkta en çok beğenilen mekanın beğenilme nedenleri

	Sıklık	Yüzde (%)
Doğal olduğu için	15	30
Sakin ve dinlendirici	9	18
Yeşil	3	6
Güzel	3	6
İhtiyacı karşılıyor	9	18
Suya yakın olması	6	12
Hareketli	2	4
Parkın odak noktası	1	2
Manzarası güzel	1	2
Parkın adını simgeliyor	1	2
Toplam	50	100

Şekil 6.33. Parkta en çok beğenilen mekanın beğenilme nedenleri

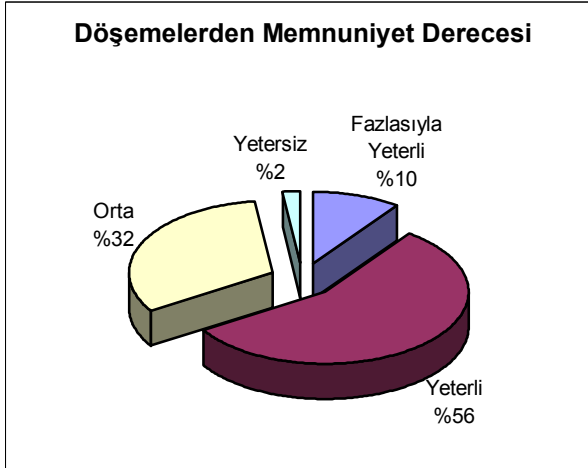
Kullanıcıların %30'u doğallığı, %18'i sakin ve dinlendirici olmasını, %6'sı yeşilliği, %6'sı güzelliği, %18'i ihtiyaçlarını karşılamasını, %12'si suya yakın oluşunu, %4'ü hareketli olmasını, %2'si odak noktası olmasını, %2'si manzaranın güzelliğini, %2'si

parkın adını si ngelemesi ni beğendi kleri mek anı beğen me nedeni olarak göster mişlerdir.

6.2.3.5 Parktaki Donatı Ele manları ndan İşlevsel ve Estetik Aç ıdan Memnuni yet Düzeyi

Tabl o 6.34. Döşeme ele manları ndan memnuni yet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	5	10
Yeterli	28	56
Orta	16	32
Yetersiz	1	2
Fazlasıyla yetersiz	0	0
Toplam	50	100

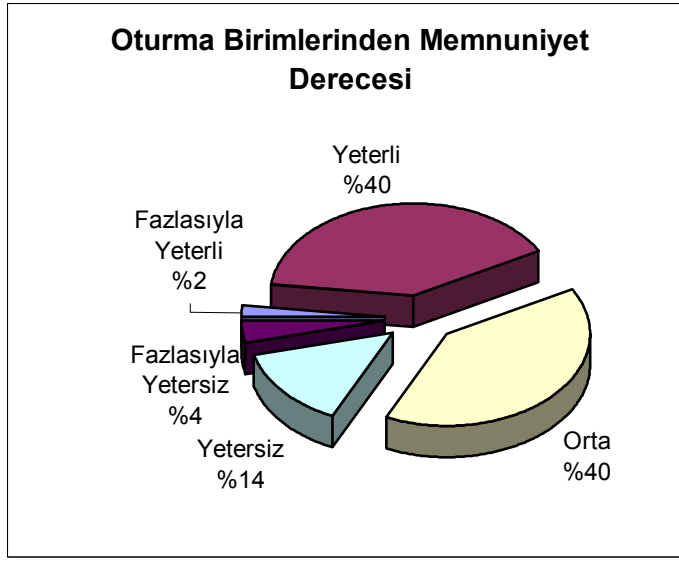

Şekil 6.34. Döşeme ele manları ndan memnuni yet düzeyi

Alana gelen kullanıcıların %56'sı zemin kaplamalarını estetik ve işlevsel açıdan yeterli bulmuş, %32'si orta düzeyde yeterli bulmuş, %10'u fazlasıyla yeterli ve %2'si yetersiz bulmuştur.

Tablo 6.35. Oturma elemanlarından memnuniyet düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	1	2
Yeterli	20	40
Orta	20	40
Yetersiz	7	14
Fazlasıyla yetersiz	2	4
Toplam	50	100

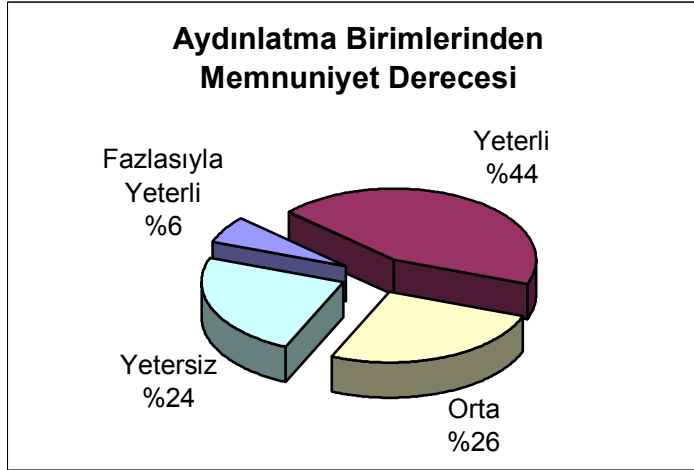

Şekil 6.35. Oturma Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

Parka gelen kullanıcıların oturma birimlerinden memnuniyet düzeyinin, %40 yeterli, %40 orta, %14 yetersiz, %4fazlasıyla yetersiz ve %2 fazlasıyla yeterli olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.36. Aydınlatma Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	3	6
Yeterli	22	44
Orta	13	26
Yetersiz	12	24
Fazlasıyla yetersiz	0	0
Toplam	50	100

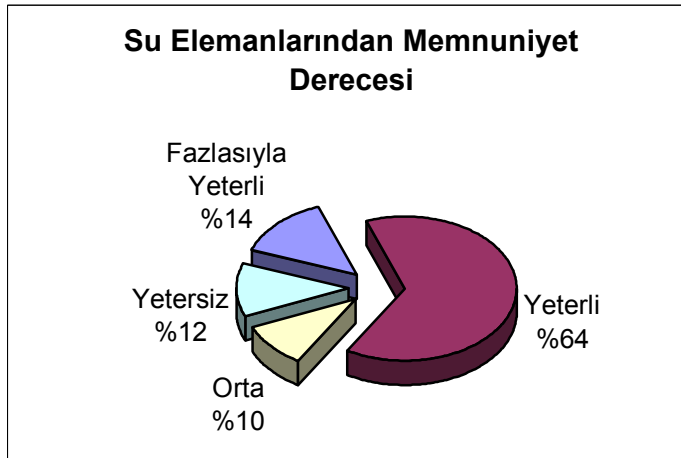

Şekil 6.36. Aydınlatma Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

Kullanıcıların %44'ü aydınlatma birimlerinin yeterli olduğunu, %26'sı orta derecede yeterli olduğunu, %24'ü yetersiz olduğunu, %6'sı fazlasıyla yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 6.37. Su Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	7	14
Yeterli	32	64
Orta	5	10
Yetersiz	6	12
Fazlasıyla yetersiz	0	0
Toplam	50	100

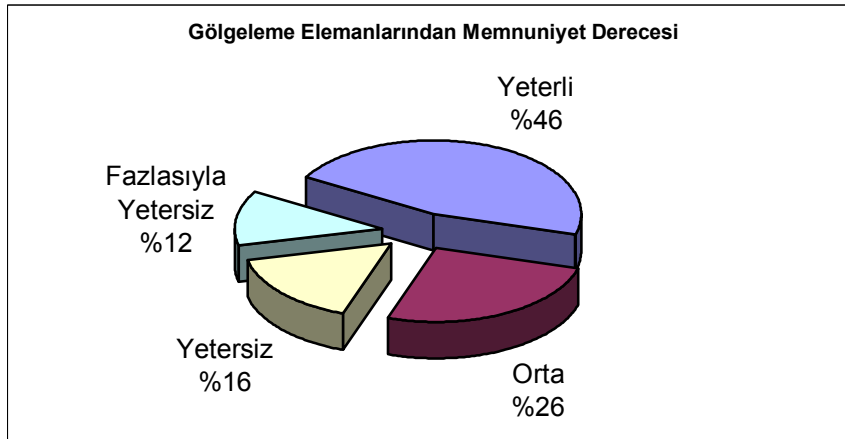

Şekil 6.37. Su Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

Kullanıcılar %64 oranında su elemanlarını yeterli bulmuşur, %14 oranında fazlasıyla yeterli, %10 oranında orta ve %12 oranında yetersiz bulmuşlardır.

Tablo 6.38. Gölgeleme Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	0	0
Yeterli	23	46
Orta	13	26
Yetersiz	8	14
Fazlasıyla yetersiz	6	12
Toplam	50	100

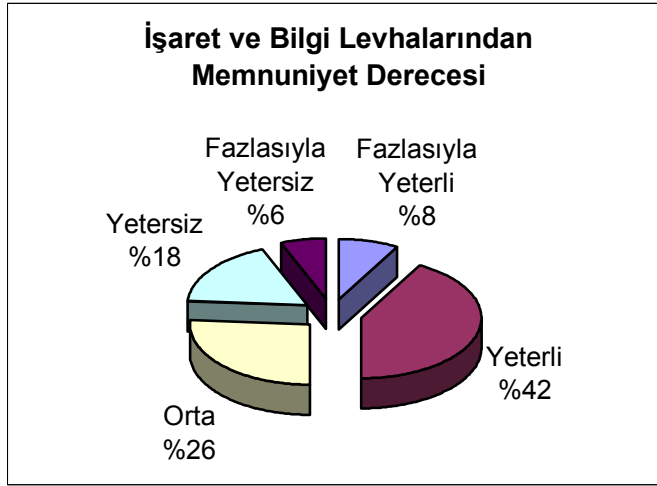

Şekil 6.38. Gölgeleme Elemanlarından Memnuniyet Düzeyi

Kullanıcıların %46'sı gölgeleme elemanlarını yeterli, %26'sı orta, %16'sı yetersiz, %12'si ise fazlasıyla yetersiz bulmuştur.

Tablo 6.39. İşaret ve Bilgi Levhalarından Memnuniyet Düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	4	8
Yeterli	21	42
Orta	13	26
Yetersiz	9	18
Fazlasıyla yetersiz	3	6
Toplam	50	100

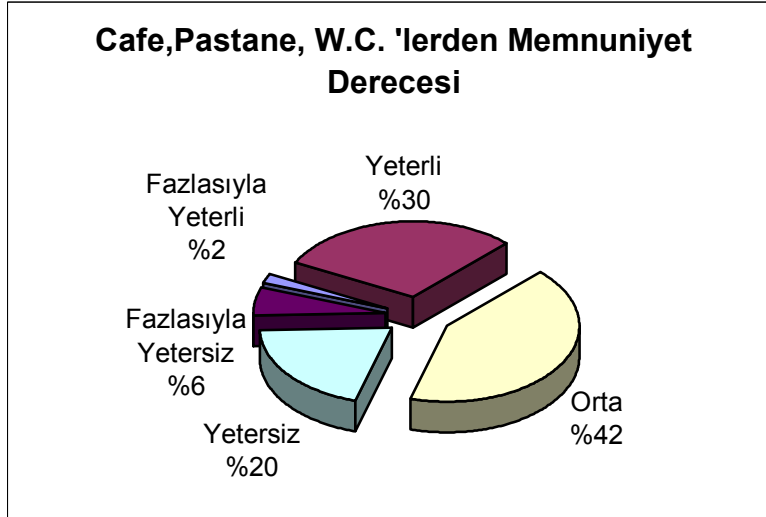

Şekil 6.39. İşaret ve Bilgi Levhalarından Memnuniyet Düzeyi

Kullanıcıların %42'si İşaret ve bilgi levhaları için yeterli, %26'sı orta, %18'i yetersiz, %8'i fazlasıyla yeterli, %6'sı fazlasıyla yetersiz yanıtını vermiştir.

Tablo 6.40. Kafeterya, Pastane, wc.'lerden Memnuniyet Düzeyi

	Sıklık	Yüzde (%)
Fazlasıyla yeterli	1	2
Yeterli	15	30
Orta	21	42
Yetersiz	10	20
Fazlasıyla yetersiz	3	6
Toplam	50	100

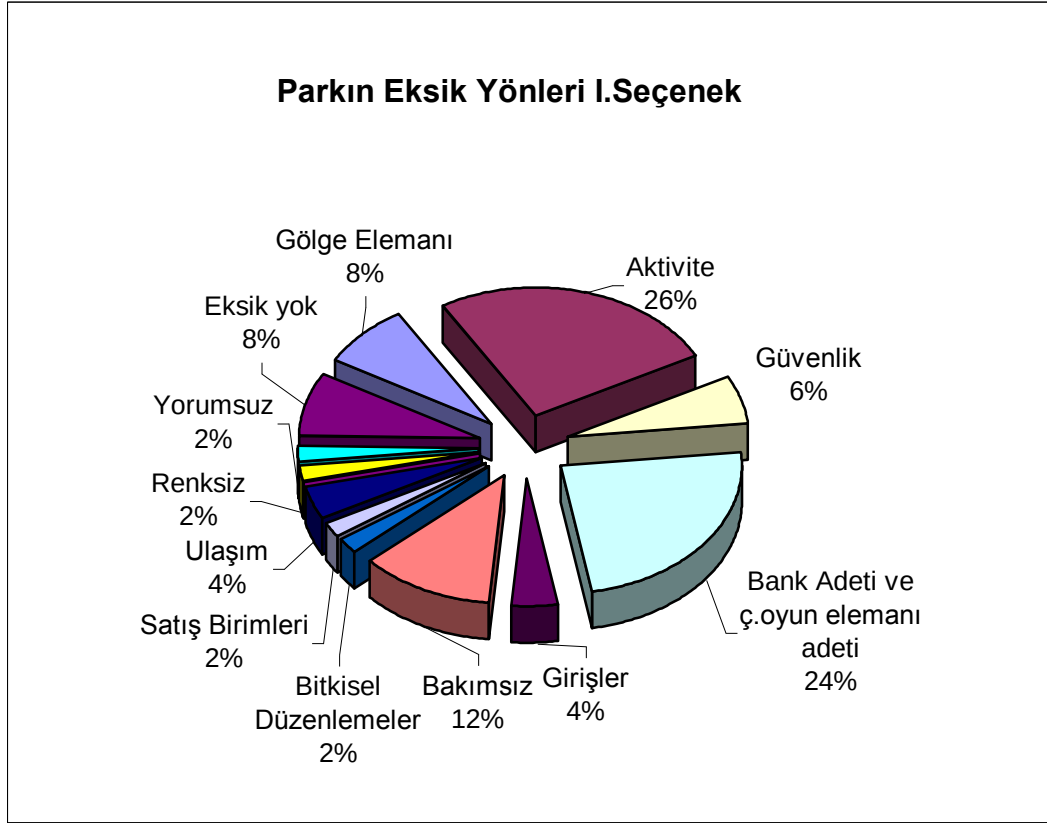
Şekil 6.40. Kafe, Pastane, WC'lerden Memnuniyet Düzeyi

Kullanıcıların %42'si kafe, pastane ve WC'leri estetik ve işlevsel açıdan orta derecede memnuniyet verici olarak değerlendirmiş, %30'u yeterli bulmuş, %20'si yetersiz bulmuş, %6'sı fazlasıyla yetersiz, %2'si fazlasıyla yeterli bulmuştur.

6.2.3.6 Kullanıcılara Göre Parkın Eksik Yönleri

Tablo 6.41. Kullanıcılara göre parkın eksik yönleri ‘1. Seçenek’

	Sıklık	Yüzde (%)
Gölge elemanı	4	8
Çeşitli Aktiviteler yapılmalı	13	26
Güvenlik	3	6
Donatı elemanları eksik	12	24
Girişler kötü	1	2
Bakımyapılmalı	6	12
Bitki adları yazılmalı	0	0
Farklı bitkisel düzenlemeler olmalı	1	2
Satış birimleri pahalı ve az	1	2
Parka ulaşım sorunu var	2	4
Reklam ve tanıtımyapılmalı	0	0
Daha renkli ve çiçekli olmalı	1	2
Yorumsuz	1	2
Eksik yok	4	8
Toplam	50	100

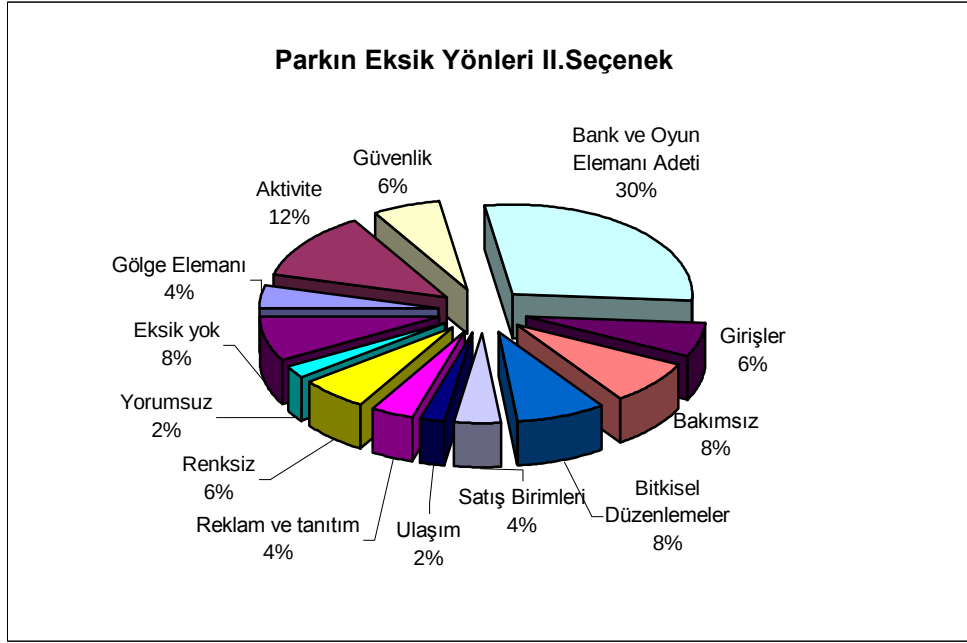

Şekil 6 41. Kullanıcılara göre parkın eksik yönleri “I. Seçenek”

Kullanıcıların I. cevapları arasında %26 ile aktivite eksikliği en önde gelmektedir. İlk verilen cevapların %24’ü bank ve ç.oyun elemanlarının sayıca yetersiz olması, %12’si bakımsızlık, %8’i gölge elemanlarının eksikliği, %4’ü girişlerin yetersizliği, %4’ü parka toplu taşıma ile ulaşım güçlüğü, %2’si parkın renksiz olduğu, %2’si bitkisel düzenlemelerin eksikliği, %2’si satış birimlerinin yetersizliği, %2’si yorumsuz, %8’i ise eksik yok şeklindedir.

Tablo 6.42 Kullanıcılara göre parkın eksik yönleri “II. Seçenek”

	Sıklık	Yüzde (%)
Gölge elemanı	2	4
Çeşitli Aktiviteler yapılmalı	6	12
Güvenlik	3	6
Donatı elemanları eksik	14	30
Girişler kötü	3	6
Bakı yapılmalı	4	8
Bitki adları yazılmalı	0	0
Farklı bitkisel düzenlemeler olmalı	4	8
Satış birimleri pahalı ve az	2	4
Parka ulaşım sorunu var	1	2
Reklam ve tanıtı yapılmalı	2	4
Daha renkli ve çiçekli olmalı	3	6
Yorumsuz	1	2
Eksik yok	4	8
Toplam	50	100

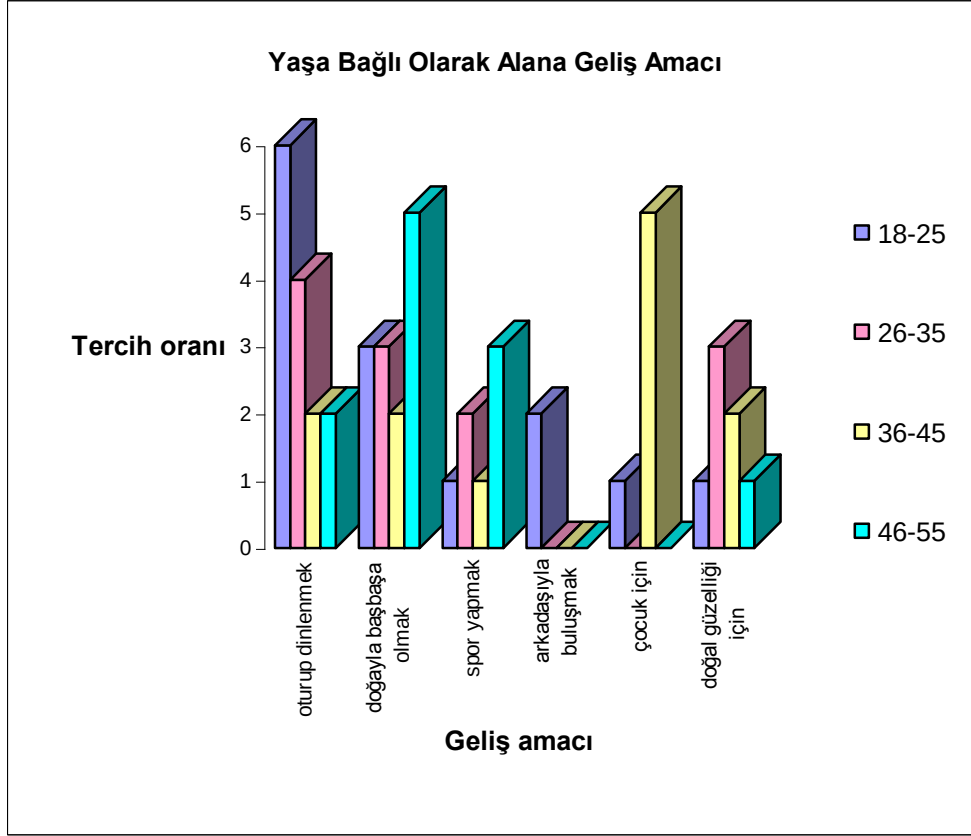
Şekil 6.42. Parkın eksik yönleri II. Seçenek

Kullanıcıların II. cevaplarında ise %30 ile bank ve ç. oyun elemanlarının sayıca yetersiz olması en önde gelmektedir. İkinci verilen cevapların %12'si aktivite eksikliği, %8'i bitkisel düzenlemelerin eksikliği, %8'i bakımsızlık, %6'sı girişlerin yetersizliği, %6'sı parkın renksiz olduğu, %6'sı güvenlik sorunu olduğu, %4'ü satış birimlerinin yetersizliği, %4'ü reklam ve tanıtım eksikliği, %4'ü ise gölgeleme elemanlarının eksik olduğu şeklindeyken %4'ü parka toplu taşıma ile ulaşım gücü, %2'si yorumsuz, %8'i ise eksik yok şeklinde cevap vermiştir.

6.2.4 Yapılan Çapraz Tablolardan Elde Edilen Sonuçlar

Bu bölümde kullanıcıların sosyoekonomik durumlarının, alanı kullanma şekilleri ve alanın estetik ve işlevsel kalitesinden memnuniyetleri ile olan ilişkilerinin tespit edilmesi amacıyla “crosstabulation” yöntemi kullanılarak çapraz tablolar oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

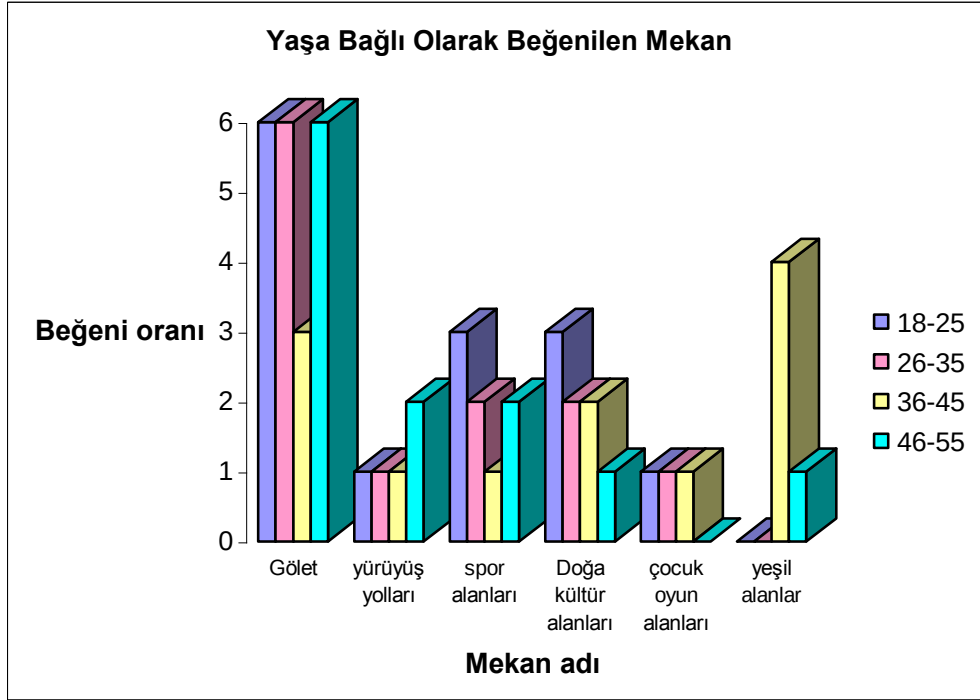
6.2.4.1. Yaşa Bağlı Olarak Alana Geliş Amacı nın Saptanması

Şekil 6.43. Yaşa bağlı olarak alana geliş amacı

Yaşa bağlı olarak kullanıcıların alana geliş amaçları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan bu değerlendirmenin sonucu şöyledir. Parkı ziyaret eden kullanıcılardan oturup dinlenmek amacıyla gelenlerin %43'ü 18-25 yaş aralığında, %29'u 26-35, %14'ü 36-45 ve %14'ü de 46-55 yaş aralığındadır. Parka doğayla başbaşa olmak için gelen insanların %23'ü 18-25, %23'ü 26-35, %15'i 26-45 ve %14'ü 46-55 yaş aralığındadırlar. Ayrıca parka spor yapmak için gelen kullanıcıların %43'ü 46-55 yaş, %29'u 26-35 yaş, %14'ü 36-45 ve %14'ü 18-25 yaş aralığındadır. Parka arkadaşlarıyla buluşmak için gelen ziyaretçilerin %100'ü 18-25 yaşlarındadır. Parka çocuğunu gezdirmek için gelen ziyaretçilerin %17'si 18-25 yaş, %83'ü 36-45 yaş aralığındadır. Parkı doğal güzelliği için ziyaret eden kullanıcıların %43'ü 26-35, %29'u 36-45, %14'ü 18-25 ve %14'ü 46-55 yaş aralığındadır.

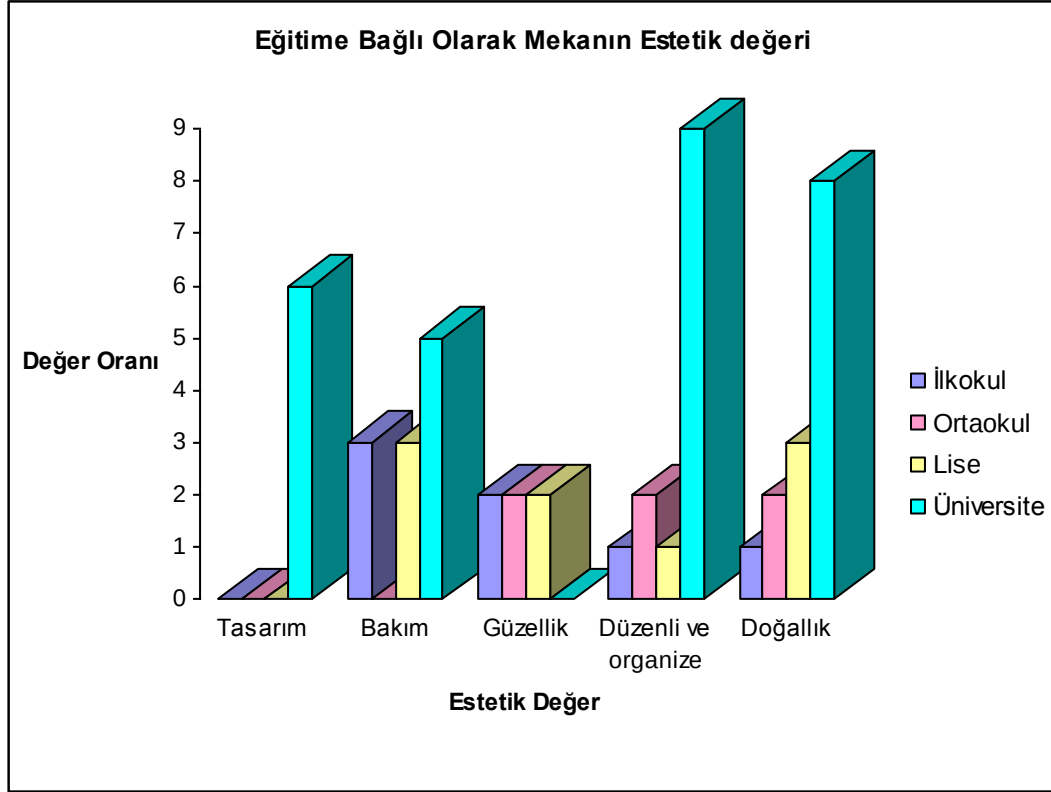
6.2.4.2 Yaşa Bağlı Olarak Beğenilen Mekanın Saptanması

Şekil 6.44. Yaşa bağlı olarak beğenilen mekan

Yaşa bağlı olarak beğenilen mekana dair yapılan analizde 18-25 yaş aralığındaki insanların %44'ü göletler ve çevresini, %7'si yürüyüş yollarını, %21'i spor alanlarını, %7'si çocuk oyun alanlarını kullanıyor ve beğeniyor. 26-35 yaş aralığındaki insanların %50'si göletleri, %8'i yürüyüş yollarını, %17'si spor alanlarını, %17'si doğa ve kültür alanlarını, %8'i oyun alanlarını kullanıyor ve beğeniyor. 36-45 yaş aralığındaki ziyaretçilerin %25'i göletler ve çevresini, %8'i yürüyüş yollarını, %8'i spor alanlarını, %17'si doğa ve kültür alanlarını, %8'i oyun alanlarını ve %34'ü yeşil alanları beğeniyor ve kullanıyor. 36-45 yaş aralığındaki ziyaretçilerin %50'si göletler ve çevresini, %19'u yürüyüş yollarını, %17'si spor alanlarını, %8'i doğa ve kültür alanlarını ve %8'i yeşil alanları beğeniyor ve kullanıyor.

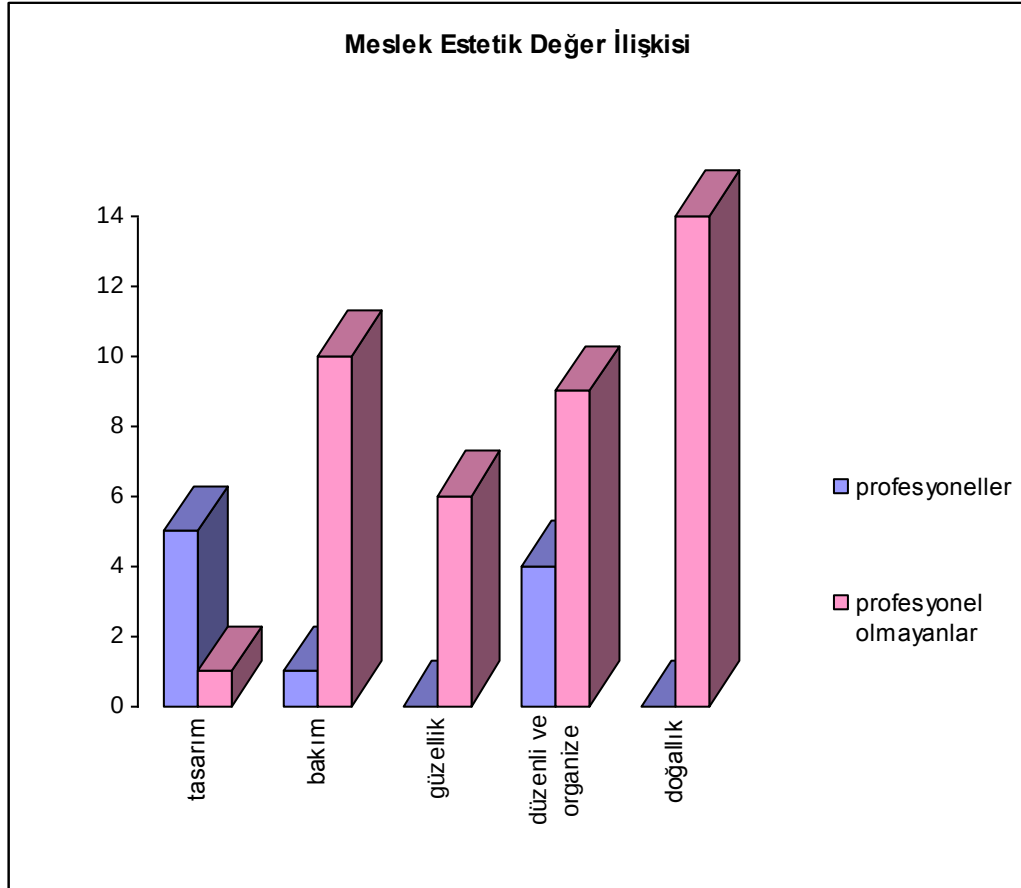
6.2.4.3 Eğitime Bağlı Olarak Mekanın Estetik Değeri ni n Saptanması

Şekil 6.45. Eğitime bağlı olarak mekanın estetik kalitesi

Kullanıcıların eğitime bağlı olarak mekanın estetik kalitesinde öncelikli faktör incelendiğinde, alana gelen ziyaretçilerin ilkokul mezunu olanlarının %43'ü bakım %29'u güzellik %14'ü düzenli ve organize olması, %14'ü doğallık cevabını, ortaokul mezunu olanların %34'ü güzellik %33'ü düzenli ve organize olması, %33'ü doğallık cevabını, lise mezunu olanların %34'ü bakım %22'si güzellik %11'i düzenli ve organize olması, %33'ü doğallık cevabını, üniversite mezunu olanların %21'i tasarım %18'i bakım %32'si düzenli ve organize olması, %29'u doğallık cevabını vermiştir.

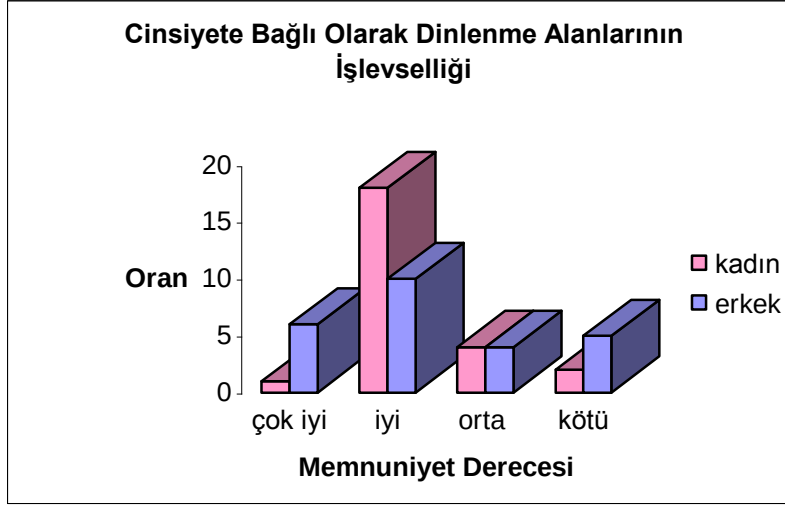
6.2.4.4 Profesyonellerle Profesyonel Olmayanların Estetik Değerlendirmesi

Şekil 6.46. Profesyoneller ve profesyonel olmayanlara göre estetik değer ölçütü

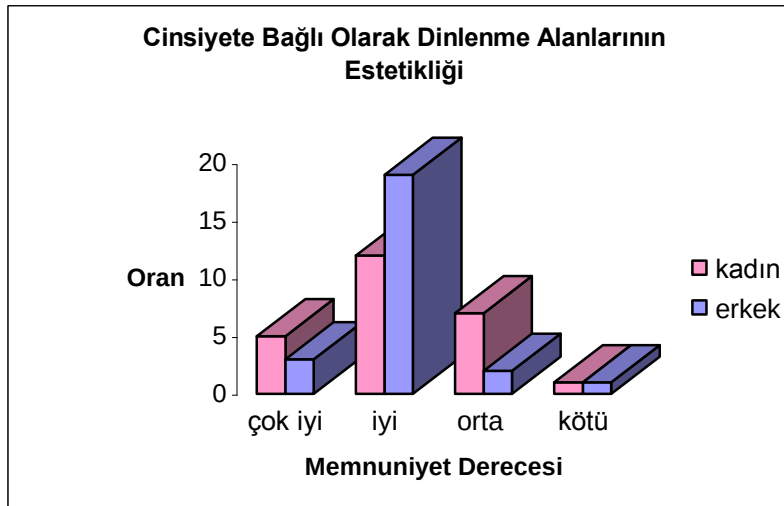
Mesleki anlamda park tasarımı ve peyzaj mimarlığı ya da mimarlık ile ilgili kavramları tanıyan insanlarla halktan insanların estetik kaliteyle ilgili görüşleri karşılaştırıldığında elde edilen bulgular şöyledir: Profesyonel olmayan insanların %34'ü doğallık, %25'i bakım, %23'ü düzen ve organizasyon, %15'i güzellik, %8'ü ise tasarım bir parkın estetik olması için öncelikle önemlidir demiştir. Profesyonellerin %50'si özgün ve yeterli bir tasarım, %40'ı parkındüzenli ve organize olmasını, %10'u ise bakımı olmasını estetik kalitede ön koşul olarak belirtmiştir.

6.2.4.5. Cinsiyete Bağlı Olarak Dinlenme Alanlarından İşlevsel ve Estetik Açıdan Memnuniyet Düzeyi

Şekil 6.47. Cinsiyete bağlı olarak dinlenme alanlarından işlevsel açıdan memnuniyet

Cinsiyete bağlı olarak dinlenme alanlarının işlevsel anlamda memnuniyet derecesi kadınların %41'ine göre çok iyi, %72'sine göre iyi, %16'sına göre orta, %8'ine göre çok kötüdür. Erkeklerde ise %24'ü çok iyi, %40'i iyi, %16'sı orta, %20'si kötü yanıtı vermiştir.

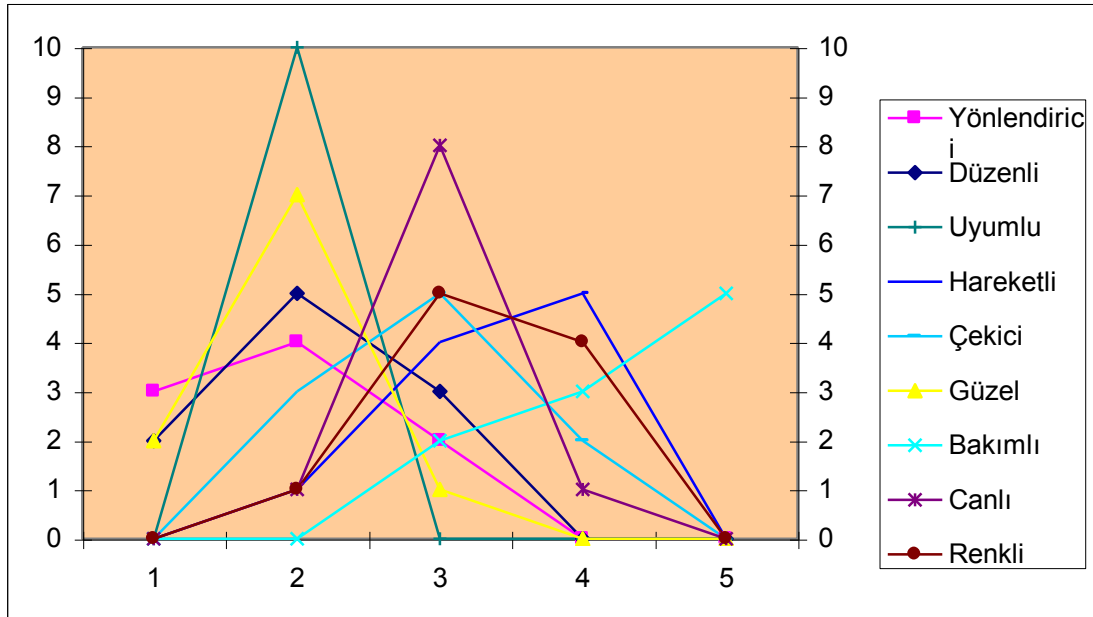
Şekil 6.48. Cinsiyete bağlı olarak dinlenme alanlarından estetik açıdan memnuniyet

Cinsiyete bağlı olarak dinlenme alanlarının estetik açıdan memnuniyet derecesi kadınların %20'si için çok iyi, %48'i için iyi, %28'i için orta, %4'ü için ise kötüdür. Erkeklerin %12'si çok iyi, %76'sı iyi, %8'i orta, %4'ü kötü yanıtı vermiştir.

6.2.5 Mimarlar ve Peyzaj Mimarlarının Parkın Estetik Kalitesi İle İlgili Görüşleri

Bu bölümde on kişilik mimar kökenli örneklem grubuna park hakkında sorulan soruların değerlendirilmesi yapılacaktır. Burada öncelikle parkın mekansal nitelikleri değerlendirilmiş daha sonra da estetik ve işlevsel anlamda ilk bölümlerde anlatılan teorilerin doğruluğu sorgulanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan sorular parkı daha önce ziyaret etmiş ya da parkta ziyaretçi olarak bulunan mimarlara sorulmuş, alanda yapılan video çekimi ve fotoğraflar ile proje gösterilerek daha net cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler, grafikler halinde aşağıda anlatılmaktadır.

6.2.5.1. Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın Mekansal Niteliklerinin Tasarım Kriterleri Doğrultusunda Estetik Ve Çevresel Algılama Açısından Mimarlar Tarafından Değerlendirilmesi

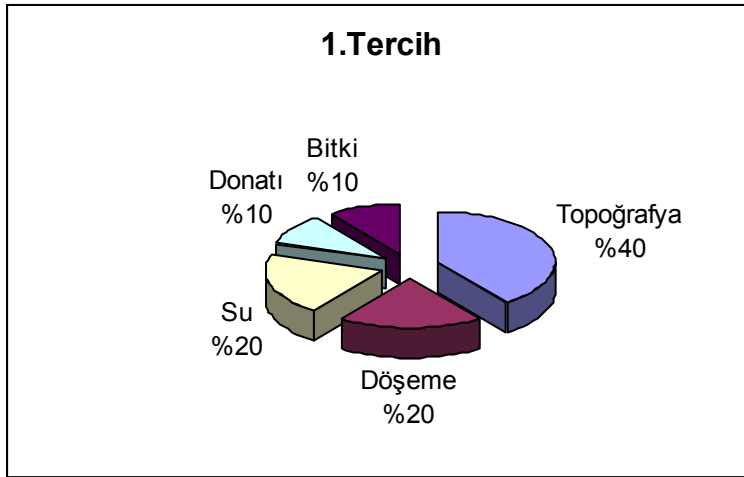

Şekil 6.49. Mekansal niteliklerin mimarlar tarafından algılama açısından değerlendirilmesi

Beşli skala kullanılarak yöneltilen bu soruda parkının yönlendiricilik, düzenlilik, uyumluluk, hareketlilik, çekicilik, güzellik, bakımlılık, canlılık ve renklilik açısından değerlendirilmesini sonucunda elde edilen sonuçlar ve cevapların nerede toplandığı yukarıdaki grafikte görüldüğü gibidir.

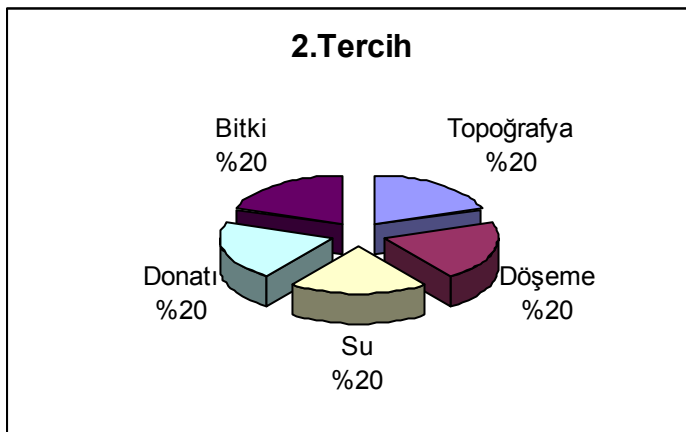
Buna göre parkın yönlendirici, düzenli, pek hareketli olmayan, orta düzeyde canlı ve ilginç, güzel, ve orta düzeyde renkli bir park olduğu söylenebilir.

6.2.5.2 Bir Parkta Estetik ve İşlevsel Açısından Öncelikli Olarak Kullanılan Tasarım Elemanının Tercih Sırasına Göre Değerlendirilmesi

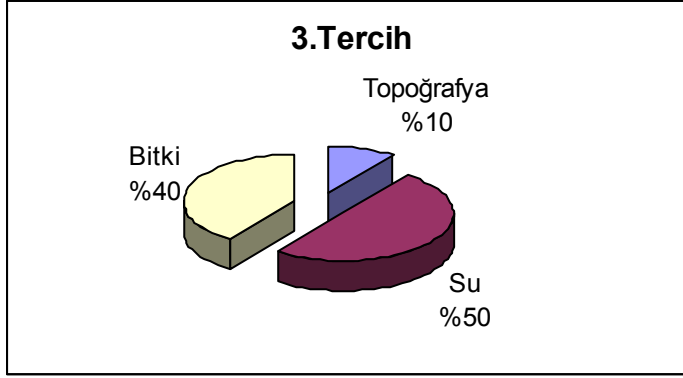
Şekil 6.50. Tasarım elemanı öncelik sırasındaki 1. Tercih

Mimarların bu konuyla ilgili değerlendirmelerinde %40 oranında birinci öncelik topoğrafyanın formu olmaktadır. Onu %20 ile döşemeler, %20 ile su elemanları, %10 ile bitkisel elemanlar ve %10 ile donatı elemanları izlemektedir.

Şekil 6.51. Tasarım elemanı öncelik sırasındaki 2. Tercih

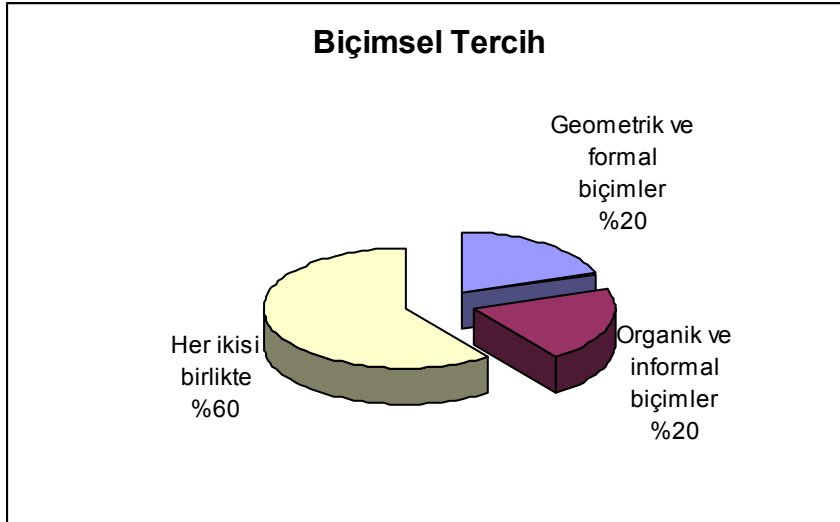
Burada mimarların %20'lik eşit oranlarla topoğrafya, döşeme, su, donatı elemanı ve bitkisel elemanları seçtiklerini görülmektedir.

Şekil 6.52. Tasarı melemam öncelik sırasında 3. Tercih

M marlar, %50'si su elemanlarını, %40'ı bitkisel elemanları, %10'u ise topoğrafyayı tasarındaki önemi açısından üçüncü sıraya koymuştur.

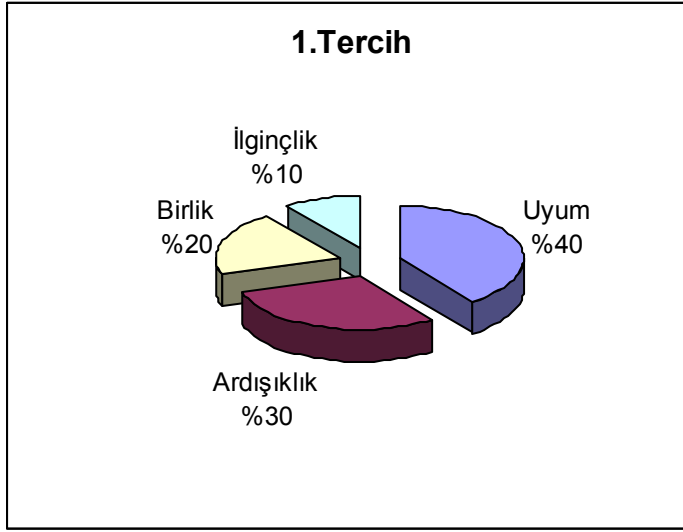
6.2.5.3 Bir Park Tasarımında Estetik ve İşlevsel Açıdan Daha Etkili Olan Biçimlerin Değerlendirilmesi

Şekil 6.53. Park tasarımında estetik ve işlevsel açıdan daha etkili olan biçimlerin tercihi

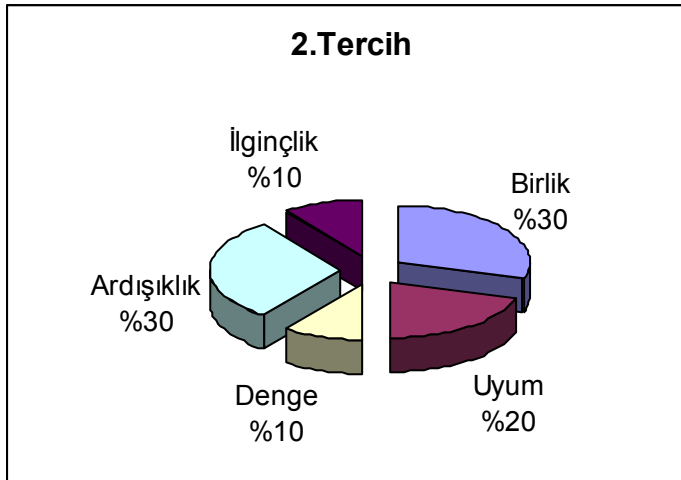
M marların %60'ı park tasarımıda birbiriyle uyumlu şekilde kullanmış geometrik ve doğal biçimlerin kombinasyonunu, %20'si organik biçimleri, %20'si ise geometrik biçimleri tercih etmektedir.

6.2.5.4 Bir Park Tasarımında, Tasarımın Estetik ve İşlevsel Potansiyeli Açısından Daha Önemli Olan Organizasyon Prensiplerinin Değerlendirilmesi

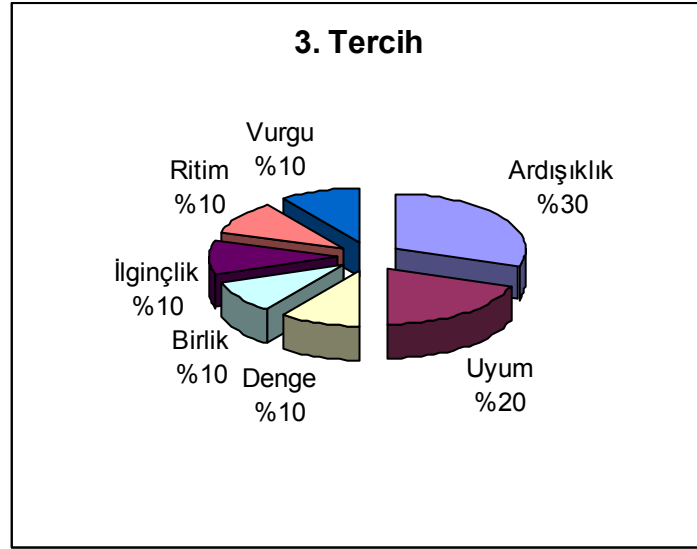
Şekil 6.54. Bir park tasarımı, tasarımın estetik ve işlevsel potansiyeli açısından daha önemli olan organizasyon prensiplerinin değerlendirilmesi 1. Tercih

Mimarların %40'ı tasarımda uyum ilkesinin, %30'u mekansal ardışıklık ilkesinin, %20'si birlik ilkesinin, %10'u ise ilginçlik ilkesinin birinci sırada önemli olduğunu savunuyor.

Şekil 6.55. Bir park tasarımı, tasarımın estetik ve işlevsel potansiyeli açısından daha önemli olan organizasyon prensiplerinin değerlendirilmesi 2. Tercih

İkinci tercih olarak mimarlardan %30 birlik, %30 mekansal ardışıklık, %20 uyum, %10 denge ve %10 ilginçlik cevabı alınmıştır.

Şekil 6.55. Bir park tasarımı, tasarımın estetik ve işlevsel potansiyeli açısından daha önemli olan organizasyon prensiplerinin değerlendirilmesi 3. Tercih

Son tercih olarak mimarlar %30 mekansal ardışıklık önemli, %20 uyum %10 denge, %10 birlik, %10 ilginçlik, %10 ritim ve %10 vurgu önemli görüşündedirler.

6.3. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Soğanlı Botanik Parkı'nın kullanıcılarının bu alandan memnuniyetini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada kullanıcıların sosyo-ekonomik yapısı, alan kullanma şekilleri ve mekanın estetik ve işlevsel kalitesiyle ilgili görüşleri tespit edilme çalışılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

- Bursa soğanlı Botanik parkında yapılan ankette sorular her yaş grubundan eşit sayıda kullanıcıya yöneltilmiştir. Örnek kütleinin %28'i 18-25 yaş aralığında, %24'ü 26-35 yaş aralığında, %24'ü 36-45 yaş aralığında, %24'ü ise 46-55 yaş aralığındadır.
- Örneklem alanında eşit sayıda kadın ve erkek kullanıcıyla anket yapılmıştır. Kadınların oranı %50 ve erkeklerin oranı da %50'dir.
- Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nı ziyaret eden insanların %38' bekar %62'si ise evli kişilerden oluşmaktadır.

- Parkı ziyaret eden insanların %72'si alana özel otuyla, %12'si yaya olarak, %10'u bisikletle ve %6'sı da toplu taşıma aracıyla alana ulaştıkları tespit edilmiştir.
- Parkı kullanan insanların %68'i parkın bulunduğu Bursa ilinden, %28'i İstanbul'dan, %4'ü ise İzmit'ten alan ziyaret etmektedir.
- Parkı ziyaret eden insanların %54'ü üniversite mezunu, %20'si lise mezunu, %12'si ortaokul mezunu, %14'ü ise ilkokul mezunudur.
- Yapılan araştırmada parka gelen kişilerin %70'inin çalışanlardan, %30'unun ise çalışanlardan oluştuğu saptanmıştır. Kullanıcılara çalışmama nedenleri sorulduğunda çalışan %30'luk kitlenin %40'ının öğrenci, %40'ının ev hanımı, %13'ünün işsiz, %7'sinin ise emekli olduğu saptanmıştır. Çalışan %70'lik kesimin %31'i memur, %26'sı serbest meslek, %23'ü ücretli, %20'si işçi kategorisine girmektedir.
- Alana gelen kullanıcıların genel meslek dağılımına bakıldığında %12'sinin öğrenci, %4'ünün işsiz, %2'sinin emekli, %12'sinin ev hanımı, %22'sinin memur, %14'ünün işçi, %16'sının ücretli, %18'inin serbest meslek grubuna girdiği sonucu elde edilmiştir.
- Parka gelen insanların %14'ünün alana ilk kez, %34'ünün ayda birden az, %22'sinin on beş günde bir, %18'inin haftada bir, %8'inin ise haftada birden çok geldiği belirlenmiştir.
- Kullanıcıların alana geliş saati ile ilgili araştırmanın sonucunda %50'lik bir kitlenin alanı genellikle öğlen saatlerinde kullandığı, %26'sının sabah, %22'sinin akşam ve %2'sinin ise gece kullandığı tespit edilmiştir.
- Kullanıcıların alana geliş amaçları sorulurken birden fazla olmak üzere tercih sırasına göre üç cevap alınmıştır. Buna göre kullanıcıların alana geliş amaçlarında I. Tercihleri %26 çoğunlukla doğayla baş başa olmak, %24 çoğunlukla oturup dinlenmek, %16 oranında alanın doğal güzelliği nedeniyle, %14 oranında gezi ve etrafı seyretnmek, %7 spor yapma amacıyla, %5 arkadaşlarla buluşmak nedeniyle, %7 çocuğunu gezdirmek

ve %1 oranında da diğer amaçlarla kullanıcıların alana geldiği tespit edilmiştir.

- Kullanıcıların parkı genel olarak estetik açıdan değerlendirirken parkın hangi özelliğinin daha önde geldiğinin araştırıldığı bu bölümde %28 oranında parkın doğal olmasının, %26 oranında düzenli ve organize edilmiş bir park olmasının, %22 oranında bakımlı olmasının ve %12 oranında güzel bir park olmasının kullanıcılar için daha önemli olduğu anlaşılmıştır.
- İşlevsel açıdan parkın girişini, kullanıcıların %8'i çok iyi, %56'sı iyi, %28'i orta, %8 kötü bulmuştur. Kullanıcıların %76'sı park içi aksların işlevsel olarak ihtiyaçlarına iyi cevap verdiğini, %16'sı orta derecede cevap verdiğini, %8'i ise çok iyi derecede cevap verdiğini belirtmiştir. İşlevsel açıdan dinlenme alanlarını kullanıcıların %16'sı çok iyi, %54'ü iyi, %16'sı orta, %14'ü kötü olarak değerlendirmiştir. Kullanıcıların %6'sı Çocuk oyun alanlarını işlevsel açıdan çok iyi, %44'ü iyi, %28'i orta, %20'si kötü, %2'si çok kötü olarak değerlendirmiştir. Spor alanlarının işlevsel açıdan meşnun edicilik düzeyi sorulduğunda kullanıcıların %16'sı çok iyi, %62'si iyi, %16'sı orta ve %6'sı kötü yanıtını vermiştir. Üke ve tema bahçelerinin olduğu doğa ve kültür alanları işlevsel açıdan kullanıcıların %70'i tarafından iyi, %20'si tarafından çok iyi, %10'u tarafından orta derecede meşnunluk verici olarak değerlendirilmiştir. Kullanıcıların satış birimlerinden işlevsel açıdan meşnunluk düzeyi %26 oranında iyi, %36 oranında orta, %30 oranında kötü, %8 oranında çok kötü şeklindedir.
- Kullanıcıların %14'ü parkın girişinin estetik açıdan çok iyi bulmuş, %42'si iyi, %28'i orta, %12'si kötü, %4'ü çok kötü yanıtını vermiştir. Alanı ziyaret eden insanların %74'ü aksların estetik açıdan iyi olduğunu, %12'si çok iyi olduğunu, %10'u orta derecede meşnunluk verici olduğunu, %4'ü ise kötü olduğunu düşünmektedir. Alana gelen insanların %62'si dinlenme alanlarını estetik açıdan iyi, %16'sı çok iyi, %18'i orta, %4'ü kötü olarak değerlendirmiştir. Çocuk oyun alanlarından estetik açıdan meşnunluk düzeyi %6 çok iyi, %54 iyi, %32 orta, %8 kötü olarak

belirlenmiştir. Spor alanlarından estetik açıdan memnuluk düzeyi %8 oranında çok iyi, %70 oranında iyi, %20 oranında orta ve %2 oranında kötü olarak saptanmıştır. Kullanıcıların doğa ve kültür alanlarından estetik açıdan memnuluk düzeyi hakkında %24 çok iyi, %60 iyi, %14 orta, %2 iyi yanıtı alınmıştır. Kullanıcıların satış birimlerinden estetik açıdan memnuluk düzeyi hakkındaki görüşleri %36 oranında iyi, %54 oranında orta, %6 oranında kötü, %4 oranında çok kötü şeklindedir.

- Parkta en çok kullanılan ve beğenilen mekanın %42 oranında göletler ve çevresindeki oturma ve dinlenme alanları olduğu belirlenmiştir. Bunu %16 ile doğa ve kültür alanları, %16 ile spor alanları, %10 ile yeşil alanlar, yine %10 ile yürüyüş yolları ve %6 ile çocuk oyun alanları takip etmektedir.
- Parkta en çok beğenilen mekanın beğenilme nedenlerine bakılırsa, kullanıcıların %30'u doğallığı, %18'i sakin ve dinlendirici olmasını, %6'sı yeşilliği, %6'sı güzelliği, %18'i ihtiyaçlarını karşılamasını, %12'si suya yakın oluşunu, %4'ü hareketli olmasını, %2'si odak noktası olmasını, %2'si manzaranın güzelliğini, %2'si parkın adını siğelemesini beğendikleri mekan beğenme nedeni olarak göstermişlerdir.
- Parktaki donatı elemanlarından işlevsel ve estetik açıdan memnuniyet düzeyi ile ilgili araştırmanın sonuçları şöyledir: Alana gelen kullanıcıların %56'sı zemin kaplamalarını estetik ve işlevsel açıdan yeterli bulmuş, %32'si orta düzeyde yeterli bulmuş, %10'u fazlasıyla yeterli ve %2'si yetersiz bulmuştur. Parka gelen kullanıcıların oturma birimlerinden memnuluk düzeyinin, %40 yeterli, %40 orta, %14 yetersiz, %4 fazlasıyla yetersiz ve %2 fazlasıyla yeterli olduğu saptanmıştır. Kullanıcıların %44'ü aydınlatma birimlerinin yeterli olduğunu, %26'sı orta derecede yeterli olduğunu, %24'ü yetersiz olduğunu, %6'sı fazlasıyla yeterli olduğunu düşünmektedir. Kullanıcılar %64 oranında su elemanlarını yeterli bulmuştur, %14 oranında fazlasıyla yeterli, %10 oranında orta ve %12 oranında yetersiz bulmuşlardır. Kullanıcıların %46'sı gölgelenme elemanlarını yeterli, %26'sı orta, %16'sı yetersiz, %12'si ise fazlasıyla yetersiz bulmuştur. Kullanıcıların %42'si İşaret ve bilgi levhaları için

yeterli, %26'sı orta, %18'i yetersiz, %8'i fazlasıyla yeterli, %6'sı fazlasıyla yetersiz yanıtını vermiştir. Kullanıcıların %42'si kafe, pastane ve WC'leri estetik ve işlevsel açıdan orta derecede memnuniyet verici olarak değerlendirmiş, %30'u yeterli bulmuş, %20'si yetersiz bulmuş, %6'sı fazlasıyla yetersiz, %22'si fazlasıyla yeterli bulmuştur.

- Alana gelen insanlara parkın eksik yönleri sorulduğunda birden fazla yanıt alınmış ve bu yanıtların hepsi birlikte değerlendirilmiştir. Kullanıcıların I. cevapları arasında %26 ile aktivite eksikliği en önde gelmektedir. İlk verilen cevapların %24'ü bank ve ç. oyun elemanlarının sayıca yetersiz olması, %12'si bakımsızlık, %8'i gölge elemanlarının eksikliği, %4'ü girişlerin yetersizliği, %4'ü parka toplu taşıma ile ulaşım güçlüğü, %2'si parkın renksiz olduğu, %2'si bitkisel düzenlemelerin eksikliği, %2'si satış birimlerinin yetersizliği, %2'si yorumsuz, %8'i ise eksik yok şeklindedir. Kullanıcıların II. cevaplarında ise %30 ile bank ve ç. oyun elemanlarının sayıca yetersiz olması en önde gelmektedir. İkinci verilen cevapların %12'si aktivite eksikliği, %8'i bitkisel düzenlemelerin eksikliği, %8'i bakımsızlık, %6'sı girişlerin yetersizliği, %6'sı parkın renksiz olduğu, %6'sı güvenlik sorunu olduğu, %4'ü satış birimlerinin yetersizliği, %4'ü reklam ve tanıtım eksikliği, %4'ü ise gölgeleme elemanlarının eksik olduğu şeklindeyken %4'ü parka toplu taşıma ile ulaşım güçtür, %2'si yorumsuz, %8'i ise eksik yok şeklinde cevap vermiştir.

Yapılan çapraz tablolardan elde edilen bulgular ise şöyledir:

- Yaşa bağlı olarak kullanıcıların alana geliş amaçları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan bu değerlendirme'nin sonucu şöyledir. Parka ziyarette gelen kullanıcılardan oturup dinlenmek amacıyla gelenlerin %43'ü 18-25 yaş aralığında, %29'u 26-35, %14'ü 36-45 ve %14'ü de 46-55 yaş aralığındadır. Parka doğayla baş başa olmak için gelen insanların %23'ü 18-25, %23'ü 26-35, %15'i 26-45 ve %14'ü 46-55 yaş aralığındadırlar. Ayrıca parka spor yapmak için gelen kullanıcıların %43'ü 46-55 yaş, %29'u 26-35 yaş, %14'ü 36-45 ve %14'ü 18-25 yaş aralığındadır.. Parka çocuğunu gezdirmek için gelen ziyaretçilerin %17'si

18-25 yaş, %83'ü 36-45 yaş aralığındadır. Parkı doğal güzelliği için ziyaret eden kullanıcıların %43'ü 26-35, %29'u 36-45, %14'ü 18-25 ve %14'ü 46-55 yaş aralığındadır.

- Yaşa bağlı olarak beğenilen mekana dair yapılan analizde 18-25 yaş aralığındaki insanların %44'ü göletler ve çevresini, 26-35 yaş aralığındaki insanların %50'si göletleri, 36-45 yaş aralığındaki ziyaretçilerin %4'ü yeşil alanları, %25'i göletler ve çevresini, 46-55 yaş aralığındaki ziyaretçilerin %50'si göletler ve çevresini beğeniyor.
- Eğitime bağlı olarak mekanın estetik kalitesinde öncelikli faktör incelendiğinde alana gelen ziyaretçilerin ilkokul mezunu olanlarının %43'ü bakım %29'u güzellik, %14'ü düzenli ve organize olması, %14'ü doğallık cevabını, ortaokul mezunu olanların %34'ü güzellik, %3'ü düzenli ve organize olması, %3'ü doğallık cevabını, lise mezunu olanların %34'ü bakım %33'ü doğallık, %22'si güzellik, %11'i düzenli ve organize olması cevabını, üniversite mezunu olanların %32'si düzenli ve organize olması, %29'u doğallık, %21'i tasarım, %18'si bakım cevabını vermiştir.
- Mesleğe bağlı olarak mekanın estetik değerinde en önemli faktörün çaprazlanması sonucunda mesleki anlamda park tasarımı ve peyzaj mimarlığı ya da mimarlık ile ilgili kavramları tanıyan insanlarla halihazırda insanların estetik kaliteyle ilgili görüşleri karşılaştırıldığında elde edilen bulgular şöyledir: Profesyonel olmayan insanların %34'ü doğallık, %25'i bakım, %23'ü düzen ve organizasyon, %15'i güzellik, %3'ü ise tasarım bir parkın estetik olması için öncelikle önemlidir. Profesyonellerin %50'si özgün ve yeterli bir tasarım, %40'ı parkı düzenli ve organize olması, %10'u ise bakımlı olmasını estetik kalitede ön koşul olarak belirtmiştir.
- Cinsiyete bağlı olarak dinlenen alanlarının işlevsel anlamda memnuniyet derecesi ile ilgili değerlendirilmenin sonucunda kadınların %41'ine göre çok iyi, %72'sine göre iyi, %16'sına göre orta, %8'ine göre çok kötüdür. Erkeklerde ise %24'ü çok iyi, %40'ı iyi, %16'sı orta, %20'si kötü yanıtı

vermiştir. Gnsiyete bağı olarak dinlenme alanlarının estetik açıdan mmuniyet derecesinin değerlendirilmesini sonucunda ise kadınların %20'si için çok iyi, %48'i için iyi, %28'i için orta, %4'ü için ise kötüdür. Erkeklerin %12'si çok iyi, %76'sı iyi, %8'i orta, %4'ü kötü yanıtı vermiştir.

M marlar grubuna yöneltilen mesleki sorular sonucunda estetik ve işlevsel kaliteyle ilgili değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

- Beşli skala kullanılarak yöneltilen bu soruda parkının yönlendiricilik düzenlilik, uyumluluk, hareketlilik çekicilik güzellik bakınlılık canlılık ve renklilik açısından değerlendirilmesi sonucunda elde edilen sonuçlara göre parkın yönlendirici, düzenli, pek hareketli olmayan, orta düzeyde canlı ve ilginç, güzel, ve orta düzeyde renkli bir park olduğu söylenebilir.
- Bir parkta estetik ve işlevsel açıdan öncelikli olarak kullanılan tasarım elemanının tercih sırasına göre değerlendirilmesi sonucunda m marların bu konuyla ilgili değerlendirmelerinde I. Tercihleri şu şekildedir: %40 oranında birinci öncelik topoğrafyanın formu olmaktadır, onu %20 ile döşemeler, %20 ile su elemanları, %10 ile bitkisel elemanlar ve %10 ile donatı elemanları izlemektedir. Burada m marların %20'lik eşit oranlarla topoğrafya, döşeme, su, donatı elemanı ve bitkisel elemanları II.tercih olarak seçtiklerini görmektediriz. M marlar, %50'si su elemanlarını, %40'ı bitkisel elemanları, %10'u ise topoğrafyayı tasarımdaki önemi açısından üçüncü sıraya koymuştur.
- Bir park tasarımında estetik ve işlevsel açıdan daha etkili olan biçimlerin değerlendirilmesi sonucunda m marların %40'ı tasarımda uyumlusunu, %30'u mekansal ardışıklık ilkesinin, %20'si birlik ilkesinin, %10'u ise ilginçlik ilkesinin birinci sırada önemli olduğunu savunuyor. İkinci tercih olarak m marlardan %30 birlik, %30 mekansal ardışıklık, %20 uyum, %10 denge ve %10 ilginçlik cevabı alınmıştır. Son tercih olarak m marlar %30 mekansal ardışıklık önemlidir, %20 uyum, %10 denge, %10 birlik, %10 ilginçlik, %10 ritim ve %10 vurgu önemlidir görüşündedirler.

Soğanlı Botanik Parkı'nın kullanıcılarının bu alandan memnuniyetini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonucunda kullanıcıların genellikle Bursa ve civarından geldikleri, ulaşımı için özel otobüsü tercih ettikleri, çoğunluğun eğitim seviyesinin üniversite derecesinde olduğu, çalışan kullanıcıların daha fazla olduğu, alanı genellikle haftasonları ve öğle saatlerinde kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre kullanıcılar için estetik kalitenin ölçütü parkın doğallığıdır. Ziyaretçilerin alandaki kullanım alanlarından işlevsel açıdan iyi ve estetik açıdan iyi derecede memnun oldukları ve donatı elemanlarını işlevsel ve estetik açıdan yeterli buldukları belirlenmiştir. Kullanıcılar parka doğayla başbaşa olmak, oturmak ve dinlenmek amacıyla gelmekte olup genellikle su elemanları ve çevresini tercih etmektedirler, buraları beğenmelerinin en önemli nedeni parkın doğal, sakin ve dinlendirici olmasıdır. Kullanıcılara göre parkın en önemli eksiği yeni ve farklı aktivitelerin getirilmesi ve banklar ile çocuk oyun elemanlarının adetlerinin az olmasıdır.

Sonuç olarak, kullanıcılar tarafından Soğanlı Botanik Parkı'nın sert peyzaj tasarımının işlevsel ve estetik açıdan iyi derecede memnuniyet duyulduğu belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

- [1] **Kagan, M** , 1993, Estetik ve Sanat Dersleri, İ nge Kitabevi, İstanbul
- [2] **Ziss, A** , 1984, Estetik, De Yayınları
- [3] **Doğan, MH** 1975, 100 Soruda Estetik , Gerçek Yayı nevi
- [4] **Lucaks , G**, 1978, Estetik, Payel Yayı nevi
- [5] **Ti mçi n, A**, 1998, Estetik, İnsancıl Yayınları, İstanbul
- [6] **Sus muş, Y** ,1999, Kentsel M kanda Estetik Değerler, *Yüksek Lisans Tezi*, İ .T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- [7] **Şent ürer, A** , Mimarlıkta Estetik Oğusunun Bağı nı ve Bağı nsız Değişken Açısından İ rdel enmesi, *Doktora Tezi*, İ .T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- [8] **Jus danis, G** , 1997, Geçikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Metis Yayınları
- [9] **Gir, Ş Öy me n** , 1996 , Mekan Öğütlenmesi , Gir Yayınları
- [10] **Mıdam pour, A** , 1996 , Design Of Urban Space , Wiley Press
- [11] **Ünl ü, A** , 1998, Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İ .T.Ü Baskı At ölyesi, İstanbul
- [12] **Aydı nı, S** ,1992, Mimarlıkta Görsel Analiz ,İ .T.Ü Mimarlık Fak. Baskı At ölyesi
- [13] **Tey mur, N** ,1998, Temel Tasarı m Temel Eğiti m O D T Ü M m Fak. Yayınları
- [14] **Wernon, MD** ,1966, The Psychology of Perception, Penguin Books
- [15] **Lot h an, A** , Eki m1999, Landscape and The Philosophy of Aesthetics: İs Landscape Quality Inherent in The Landscape or in The Eye of Beholder?, Landscape And Urban Planning, **Vol.44, No:4**

- [16] **Özkarakoç, Y** , İnsan Çevre Etkileşimi Sistemi Bakış Açısından Uyumlu Mimarî Çevrenin Estetik Öge ve İlişkileri, *Doktora Tezi* , Y.T.Ü, İstanbul
- [17] **Eckbo, G** , 1950, Landscape For Living, Dodge Corporation Publishing
- [18] **Becerik, B** , 2001, Mimarlıkta Estetik Olgusu ve Değerlendirme, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [19] **Atabek, E** , 2002, Kamusal Mekanlarda Kalite, YtÜ Kampüsünde Kullanıcı Görüşlerine Dayalı Kalite Değerlendirme, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [20] **Kutlu, E** , 2000, Yüksek Binaların Algılanmasına Bir Bakış, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [21] **Baştürk, Ö** , 2000, Peyzaj Tasarım Kriterleri Açısından Açık Mekanlarda İnsan-Çevre Etkileşimi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [22] **Korkmaz, E** , 2000, Kentsel Açık Alanların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [23] **Turgut, N** , 1999, Meydanlarda Çevresel Zenginlik ve Görsel Uyum Analizi: Sultan Ahmet Meydanı Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [24] **Başer, B** , 1999, Su ve Kaya Bahçeleri ve Bunların Tasarlanması, *Lisans Bitirme Tezi*, İ.Ü Orman Fak., İstanbul
- [25] **Simonds, J. O** 1983, Landscape Architecture, McGraw Hill Publishing
- [26] **Reid, W. G** , 1993, From Concept To Form in Landscape Architecture, Van Nostrand Reinhold
- [27] **Özgen, Y** , 1998, Peyzaj Tasarım Temel İlkeleri Ders Notları, İ.Ü Orman Fakültesi, İstanbul
- [28] **Morris, A. N** , 1946, Your Book of Garden Plans, Murray And Gee Publishers
- [29] **Beazley, E** , 1960, Design And Detail of The Space Between Buildings, Arc Press, London

- [29] **Kesim A G** ,2001, Türkiye’de Kent Mobilyalarının Peyzaj Mimarlığı Yönünden Bazı Sorunları, *I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İ. B B Yayınları, İstanbul
- [30] **Yıldız, A C**, 2001, Kent Mobilyaları Kavramı ve İstanbul’daki Kent Mobilyalarının İrdelenmesi, *I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İ. B B Yayınları, İstanbul
- [31] **Walker, T D** ,1990, Residential Landscaping I, Van Nostrand Reinhold
- [32] **Pakdil, A E** ,2001, Uygar Kentli İhtiyaçları ve Kent Mobilyaları , *I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İ. B B Yayınları, İstanbul
- [33] **Ashihara, Y** ,1983, The Aesthetic Townscape, The Mt Press
- [34] **İ. T Ü Mimarlık Fakültesi** , 1992, Kentsel Tasarım Çalışma Kılavuzu, İ. T Ü Baskı Aölyesi, İstanbul
- [35] **Zülfi kar, C** ,1998, Kent Mobilyalarının Kullanım İlişkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [36] **Cendere, A** ,1998, Su Hemanlarının Kentsel Mekanlarda ve Yeşil Alanlarda Kullanım, *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [37] **Karaman, E**, 2000, Kent Mobilyalarının İkinci Kullanım Alanı Olarak Parkların İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ. T Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [38] **Başer, B** ,2001, Pergolas And Gazebos,2001, Landscape Construction And Equipment Dersi Ödevi
- [39] **Bayazit, N** ,2001, Günümüz Kent Ortamında Çocuk Oyun Hemanlarına Bir Yaklaşım *Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu*, İ. B B Yayınları, İstanbul
- [40] **TMMOB Pey. Mim Odası**, 1997, Peyzaj Mimarlığı Kataloğu, Ceren Tanıtım İstanbul
- [41] **Zorlu D** , 1992, Suyun Rekreasyonel Yönden Önemi ve Günümüzde Kullanım Şekilleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Y T Ü, İstanbul

- [42] **Hessayon, D G** ,1996, The Rock And Water Garden Expert, Expert Books, Great Britain
- [43] **Hessayon, D G** ,1996, Garden Dry Expert, Expert Books, Great Britain
- [44] **Evyapan, G A** , 2000, Peyzaj Tasarım Ders Notları, Metü Yayınları, Ankara
- [45] **Harris ve Dnnes**, 1998, The Time Saver Standards For Landscape Architecture, New York
- [46] **Pamay, B** ,1978, Park Bahçe ve Peyzaj Mimarisi, İ. Ü. Orman Fak. Yayınları, İstanbul
- [47] **Kobayashi, H**, 1990, Contemporary Landscape in The World, Ifla Press
- [48] **Cooper, G** , 2000, Gardens for the Future, Gardens For The Future, Conran Octopus Press
- [49] **Yıldızca, A C** , Btkisel Tasarım Ders Notları, İTÜ Baskı Atölyesi, İstanbul
- [50] **Ntschke, G** , 1990, Japanese Gardens, Taschen, Tokyo

EK 1

BURSA SOĞANLI BOTANİK PARKI'NIN SERT PEYZAJ TASARIMININ İŞLEVSEL VE ESTETİK AÇIDAN KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

ANKET FORMU

I. Kullanıcıların Sosyo-Ekonomik Yapısıyla İlgili Bilgiler

1. Yaş
a. 18-25 b. 26-35 c. 36-45 d. 46-55 e. 56 üstü
2. Cinsiyet
a. Kadın b. Erkek
3. Medeni Durum
a. Bekar b. Evli c. Dül
4. Hangi ilde oturuyorsunuz?
.....
5. Parka hangi araçla geliyorsunuz?
a. Yaya
b. Bisiklet ile
c. Toplu taşıma aracı ile
d. Özel araç ile
6. Eğitim durumunuz nedir?
a. Eğitimsiz
b. İlkokul
c. Ortaokul
d. Lise
e. Üniversite
7. Çalışıyor musunuz?
a. Evet b. Hayır
8. Evet ise mesleğiniz nedir?
a. Memur b. İşçi c. Ücretli d. Serbest meslek e. Mimar

9. Hayır ise neden çalışmıyorsunuz?
a. Emekli b. Öğrenci c. Evhamı m d. İşsiz
10. Aylık ortalama geliriniz ne kadar?
a. 200-300 milyon
b. 300-500 milyon
c. 500 milyon- 1 milyar arası
d. 1 milyardan çok

II. Kullanıcıların Alana Çeliş sıklığı ile ilgili Bilgiler

11. Bu parka ne sıklıkta gelirsiniz?
a. İlk defa
b. Ayda birden az
c. Ayda bir
d. Onbeş günde bir
e. Haftada birden çok
f. Haftada bir
g. Her gün
12. Parka günün hangi saatlerinde gelirsiniz?
a. Sabah (8-12)
b. Öğle (12-16)
c. Akşam (16-20)
d. Gece (20'den sonra)
13. Bu parka ne amaçla gelirsiniz? (Tercih sırası gözlenenecektir)
a. Oturup dinlenmek için
b. Doğayla başbaşa olmak için
c. Hırfı seyretmek için
d. Spor yapmak için
e. Arkadaşları nla buluşmak için
f. Çocuğunu gezdirmek v.s.için
g. Doğal güzelliğı için
h. Diğer.....

III. Mekanın Estetik Kalitesiyle ilgili Kullanıcıların Görüşlerine İlişkin Bilgiler

14. Parkı estetik (güzellik) açısından değerlendirirken sizi için hangi özellik daha önde gelir?
a. Özgün ve yeterli bir tasarımı n olması
b. Bakımı olması
c. Güzel olması
d. Düzenli ve organize edilmiş olması
e. Doğal olması

15. Bu park içindeki size belirteceği m kullanı m alanlarından işlevsel yani ihtiyaçlarınıza cevap vermesi açısından ne derece memnunsunuz?

Girişler (Kapı)	1	2	3	4	5
Park içi ulaşım Aksları (Yaya yolları)	1	2	3	4	5
Dinlenme alanları (Su elemanları, Göl et, oturma mekanları)	1	2	3	4	5
Çocuk oyun alanları	1	2	3	4	5
Spor amaçlı alanlar (Koşu ve yürüyüş yolları v. b.)	1	2	3	4	5
Doğa ve kültür alanları (Üke bahçeleri, bitki sergi al.)	1	2	3	4	5
Satış birimleri (Büfe, cafe, pastane) ve WC	1	2	3	4	5

1. çoki yi 2 i yi 3 orta 4 kötü 5. çok kötü

16. Bu kullanı malanları ndan estetik (güzellik) açısından ne derece memnunsunuz?

Girişler (Kapı)	1	2	3	4	5
Park içi ulaşım Aksları (Yaya yolları)	1	2	3	4	5
Dinlenme alanları (Su elemanları, Göl et, oturma mekanları)	1	2	3	4	5
Çocuk oyun alanları	1	2	3	4	5
Spor amaçlı alanlar (Koşu ve yürüyüş yolları v. b.)	1	2	3	4	5
Doğa ve kültür alanları (Üke bahçeleri, bitki sergi al.)	1	2	3	4	5
Satış birimleri (Büfe, cafe, pastane) ve WC	1	2	3	4	5

1. çoki yi 2 i yi 3 orta 4 kötü 5. çok kötü

17. Parkta en çok kullandığınız ve beğendiğiniz mekan hangisidir?

- a. Göletler ve çevresindeki oturma mekanları
- b. Yürüyüş yolları
- c. Koşu ve spor amaçlı alanlar
- d. Doğal ve kültürel amaçlı ülke bahçeleri ve botanik bahçeleri
- e. Çocuk oyun alanları
- f. Cafe, pastane v.b. mekanlar

18. Burayı neden beğeniyorsunuz?

19. Bu parkta kullanılan donatı elemanlarını estetik (güzellik) ve işlevsellik açısından ne derece yeterli buluyorsunuz?

Zemin kaplamaları (beton, tuğla, taş...)	1	2	3	4	5
Oturma birimleri (bankalar, sandalyeler)	1	2	3	4	5
Aydınlatma elemanları (yol ve alan ayd.)	1	2	3	4	5
Su ögesi (gölet, suyunları havuzu)	1	2	3	4	5
Üst örtü öğeleri (pergola, kanariye)	1	2	3	4	5
İşaret ve bilgi levhaları	1	2	3	4	5
Satış birimleri (büfe, sergi pavyonu vs)	1	2	3	4	5

1. fazlasıyla yeterli 2. yeterli 3. orta 4. yetersiz 5. fazlasıyla yetersiz

20. Bursa Soğanlı Botanik Parkının eksik bulduğunuz yönleri nelerdir? (İlk üç tercih değerlendirilecektir.)

IV. Tasarım Prensipleri Açısından Estetik ve İşlevsel Değer Ölçütünün Profesyoneller Tarafından Değerlendirilmesi (M m arlara Sorulacak Sorular)

21. Bursa Soğanlı Botanik Parkı'nın mekansal niteliklerini tasarım kriterleri doğrultusunda estetik ve çevresel algılam a açısından nasıl değerlendirirsiniz?

	1	2	3	4	5
Yönlendirici					Kar naşık
Düzenli					Düzensiz
Simetrik					Asimetrik
Uyumlu					Uyumsuz
Hareketli(Çeşitli)					Monoton
Çekici (İlg i nç)					İtici
Güzel					Çirkin
Bakımlı					Bakımsız
Canlı					Sıkıcı
Renkli					Renksiz

22. Bir parkta kullanılan hangi tasarım elemanı estetik ve işlevsel açıdan öncelikli olarak önemlidir?

- a. Topoğrafyanın formu
- b. Döşeme elemanları
- c. Su elemanları
- d. Donatı elemanları
- e. Bitkisel elemanlar

23. Bir park tasarımında hangi tür biçimlerin kullanımı estetik ve işlevsel açıdan daha etkilidir?

- a. Geometrik ve formal biçimler
- b. Organik ve informal biçimler
- c. Her iki biçimin birbiriyle uyumlu kullanımı ile oluşmuş biçimler

24. Bir park tasarımında aşağıdaki prensiplerden hangisinin varlığı tasarımın estetik ve işlevsel potansiyeli açısından daha önemlidir? (Tercih sırası alınacaktır.)

- a. Birlik b. Uyum c. İlginçlik d. Basitlik
- e. Vurgu f. Denge g. Ritim h. Mekansal Ardışıklık ı. Simetri

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Kırklareli’nde doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamladıktan sonra 1994 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü’nde başladığı lisans eğitimini 1999 yılında tamamladı. 1999 yılında Ke merburgaz’da meslek hayatına başladı. Aynı yıl İ. T. Ü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Peyzaj Planlama Yüksek Lisans Programı’nda eğitim almaya hak kazandı. Halen bu üniversitede eğitime devam etmektedir ve İstanbul’un değişik yerlerinde yaptığı kişisel, peyzaj proje ve uygulamaları vardır.